

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ
НА ГЛОБАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 травня 2024 р.

Дніпро

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів**

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ
НА ГЛОБАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 травня 2024 р.

Дніпро

УДК 34(477)-027.511

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
Рада молодих вчених
Університету митної справи та фінансів

Склад редакційної групи: Бочаров Д. О., Ченцов В. В.,
Приймаченко Д. В., Ліпинський В. В.,
Батраченко Т. С., Башкеєва О. М.,
Григораш О. В., Дерев'янка Т. П., Дячок О. О.,
Лабенська Л. Л., Марценюк О. О.,
Чикаренко О. О., Шевченко М. В.

Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. 323 с.

ISBN 978-966-328-220-6

Матеріали науково-практичної конференції, які включені до збірника, присвячено актуальним питанням верховенства права в регулюванні приватноправових і публічно-правових відносин, у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності; науковим аспектам у контексті суверенності держави та людини, а також у контексті впливу міжнародного права на розвиток правової системи України.

Збірник матеріалів може становити інтерес для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також фахівців у галузі права та зовнішньоекономічної діяльності.

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ДРУКУЮТЬСЯ МЕТОДОМ ПРЯМОГО
ВІДТВОРЕННЯ ТЕКСТУ, ПОДАНОГО АВТОРАМИ,
ЯКІ НЕСУТЬ ПОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ЙОГО ФОРМУ І ЗМІСТ**

ISBN 978-966-328-220-6

© Колектив авторів, 2024

© Університет митної справи та фінансів, 2024

ЗМІСТ

Секція 1. Правове регулювання публічно-правових і приватно-правових відносин в умовах міжнародних інтеграційних процесів

Emanuela Nardi, Alan Salles da Fonseca. Legal dynamics in the gig economy: a comparative analysis between Brazil and Europe	10
Kolomoiets T., Pryimachenko V. Development of the institution of administrative services in Ukraine under the influence of globalisation and digitalization	12
Kovach J., Minka T. International standards in the field of ensuring the rights of internally displaced persons	14
Візер А.Є. Впровадження європейських принципів адміністративного права у право України	18
Гришина Н.В. Роль і значення принципів права у правовій системі України	20
Даниленко-Негара Ю.С. Ефективність дисциплінарної відповідальності державних службовців за порушення правил етичної поведінки	23
Денисенко А.О. Роль міжнародних торговельних організацій у розвитку сучасних інтеграційних процесів	25
Дмитренко Е.С., Дмитренко Ю.П. Правові та фінансові проблеми реалізації права громадян на соціальний захист в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів в Україні	27
Дмитренко М.О., Сокиринська О.А. Перспективи співробітництва України з міжнародним світовим банком	29
Доненко В.В. До обговорення проекту Кодексу України про адміністративні правопорушення	32
Зуєва О.А. Правові засади визначення об'єкта концесії	35
Каргаманян Д.К. Особливості здійснення електронних процедур в Україні	37
Колпаков В.К. Феноменологічний вимір порушення митних правил	39
Коросташова І.М., Савінова А.Є. Зовнішньоекономічна діяльність України в умовах воєнного стану	41
Криницький І.Є. Про унікальну правову природу вітчизняного транспортного податку	43
Leheza Ye.O. Legal regulation of national security matters in the conditions of the Russia-Ukraine war	45
Ліпинський В.В. Деякі питання застосування конфіскації за порушення митних правил	50
Лопоносова Н.П. Нормативно-правове регулювання аудиту в Україні	52
Лютіков П.С. Людиноцентризм як ціннісна основа формування завдань адміністративного судочинства	54

Магла М.Г., Талдикін О.В. Політична система України в умовах воєнного стану	58
Мазур А.В. Візуальне інспектування як засіб оптимізації контрольних процедур	61
Марченко А.В. Наукові дослідження у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб органами місцевого самоврядування	63
Мартинюк С.О. Організаційно-правові засоби адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки	66
Мінка Т.П., Антонюк О.А. Судова дискреція та її значення при розгляді судами правових спорів	69
Мінка Т.П., Демідова Д.О. Актуальні проблеми захисту прав військовослужбовців в адміністративних судах	71
Негара Р.В. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язані з корупцією	73
Олійник А.В. Кодифікація як найважливіший засіб систематизації нормативно-правових актів у романо-германській правовій системі	75
Павленко В.І. Проблемні питання проведення щорічного зовнішнього аудиту діяльності національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів	77
Павшук К.О., Зайцев О.В. Про нормативне забезпечення кібербезпеки під час застосування альтернативного голосування	79
Пайос А.Є. Законодавча перспектива митних перевірок	81
Пайос А.Є., Коросташова І.М. Правове регулювання надання ліцензій на здійснення зовнішньоекономічних операцій під час дії воєнного стану в Україні: питання державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	83
Пастухова Л.С., Нікітіна Л.О. Конституційний статус людини і громадянина в зарубіжних країнах	86
Пилипенко А.А., Лугай Д.А. Поділ спільного майна подружжя: спірні питання та шляхи їх вирішення	88
Пилипенко А.А., Білан С.А. Деякі аспекти необхідності реформування системи пенсійного забезпечення в Україні	91
Соломон А.Ю., Стрижак І.В. Проблема узаконення одностатевих шлюбів в Україні	93
Стрижак І.В., Невінчана К.О. Медіація у праві України: стан, проблеми та перспективи	95
Тахтарова В.С. Правовий статус арбітражного керуючого	98
Турлакова Н.В. Стан наукових досліджень доступу до правосуддя у справах щодо захисту прав, свобод та інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних в порядку адміністративного судочинства	100

Федоров Ю.В. Дискримінація особи за станом здоров'я: до постановки проблеми в умовах сучасних глобальних викликів	105
Філатов В.В. Характеристика аналітичної природи моделі перехідного правосуддя	107
Чернявська І.С., Коросташова І.М. Проблеми адаптації митного законодавства України до вимог Європейського Союзу	109
Шевирталов В.С. Процедура набуття статусу внутрішньо переміщеної особи	112
Шевченко М.В. Нариси моделі стимулювання суб'єктів первинного фінансового моніторингу	114

***Секція 2. Суверенність держави і людини в міжнародних відносинах:
теоретико-правова еволюція та історико-філософські практики***

Marco Romei, Marcelo Alexandre Cordeiro. Pedagogic and legal perspectives on GIG economy's influence in education	116
Rutkowski M. Filary wolności państwa według Wawrzyńca Goślickiego w jego dziele “O senatorze doskonałym”	118
Асабіна Д.С., Олійник Ю.В. Суверенітет держави та методи його дотримання	121
Виноградов Г.М. Критерії та напрями еволюції державного суверенітету в християнському середньовіччі	124
Дячок О.О. Економічний суверенітет держави (на прикладі Великого князівства Литовського)	126
Желтоножська В.О. Еволюція суверенності держави і людини в міжнародних відносинах	128
Лавріщєва-Шевченко Л.О. Вплив міжнародних відносин на державний суверенітет	130
Макушев П.В., Шевцов В. Від справедливості до права та правосуддя: причинно-наслідковий зв'язок	133
Морозов О.В., Качур М.Г. Португальська та південноамериканська торгівля Британії в умовах континентальної блокади 1806–1812 рр.	135
Руденко Ю.Ю. Суверенітет-національна ідентичність-суб'єкність: до онтології кореляції понять	137
Семененко М.С., Косяченко К.Е. Загальні ознаки бюджетного процесу України	139
Тертишна М.А., Макушев П.В. Митна політика України в умовах глобалізації	141
Тюменцев І.О., Головка І.К. Вплив глобалізації на концепцію державного суверенітету	143
Усов Д.В., Ковальчук М.В. Ідея суспільної угоди в сучасних українських екзистенційних реаліях	145

Секція 3. Верховенство права у кримінальному провадженні та оперативно-розшуковій діяльності: національна доктрина в умовах глобалізації

Başoğlu A. House arrest: the experience of the USA and European countries	148
Galate V. Causes of youth crime	149
Musayev Hafiz Maharram oghlu. Terrorism and its impact on international security	151
Батраченко І.Г. Психологічні особливості кіберзлочинців та їх урахування в оперативно-розшуковій діяльності	154
Батраченко Т.С. Метод стратегічного кримінального аналізу загроз національній безпеці України	157
Батраченко Т.С., Сириця К.С. Верховенство права в діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури	159
Бойко В.А., Юзько Т.М. Використання правоохоронними органами України можливостей НЦБ Інтерполу в Україні	161
Варава В.В. Конституційні аспекти забезпечення верховенства права в оперативно-розшуковій діяльності	163
Галабурда Н.А. Особливості діяльності антикорупційних інституцій в умовах воєнного стану та у повоєнній Україні	165
Єфімова І.В. Перспективні напрями розвитку криміналістики у контексті інформатизації суспільства	167
Коротчаєв В.М. Забезпечення верховенства права в діяльності Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України	169
Кривонос М.В. Специфічні методи кооперації правоохоронних органів під час розслідування воєнних злочинів	171
Луценко Я.Л. Дотримання засади верховенства права під час здійснення оперативно-розшукової діяльності як одна з умов використання отриманих матеріалів у доказуванні	173
Мінєєв А.С., Тертишник В.М. Допустимість та достовірність результатів аудіо-, відеоконтролю особи: деякі проблемні аспекти	175
Постолов Т.О., Єфімова І.В. Розроблення сучасної криміналістичної методики для розслідування екологічних кримінальних правопорушень: забезпечення верховенства права	179
Розгон О.Г. Основні аспекти оперативно-розшукового аналізу кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності	181
Розгон О.Г., Кутіщев С.В. Зняття інформації з електронних інформаційних систем	183
Рубащенко М.А. Кримінально-правова оцінка співпраці з окупантом у практиці Верховного суду: аналіз деяких справ	185
Солопова Ю.В. Роль криміналістичних обліків під час розслідування та розкриття злочинів	188
Спінатій І.В. Судова практика щодо визнання допустимості доказів у кримінальному провадженні	190

Сухацька І.Ю. Забезпечення надання правоохоронцями домедичної допомоги після застосування примусових заходів до правопорушників	193
Тертишник В.М., Ченцов В.В. Верховенство права в діяльності Бюро економічної безпеки щодо протидії економічній злочинності ...	195

Секція 4. Міжнародне право XXI століття та його вплив на правову систему України

Boccia S., Ngoc Th. Environmental and legal education through experiences from Europe and Vietnam: the EU4Sustainability project	197
Crauwels I., Jimmy O. Comparative legal training and research: insights from European and African studies in Somalia	199
Frogeri R.F., Silva S.W., Portugal Junior P.S. Evolution of studies on the Gig Economy: bibliometric analysis from 2015 to 2024.....	202
Romei M., Piurcosky F.P., Ferreira J.V. Navigating legal challenges in the European GIG economy	204
Syroid T., Kalmykova O. Activities of UNESCO in the field of education in the aspect of ensuring gender equality	206
Варакута К.П., Макушев П.В. Правовий статус українських біженців за кордоном	209
Грицай В.А., Макушев П.В. Характеристика документів щодо регламентації форми правління в Євросоюзі	212
Дудник В.О., Юзько Т.М. Міжнародні стандарти прокуратури як орієнтир європейської інтеграції	213
Жмак М.А., Головка І.К. Міжнародне право XXI століття та його вплив на правову систему України	215
Заболоцька А.О. Окремі напрями імплементації норм міжнародного та європейського права в правову систему України	217
Конорчук Д.В. Застосування державного імунітету на території України для регулювання міжнародно-приватних відносин	219
Котляров І.В., Осельський Є.С. Імплементация міжнародно-правових норм про права людини в національне законодавство України	221
Коцюр К.О. Адаптація української правової системи до сучасних викликів міжнародного права у XXI ст.	223
Кучук А.М. Міжнародне право: зміна національного дискурсу	226
Лабенська Л.Л. Обмеження принципу загальності виборчого права: європейський досвід	228
Легка О.В. Запобігання корупційним ризикам у сфері оборонних закупівель: національний та міжнародний досвід	230
Мазуренко Є.О., Юзько Т.М. Міжнародні договори як джерело цивільного права	233
Мельникова А.О., Лабенська Л.Л. Основні вектори впливу війни в Україні на міжнародний порядок	235

Міленін В.І., Олійник Ю.В. Розвиток міжнародного права в Україні	238
Павко Я.А. Здобутки України у сфері боротьби зі зміною клімату в умовах збройної агресії рф	240
Перепьолкін С.М. Багатосторонні міжнародні договори України в законодавстві України з питань митної справи	242
Пігулевська Є.М., Макушев П.В. Щодо адаптації прецедентної системи під романо-германську (на прикладі України).....	244
Підлужний В.М. Право зацікавленої особи на оскарження актів адміністративних органів у контексті Закону України “Про адміністративну процедуру”	246
Прокопенко Д.А., Макушев Є.П. Еволюція інституту президентства в сучасному світі	249
Савченко О.Р. Проблемні питання кваліфікації геноциду як міжнародного злочину	251
Сиромятников Е.О. Еволюція інституту позову в інтересах суспільства: від римського права до сучасного адміністративного судочинства	253
Філатов В.В. Характеристика аналітичної природи моделі перехідного правосуддя	255
Філянніна Л.А. Глобальна безпека у міжнародних відносинах	258
Холявенко А.В. До питання співвідношення міжнародного та національного права окремих країн	260
Череповський К.В. Походження справедливого та рівноправного режиму як норми міжнародного інвестиційного права, її зв’язок із національним законодавством	262

Секція 5. Гуманітарні науки в умовах сучасних глобальних міжнародних викликів

Башкеєва О.М. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО як засіб міжкультурної взаємодії	266
Білан А.М., Іщенко І.В. Культурна дипломатія як елемент м’якої сили в умовах сучасних міжнародних викликів	268
Виноградов Г.М. Теоретичні та прикладні засади формування балансу світських і теологічних сегментів у сучасній медієвістиці	270
Галайко А.М. Питання репродуктивного здоров’я: глобальні виклики для правового регулювання	272
Дашко Н.С., Рисіч-Шафранець Ю.Й. Дискурс війни в сучасній українській літературі	274
Дубовський О.С. Кадрова політика в системі публічного управління	276
Єрмолов К.С., Іщенко І.В. Внесок міжнародних відносин у розвиток гуманітарних наук	278
Жарко С.Ю. Глобалізаційні процеси та їх вияви в сучасній українській мові	280

Ищенко І.В. Культурна дипломатія як мистецтво безконфліктної комунікації в сучасних реаліях	282
Какуріна І.І. Трансавангард – течія постмодерністського мистецтва	284
Калашникова О.Л. Охорона та популяризація розмаїття форм культурного самовираження як виклик ХХІ століття: завдання кафедри ЮНЕСКО	286
Кириченко А.В., Головка І.К. Роль гуманітарних наук в умовах глобалізації	289
Кодальюнок І. Зовнішня політика як суспільно-політичний феномен ..	291
Корх О.М. Витоки морально-правової легітимації ідеї людини, яка створює себе сама	293
Котов І.Д., Ищенко І.В. Геополітичний фактор інтересів Анкари в рамках Тюркської ради	295
Магла М.Г., Бондар О.С. Шлюб та його види у Стародавньому Римі	297
Максимова А.Я. Лінгвістична наука в умовах сучасних глобальних викликів	299
Митрофанов І.О., Щербак В.М. Європейський регіоналізм як один із провідних факторів впливу на державний суверенітет	301
Мохій В.С., Петров П.Г. Роль цифрових технологій у розвитку публічної дипломатії в умовах глобалізації	303
Нидзюк Д.Ю., Хитра О.В. Участь громадян у процесах місцевого та регіонального розвитку	305
Олійник А.А. Смісловий зміст поняття “безпека”	307
Олійник А.Б. Міжнародна криза як фаза міжнародного конфлікту ...	309
Пікалова І.С., Какуріна І.І. Психологія творчості як рушійна сила інновацій	311
Побережний О.В. Основні аспекти децентралізації влади в Україні ...	313
Сачко О.В. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання	315
Тронько О.О. До питання критеріїв визначення збройного конфлікту	317
Черноус Є.В., Ищенко І.В. Міграція та біженці: причини та наслідки в умовах сьогодення	319
Щербак В.М. Спільна торговельна політика і конкурентна політика ЄС: до питання взаємозв’язку	321

*Секція 1. Правове регулювання публічно-правових
і приватно-правових відносин
в умовах міжнародних інтеграційних процесів*

Emanuela Nardi, Junior expert,
the Life Long-learning Trainers (Italy)

Alan Salles da Fonseca, Professor and Chief of Finance,
Integrado University (Brazil)

**LEGAL DYNAMICS IN THE GIG ECONOMY:
A COMPARATIVE ANALYSIS BETWEEN BRAZIL AND EUROPE**

Introduction

The gig economy, characterized by short-term, flexible work arrangements facilitated by digital platforms, has become a significant global economic force. Its rapid growth poses unique legal challenges, impacting workers' rights and business operations. This paper aims to compare the legal dynamics of the gig economy in Brazil and Europe, highlighting key differences and similarities to provide insights into effective regulatory practices and their implications for stakeholders.

Legal frameworks and challenges

The gig economy in Brazil and Europe operates under distinct legal frameworks, reflecting diverse regulatory approaches. In Brazil, the gig economy is primarily governed by general labour laws, which often fail to address the unique nature of gig work, leading to legal ambiguities and inconsistent protections. Conversely, European countries exhibit varied regulatory landscapes. For example, Spain ^{'s "Riders Law"} classifies delivery workers as employees, ensuring comprehensive labour rights. At the same time, the UK maintains a more flexible approach, categorizing gig workers as "workers" with limited rights (Dazzi, 2019).

Worker classification remains a contentious issue in both regions. In Brazil, gig workers are frequently misclassified as independent contractors, denying them essential labour rights such as social security and health benefits. European countries also grapple with this challenge, though the extent of protections varies. Countries like France and Italy have introduced intermediary statuses, granting some rights without complete employee classification (Miguel et al., 2022).

Taxation and regulatory challenges further complicate the landscape. Both regions' gig workers and platform companies face complex tax obligations, often navigating between self-employment and employment tax regimes. This regulatory fragmentation creates administrative burdens and compliance challenges, necessitating more straightforward policies to harmonize tax responsibilities and ensure fair treatment for all stakeholders.

Comparative Analysis and Impact

Case studies from Brazil and selected European countries illustrate diverse approaches to navigating legal challenges in the gig economy. In Brazil, the judiciary has occasionally intervened to classify gig workers as employees, granting them labour rights. However, such rulings still need to be more consistent and often overturned on appeal. Conversely, Spain mandates employee status for delivery riders, providing a more stable legal framework. Meanwhile, the Netherlands offers a hybrid approach, combining self-employment flexibility with certain social protections (Dazzi, 2019).

The impact of these legal frameworks on stakeholders is profound. In Brazil, gig workers face precarious conditions due to inconsistent legal protections, which hinder their access to social benefits and job security. Depending on their country's regulatory environment, European gig workers experience varying levels of protection and stability. Platform companies in both regions encounter operational challenges due to regulatory fragmentation, leading to increased legal costs and compliance burdens. Policymakers are thus tasked with balancing business flexibility with adequate worker protection (Montgomery et al., 2020).

Best practices can be drawn from these comparative insights. Spain's comprehensive legislative approach and the Netherlands' balanced model provide valuable frameworks for other jurisdictions. Policymakers should consider integrating flexible work arrangements with essential labour rights, ensuring that gig workers receive fair treatment without stifling innovation. More transparent regulations and harmonized tax policies would also alleviate administrative burdens, fostering a more equitable and sustainable gig economy.

Conclusion

The comparative analysis reveals significant legal challenges in the gig economy, particularly regarding worker classification, labour rights, and taxation. Brazil and Europe exhibit diverse approaches with varying degrees of success and protection.

Exploring the long-term effects of different regulatory models is essential to understanding their impact on workers and platform companies. Policymakers should aim to harmonize regulations across regions, ensuring fair treatment and sustainable growth in the gig economy. Developing flexible yet protective legal frameworks will be crucial for the future stability of this sector. Furthermore, continuous evaluation and adaptation of these regulations will help address emerging issues and support the dynamic nature of the gig economy.

References:

1. Dazzi D. Gig Economy in Europe. *Italian Labour Law E-Journal*. 2019. Vol. 12. № 2. URL: <https://doi.org/10.6092/ISSN.1561-8048/9925>
2. Miguel C., Avram G., Klimczuk A., Simonovits B., Balázs B. & Česnuitytė V. The Sharing Economy in Europe: From Idea to Reality. In *The Sharing Economy in Europe*. Springer International Publishing. 2022. P. 3–18. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-86897-0_1

3. Montgomery T. & Baglioni S. Defining the gig economy: platform capitalism and the reinvention of precarious work. *In International Journal of Sociology and Social Policy*. 2020. Vol. 41. Issue 9/10. P. 1012–1025. Emerald. URL: <https://doi.org/10.1108/ijssp-08-2020-0400>

Kolomoiets T.,
Doctor of Law, Professor, Dean of the Law Faculty
of Zaporizhzhia National University
Prymachenko V.,
student of Zaporizhzhia National University

DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF ADMINISTRATIVE SERVICES IN UKRAINE UNDER THE INFLUENCE OF GLOBALISATION AND DIGITALISATION

The general movement of the world's countries towards globalisation is stimulating the improvement of information technology. Digitalisation, as a social phenomenon, has become an integral part of human life today. Its main goal is to improve the quality of communication capabilities of the subjects of information creation, transmission and consumption. As a result, the introduction of new tools and means of communication significantly simplifies the processes of interaction by significantly "saving" time. In Ukraine, the regulatory framework for digitalisation is the Concept for the Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018–2020, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on 17 January 2018, No. 67-p, by which Ukraine once again confirmed its status as a state seeking to improve the social situation of citizens in line with the global requirements of today.

In this context, the process of introducing the latest technological solutions into the implementation of state policy in the field of electronic and administrative services deserves special attention. At present, the legal institution of providing/receiving administrative services is almost the main one in the interaction between the state and society, in accordance with the concept of a "service state". The adoption of the Law of Ukraine "On Administrative Services" No. 5203-VI dated 06.09.2012 was an important step on the way of our country to a new model of relations between society and state bodies. Since the concept of administrative service was legislated and the instruments that had not been used before were introduced, the "distance" between an individual and the state has been significantly reduced.

Ukraine is gradually introducing the concept of a "state in a smartphone", according to which one could communicate with the state and participate in its governance using a phone. In particular, as part of the new project, the Public Services Guide was created on 27.08.2020 [1]. Previously, there was no single platform in Ukraine where you could learn about any public service in a convenient way. The Guide to Public Services on the Diia Portal contains complete and accurate information on 1,000 services – the place, method, time,

cost, results of services, as well as the necessary documents and how to appeal their results. The guide is the official source of information on public services in Ukraine. If an executive authority or local self-government body requires a certificate that is not listed on the Guide when providing a particular service, the link to the Guide is an argument for citizens not to provide the relevant documents. The Guide is an innovative online platform that provides a list of services available for ordering. During the testing of the resource's capabilities, it was noted that a person can find the service he or she needs without knowing the full (or correct) name, since the Guide is designed in such a way that it is enough to select "life situation" in the list, after which a number of available services will be offered automatically with detailed information on each of them.

However, it is worth noting that such a rapid introduction of innovative resources into society has practical problems that need to be addressed by government agencies. In particular, there is the issue of "digital inequality", when certain citizens, either due to low digital literacy or due to their own beliefs (religious, moral, ethical or technological), do not use electronic means of communication or other electronic gadgets. The next problem is the issue of national security: the more transparent and open the activities of public authorities become, thanks to modern electronic document management systems and their interaction with other systems, the greater the likelihood of this information being used to the detriment of the sovereignty and territorial integrity of our country. Special attention should be paid to various cybercrimes, including hacker attacks on the websites of government and local authorities, spyware that reads and transmits information to interested parties from other countries, and information warfare. This problem has become especially urgent since Russia's full-scale aggression against Ukraine.

In view of this, we propose the following ways to address the shortcomings already outlined, namely: first, the digitalisation of administrative services through the Diia Portal should be used in parallel with the activities of ASCs, and not become a gradual "substitute" for them, since we can never exclude the fact that people will prefer to receive administrative services offline; second, to introduce "digital literacy lessons" in educational institutions and constantly improve their effectiveness to encourage society to use new.

Finally, it should be recognised that Ukraine has all the necessary resources to create an effective system of administrative services delivered electronically. Many steps have already been taken in our country to make this process more efficient. However, as with the introduction of any new process in social relations, this one is not without its drawbacks. We firmly believe that with a thorough and comprehensive approach by both public administration bodies and citizens, the above problems will be resolved in the near future. Therefore, the public authorities need to ensure that the system of electronic administrative services functions properly and is secure, as this factor is key to the development of democracy. In turn, citizens, as conscious members of civil society, should improve their skills and knowledge in the field of digital education, which will certainly stimulate the movement of our country to the top of the e-government rankings.

References:

1. The Guide to Public Services has appeared in Ukraine. Government portal. The only web portal of executive authorities in Ukraine. (Accessed 29.09.2023) URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-zyavivsvya-gid-z-derzhavnih-poslug>

Doc. JUDr. Julius Kovach, CSc
The Faculty of Law is of Pan-European University
Minka Tatiana,
Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of Public and Private Law
University of Customs and Finance

INTERNATIONAL STANDARDS IN THE FIELD OF ENSURING THE RIGHTS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Today, the issue of protecting the rights of internally displaced persons is gaining global importance not only at the national level, but also through the implementation of effective mechanisms for the protection of their rights at the international level. The problem of internal displacement is not new, but there is no one-size-fits-all solution to all controversial issues. However, the principles on which international legislation regarding internally displaced persons is based are guidelines for the protection of this vulnerable category of citizens and must be integrated into the national laws of each country. This is necessary to ensure a unified approach to defining the basic rights and freedoms of all people in a democratic society.

The international community began to define the legal status of internally displaced persons and protect their rights as early as the early 1990s. In 1998, the Guidelines on Internal Displacement developed by the United Nations were adopted, which became a unified document containing universally recognized principles and provisions on the protection of the rights of internally displaced persons. These principles should be the basis for regulating the legal status of internally displaced persons in Ukraine, therefore it is important to analyze Ukrainian legislation for compliance with the Guidelines.

The protection of the rights of internally displaced persons (IDPs) is regulated by a number of acts of international law, among which the key ones are:

1. Guiding Principles on Internal Displacement (1998) – developed by the United Nations, these principles are the main document defining the rights of IDPs and the obligations of states to protect them.

2. International Covenant on Civil and Political Rights (1966) – establishes basic civil and political rights, which also apply to IDPs.

3. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966) – establishes economic, social and cultural rights, including the right to housing, education and health care.

4. Convention Relating to the Status of Refugees (1951) and the 1967 Protocol – although these documents mainly concern refugees, some of their provisions also apply to IDPs, especially in cases of border crossing.

5. The Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights, 1950) is a regional European document that protects fundamental rights and freedoms that apply to all persons, including IDPs.

6. African Union Convention for the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons in Africa (Kampala Convention) (African Union Convention for the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons in Africa, 2009) is a regional document regulating the protection of IDPs on the African continent.

7. International Humanitarian Law (International Humanitarian Law) – includes the Geneva Conventions and additional protocols regulating the protection of the civilian population, including IDPs, during armed conflicts.

8. Convention on the Rights of the Child (Convention on the Rights of the Child, 1989) – provides special protection for children, including IDPs.

These acts form the basis of international legal protection for internally displaced persons, ensuring that their rights are respected and contributing to their protection at the global level.

The legal acts listed above cover a complex of problematic issues, such as restoration and obtaining of documents, employment, receiving pension payments, cash assistance, medical assistance and provision of temporary housing. In addition, they serve as a basis for the development of domestic policies to protect the rights and freedoms of internally displaced persons in each country that needs it. This is due to the fact that national legislation in the field of social protection of internally displaced persons is formed in accordance with international standards.

The Guidelines are a unified document summarizing the principles and guiding principles of international law in the field of protection of the rights of internally displaced persons. In its Recommendation No. 1631 on Internal Displacement in Europe of 2003 and Recommendation 6 to Member States on Internally Displaced Persons of 2006, the Council of Europe recommended that its members use the Guidelines in the development of legislation and in law enforcement practices related to internal displacement [1].

The Guiding Principles provide for the provision of internally displaced persons with the same rights and freedoms enjoyed by other persons in the country, and also prohibits discrimination in the exercise of any rights and freedoms on the grounds that the persons in question are internally displaced persons⁶. A similar norm is enshrined in Art. 14 of the Law of Ukraine “On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons” [2]

For the most part, provisions of the current legislation of Ukraine in the field of protection of the rights and interests of internally displaced persons correspond to the content of the Guidelines. However, a number of important

principles were not enshrined in the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons" or in other normative legal acts of Ukraine. Thus, the following provisions should be added to the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons":

- 1) the right of internally displaced persons to seek asylum in other countries;
- 2) ensuring proper treatment of those categories of internally displaced persons who need special protection: pregnant women, children, disabled persons, elderly persons, women with minor children;
- 3) prohibition of forced transfer of persons not only on the grounds provided for in Art. 1 of the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons", but also in connection with the implementation of the policy of apartheid, "ethnic cleansing" or similar practices; during the implementation of large-scale development projects that are not justified from the point of view of the priority interests of the population; in connection with the implementation of collective punishments;
- 4) ensuring the inviolability and protection of persons engaged in providing humanitarian assistance to internally displaced persons;
- 5) involvement of internally displaced persons in planning and implementing their return or further resettlement and reintegration [3].

It is worth noting that, taking into account international standards, an effective mechanism for ensuring the rights of internally displaced persons must be developed at the national level, which must include the circle of subjects authorized to take measures to create conditions for internally displaced persons to implement the rights granted to them rights, as well as to resolve the issue of their reintegration into the community. Advanced international practices for solving issues with internally displaced persons should be implemented.

To ensure the rights of internally displaced persons (IDPs), Ukraine can use the following aspects of international experience:

1. Integration of the UN Guiding Principles on Internal Displacement:
  - Legal consolidation: Incorporation of the Guidelines into national legislation for the formation of basic standards for the protection of the rights of IDPs.
  - Human Rights: Guaranteeing basic rights such as the right to life, security, freedom from discrimination and humanitarian aid.
2. Creation of specialized state bodies and agencies**:
  - Example of Colombia: Implementation of the Agency for Reconstruction and Normalization (ARN), which coordinates activities to support IDPs.
  - Functions of bodies: Ensuring access to services, coordination between different levels of government, monitoring the situation with IDPs.
3. Development of comprehensive national strategies and action plans:
  - The example of Georgia: The national strategy for the protection of IDPs includes measures for integration, housing programs, education and employment.
  - Targeted programs: Aimed at long-term solutions to the problems of IDPs, including integration into communities, job creation and access to education.

4. Financial support and international cooperation:

– Example of Uganda: Involvement of international donors and organizations to finance IDP support programs.

– Grants and assistance: Receiving financial support from international organizations for the implementation of IDP assistance programs.

5. Implementation of electronic registration and monitoring systems:

– Example of Turkey: Implementation of an electronic system of registration of IDPs, which simplifies access to services and monitoring of their status.

– Benefits: Improving resource management, ensuring accurate accounting and increasing the efficiency of aid delivery.

6. Ensuring social integration and access to services:

– Example of Germany: Integration programs that include language courses, vocational training and employment support.

– Access to services: Providing IDPs with access to health care, education and social services.

7. Involvement of civil society and IDPs in the decision-making process:

– The example of Kenya: Active participation of public organizations in policy formation regarding IDPs and ensuring their rights.

– Partnership: Cooperation with non-governmental organizations to provide assistance and protect the rights of IDPs.

These examples of international experience can be useful for the development of effective policies and programs to support internally displaced persons in Ukraine.

Summarizing the above, it should be noted that international standards in the field of protection of the rights of internally displaced persons (IDPs) have several key meanings: they establish minimum requirements for the protection of the rights of IDPs, guaranteeing their basic rights, such as the right to security, humanitarian aid, education, housing and medical assistance; they contribute to the unification of the approaches of different countries to solving the problems of IDPs, ensuring the consistency of national legislation with international norms; international standards ensure the protection of the rights of IDPs in difficult conditions, they increase the responsibility of states to respect the rights of IDPs, obliging governments to develop and implement relevant laws and policies; international standards stimulate cooperation between countries, international organizations and non-governmental organizations to provide assistance to IDPs; they provide a clear framework for the development and improvement of national legislation and policies on IDPs, ensuring their compliance with international norms; international standards contribute to the long-term integration of IDPs into communities, helping them return to normal life and promoting sustainable development; they help prevent discrimination and violations of the rights of IDPs by ensuring their equal access to social, economic and political rights.

In general, international standards in the field of protection of the rights of IDPs play a critical role in ensuring decent living conditions for displaced persons, contribute to their protection and integration, and also strengthen international cooperation in solving these issues.

References:

1. Asplet M. Internal Displacement: Responsibility and Action. *Handbook for Parliamentarians (Inter-Parliamentary Union)*. 2013. № 20. P. 30. URL: <http://www.ipu.org/PDF/publications/Displacement-e.pdf>

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII станом на 21 лютого 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1.

3. Відповідність українського законодавства міжнародним стандартам захисту прав внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14714/1/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BC%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BC%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1.pdf>

Візер А.Є., студентка 2-го курсу,
ННІ права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

УПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА У ПРАВО УКРАЇНИ

Європейська інтеграція є однією з найважливіших складових адаптації чинного законодавства до норм Європейського Союзу, тобто зближення України з ЄС. Адміністративне право відіграє значну роль у функціонуванні держави, а тому європеїзація адміністративного права потребує значної уваги. Європеїзація адміністративного права передбачає прямий вплив норм європейського адміністративного права (далі: ЄврАП) на адміністративне право України, впровадження принципів, норм європейського права в національну систему. Фундаментальною категорією процесу європеїзації адміністративного права є впровадження принципів ЄврАП.

Перш за все, ЄврАП включає в себе механізм регулювання діяльності європейської адміністрації, а саме європейських органів та органів публічної адміністрації національного рівня. Принципи ЄврАП являє собою перелік ключових вимог до діяльності європейської адміністрації на європейському та національному рівнях, що визначають найважливіші цінності, гарантії, права людини і громадянина у взаємовідносинах з європейською адміністрацією. До принципів ЄврАП відносять: принцип законності,

принцип рівності, принцип прозорості, принцип пропорційності, принцип застосування, принцип прямої дії тощо [1]. Деякі принципи ЄврАП віднайшли своє відображення в Конституції України, яка має найвищу юридичну силу. А тому принципи, втілені в її нормах, виступають як загальні для адміністративного права, а Основний Закон держави є фундаментом втілення подальших принципів ЄврАП права в національну систему. Впровадження принципів в використання у внутрішньому правовому полі, в силу ратифікації Верховною Радою України міжнародних договорів, директив та регламентів ЄС, для потреб майбутньої правотворчості та видання індивідуальних актів вже на основі даних договорів. Одним із проявів використання принципів ЄврАП слугуватиме добровільне виконання публічною адміністрацією адміністративних актів ЄС, що є взірцем високих стандартів публічного адміністрування, які будуть вигідні для громадян та наблизять правову систему України до фундаментальних норм права ЄС. Таким прикладом може слугувати принцип пропорційності як його розуміють фундатори ЄврАП.

Варто звернутися до Рекомендацій Ради Європи стосовно реалізації адміністративними органами влади дискреційних повноважень № R (80) 2. У пункті 4 Рекомендацій зазначено, що здійснюючи дискреційні повноваження адміністративний орган має забезпечувати баланс між будь-якими негативними наслідками, які можуть виникнути внаслідок рішення стосовно прав, свобод або інтересів осіб та метою, яку таке рішення переслідує [4]. Також, як зазначено в посібнику РЄ «Адміністрування і Ви» принцип пропорційності передбачає використання засобів пропорційних переслідуваних цілей, здійснені заходи повинні забезпечувати чітку рівновагу між громадськими та задіяними приватними інтересами з метою уникнення непотрібного конфлікту з правами та інтересами приватних осіб [2]. А в Кодексі належної адміністрації Ради Європи зазначено, що органи публічної влади зобов'язані діяти у відповідності до принципу пропорційності, та застосовувати заходи, що зачіпають права або інтереси приватних осіб тільки за необхідності та в межах, необхідних для досягнення поставленої цілі [3].

На основі викладеного можна стверджувати, що запровадження принципу пропорційності в адміністративне право України в розумінні розробників основ ЄврАП, є важливим кроком у напрямку інтеграції до європейського правового простору та забезпечення високих стандартів публічного адміністрування. Принцип пропорційності зміцнить захист прав і свобод громадян, органи публічної влади не будуть діяти надмірно та не порушуватимуть права і свободи громадян. Крім того, діяльність органів публічної влади набудатиме більш ефективного значення, зваженості та ефективності рішень, органи публічної влади зможуть більш гнучко реагувати на виклики та обирати найбільш доцільні заходи для досягнення поставлених цілей.

Впровадження ЄврАП права в національне є важливим етап європейської інтеграції, що сприяє гармонізації українського законодавства з передбаченими нормами ЄС. Виконання рекомендацій Ради Європи та інших

європейських інституцій сприятиме покращенню статусу на міжнародній правовій арені та зміцненню позицій України. Втілення норм ЄС сприятиме підвищенню довіри громадян до органів влади та забезпеченню більшої справедливості й ефективності адміністративних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Пухтецька А. А. Поняття та принципи європейського адміністративного права. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2012. Т. 129. С. 78–80. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149238756.pdf> (дата звернення: 16.05.2024).

2. Рада Європи. Адміністрування і ви. Принципи адміністративного права у відносинах між особами та органами публічної влади : посібник. Рада Європи, 2020. 90 с. URL: <https://rm.coe.int/handbook-administration-and-you/1680a06311> (дата звернення: 18.05.2024).

3. Code of Good Administrative Behaviour for the Staff of the European Chemicals Agency. Consolidated version of 18.02.2008. URL: https://echa.europa.eu/documents/10162/17203/code_of_good_administrative_behaviour_en.pdf/a4aa94f7-f631-43d6-8c28-77a10a0d0720?t=1377690554714 (date of access: 18.05.2024).

4. Council of Europe Committee of Ministers. Recommendation №R (80) 2 of the Committee of Ministers Concerning the Exercise of Discretionary Powers by Administrative Authorities (Adopted by the Committee of Ministers on 11 March 1980 at the 316th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/16804f22ae> (дата звернення: 16.05.2024).

Гришина Н.В.,
к.ю.н., доцент,
завідувачка кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Процес розвитку людської цивілізації супроводжується удосконаленням розуміння та значення права як основи справедливості і функціонування ідеального суспільства. Теорія природного права, яка визнає право як нещось, що властиве природі, а не лише державі, не є нова, але її ідеї набувають все більш загального та універсального характеру. Вони стають основою для формування системи принципів, які є ключовими засадами функціонування різноманітних джерел і систем права. Вони суттєво впливають на зміст правової системи, створюючи фундамент для будь-якої правової конструкції. Принципи права займають центральне місце в ієрархії джерел права, інколи навіть не виражені в

нормах законодавства, але обов'язково використовуються у судовій практиці. Усі юридичні правила формуються та розвиваються, виходячи з принципів права і враховуючи їхню участь. Принципи права відіграють ключову роль у формуванні та функціонуванні правової системи будь-якої держави, зокрема і України. Вони слугують фундаментом, на якому базується все законодавство, визначаючи основні напрями та межі правового регулювання.

Розглянемо значення принципів права більш детально.

Верховенство права. Це основоположний принцип, що передбачає верховенство, панування прав, свобод людини в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Права та свободи людини є найвищою соціальною цінністю. Цей визначальний принцип слугує основою для функціонування права.

До найсуттєвіших ознак принципів права А.М. Колодій відносить регулятивність і вказує, що регулятивність принципів, не можна ототожнювати з регулятивними характеристиками норм права. регулятивний характер принципів права ще більше повинен посилитися і вирости на сучасному етапі розвитку суспільства і держави у зв'язку з формуванням демократичної, соціальної, правової держави і громадянського суспільства в Україні [1]. Принципи права є нормативним виразом регулятивної сили права. Регулятивність принципів права пов'язана з їх фундаментальною ознакою, адже на їх основі формуються системи права, галузі та інститути права.

Принципи права для правової системи – це основні положення, які вказують на загальну мету та найважливіші аспекти правового регулювання суспільних відносин. Крім того, принципи мають ідейний та просвітницький вплив, оскільки вони офіційно визначають ключові принципи організації суспільства.

Як правильно зазначає І. П. Бахновська, принципи права характеризуються нормативністю й найвищою стабільністю, високим рівнем узагальнення й абстрагування, фундаментальністю, що дозволяє їм виконувати регулятивну, системоутворюючу, інформаційну, правовиховну, пізнавальну й ціннісну функції. Потрібно зазначити, що на відміну від норм права принципи права жорстко не фіксують зміст поведінки, вони здатні більш швидко реагувати на зміни суспільного життя. а отже застосування і тлумачення норм права має відбуватися відповідно до принципів права. Іншими словами, принципи права є своєрідною системою координат, у рамках якої розвивається право, є втіленням результату раціонального наукового осмислення закономірностей розвитку права, і одночасно є вектором, який визначає напрямок його розвитку [2, с. 21].

Принципи права у правовій системі виконують й такі важливі функції: регулюють поведінку суб'єктів правовідносин, спрямовуючи їх дії в правове русло; вони сприяють інтеграції різних правових норм у єдину правову систему, забезпечуючи узгодженість і несуперечливість

законодавства; принципи права визначають структуру і функції державних органів, забезпечуючи ефективність їх діяльності; вони захищають права і свободи людини, запобігають зловживанням владою та беззаконню; вони формують правову культуру суспільства, сприяють підвищенню рівня правосвідомості громадян і державної влади. Завдяки принципам права забезпечується стабільність і передбачуваність правового регулювання, що є основою для розвитку правової держави; принципи права також сприяють гармонізації національного законодавства з міжнародними правовими стандартами, що є важливим у контексті євроінтеграційних процесів України. Це допомагає забезпечити захист прав і свобод людини відповідно до міжнародних норм і стандартів.

Авторитет окремих основних принципів, які затверджені та захищені міжнародними угодами, такими як Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод або угоди Європейського Союзу, надає їм статус принципів, які перевищують національний рівень і не можуть бути ігноровані національними органами країн, що підписали ці угоди. Європейський Суд однозначно визнає, що право, що діє в межах Європейського Союзу, має пріоритет перед конституціями держав-членів, які входять до складу цього союзу.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що фундаментальне значення принципів права для правової системи полягає в їхній ролі як основоположних засад, основ, на яких ґрунтується весь правовий порядок суспільства і держави. Роль принципів права виражається у тому, що вони у правовій системі України:

1) мають фундаментальний характер. Це полягає у тому, що вони визначають фундамент та цінності, на яких ґрунтується правова система. Вони створюють основу для розвитку законодавства та правозастосовної практики;

2) забезпечують стабільність і передбачуваність, адже вони встановлюють загальні стандарти і принципи, які визначають вектори правового регулювання, сприяючи стабільності та передбачуваності правових відносин у суспільстві;

3) слугують гарантією захисту прав і свобод людини. Принципи права визначають орієнтири забезпечення у державі основних прав і свобод, а також механізми їхнього захисту.

Отже, принципи права є основою правової системи, вони визначають її цінності, принципи та стандарти, що є необхідними для забезпечення справедливості, стабільності та розвитку суспільства і держави.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методичні питання) : дис. докт. юрид. наук : Київ, 1999. 373 с.

2. Бахновська І.П. Риси принципів права: теоретичні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2013. Випуск 23. Частина 1. Том 1. С. 18–22.

Даниленко-Негара Ю.С.,
к.ю.н., доц.,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету “Одеська юридична академія”

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Забезпечення належного дотримання встановлених чинним законодавством приписів та норм, в переважній більшості випадків, здійснюється шляхом встановлення міри юридичної відповідальності.

У сфері державної служби зазначене загальновідоме правило не втрачає своєї актуальності, у зв'язку з чим державні службовці виступають суб'єктами правопорушень, за які передбачається адміністративна, кримінальна, дисциплінарна, цивільно-правова та матеріальна відповідальність. Отже, з метою забезпечення додержання державними службовцями положень чинного законодавства, сумлінного та професійного виконання посадових обов'язків, законодавець активно послуговується усіма видами юридичної відповідальності.

Одним із найбільш поширених видів юридичної відповідальності, що може застосовуватись до державних службовців, згідно з положеннями Закону України «Про державну службу», є дисциплінарна відповідальність, яка реалізується через накладання дисциплінарних стягнень, передбачених ч. 1 ст. 66 Закону України «Про державну службу» [1]. Слід зазначити, що система дисциплінарних стягнень характеризується вичерпністю (встановлений їх перелік не підлягає розширювальному тлумаченню); ієрархічністю (стягнення викладено від найменш суворого до найбільш суворого); єдиністю (одне дисциплінарне стягнення застосовується за один дисциплінарний проступок).

Порушення правил етичної поведінки державних службовців, відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу», є одним із дисциплінарних проступків, за які передбачено дисциплінарну відповідальність. Варто акцентувати увагу на тому, що до «порушень правил етичної поведінки державних службовців» відносяться й інші дисциплінарні проступки, зокрема такі, як: вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу (п. 3 ч. 2 ст. 65); дії, що шкодять авторитету державної служби (п. 4 ч. 2 ст. 65); невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця (п. 8 ч. 2 ст. 65); використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб (п. 9 ч. 2 ст. 65). У цьому дослідженні приділено уваги лише порушенню правил етичної поведінки державних службовців як дисциплінарному проступку, передбаченому п. 2 ч. 2 ст. 65 Закону України «Про державну службу».

Відповідно до ч. 4 ст. 66 Закону України «Про державну службу» у разі допущення державним службовцем дисциплінарних проступків, зокрема й порушення правил етичної поведінки (п. 2 ч. 2 ст. 65), суб'єкт призначення або керівник державної служби може попередити такого державного службовця про неповну службову відповідність [1]. Цим законодавчим положенням передбачено конкретне дисциплінарне стягнення, яке підлягає застосуванню за порушення правил етичної поведінки державних службовців, що відображає встановлений Законом України «Про державну службу» підхід, за яким визначено відповідність між конкретними дисциплінарними проступками та дисциплінарними стягненнями, але порушується принцип індивідуальної юридичної відповідальності, мета і порядок застосування дисциплінарних стягнень, а також ігноруються обставини, що пом'якшують або обтяжують дисциплінарну відповідальність.

З урахуванням цього, за порушення правил етичної поведінки державних службовців може бути застосовано лише попередження про неповну службову відповідність. При цьому, це дисциплінарне стягнення повинно застосовуватись незалежно від кількості разів вчинення порушення правил етичної поведінки державних службовців, оскільки більш суворе дисциплінарне стягнення – звільнення з посади державної служби, за порушення правил етичної поведінки застосовано не може бути, тому що його не передбачено в ч. 5 ст. 66 Закону України «Про державну службу».

Неповна службова відповідність стосується як відповідності державного службовця займаній посаді державної служби, так і взагалі вимогам, що пред'являються до державного службовця. Проте, зазначене не отримало законодавчого впровадження, оскільки до юридичних наслідків застосування цього дисциплінарного стягнення віднесено: неможливість присвоєння чергового рангу, протягом строку застосування дисциплінарного стягнення; не зарахування строку застосування дисциплінарного стягнення до строків, протягом яких присвоюється черговий ранг; не здійснення просування державного службовця по службі протягом строку застосування до нього дисциплінарного стягнення. Аналогічні юридичні наслідки формально настають й у разі накладання таких дисциплінарних стягнень як зауваження та догана, що свідчить про їх фактичне ототожнення. Єдине, що формально відрізняє між собою зазначені дисциплінарні стягнення – це перелік дисциплінарних проступків, за яких вони можуть бути застосованими до державного службовця згідно з ч.ч. 2-4 ст. 66 Закону України «Про державну службу».

Отже, дисциплінарна відповідальність за порушення правил етичної поведінки державних службовців (а також вчинення інших дисциплінарних проступків) залишається неефективним засобом забезпечення їх дотримання. Зазначене передбачає відсутність реальних можливостей впливу на державних службовців. У зв'язку з цим, дисциплінарна відповідальність державних службовців потребує якісного оновлення, що неможливо без внесення змін до положень Закону України «Про державну службу».

Список використаних джерел:

1. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Дата оновлення: 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 19.05.2024).

Денисенко А.О., студентка факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університета імені Олеся Гончара

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В першій чверті ХХІ століття економічна інтеграція між країнами набула особливого значення. При цьому, країни стикаються з певними труднощами, зокрема в сфері обміну товарами. Ці проблемні аспекти потребують врегулювання та вирішення, що в свою чергу обумовлює збільшення чисельності і значимості міжнародних торговельних організацій. Тому, дослідження міжнародних торговельних організацій є актуальним як з наукового, так і з практичного погляду.

В умовах глобалізації будь яка країна не може існувати відокремленою від світу. Інтеграція є не лише стратегічним вибором, але й об'єктивною необхідністю для держав. Економічна інтеграція представляє собою об'єднання країн через обмеженість їхніх природних, фінансових, трудових ресурсів з метою створення продуктів, які будуть конкурентоспроможними на світових ринках, а також подолання кризових явищ, таких як бідність, безробіття і т. д. [1, с. 58]. Але треба враховувати, що всі інтеграційні процеси повинні бути справедливими і вигоди між країнами-учасниками повинні бути рівномірно розподіленими. Саме задля забезпечення економічної збалансованості існують міжнародні торговельні організації, які регулюють ці взаємовідносини.

Міжнародні торговельні організації відіграють важливу роль у формуванні міжнародних відносин, так як практично всі держави є їх учасниками. Вони мають значні можливості й можуть суттєво впливати на розвиток світової економіки. Загалом в інтеграційних процесах міжнародні організації виконують ряд функцій. Регулююча функція передбачає встановлення правил поведінки держав-членів та цілей їх діяльності, а також регулювання відносин між іншими країнами. Координуюча функція представляє собою узгодження інтересів і дій країн-учасниць. Щоб усі процеси відбувалися взаємовигідно, міжнародні організації контролюють поведінку держав через розробку правових механізмів і вимог щодо їх дотримання, в цьому полягає зокрема їх контролююча функція. Вона передбачає проведення міжнародними організаціями досліджень, оцінювання відповідності дій держав міжнародним документам. Оперативні функції міжнародних організацій передбачають незалежне виконання завдань і обов'язків через власні ресурси та персонал [2, с. 36–37].

Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) займає особливе положення серед усіх міжнародних установ. Одними із головних цілей її економічних програм, комісій, спеціалізованих закладів, фондів є сприяння регулюванню економічної взаємодії між країнами [3, с. 2]. На даний момент головним органом, що регулює світову торгівлю є Світова Організація Торгівлі (далі – СОТ). Вона хоч і належить до спеціалізованих установ ООН, але фактично є незалежно функціуючою організацією. Наразі, практично кожна країна, яка має за мету інтегруватися до світового господарства, має бути учасницею СОТ. До компетенцій організації входять такі: контроль митних тарифів, антидемпінгове урегулювання, надання субсидій і компенсацій, нетарифні обмеження, управління митними союзами та зонами вільної торгівлі, захист прав інтелектуальної власності в торгівлі і т.д. [4, с. 99]. Таким чином, цілями СОТ є сприяння лібералізації міжнародної торгівлі, ліквідація бар'єрів в міжнародних потоках послуг, а також забезпечення вільного доступу до національних ринків та ресурсів [3, с. 4]. Надання допомоги в упорядкуванні процесу торгівлі і вирішені торгівельних суперечок між урядами є основними завданнями організації. В рамках СОТ прийняття рішень відбувається шляхом досягнення консенсусу, який передбачає узгодження думок всіх сторін [4, с. 96].

Через різницю в національних законах, які регулюють зовнішню торгівлю та яка утрудняє міждержавні торгівельні потоки, Генеральна Асамблея ООН заснувала в 1966 році Комісію ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ). Тобто, ця Комісія сприяє гармонізації та уніфікації права міжнародної торгівлі. Головними завданнями ЮНСІТРАЛ є надання консультативної підтримки країнам з питань міжнародних торгівельних прав, сприяння кращому розумінню міжнародного торгівельного законодавства. Також Комісія забезпечує розвиток конкуренції та справедливого підходу до учасників, сприяє підвищенню прозорості в торгівлі [5]. ЮНСІТРАЛ виконує свої обов'язки шляхом організації співпраці, сприяння активнішому застосуванню вже існуючих міжнародних конвенцій в сфері міжнародної торгівлі, більшого визнання міжнародних торгових положень, термінів та практики [6, с. 392].

Важливою організацією, яка також відіграє провідну роль в міжнародних інтеграційних процесах є Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). Це міжнародна міжурядова організація, на платформі якої обговорюється розробка та реалізація національної та міжнародної політики в сфері торгівлі. ЮНКТАД діє як форум для обговорення питань з торгівлі. Також вона досліджує та аналізує тенденції в міжнародній торгівлі і надає консультації окремим країнам. Цілями організації є створення сприятливих умов для розвитку країн-учасниць, підтримує та допомагає інтегруватися для менш розвинених країн [7].

Таким чином, можна констатувати, що у сучасному світі міжнародні торгівельні організації відіграють важливу і помітну роль в зближенні та об'єднанні економік країн світу. Дії розглянутих організацій, а саме СОТ, ЮНСІТРАЛ і ЮНКТАД спрямовані на зменшення торгівельних бар'єрів

та сприяння вільній торгівлі. На сьогодні участь держав в інтеграційних торговельних процесах неможлива без посередницької ролі міжнародних організацій, оскільки вони створюють організаційну та правову основу для співпраці між країнами в сфері обміну товарами.

Список використаних джерел:

1. Назаров М.І., Макаренко О.Я. Сучасний стан інтеграційних процесів у світі. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2018. Вип. № 18. С. 58.

2. Міжнародні організації: навч. посібник / за ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Логвінової Н.С. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. С. 36–37.

3. Ринейська Л.С. Роль міжнародних організацій у формуванні міжнародних стратегій економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. С. 2–4.

4. Комісія ООН з права міжнародної торгівлі. *Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Відні*. URL: <https://vienna.mfa.gov.ua/en/ustanovi-oon-u-vidni/komisiya-oon-z-prava-mizhnarodnoyi-torgivli> (дата звернення: 20.04.2024).

5. Т. 13 : Міжнародне приватне право / редкол.: А. С. Довгерт (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2021. 392 с.

6. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). *Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві*. URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2608-unctd> (дата звернення: 20.04.2024).

Дмитренко Е.С., д.ю.н., проф., професор кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Дмитренко Ю.П., к.ю.н., проф., професор кафедри управління та інформаційно-аналітичного забезпечення Національної академії Служби безпеки України

ПРАВОВІ ТА ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

За сучасних умов воєнного стану та євроінтеграційних процесів в Україні основним напрямом діяльності держави є забезпечення реалізації прав людини та громадянина, визначених Конституцією України. Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна зобов'язалася впроваджувати загальноєвропейські норми і стандарти у національне законодавство для реалізації громадянами усіх конституційних прав і свобод.

Серед пріоритетних завдань України як соціальної держави –

забезпечення громадянам гідного рівня життя, соціальної стабільності та соціальної допомоги у необхідних випадках. Реалізація цього та пов'язаного з ним інших завдань базується на конституційному праві громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Основними складовими механізму реалізації права громадян на соціальний захист є такі взаємопов'язані елементи, як правове та фінансове забезпечення. Правове забезпечення цієї сфери охоплює велику за обсягом систему нормативно-правових актів щодо надання різних видів допомоги, соціальних пільг та виплат, окремі норми яких не повністю відповідають загальноєвропейським соціальним стандартам.

Щодо фінансового забезпечення, то в Україні воно передбачає здійснення видатків на соціальний захист за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, Фонду соціального страхування України, Пенсійного фонду України. Відповідно до інформації із сайту Кабінету Міністрів України соціальні видатки державного бюджету у 2024 році складуть 470 млрд грн, що на 25 млрд грн більше, ніж 2023 року [1]. Однак варто зауважити, що нормами щорічних законів про Державний бюджет України може обмежуватися реалізація громадянами права на соціальний захист шляхом зупинення дії деяких норм законів щодо соціальних виплат та пільг окремим категоріям громадян (наприклад, пунктом 3 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік») [2, п. 3 Прикінцевих положень]. Іншою особливістю державного бюджету на 2024 р. є створення Фонду ліквідації наслідків збройної агресії з метою фінансування з-поміж іншого і заходів, спрямованих на ліквідацію соціальних наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України [2, ст. 28].

Щодо видатків на виконання місцевих програм соціального захисту громадян, то їх фінансування в умовах фінансової децентралізації здійснюються як за рахунок коштів державного, так і місцевих бюджетів. Однак процедура передачі коштів до місцевих бюджетів ще далека до досконалості, що створює певні проблеми. Іншою проблемою є внесення змін (знову ж таки щорічними законами про державний бюджет) щодо фінансування окремих видатків на соціальний захист. Наприклад, у 2024 році вільні залишки коштів місцевих бюджетів та залишки коштів спеціального фонду місцевих бюджетів, які утворилися на кінець 2023 року, будуть спрямовуватися за рішеннями відповідних місцевих рад (військових адміністрацій) зокрема на соціальне забезпечення, створення умов для лікування, відновлення та реабілітації осіб (з можливістю передачі таких коштів іншому місцевому бюджету) [2, ст. 46].

Проблемою фінансування соціального захисту за рахунок коштів Фонду соціального страхування України та Пенсійного фонду України є та, що надходженнями до цих фондів не покриваються видатки на зазначені цілі а,

отже, має місце щорічне їх дофінансування за рахунок коштів державного бюджету. Так, відповідно до Огляду основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за січень–лютий 2024 р. власні доходи склали 79,4 млрд грн, а кошти Державного бюджету України – 38,3 млрд грн [3]. Шляхами вирішення цієї та інших проблем вбачаємо такі, як вивчення та впровадження прийнятного досвіду країн-членів Європейського Союзу, насамперед щодо відмови від універсального охоплення громадян соціальними пільгами та механізму адресного їх надання із урахуванням доходів громадян; залучення коштів недержавних організацій.

Сформульовані положення слугуватимуть окремими напрямами досліджень питань впровадження у законодавство України європейських стандартів соціального захисту й фінансування сфери соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Денис Шмигаль: У 2024 році зростуть видатки на соціальну сферу, медицину та освіту. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-u-2024-rotsi-zrostut-vydatky-na-sotsialnu-sferu-medycynu-ta-osvitu> (дата звернення: 13.05.2024).

2. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 14.05.2024).

3. Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за січень-лютий 2024 року. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2163663-oglyad-osnovnyh-pidsumkiv-roboty-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-sichen-lyutyj-2024-roku> (дата звернення: 14.05.2024).

4. Дмитренко Е.С., Дмитренко Ю.П. Особливості фінансового, правового та організаційного забезпечення соціального захисту громадян в умовах євроінтеграції України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Т. 3 (44). С. 234–242.

Дмитренко М.О., здобувач вищої освіти

Сокиринська О.А.,

к.ю.н., завідувачка кафедри публічно-правових дисциплін

Білоцерківського національного аграрного університету

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ СВІТОВИМ БАНКОМ

Вступ. Співробітництво України зі Світовим банком відіграє критичну роль в забезпеченні фінансової стабільності та розвитку держави, особливо у світлі недавніх викликів, зумовлених військовими діями на території країни. Активна фінансова підтримка і масштабні проекти, реалізовані спільно зі Світовим банком, формують основу для відновлення та довгострокового розвитку України.

Україна відзначила 30 років співробітництва зі Світовим банком у 2022 році. З моменту підписання статей Угоди Міжнародного банку реконструкції та розвитку у 1992 році, Україна стала частиною основних структур Групи Світового банку, що сприяло розбудові ефективної фінансової системи країни.

Виклад основного матеріалу. З початком російського вторгнення в 2022 році, Світовий банк активізував свої зусилля у співпраці з міжнародними партнерами для мобілізації екстреного фінансування. Проєкт PEACE, що був започаткований з метою підтримки державних видатків, став основним інструментом у цих зусиллях. Великі гранти та кредитні гарантії від США, Великої Британії та інших країн засвідчили міжнародну підтримку та впевненість у відновленні України.

Українська співпраця зі Світовим банком набуває нових горизонтів зі створенням Ukraine Recovery Trust Fund. Цей фонд має на меті системне відновлення економіки через інвестиції в основні сектори. Очікується, що нові програми та проєкти забезпечать довгострокову допомогу в реконструкції критичної інфраструктури, соціального забезпечення, та сприятимуть створенню нових робочих місць.

16 квітня 2024 року відбулася зустріч Ради партнерства Трастового фонду України з питань допомоги, відновлення, реконструкції та реформ (URTF), організована Україною та Світовим банком у рамках весняних засідань МВФ-Світового банку у Вашингтоні, округ Колумбія.

Захід співголювали заступник міністра фінансів України Ольга Зикова, регіональний директор Світового банку для України, Білорусі та Молдови, Європи та Центральної Азії Аруп Банерджі, та керівник Світового банку в Україні Геворг Саргсян.

У зустрічі взяли участь донори Фонду – представники Сполучених Штатів, Японії, Канади, Норвегії, Нідерландів, Литви, Латвії, Австрії, Бельгії, Республіки Корея, Ісландії, Індонезії, Ірландії, Швеції та Швейцарії.

«З початку повномасштабного вторгнення росії, URTF, створений Світовим банком, став платформою для консолідації грантової допомоги від міжнародних партнерів, спрямованих на подолання наслідків війни. Відновлення пошкодженої та зруйнованої інфраструктури, зокрема в житлово-комунальному та енергетичному сферах, освіті та охороні здоров'я, а також підтримка аграрного сектору – всі ці напрямки фінансової допомоги донорів надзвичайно важливі для України і здебільшого забезпечуються завдяки підтримці від партнерів по розвитку через такий механізм Світового банку, як URTF», – зазначила Ольга Зикова [1].

Світовий банк через URTF мобілізував фінансові ресурси донорів на суму приблизно 1.8 млрд доларів США для підтримки України. Україна вже отримала 1.1 млрд доларів США у вигляді грантів на підтримку критичних заходів у галузях охорони здоров'я, житлової та транспортної інфраструктури, підтримки сільськогосподарських виробників та підвищення адміністративної спроможності уряду.

Кошти URTF були використані для реалізації програми «I_CAN» спільно зі Світовим банком, яка має на меті покращення системи управління проектами та публічними інвестиціями в Україні шляхом зміцнення інституційної спроможності в адмініструванні проектів, підтримуваних міжнародними фінансовими інститутами.

Крім того, з урахуванням плану URTF на 2024–2025 роки, готуються нові проекти для реалізації реформ у сферах освіти, фінансів, транспорту та підтримки бізнесу (СМСП) за допомогою інструменту PforR (Фінансування на основі результатів). Проекти сприятимуть впровадженню заходів, передбачених ключовими стратегічними документами уряду, включаючи реформи місцевого самоврядування, державного управління, управління публічними інвестиціями, підвищення якості навчання і викладання у навчальних закладах, а також реформи безпеки дорожнього руху та покращення дорожньої інфраструктури.

Заступник міністра фінансів наголосила, що координована підтримка України з боку Світового банку має вирішальне значення для забезпечення ключових соціальних та гуманітарних видатків державного бюджету, належного виконання урядом його публічних послуг та планування та впровадження заходів щодо відновлення та реконструкції.

Висновок. Перспективи співробітництва України зі Світовим банком у майбутньому виглядають оптимістично та обіцяють бути результативними, особливо з огляду на тривалу історію взаємовигідної співпраці та значний обсяг уже реалізованих проектів. Створення Ukraine Recovery Trust Fund та ініціатива PEACE яскраво демонструють готовність міжнародної спільноти підтримати Україну у її прагненні до відновлення і модернізації критичної інфраструктури, а також відновлення соціального та економічного благополуччя. Залучення значних фінансових ресурсів і грантів, а також мобілізація підтримки з боку великої кількості країн-донорів відіграють ключову роль у цьому процесі.

На додаток, перспективи співробітництва включають розширення вже існуючих програм і розробку нових проектів, що сприятимуть реалізації широкомасштабних реформ у ключових секторах, таких як освіта, охорона здоров'я, транспорт та місцеве самоврядування. Реалізація цих проектів не лише зміцнить інституційну спроможність України, але й сприятиме створенню сталого фундаменту для подальшого розвитку і інтеграції країни в світову економіку. З цієї причини, продовження та нарощування співробітництва з Світовим банком залишається важливим пріоритетом для України у її стратегії довгострокового національного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Deputy Finance Minister Olga Zykova participated in the World Bank's URTF Partnership Council Meeting. URL : <https://www.kmu.gov.ua/en/news/olha-zykova-vziala-uchast-u-zasidanni-rady-partneriv-urtf-svitovoho-banku> (accessed 21.04.2024).

Доненко В.В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ДО ОБГОВОРЕННЯ ПРОЄКТУ КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЕТАП

Питання реформування адміністративно-деліктного законодавства мають давню історію. У 1991 року за дорученням Кабінету Міністрів України була створена робоча група з метою створення проекту Кодексу України про адміністративні проступки, до складу якої увійшли В. Авер'янов, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Стефанюк, О. Крупчан та ін. У 1993 році цей проект було підготовлено, але з різних причин було представлено на ухвалення лише у 2003 році [1, с. 7]. Зазначений проект було відхилено від затвердження Верховною Радою у 2004 році. Наразі процес підготовки різних проектів Кодексів про адміністративні проступки продовжено, і на сьогодні відповідний законопроект винесено на обговорення наукової громадськості.

Поштовхом до активізації обговорення, прийняття та майбутнього затвердження проекту КУпАП (проступки) стало прийняття Верховною Радою України № 2215-ІХ «Про дерадянізацію законодавства України» від 21 квітня 2022 року. Метою закону є відряднення актів законодавства України як шляхом внесення відповідних змін до існуючих законів, так і визнанням такими, що не застосовуються на території України, деяких нормативно-правових актів (або їх положень) органів державної влади і управління Союзу РСР і Української РСР, які, формально зберігаючи свою чинність, не здійснюють регулюючого впливу або, навпаки, є такими, що донині регулюють певне коло суспільних відносин, хоча застосовувана термінологія в них та підходи до предметного врегулювання є застарілими, неактуальними й концептуально несумісними з законодавством України. З дня набрання чинності цим Законом Кабінету Міністрів України доручено розробити та внести на розгляд Верховної Ради проекти Житлового кодексу України, Трудового кодексу України та Кодексу України про адміністративні проступки.

Проект Кодексу про адміністративні проступки, підготовлений Міністерством юстиції України, наразі перебуває в стадії ознайомлення, обговорення, надання пропозицій з боку органів публічного адміністрування, судочинства, правників та громадськості [2].

Для прийняття цього проекту створені певні умови: сформувалася нова наукова адміністративно-правова еліта, яка отримала юридичну освіту та науковий розвиток за часів незалежності України; формування спеціалізованих вчених рад з захисту дисертацій, активно сприяло підготовці та захисту дисертаційних робіт зі спеціальності 12.00.07

адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, зокрема, з проблем адміністративно-деліктного законодавства; остаточне подолання тяжіння до окремих радянських постулатів та догм, «неорадянської», пострадянської ідеології державної влади; остаточний історичний вибір руху до членства у Європейському Союзі; конституційне закріплення положень вступу до НАТО, подальше становлення громадянського суспільства, його основ, загальносвітових демократичних інституцій; формування організаційної та правової основи протидії корупції, створення: Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного антикорупційного бюро, Державного бюро розслідувань, Національного агентства з питань запобігання корупції, Вищого антикорупційного суду та відповідного законодавства, проведення незалежних конкурсів з обрання їх керівників; створення відповідного балансу між виконавчою владою та місцевим самоврядуванням; розвиток та становлення адміністративного судочинства, прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру». Таким чином, сформоване підґрунтя для спроби прийняття нового Кодексу про адміністративні проступки України.

Висловлюю свою вдячність розробникам проекту КУпАП, з огляду на масштаб виконаної роботи та до представленого на обговорення наукового продукту. З іншого боку, маю висловити своє занепокоєння, власні міркування щодо самого проекту.

По-перше, ні в кого немає сумнівів у необхідності прийняття нового Кодексу України про адміністративні проступки, адже існуючий містить в собі ідеологію неіснуючої держави, з моменту його створення(1984 р.), майже 500 доповнень до нього є яскравим показником такої потреби. Але чи на часі здійснювати такі масштабні зміни, коли в країні іде війна з російським загарбником?

По-друге, яким чином це може вплинути на адміністративно-деліктне законодавства, рівень протидії адміністративним правопорушенням, готовністю «адміністративних органів у відповідних сферах» здійснювати таку діяльність. Численні зауваження, які надходять від них можуть слугувати сигналом до такого занепокоєння. Чи є необхідність кардинального перелаштування адміністративно-деліктного провадження цих органів, в час, коли ці зусилля спрямовуються на перемогу над ворогом? Можливе набуття чинності проекту кодексу тільки після завершення війни буде на підтримку цієї думки. Як і до його обговорення в умовах військового часу, коли ми маємо на увазі широке коло фахівців різних галузей права, громадськості, органів адміністративної юрисдикції, загальних та адміністративних судів.

По-третє, тільки попереднє знайомство з запропонованим проектом викликає безліч запитань як теоретичного так і практичного складу. Наприклад, в чому була необхідність запровадити категорійність (8 категорій) та відповідної штрафної ставки, яка становить 1/30 розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року

Законом про Державний бюджет України. (ст. 31 Проекту). А положення цієї статті щодо повторного протягом року вчинення адміністративного проступку, передбаченого однією статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу, має наслідком накладення штрафу у подвійному розмірі штрафу, передбаченого відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом, вступає у протиріччя з принципом індивідуалізації відповідальності.

По-четверте, окремі види адміністративних стягнень будуть застосовуватися виключно адміністративним судом за позовом адміністративного органу в порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України, за вчинення адміністративного проступку, санкція статей якого передбачає додатковий правовий наслідок у вигляді короткострокового арешту або позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи.

Спробуємо проілюструвати це положення на прикладі стаття 136. Проекту Керування транспортним засобом особою, яка перебуває у стані сп'яніння 1. Керування транспортним засобом особою в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, а також передача керування транспортним засобом особі, яка перебуває в стані такого сп'яніння чи під впливом таких лікарських препаратів, а так само відмова особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо вживання лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, – має наслідком накладення штрафу восьмої категорії з позбавленням права керування транспортними засобами на строк один рік і на інших осіб – накладення штрафу восьмої категорії. На практиці це виглядатиме наступним чином, штраф восьмої категорії має накладати адміністративний орган в сфері публічної безпеки та порядку (слово поліція в проекті відсутнє), а для позбавлення права на керування транспортним засобом цей орган має подавати відповідне подання до адміністративного суду!?

Фактично подвійну санкцію поділено між адміністративним органом та адміністративним судом. Виникає питання, як це буде працювати на практиці, якщо і в теоретичному плані виникає маса запитань!

На всі ці та багато інших питань, слід шукати відповіді у дискусійних платформах наукових конференцій, семінарів, які мають бути заплановані та проводитися з метою якісного обговорення проєкту Кодексу України про адміністративні проступки.

Наразі настав завершальний етап прийняття цього важливого акта. Запрошуємо до широкого обговорення всю наукову спільноту.

Список використаних джерел:

1. Стефанюк В. Проблеми створення проекту Кодексу України про адміністративні проступки. *Право України*. 1993. С. 7–9.

2. Проект Кодексу про адміністративні проступки, підготовлений Міністерством юстиції України. URL: <https://news.dtkk.ua/law/liability/76803-zamist-kupar-novii-kodeks-ukrayini-pro-administrativni-prostupki-oprilyudneno-projekt>

Зуєва О.А., к.ю.н.,
доц., доцент кафедри
публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА КОНЦЕСІЇ

Традиційно в концесію передавались в тимчасове володіння об'єкти права державної та комунальної власності та/або право на здійснення певних видів діяльності, які відносились до виключної прерогативи держави та місцевої влади. Тобто, право власності на відповідні об'єкти після завершення строку концесії не переходило до концесіонерів, якими виступали приватні суб'єкти. Концесійні відносини пройшли складний шлях трансформації від адміністративного розпорядження до договірному характеру їх закріплення. Попри різноманіття таких об'єктів концесії за призначенням їхньою спільною рисою у всі часи була висока прибутковість та суспільнозагальне значення.

Цей принцип віднесення об'єктів права державної та комунальної власності до передачі в концесію був закріплений в Законі України «Про концесії» від 16.07.1999 р. [1] До них відносились об'єкти, які використовувались для здійснення діяльності у таких сферах господарської діяльності як: водопостачання та водовідведення; забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем; надання послуг міським транспортом; збирання та утилізація сміття, оброблення відходів; пошук, розвідка родовищ корисних копалин лігніту, його переробка; будівництво (комплекс дорожньо-будівельних та проектних робіт, пов'язаних з будівництвом нової автомобільної дороги) та експлуатація автомобільних доріг, об'єктів дорожнього господарства; будівництво та/або експлуатація залізниць, аеропортів, злітно-посадкових смуг на аеродромах, шляхових естакад, метрополітенів тощо. Як видно з цих прикладів, в концесію здебільшого планувалось надавати інфраструктурні об'єкти. Втім за весь час дії цього закону було укладено не багато концесійних договорів на об'єкти комунальної власності та декілька на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг.

Новий закон з регулювання надання концесій, прийнятий 03.10.2019 року, багато в чому відрізняється від попереднього. В тому числі було

змінено підхід визначення які об'єкти права державної та комунальної власності можуть передаватись в концесію. [2]

Так, новий Закон України «Про концесію» визначає, що об'єкт концесії – це об'єкти права державної власності, власності Автономної Республіки Крим чи комунальної власності, а також майно господарських товариств, 100 відсотків акцій (часток) яких належать державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді або іншому господарському товариству, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі, що надаються концесіонеру з метою виконання умов концесійного договору, а також об'єкти, що створюються та/або будуються концесіонером у процесі виконання концесійного договору. Об'єкт концесії може складатися з майна декількох балансоутримувачів. Також, встановлено виключення стосовно яких об'єктом концесії не може бути державне майно, майно Автономної Республіки Крим та комунальне майно, щодо якого укладено договір оренди, до припинення дії такого договору, крім випадків, передбачених ст. 21 вказаного закону, а також державне майно, що використовується у виготовленні та ремонті всіх видів зброї, яка перебуває на озброєнні Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законодавства військових формувань, Служби безпеки України.

Таким чином, новим законом не передбачено перелік конкретних об'єктів права державної та комунальної власності, які можуть бути передані в концесію. Рішення про передачу певного державного та комунального майна в концесію буде прийматися з огляду на доцільність здійснення державно-приватного партнерства в такій формі. Законом визначено коло суб'єктів, яким надається право бути ініціаторами пропозиції передачі об'єктів права державної та комунальної власності в концесію та порядок прийняття рішення про концесію на підставі розгляду цих пропозицій.

Вбачається, що відсутність конкретного переліку об'єктів права державної та комунальної власності, які можуть бути передані в концесію, відкриє нові можливості та залучати приватний капітал до розвитку саме тих державних та комунальних об'єктів щодо яких дійсно є необхідність та можна очікувати ефективність їх використання з огляду на зацікавленість в цьому й потенційних концесіонерів. Особливо це буде актуально в період післявоєнного відновлення економіки України.

Список використаних джерел:

1. Про концесії : Закон України від 16.07.1999 р. № 997-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 41. Ст. 372.
2. Про концесію : Закон України від 03.10.2019 № 155-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 48. Ст. 325.

Каргаманян Д.К., аспірант кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПРОЦЕДУР В УКРАЇНІ

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» [1] надання населенню адміністративних послуг в електронній формі мало розпочатись з 1 січня 2014 р. через портал «ДІЯ». Наразі портал активно розвивається та здійснюється певні електронні процедури у сфері надання різних послуг. Деякі послуги надаються в електронній формі органами державної влади та органами місцевого самоврядування через власні веб-сторінки.

За результатами дослідження Національного центру електронного урядування, в Україні половина (46 %) центральних органів виконавчої влади та чверть (25 %) обласних державних адміністрацій мають веб-сторінки для надання онлайн-послуг. З установ, які мають такі сторінки, лише 19 % центральних органів виконавчої влади та 30 % обласних державних адміністрацій надають послуги в електронній формі [2]. При цьому якість таких послуг залишається низькою. Низьким є і рівень готовності до здійснення певних електронних процедур у сфері надання різних послуг органами місцевого самоврядування. За результатами громадського моніторингу впровадження до діяльності органів місцевого самоврядування України технологій електронного урядування, на сьогоднішній день не на всіх веб-сайтах органів місцевого самоврядування наявна інформація щодо переліку та опису адміністративних послуг, які надаються міською владою (така інформація відсутня на 6 % веб-сайтів органів місцевого самоврядування). Більшість веб-сайтів органів місцевого самоврядування (70 %) надає можливість завантажити бланки заяв, необхідні для одержання адміністративної послуги, проте отримати адміністративні послуги в електронній формі можна лише на 11 % веб-сайтів органів місцевого самоврядування. Так само вкрай рідко громадяни мають можливість відслідкувати стан опрацювання заяви на отримання адміністративної послуги (9 % веб-сайтів органів місцевого самоврядування [3]).

За результатами дослідження розвитку електронного урядування ООН, індекс он-лайн послуг в Україні у 2023 р. складає 0,3677, що є нижчим за середньосвітовий показник (0,4119). При цьому за два останні роки цей показник знизився (індекс он-лайн послуг в Україні у 2021 р. – 0,4248 [4]), що свідчить про серйозні проблеми у розвитку здійснення певних електронних процедур у сфері надання різних послуг. Однією з головних перешкод на шляху впровадження здійснення певних електронних процедур у сфері надання різних послуг в Україні є низький рівень розвитку електронного документообігу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Так, наприклад, попри наявність автоматизованих систем документообігу в органах виконавчої влади (в

100 % центральних органів виконавчої влади та у 80 % обласних державних адміністрації), їх використовує лише третина співробітників (34 % працівників центральних органів виконавчої влади та 36 % обласних державних адміністрації [5]).

Недостатня увага також приділяється навчанню співробітників органів місцевого самоврядування роботі у системі електронного документообігу, підвищенню кваліфікації з питань електронного урядування (така робота проводиться лише у 38 % міських рад [4]).

На сьогоднішній день не завершено процес інтеграції інформаційних систем органів виконавчої влади, не створено систему електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, а також систему електронної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що суттєво уповільнює розвиток здійснення певних електронних процедур у сфері надання різних послуг в державі.

Отже, до чинників, які ускладнюють повноцінне впровадження електронного документообігу в тому числі здійснення певних електронних процедур у сфері надання різних послуг в органах державної влади та органах місцевого самоврядування належать: відсутність єдиних загальнодержавних стандартів функціонування систем електронного документообігу, уніфікованих вимог до програмного забезпечення, що ускладнює процес запровадження внутрішніх систем електронного документообігу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також інтеграцію цих систем; недосконалість вітчизняного законодавства про електронний документообіг та електронний цифровий підпис; усталені традиції ведення документообігу в паперовій формі в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; недостатній рівень захисту інформації в системах електронного документообігу органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про адміністративні послуги». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
2. У рамках Міжнародного наукового конгресу «Інформаційне суспільство в Україні» презентовано Оцінку електронної готовності України. 30.10.2023. Національний центр електронного урядування. 224 с.
3. 100 міст – крок вперед. Моніторинг впровадження інструментів електронного урядування, як основи надання адміністративних послуг в електронному вигляді за. заг. ред. І. С. Куспляк, А. О. Серенок. Вінниця : ГО «Подільська агенція регіонального розвитку», 2021. 119 с.
4. Україна увійшла до групи країн із високим індексом розвитку електронного урядування за міжнародною оцінкою ООН. 26.02.2024. Держінформнауки. 142 с.
5. Оцінка електронної готовності України, 2023 р. Національний центр електронного урядування. 245 с.

Колпаков В.К., д.ю.н., проф.,
завідувач кафедри конституційного і адміністративного права
Запорізького національного університету

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Феноменологія юридичних категорій [1] передбачає їх дослідження у двоєдиному вимірі, по-перше, як істини факту; по-друге, як істини розуму. Під “істиною факту” розуміються онтологічні (апостеріорні) властивості предмета аналізу. Тобто все те, що доступно для об’єктивної фіксації: дія, час, матеріальна шкода, фізичні ознаки суб’єктів і об’єктів події тощо.

“Істина розуму” це епістемологічний (апріорний) сегмент предмета аналізу. Тобто все те, що відбито у людській свідомості про відповідні діяння ще до виникнення конкретного і об’єктивного факту. У нашому випадку (мова про порушення митних правил) це вина, юридичний склад діяння, протиправність тощо.

Митний кодекс України (ст. 458) [2] визначає порушення митних правил: 1) адміністративним правопорушенням; 2) протиправним діянням (дією чи бездіяльністю); 3) діянням винним (вчиненим умисно або з необережності); 4) діянням, яке посягає на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок: а) переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України; б) пред’явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення; в) здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом чи іншими законами України; г) за які Кодексом передбачена адміністративна відповідальність (за умови, що вони тягнуть за собою кримінальну відповідальність).

Важливе значення для розуміння порушення митних правил мають норми статті 487, які встановлюють, що Провадження у справах про порушення митних правил здійснюється відповідно до цього Кодексу, а в частині, що не регулюється ним, – відповідно до законодавства України про адміністративні правопорушення.

Зазначене положення утворює необхідність застосування до “поняття порушення митних правил” статті 247 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3] “Обставини, що виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення”. Відповідно до неї, провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення.

Наведені позиції є вихідними для феноменологічного дослідження порушення митних правил як адміністративного проступку.

Аналіз нормативного матеріалу дозволив детермінувати дві групи ознак порушення митних правил. Перша група – це ознаки за якими реїфікується онтологія проступку (істина факту в апостеріорних ознаках).

Друга група – це ознаки за якими реіфікується епістемологія проступку (істина розуму в апіорних ознаках).

Ознаки першої групи (будь-які фактичні дані) встановлюються шляхом: а) фіксації у протоколі про порушення митних правил; б) поясненнями особи, яка притягується до відповідальності; в) поясненнями свідків; г) висновком експерта; д) іншими документами; товарами (безпосередніми предметами порушення митних правил); транспортними засобами, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України тощо. Вони утворюють онтологічні знання про проступок. Процесуальне встановлення фактичних даних перетворює їх у докази по відповідній справі.

На питання: “Чи достатньо цих ознак для кваліфікації діяння адміністративним проступком?”, слід відповісти: “Ні, недостатньо”. Встановлені і об’єктивно зафіксовані вони лише відтворюють зовнішній, загально-доступний, інтуїтивно зрозумілий “образ” адміністративного проступку.

В адміністративний проступок (у його юридичному розумінні) цей “образ” трансформується в процесі дослідження його складових та на підставі отриманих результатів. Дослідницькі операції з апостеріорними ознаками (онтологічними знаннями) генерують нові апіорні ознаки (епістемологічні знання), що характеризують проступок. Вони і є ознаками другої групи.

Таким чином, ознаки другої групи встановлюються шляхом дослідження фактичних даних які вже мають процесуальний статус доказів. Відповідно до ст. 459 Митного кодексу України, посадова особа митного органу, яка здійснює провадження у справі про порушення митних правил, оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об’єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом та правосвідомістю.

Системна сукупність епістемологічних знань про проступок (істина розуму) утворює феномен, який отримав назву “склад адміністративного проступку”. Саме встановлення (або не встановлення) складу адміністративного проступку (у нашому випадку порушення митних правил) є кінцевою і остаточною властивістю, за якою діяння стає адміністративним правопорушенням.

Склад (юридичний склад адміністративного проступку) це теоретична (змістовна) абстракція, ідеалізована сукупність характеристик, ознак, властивостей якими адміністративні проступки детермінуються в правовій реальності як самотутні юридичні факти.

Таким чином, ознаки складу це ознаки, які визначилися в результаті дослідження властивостей проступку, як мають практичне значення для висновків про ступінь та характер його кореляції з нормами закону. Вони: а) апіорні і абстрактні; б) є наслідком наукового осмислення емпіричних параметрів проступку; в) знання про них утворюють смислову конструкцію (ідеалізований об’єкт) проступку, яка є засобом пізнання реальних (онтологічних) фактів, подій, обставин. Звідси висновок: склад і

його компоненти, а також знання них, утворюють гносеологічний (чи епістемологічний) сегмент феномена “адміністративний проступок”.

Список використаних джерел:

1. Колпаков В. К. Феномен, феноменологія і феноменологічний метод в галузевій юриспруденції. *Наукові перспективи. Науковий журнал*. 2024. № 3 (45). С. 844–856. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-844-856](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-844-856)

2. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.

Коросташова І.М., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів
Савінова А.Є., студентка
Університету митної справи та фінансів

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зовнішня торгівля є одним із найважливіших джерел наповнення державного бюджету України. Протягом останнього року розвиток торговельно-економічного співробітництва в Україні зіткнувся з рядом проблем, найважливіша з яких пов'язана з диверсифікацією геополітичних та регіональних пріоритетів Української держави. Визначальний вплив на розвиток зовнішньої торгівлі мала й низка інших негативних факторів: несприятлива кон'юнктура важливих для України світових ринків; нерівномірний розвиток різних країн; перерозподіл фінансових потоків і активів; коливання світових валют і цін на товари; нестабільність обмінного курсу національної валюти; нераціональна структура вітчизняного експорту, де переважає сировина та продукція з низьким рівнем переробки; низька конкурентоспроможність українських товарів і послуг; збільшення фінансових зобов'язань через затримку розрахунків українських компаній з іноземними партнерами. Проте фактором який завдав найбільшої шкоди зовнішньоекономічній діяльності України є війна.

Глобалізація світових сировинних ринків і економік, зростання значення зовнішньоекономічних і торговельних відносин та розвиток міжнародного співробітництва призводять до все більш тісної інтеграції та взаємозалежності зовнішньої торгівлі і внутрішньої економіки. Однак суттєва залежність України від зовнішньої ринкової кон'юнктури є одним з основних стримуючих факторів, що впливають на темпи економічного розвитку держави. Тому масштабні кризові явища в міжнародній економіці

обмежують можливості нарощування та географічної диверсифікації вітчизняного експорту, що негативно впливає на економіку України [3].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну негативно вплинуло, як на господарську діяльність, так і на зовнішньоекономічну діяльність країни, зокрема на обсяги експортно-імпортних операцій. Наприклад, за 2022 рік товарообіг склав 103 679 млн дол. США. За цей період загальний товарообіг України скоротився на 37 698 млн дол. США (-26,66%) порівняно з 2021 роком (141 377 млн дол. США). Загальний обсяг експорту товарів за 2022 рік склав 44 173 млн дол. США. За цей період загальний обсяг експорту товарів з України скоротився на 23 915 млн дол. США (-35,12%) у порівнянні з 2021 роком (68 088 млн дол. США). Загальний обсяг імпорту товарів за 2022 рік склав 59 506 млн дол. США. За цей період загальний обсяг імпорту скоротився на 13 783 млн дол. США (-18,81%) порівняно з 2021 роком (73 289 млн дол. США). З вищеведених даних, видно, що економіка України зазнала серйозних втрат у результаті військової агресії Росії у 2022 році [1].

Вищевказане свідчить що українська економіка зазнала суттєвих втрат внаслідок російської військової агресії та свідчать про складну економічну ситуацію в країні. Оскільки, зменшення товарообігу негативно впливає на рівень зайнятості та виробництва в Україні, а також на її платіжний баланс.

Фахівці, звертають увагу на те, що для покращання ситуації необхідно активно працювати над привабливістю українських товарів для іноземних покупців, освоювати нові ринки та покращувати інфраструктуру та логістику. Крім того, важливо забезпечити стабільність і прозорість управління економікою та боротьбу з корупцією. Україна потребує активних заходів щодо відновлення економічного потенціалу та розвитку в умовах післявоєнного відновлення. Для цього необхідна комплексна співпраця влади, бізнесу та міжнародних організацій [2, с. 38].

Крім того, компанії повинні знати про те, що товари, якими вони торгують у контексті своєї зовнішньоторговельної діяльності, на період воєнного стану, на додаток до вже згаданих вище, підпадають під спеціальні правила. Як показує практика, регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється досить динамічно з метою забезпечення спільної перемоги [4].

Отже, з 24 лютого 2022 року, Україна знаходиться в умовах воєнного стану й відповідно, перебуває у складній економічній ситуації, а показники обсягів експортно-імпортних операцій демонструють негативну динаміку. Це суттєво впливає на економіку держави, адже зовнішній ринок є важливим джерелом отримання валютної виручки для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та країни та відновлення її платіжного балансу. Обсяг експорту товарів з України, який фактично зупинився на початку війни, поступово відновлюються. Одним із шляхів відновлення довоєнних обсягів експорту є часткове переведення логістики морського транспорту на логістику альтернативних видів транспорту, зокрема автотранспорту. Зокрема, зусилля було спрямовано основні на розвиток транспортних коридорів через Польщу, Румунію та Словаччину. Однак,

здійснення експорту української агропродукції сухопутними шляхами, через країни ЄС, спочатку стикнувся з серйозним опором з боку польських перевізників, а пізніше також і аграріїв різних країн ЄС, які періодично блокують пункти пропуску на митному кордоні. Зазначене суттєво обмежує обсяги експорту та транзиту української агропромислової продукції, збільшує терміни доставки товарів та, відповідно витрати доставки товарів, що впливає на конкурентоспроможність української агропродукції. Тому, вирішення цієї проблеми залежить від логістичних та політичних рішень з активізації здійснення експортно-імпортних операцій морським шляхом, що сьогодні вдалося відновити, хоча їх обсяги не є достатніми, щоб вирішити вищевказані проблеми

Список використаних джерел:

1. Дія Бізнес. Експорт в умовах війни. 2022. URL: https://export.gov.ua/business_during_war
2. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання / наук. ред. Сторонянська І. З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2022. 70 с.
3. Обух В. Відновити експорт в умовах війни: складно, але життєво необхідно. Укрінформ, 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3449529-vidnoviti-eksport-v-umovah-vijni-skladno-ale-zittevoneobhidno.htm>
4. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308/1262>

Криницький І.Є., д.ю.н., проф., с.н.с.,
директор Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРО УНІКАЛЬНУ ПРАВОВУ ПРИРОДУ ВІТЧИЗНЯНОГО ТРАНСПОРТНОГО ПОДАТКУ

Одним із останніх реформаторських кроків у напрямку модернізації української податкової системи є включення транспортного податку до переліку місцевих податкових платежів [1]. При цьому від самого початку ініціатор законопроекту виходив із доцільності фокусування наведеного податкового знаряддя не на будь-які транспортні засоби, а саме на розкішні автомобілі (об'єм двигуна понад 2,5 тис. см³ – для дизельного двигуна, 3 тис. см³ – для бензинового двигуна, та вік яких не перевищує 5 років) [2]. Наведена обмовка дозволяє зрозуміти справжню позицію профільного міністерства та уряду щодо правової природи транспортного податку. Водночас, ні у відповідному законопроекті, ні згодом у Податковому кодексі України правові категорії «розкіш» і «розкішний автомобіль» не вживалися та не вживаються.

Одним із чинників, що спонукав до запровадження оподаткування легкових автомобілів як предметів розкоші є широке розповсюдження у розвинених країнах світу податків на розкіш. Водночас беремося стверджувати, що аналогів вітчизняному транспортному податку не існує. Наш податок – унікальний, тому ототожнення податків в інших державах і українського податкового платежу є некоректним, адже будь-який з можливих компаративних аспектів призводить до плутанини між: а) оподаткуванням транспортних засобів і оподаткуванням предметів розкоші; б) оподаткуванням транспортних засобів і оподаткуванням їх різновиду (легкових автомобілів). Відтак, доцільно уникати такого підходу, тоді ми зможемо уникнути ототожнення оподаткування, що має умовно-загальний та конкретний характер.

Ми вже констатували, що поняття розкіш у ПК України не згадується, натомість це зовсім не міняє сутності аналізованого платежу. Переважно вчені демонструють сприйняття позиціонування цього податку саме як податку на розкіш. Стверджується, що транспортний податок є: різновидом податку на розкіш; елементом «податку на розкіш»; одним із напрямків оподаткування предметів розкоші; що його введено з позиції «оподаткування розкоші» та він розглядається як «податок на розкіш». Позиція дослідників щодо сутності транспортного податку зазнає певних коливань, але всі вони знаходяться в межах принципової позиції – оподаткування легкових автомобілів в Україні безпосередньо пов'язується з їх належністю до предметів розкоші.

Чинне законодавство до об'єкта оподаткування транспортного податку відносить легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років (включно) та середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового року (абз. 1 пп. 267.2.1 п. 267.2 ст. 267 ПК України). Нескладні розрахунки дозволяють нам дійти висновку, що при такій кратності мінімальна вартість легкового автомобіля в 2024 р. становитиме 2 662 500 грн і цілком відповідає світовій практиці: при визначені автомобілів як предметів розкоші переважно виходять з їх нижнього порогу вартості у 50–60 тисяч доларів США.

Особливо слід зауважити, що існування багатьох проблемних вузлів які стосуються справляння транспортного податку викликано тим, що цей податковий платіж фактично є експериментальним. Він має специфічний предмет і об'єкт оподаткування, унікальну ставку податку, відсутність пільгування, займає особливе місце у вітчизняній податковій системі.

При формуванні податково-правового механізму транспортного податку вдалося взяти відсутність традицій в Україні оподаткування предметів розкоші. Гостра полеміка розгорнулася навіть щодо назви цього податкового платежу. Практично всі науковці схиляються до думки, що вона не відповідає об'єкту оподаткування, самій сутності цього податку. Натомість зміни до законодавчої регламентації які у зв'язку з цим пропонуються є принципово різними. Лунають пропозиції щодо трансформації чинної редакції статті 267 ПК України: а) заміни поняття

«легковий автомобіль» у контексті об'єкта оподаткування на словосполучення «транспортний засіб» (виключивши тільки залізничний транспорт); б) зміни назви статті на «Податок з легкових автомобілів» або розширення, відповідно, об'єкта оподаткування, оскільки поза оподаткування залишилась низка транспортних засобів, які є більш вартісними, а ніж легковий автомобіль. Ми також вважаємо, що необхідно привести назву аналізованого податкового платежу у відповідність до його правової природи і предмета/об'єкта оподаткування. Натомість пропонуємо піти діаметрально іншим шляхом, вчинити навпаки: не розширити, а звужити назву податку; зробити крок від універсальності до спеціалізації (до податку на предмет розкоші). Зміна назви податкового платежу на користь такого варіанту як «Податок на розкішні легкові автомобілі» з наведених міркувань буде цілком виправдана. При цьому певний відхід від принципу термінологічної економії цілком компенсується адекватністю наведеної текстуальної конструкції реальній ситуації. У цьому ж контексті заслуговує на вивчення та реалізацію питання розведення оподаткування рухомого майна і нерухомості. Вони є різними за своєю сутністю, тому їх формальне поєднання в межах одного податкового платежу (податку на майно) є штучним.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 7–8, № 9. Ст. 55.

2. Пояснювальна записка Міністра фінансів України до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України» (щодо податкової реформи)» від 22 грудня 2014 р. № 1578. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53072 (дата звернення 9 травня 2024 р.).

Leheza Ye.O. Legal regulation of national security matters in the conditions of the Russia-Ukraine war

LEGAL REGULATION OF NATIONAL SECURITY MATTERS IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR

Today, the world pays special attention to the formation and provision of national security, taking into account modern security challenges and globalization trends. The relevance of researching this topic lies in the fact that national security is an important condition for the functioning and development of an individual, society, and the state. Today, problems in the sphere of national security are characterized by a large number of threats of various levels; many such threats are global, including military conflicts and wars. An adequate understanding of the invasion of the Russian Federation to Ukraine that occurred on February 24, 2022, demands the identification of the main actors and factors, texts, and contexts that

have converged dialectically in the realization of the dramatic events that represent a war of defense with characteristics of hybrid war on the part of Russia, for the Ukrainian society as a whole in the general framework of the commission of war crimes and crimes against humanity by the invading troops, as evidenced by the ruthless killings (massacres) of thousands of civilians in the cities of Bucha, Borodyanka, Gostomel, Irpin, Buzova, and others.

Therefore, one of the problems of ensuring national security consists of changing the concept of the education system, updating approaches to the formation of education standards, and forming the digital space of the education system. So, in the United States of America, the state policy regarding the impact of education on the national security is as follows:

First, science, technology, engineering, mathematics (STEM), and modern foreign languages have been identified as priority areas of knowledge and training for ensuring national security in the United States of America in recent years. The main fields of application of knowledge in the field of STEM education are artificial intelligence, cyber security, quantum informatics, advanced technologies, and manufacturing;

Second, the main risks to the United States of America's national security are a decrease in the level of mastery of STEM – skills, and knowledge among American schoolchildren and graduates of higher education institutions; raising the level of education in the field of natural sciences, mathematics, technical, computer sciences in other countries, first of all, geopolitical adversary countries; reduction in the number and share of American students and graduates of higher education institutions studying STEM disciplines; decrease in the number of American higher education graduates specializing in STEM; decrease in the quality of teaching STEM education; the presence of a persisting gap in academic achievement between different demographic groups [1].

Third, the main consequences of these risks are a shortage of qualified personnel in the branches of the national economy related to the sphere of national security and advanced technologies, which is filled by migrants, including those from geopolitical adversary countries; inability of the US STEM education system to meet domestic demand for a STEM-qualified workforce; digital illiteracy of American citizens.

Fourth, reduction of national security risks in the sphere of education is ensured by: improving STEM teaching and providing support to working teachers; increasing the number and share of students of STEM disciplines at all levels of education; increasing the number of graduates of higher education institutions specializing in the field of STEM sciences; availability of STEM education; forming basic and applied research knowledge in the field of STEM in graduates of educational organizations provided that this knowledge is necessary for career development in a wide list of STEM professions and priority areas, such as computer engineering and cyber security, artificial intelligence, quantum physics and robotics [2].

The problems that have arisen in the system of ensuring national security in wartime conditions are connected, first of all, with military aggression and the occupation of some regions of Ukraine. Therefore, important elements of the national security system include the formation of effective means of the country's defense capability, redistribution of funding taking into account the level of development of the defense-industrial complex, formation of scientific research laboratories with their activities aimed at the development of new methods of protecting the population and military personnel, development and testing of innovative weapons, etc. [3].

In addition, the legislative branch of the state has developed and adopted several regulatory and legislative acts taking into account the real threats to the independence of Ukraine, its sovereignty, and democracy, but the insufficient efficiency of particularly state bodies made it difficult to develop and implement an effective policy [4]. At the same time, the public management of the national security system (in addition to other main aspects) focused on the presence of a growing shortage of financial resources, which made it difficult to allocate funds to ensure production and purchase of modern weapons and military equipment in the necessary volumes [5].

Another important problem of national security consists in the provision of information security, ensuring the protection of society from fakes and distortions of information leading to panic among the population, a negative perception of public management decisions by state authorities, loss of trust in state authorities, which can to irreparable consequences in conditions of war [6]. Today, the processes of social transformation are taking place rapidly; these processes are based on information-communication, and technical-technological changes, naturally leading to the emergence of risks concerning dysfunctional and disorganized states of the social system, its institutions, and subsystems. Currently, the sovereignty of a national state is significantly limited in the information and intellectual spheres; that is why in modern conditions significant growth is typical for threats and risks associated with the information sphere, which is an integral part of the entire national security. National security includes several main directions, one of which is ensuring security in the information sphere. Sustainable development of the country can be ensured by a complex of measures, a systematic interaction of directions in various fields, aimed at protecting interests both at the micro level of an individual and at the macro level of the entire state.

Financing is one of the important problems in the system of ensuring national security. The financial security of a state as a component of its national security is the basis of the economic development of the country, which ensures the sovereignty and integrity of the country, as well as a decent standard of living for its citizens. In the conditions of martial law, the issues of financial security of the state become of great importance, since the defense of the country, the army, functioning of the defense and security agencies rely on sufficient and stable financial support, both domestically and with the

involvement of international aid [7]. Therefore, the search for sources of financing and determination of directions for the use of financial resources is the basis of ensuring the protection and development of production in the country in peacetime and, are extremely important in wartime. Elements of the state's financial security include available financial resources, the possibility of their accumulation and stable use to ensure victory over the enemy, eliminate threats to the state integrity of Ukraine and its national interests, and security of the country's citizens; these elements require legal regulation [8].

There is a separate problem of ensuring patriotic education of children and youth to form their national self-awareness and understanding of the importance of language and national culture in the system of national security. It is patriotic education that will fulfill the role of developing national identity and national unity of our society [9].

Preventing and combating corruption is an important problem in ensuring national security both in peacetime and in wartime. Corruption affects not only the legal, social, and economic spheres but also the military sphere where it brings great changes. First of all, corruption destroys the development of the military-industrial complex, prevents the introduction of innovative means of protection for military personnel, it disturbs the development and testing of new weapons, and new technologies, and hampers the provision of military personnel with the necessary equipment, protection and weapons. All this is necessary for the defense and protection of our country as well as for the liberation of territories from occupation.

Unfortunately, systemic measures for preventing and combating corruption do not bring effective results. Sometimes this is due to the lack of political will, sometimes the reason consists of the ineffectiveness of corruption combating mechanisms, often this is due to the unprofessionalism of personnel representatives who form and implement the anti-corruption policy of Ukraine. The problem of corruption in wartime conditions harms not only the situation in the regions where hostilities are taking place but also undermines the reputational capital (pull of goodwill) of our country in the international arena. Damage to the country's reputation may lead to the fact that Ukraine's allies will not trust our state and will not provide such vital assistance in financing the defense-industrial complex, innovative weapons, and technologies, and this may lead to irreparable consequences on the battlefield. Therefore, overcoming corruption becomes a priority for ensuring the national security of Ukraine.

The conducted analysis gives reason to note that ensuring the national security of Ukraine includes a complex of national and international measures. At the same time, determination of strategic priorities, correct understanding of problems in the sphere of national security, search for optimal ways to solve such problems, and close cooperation of states in creating an effective system for countering modern threats will contribute to ensuring the national security, including prevent corruption as part of preserving property and maintain life safety from war as part of preserving the soul of Ukraine and international security in the world. Only cooperation can solve the urgent strategic tasks of ensuring national security in difficult world conditions and new globalization challenges.

A type of measure related to national security

– Strengthen democratic civilian control over the security and defense sector of Ukraine as a guarantee of the legality and effectiveness of the activities of its components, increase the efficiency of management, strengthen supervision, and strengthen the responsibility of officials and officials of security and defense sector bodies

– It will review and ensure the implementation of legislation in the field of national security and defense, in particular clarify and implement the norms of the Law of Ukraine “On National Security of Ukraine”

– Will create a system of effective management and coordination of the activities of security and defense sector bodies.

– Optimizes the structure, functions, and numbers of the Security Service of Ukraine as a specially authorized state body in the fields of counter-intelligence activities and protection of state secrets, the main body in the national system of combating terrorist activities, which will make it possible to warn, timely detect external and internal threats to the security of Ukraine and prevent them, stop intelligence, terrorist and other illegal encroachments by special services of foreign states, as well as organizations, individual groups and individuals on the state security of Ukraine, eliminate the conditions that contribute to them and the causes of their occurrence.

– The creation of an effective intelligence community, strengthening its role in the implementation of state policy in the spheres of national security and defense, will strengthen the system of coordination and control of the activities of intelligence agencies, and will develop intelligence capabilities.

– Will complete the creation of the national cyber security system, form modern capabilities of cyber security and cyber defense entities, and strengthen their coordination system.

References:

1. Antonio Herman. America’s STEM Crisis Threatens Our National Security’. *American Affairs*. 2019. 3. № 1. URL: <https://americanaffairsjournal.org/2019/02/americasstem-crisis-threatens-our-national-security>

2. Cotton, Blackburn, Kustoff Unveil Bill To Restrict Chinese Stem Graduate Student Visas & Thousand Talents Participants, Tom Cotton – Senator for Arkansas, 27 May 2020. URL: <https://www.cotton.senate.gov/news/press-releases/cotton-blackburn-kustoff-unveil-bill-to-restrict-chinese-stem-graduate-student-visas-and-thousand-talents-participants#:~:text=Washington%2C D.C. – Senator Tom Cotton,graduate studies in STEM fields>

3. Yevhen Leheza et al. Ensuring Human Rights in Ukraine: Problematic Issues and Ways of Their Solution in the Social and Legal Sphere. *Cuestiones Políticas*. 2020. 37. № 64. P. 130–136. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3764.10>

4. Yevhen Leheza et al. Introduction of Electronic Governance Technologies in Administrative. *Social and Labor Relations: Legal Regulation and Foreign Experience, Revista de La Universidad Del Zulia*. 2023. 14. № 39. P. 450–456. URL: <https://doi.org/10.46925//rdluz.39.25>

5. Olha Hryhorash et al. The Development of Small Business as a Source of Formation of Local Budget Revenues in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. 15. № 1. P. 133–140. URL: [https://doi.org/10.21511/imfi.15\(1\).2018.12](https://doi.org/10.21511/imfi.15(1).2018.12)

6. Nataliia Zadyraka et al. Correlation of Legal Concepts of Administrative Procedure and Administrative Liability in the Sphere of Urban Planning. *Jurnal Cita Hukum*. 2023. 11. № 1. P. 39–44. URL: <https://doi.org/10.15408/jch.v11i1.31784>

7. Olena Volobuieva et al. Criminal and Administrative Legal Characteristics of Offenses in The Field of Countering Drug Trafficking: Insights from Ukraine. *Yustisia Jurnal Hukum*. 2023. 12. № 3. P. 269–277. URL: <https://doi.org/10.20961/yustisia.v12i3.79443>

8. Korobtsova D. V. Legal Provision of Financial Security of the State in Martial Law. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2022. № 2. P. 141–146. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.27>

9. Yevheniia Zhukova et al. Legal Regulation of Public Administration of Education and Science. *Cuestiones Políticas*. 2023. 41. № 76. P. 338–346. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.18>

Ліпинський В.В.,
д.ю.н., професор, директор навчально-наукового інституту
права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ КОНФІСКАЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Невід’ємною частиною адміністративно-деліктного інструментарію митного адміністрування є конфіскація як адміністративне стягнення за порушення митних правил, яка являє собою примусове безоплатне вилучення за рішенням суду на користь держави безпосередніх предметів порушення митних правил та, у встановлених законом випадках, товарів та транспортних засобів, з використанням яких вчинялось митне правопорушення (ст. 465 МК України) [1]. Водночас, правова основа конфіскації, всупереч загальним принципам права, міжнародним рекомендаціям з питань митного адміністрування та досвіду найбільш розвинених держав у відповідній частині, не забезпечує пропорційність цього адміністративного стягнення та можливість її заміни на умовах, які є прийнятними для правопорушника, так й з точки зору митних інтересів держави. Обґрунтовуючи твердження про те, що правове регулювання конфіскації за митним законодавством України є несумісним із верховенством права та не узгоджується з міжнародними стандартами з питань митного адміністрування й досвідом найбільш розвинених держав, насамперед, за підсумками аналізу митного законодавства, зазначимо, що

конфіскацію відповідних товарів та/або транспортних засобів тягнуть за собою, зокрема: – недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон (ч. 1 ст. 472 МК України); – пересилання через митний кордон в міжнародних експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання законодавством України, а також пересилання у міжнародних поштових відправленнях товарів, заборонених до пересилання актами Всесвітнього поштового союзу (ч. 1 ст. 473 МК України); – переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ч. 1 ст. 476 МК України); – перевищення строку тимчасового ввезення транспортних засобів особистого користування та транспортних засобів комерційного призначення на митну територію України більше ніж на тридцять діб, а так само втрата цих транспортних засобів, у тому числі їх розкомплектування (ч. 6 ст. 481 МК України); – переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем (ст. 482 МК України); – переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, у тому числі з використанням товарів, транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) (ч. 1 ст. 483 МК України); – зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ч. 1 ст. 484 МК України) [1].

При цьому митне законодавство передбачає конфіскацію транспортних засобів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками) для приховування товарів, а також тих транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів через митний кордон поза місцем розташування митного органу, незалежно від того чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення (ч. 3 ст. 465 МК України) [1].

Значно більш прогресивним за вітчизняне є положення американського митного законодавства з питань тимчасового вилучення товарів, транспортних засобів, які підлягають конфіскації, та документів на них. Йдеться про те, тоді як за митним законодавством України можливе або у встановлених законом випадках обов'язкове вилучення безпосередніх предметів порушення митних правил (товарів, транспортних засобів, які підлягають конфіскації) та відповідних документів, необхідних як докази у справі про порушення митних правил зі складенням про це протоколу з точним зазначенням кількості, міри, ваги та особливих ознак відповідних товарів, транспортних засобів та документів до завершення розгляду справи (ст. 508–517 МК України) [1], законодавство Сполучених Штатів Америки допускає дострокове повернення вилучених речей та документів за виключних обставин, зокрема, якщо немає щодо конкретних

речей та документів активного кримінального провадження або іншого паралельного адміністративно-деліктного провадження та має місце будь-яка з цих обставин: 1) за матеріалами справи очевидно, що конфіскація не підлягає застосуванню до тимчасово вилучених товарів та транспортних засобів комерційного призначення; 2) заявник вносить грошову заставу, яка дорівнює вартості тимчасово вилучених товарів та транспортних засобів комерційного призначення; 3) заявник врегулював із митними органами усі питання, зокрема, сплатив усі митні платежі та компенсував витрати митних органів на провадження у відповідній справі [2].

Зважаючи на масштаб та безповоротність наслідків конфіскації для майнового стану правопорушника, безумовне та безальтернативне застосування цього адміністративного стягнення за порушення митних правил, незалежно від його обставин, що визначають його тяжкість та ступінь вини правопорушника, є несправедливим та несумісним із принципом верховенства права. Зважаючи на це, тлумачення положення митного законодавства про конфіскацію за порушення митних правил для ефективного правозастосування мають тлумачитись у спосіб, що дозволяє максимально адаптувати це адміністративне стягнення до усіх обставин справи.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Дата оновлення: 24 жовтня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

2. U.S. Customs and Border Protection (2020). Customs Administrative Enforcement Process: Fines, Penalties, Forfeitures and Liquidated Damages – an informed compliance publication. URL: <https://www.cbp.gov/sites/default/files/assets/documents/2020-Feb/ICP-Fines-Penalties-Forfeitures-Liq-Damages-2004-Final.pdf>.

Лопоносова Н.П.,
аспірантка кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Університету “Україна”

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТУ В УКРАЇНІ

Нормативно-правове регулювання аудиту в Україні базується на законодавстві, що визначає правила проведення аудиторської діяльності, контролює його якість і дотримання професійних стандартів.

Аудит – необхідна частина практично будь-якого бізнесу. У терміні «аудит» є не одне значення: по-перше, аудит – це галузь економічної діяльності; по-друге, під аудитом розуміють діяльність із проведення перевірки фінансової (бухгалтерської) звітності та даних обліку щодо компанії [3].

Аудит є обов'язковим та ініціативним, тобто проводиться з ініціативи замовника. Відповідно до статті 10 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» аудит є обов'язковим для:

- підтвердження достовірності та повноти річного балансу та звітності комерційних банків, фондів, бірж, компаній, підприємств, кооперативів, товариств та інших суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності та виду діяльності. Обов'язковий аудит річного балансу та звітності суб'єктів господарювання з річним оборотом менше двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів проводиться один раз на три роки;

- перевірки фінансового стану засновників комерційних банків, підприємств з іноземними інвестиціями, акціонерних товариств, холдингових компаній, інвестиційних фондів, цільових компаній та інших фінансових посередників;

- емітенти цінних паперів;

- державні підприємства з оренди цілісних майнових комплексів, приватизації, корпоратизації та інших змін у формах власності;

- підняття питання про визнання неплатоспроможним або банкрутом [2].

Проведення аудиту також вимагається в інших випадках, передбачених законодавством. Окрім аудиту, фірми можуть також надавати супутні послуги – огляд, перевірку діяльності та трансформацію бухгалтерського обліку. Всі зазначені вище характерні ознаки притаманні зовнішньому аудиту, тобто – незалежні (організаційно та матеріально відокремлені) від об'єкта аудиту. Інша справа – внутрішній аудит. Було б помилкою вважати, що зовнішній аудит виконують виключно сторонні фірми, а внутрішній аудит – власний персонал організації. Термін «внутрішній аудит» означає діяльність служби внутрішнього аудиту підприємства, яку, незалежно від назви, можна розглядати як окремий вид аудиторських послуг, що надаються підприємством незалежним аудитором.

Формування системи аудиту в нашій країні на сучасному етапі полягає у вирішенні основних проблем, від яких залежить подальший розвиток ринкових відносин.

У період воєнного стану законодавчим актом внесено зміни до Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» у частині виключення із реєстру аудиторів, які відповідають хоча б одному з наступних критеріїв:

- суб'єкт являється громадянами країни, що здійснює збройну агресію проти України;

- суб'єкт являється аудитором, членом професійних організацій аудиторів та бухгалтерів країни, що здійснює збройну агресію проти України;

- суб'єкт здійснює аудиторську діяльність у складі аудиторських фірм, які зареєстровано на території країни-агресора тощо [2].

Зазначеним законодавчим актом внесені значні зміни на період дії воєнного стану та протягом трьох та більше місяців після його припинення (для деяких дій) у порядок застосування відповідальності за порушення вимог закону відносно своєчасності та повноти подання відомості про

суб'єктів аудиторської діяльності, несвоєчасності сплати внесків аудиторами. Сучасний етап розвитку економіки свідчить про те, що трансформацію ролі бухгалтерського обліку на підприємстві, що викликано змінами оподаткування підприємств за вимогами податкового законодавства [1], яке створив законодавчі умови для обліку в оподаткуванні.

Отже, нормативно-правове поле аудиторської діяльності в Україні має чітке законодавче підґрунтя, яке визначає необхідність проведення аудиту, його обов'язковість та об'єкти, які підлягають обов'язковому аудиту. Аудит в Україні охоплює широкий спектр суб'єктів господарювання, включаючи банки, фонди, компанії різних форм власності та видів діяльності. Обов'язковий аудит проводиться як для великих, так і для менших суб'єктів господарювання, залежно від їхнього обороту та інших критеріїв. Під час воєнного стану в Україні внесено зміни до законодавства, що стосується аудиторської діяльності, щодо виключення певних суб'єктів аудиторської діяльності з реєстру в зв'язку з ситуацією агресії.

Список використаних джерел:

1. Двудіт З. П., Мельник О. Г., Лазурко М. І. Дослідження глобального ринку аудиторських послуг у контексті сьогоденних викликів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління»*. 2021. № 2 (8). С. 22–33.

2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України № 2258-VIII від 21.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

3. Редько О. Консолідація як європейська ідентифікація українського аудиту. *Бухгалтерський облік і аудит*. К. : Екаунтинг, 2011. № 8. С. 45–49.

Лютіков П.С.,

д.ю.н, проф., професор кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК ЦІННІСНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗАВДАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Справедливим буде зазначити, що сучасне уявлення про призначення та мету адміністративного права почало формуватися у науковій літературі задовго до набуття Україною незалежності. Так, наприклад, ще у 1917 році А. І. Єлістратов писав, що адміністративне право найкращим чином захищає особистість від надмірного, несумісного з умовами її вільного розвитку державного втручання [1, с. 129]. У свою чергу М. П. Карадже-Іскров, порівнюючи розвиток адміністративного права в європейських державах та Радянському Союзі, звертав увагу на принципи адміністративного права, межі та форми їх реалізації. У цій площині Карадже-Іскров підкреслював, «...що наша держава (СРСР) не схильна

висувати на перший план особистість. Навпаки, вона розглядає окремих осіб лише як засіб для досягнення своїх цілей» [2, с. 29]. Визнаючи, що за громадянином СРСР визнаються певні права (пасивне та активне виборче право, свобода віросповідання та відправлення релігійних культів, свобода пересування (до запровадження паспортної системи) тощо), вчений-адміністративіст наголошував, що слід постійно пам'ятати, що в Радянському Союзі особа не є чимось самоцінним – вона є лише «гвинтиком великої машини. Саме тому забезпечення її прав знаходиться на другому місті» [2, с. 29–30].

З конструктивною критикою як радянського адміністративного права, так і адміністративно-правової доктрини виступав і Ю. Л. Панейко, який ідеологію адміністративного права пов'язував з європейським індивідуалізмом, що, на думку вченого, полягає у духовному лібералізмі, який жадає свободи сумлінності і толерантності; політичному лібералізмі, що вимагає демократичного контролю й охорони одиниці проти самоволі державних органів; господарському лібералізмі, що вимагає господарської конкуренції і охорони приватної власності. Метою такої ліберальної думки є створення рівноваги між двома крайностями – всемогутністю та безсиллям держави [3, с. 139]. Натомість радянська держава, як зазначав Панейко, є переповненою ідеями колективізму, ... радянська влада реагує всілякими засобами – як адміністративними, так і судовими – проти свободи, якщо вона не підпорядковується інтересам звільнення праці від гніту капіталізму. ... Радянська наука помилково дефініює адміністративне право як систему правових засад, які регулюють державну чинність в напрямі охорони безпеки і добробуту передусім працюючих» [3, с. 146].

Із вказаними тезами вельмишановного вченого не погодитися вкрай важко. За великим рахунком сформована у радянський період адміністративно-правова доктрина наклала глибокий відбиток на сучасне розуміння адміністративного права та процесу, прояви якого час від часу трапляються в деяких наукових джерелах, в яких адміністративне право намагаються звести виключно до державного управління та адміністративного примусу як зовнішньої форми прояву всякого роду імперативу та підпорядкованості в публічній сфері відносин, залишаючи при цьому осторонь його предмета сервісну діяльність держави та його «обслуговуючий» складник.

Тим не менше, концепція людиноцентризму існувала. Спочатку паралельно із державоцентризмом, але як чужа буржуазна система цінностей; згодом – як нова, але незрозуміла теорія. З цього приводу Д. М. Лук'янець слушно писав, що у вітчизняній науці адміністративного права доволі чітко простежуються два основних напрями. Перший умовно можна позначити як «схоластичний», оскільки в його основі – погляди, сформовані ще за радянських часів, і сучасні розробки становлять собою спробу пристосувати ці погляди до сучасних умов без жодних спроб переглянути догми і стереотипи, що склалися в минулому столітті. Другий напрям виразно

акцентує увагу на підходах, властивих європейським правовим традиціям, і становить собою спроби перенести знання про відповідні правові інститути у вітчизняну доктрину адміністративного права [4].

Саме другий так би мовити проєвропейський підхід й уособлює ідеї людиноцентричної філософії сприйняття адміністративного права та процесу. Одним з його справжніх ідеологів у нашій державі став видатний вчений В. Б. Авер'янов, який одним із перших закликав до формування нової адміністративно-правової доктрини, головна мета якої полягає у поверненні національному адміністративному праву справжнього обличчя, яке ця галузь має зараз в усіх розвинутих країнах світу. А саме, оновлене адміністративне право має орієнтуватись на забезпечення максимально ефективної реалізації прав й інтересів людини та їх ефективний захист, тоді як натеper вітчизняне адміністративне право орієнтоване перш за все на задоволення потреб держави. Саме цим, на його думку, вітчизняна правова галузь якісно відрізняється від стандартів адміністративного права європейських країн. Тому за допомогою нової адміністративно-правової доктрини має бути подолана найбільш принципова вада колишньої наукової школи, а саме майже повне ігнорування в адміністративно-правовій науці проблематики прав людини.

За свого життя академік Авер'янов суворій критиці піддавав те, що у визначеннях адміністративного права, як правило, немає навіть згадки про права людини, а тим більше про її пріоритетне місце у сфері адміністративно-правового регулювання; традиційно не висвітлюються і навіть не згадуються принципи власне галузі адміністративного права, які підміняються принципами державного управління; панує стереотипне трактування адміністративних правовідносин з одностороннім впливом, в яких людина розглядається суто «підвладним об'єктом» управлінського й адміністративно-примусового впливу з боку уповноважених суб'єктів; не приділяється пріоритетна увага судовим засобам захисту прав громадян, вона обмежується «стандартним» розглядом лише позасудових засобів забезпечення законності у державному управлінні; нарешті фактично цілком ігнорується сучасна європейська доктрина і практика адміністративного права [5, с. 157–158].

Звісно, що новітня адміністративно-правова література намагається уникнути вказаних вад, активно демонструючи те, що змістовно інше сприйняття призначення адміністративного права уособлюється у якісно іншому розумінні предмету та методу адміністративного права, ключових його інститутів тощо. Зокрема у контексті необхідності перегляду змісту методів адміністративного права на шпальтах правової літератури зазначається, що поряд із переважним застосуванням рис імперативного методу в адміністративно-правовому регулюванні суспільних відносин дедалі більше використовуються і певні елементи диспозитивного методу (надання адміністративних послуг, укладання адміністративних договорів тощо), що свідчить про поступовий перехід до змішаної природи методу

адміністративного права, тобто органічне поєднання у ньому типових ознак як імперативного, так і диспозитивного методів правового регулювання, спрямованість методу адміністративного права на демократизацію взаємовідносин між людиною та державою.

Наразі переважна більшість учених-адміністративістів пов'язують ідеологію людиноцентризму із принципом верховенства права та його реалізацією в публічній сфері. Так, наприклад, розмірковуючи про нову доктрину адміністративного права, автори монографії «Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики» акцентують увагу на тому, що зміст цієї ідеології повністю корелюється з приписами ст. 3 Конституції України, згідно з якою Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [6]. Це, у свою чергу, як слушно підкреслюють вчені, є формулою, яка багатьма ідентифікується як принцип верховенства права, що означає підпорядкування діяльності усіх державних інститутів потребам реалізації та захисту прав людини, утвердження їхньої пріоритетності перед усіма іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави [5, с. 156].

Так само філософія людиноцентризму пронизує й адміністративне судочинство, фіксуючи його ідеї у принципах процесу та завданнях. Так, наприклад, не важко здогадатися, що ідея про пріоритет інтересів людини перед державою, лягла в основу формулювання ключових завдань інституту адміністративної юстиції, закріплених у ст. 2 КАС України, а також визнання принципу верховенства права магістральною засадою адміністративного процесу.

Завершуючи такий узагальнений огляд людиноцентризм як нової концепції адміністративного процесу полягає у забезпеченні та дотриманні у публічно-правовій сфері та під час справляння правосуддя принципу верховенства права (правовладдя), забезпеченні спрямованості адміністративного судочинства на пріоритет прав фізичних і юридичних осіб, забезпеченні дотримання конституційних принципів під час розгляду справи, аналізу її обставин та прийняття рішення. При цьому людиноцентристська концепція адміністративно-правової доктрини заснована на якісно нових, зорієнтованих на утвердження принципу верховенства права підходах до дослідження вихідних ознак адміністративного права як галузі права, публічного адміністрування та його інститутів, суб'єктного складу адміністративно-правових відносин та їх адміністративно-правового статусу, усіх аспектів адміністративного та судового порядку вирішення публічно-правових спорів тощо.

Список використаних джерел:

1. Елистратов А. И. Основные начала административного права. Издание 2-е. М., 1917. 294 с.
2. Карадже-Искров Н. П. Новейшая эволюция административного права. Иркутск: Изд. бюро Иркутск. государ. ун-та, 1927. 38 с.
3. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / уклад.: В. М. Бевзенко, І. Б. Коліушко, О. Р. Радишевська, І. С. Гриценко, П. Б. Стецюк. К.: ВД «Дакор», 2016. 464 с.
4. Лук'янець Д. М. Аксиоматичні теорії та універсуми науки адміністративного права. *Адміністративне право і процес* URL: <http://aplaw.knu.ua/index.php/arkhiv-pomeriv/3-9-2014>
5. Принцип верховенства права: Проблеми теорії та практики: у двох книгах / за заг. ред. Ю. С. Шемчушенка ; відп. ред. В. Б. Авер'янов. К. : Конус-Ю, 2008. Кн. 2: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві. 314 с.
6. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Магла М.Г.,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Талдикін О.В, к.ю.н.,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з основних функцій цивілізованої держави є політична система. Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, її основною метою було знищення уряду, як «серця» країни, від якого залежить функціонування держави. Денацифікація та демілітаризація, як політичне явище, також були головними цілями окупантів. Проте правове регулювання країною, а саме функціонування політичної системи, під час дії воєнного стану завадило загарбникам втілити свої плани. Після початку збройної агресії перед країною постало питання економічного, політичного, соціального забезпечення функцій держави, як інструментів державної влади.

Дослідження на сучасному етапі актуальності цієї проблеми є досить важливим, а саме праці таких вчених як В.О. Антонов, О. Г. Варич, О. О. Глущенко, У. І. Кузенко, С. М. Мельничук, Л. Р. Наливайко, П. В. Оно-

пенко та багато інших дають можливість аналізу певних подій та запобігання їх у майбутньому. Дослідження теоретичних та методологічних підходів для всебічного розкриття крізь призму політичної функції держави є вкрай важливим для розуміння політичних процесів [1, с. 5–6].

Політична функція держави в юридичній літературі наразі розглядається доволі фрагментарно, нині не існує узагальненого аналізу щодо цього поняття. Проте термін «функція» походить від латинського «functio» і буквальному перекладі означає «виконання», «здійснення» та «реалізація». Поняття «політичної функції» насамперед створено для реалізації демократичного суспільства, тобто реальної влади народу. З цього приводу М. Цвік та О. Петришин зазначають, що функції держави генетично мають одне й те саме джерело – державу, як організацію політичної влади. Держава та її функції є нерозривними політичними явищами. Також, хочу зазначити, що всі функції держави, загальні і групові, носять політичний характер [2, с. 24].

Політична система в Україні довоєнного часу за класифікацією Freedom House, була гібридною, а Україна – «частково вільною країною». Проте треба зазначити, що в Україні після вторгнення РФ в 2014 році, Україна пережила низку політичних та соціальних революцій. Самоусунення президента, як наслідок Євромайдану, Революція Гідності, яка вплинула на політичну систему, створення формальних і неформальних інститутів політичного режиму, повернення форми правління зразка 2004 року, а саме парламенсько-президентської. Посилення політичної конкуренції, запровадження електронного декларування для народних депутатів, держслужбовців та інших, згідно чинному законодавству, запровадження системи антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ, САП, АРМА, ВАКС). Запровадження державного фінансування політичних партій, посилення громадської та політичної активності суспільства, зміна системи цінностей в напрямку євроінтеграції. Антиолігархічне законодавство, в наслідку зменшення впливу на політичні рішення [3, с. 12–14].

Єдиний законодавчий орган України – Верховна Рада України (далі ВРУ). Засідання якої повинні відбуватися в незалежності від стану в країні, для забезпечення державного регулювання. 23 лютого 2022 року ВР ухвалила постанову «Про організацію роботи Верховної Ради в умовах дії надзвичайного стану та/ або воєнного стану», яка передбачає, що на період дії надзвичайного або воєнного стану організація роботи Верховної Ради України здійснюється з урахуванням таких особливостей: робота ВРУ здійснюється у режимі пленарних засідань, роботи в комітетах, тимчасових спеціальних комісіях і тимчасових слідчих комісіях, депутатських фракціях (депутатських групах) та багато інших повноважень згідно чинній постанові [4]. До того ж станом на початок травня 2024 має найменшу чисельність парламентарів за свою історію – 401 депутат. Це пов

'язано з тим

діяльність 11 політичних партій. Президент підписав Указ про введення в дію рішення Ради національної безпеки України від 18.03.2022 «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій». Здебільше, це стосувалось партій з антиукраїнською позицією та виправдовування збройної агресії [5].

Також, головним індикатором політичної системи є парламентські та президентські вибори. Проте збройна агресія РФ на Україну, унеможливило їх проведення згідно частині 4 статті 83 Конституції України, яка прямо забороняє припиняти повноваження парламенту й автоматично продовжує їх до обрання нового скликання після війни, також згідно Закону України «Про правовий порядок режиму воєнного стану», де чітко сказано, що проведення виборів в умовах воєнного стану заборонено [6, 7].

Підсумовуючи все вище сказане, хочу зазначити, що для функціонування держави під час дії воєнного часу, політична система відіграє важливу роль, як на міжнародному майданчику так й у внутрішній політиці. Функціонування політичної системи, забезпечує діяльність держави в умовах збройної агресії та трансформується під сучасні події разом з суспільством, та повинно функціонувати з дотриманням Конституції та міжнародних норм.

Список використаних джерел:

1. Гайду С. В. Політична функція держави в умовах воєнного стану: потрактування змісту в наукових дослідженнях. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. Т. 3. № 1. С. 5–13. URL: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2023.1.3.1> (дата звернення: 07.05.2024).

2. Кузенко У. І. Політична функція сучасної держави : поняття, зміст, структура. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28. Т. 1. С. 23–26.

3. Адаптивні зміни політичного поля в Україні в умовах війни : монографія / за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ: ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2023. С. 10–12.

4. Про організацію роботи Верховної Ради України в умовах дії надзвичайного та/або воєнного стану: Постанова Верхов. Ради України від 23.02.2022 р. № 2100-IX: станом на 6 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2100-20#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

5. Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 18.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-22#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

6. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення: 19 квітня 2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

7. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Харків : Фоліо, 2004. 48 с.

Мазур А.В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного
права Університету митної справи та фінансів

ВІЗУАЛЬНЕ ІНСПЕКТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНИХ ПРОЦЕДУР

Візуальне інспектування (далі В.і.) – дії посадової особи митних органів, що передбачають зняття засобів забезпечення ідентифікації, накладених на транспортний засіб комерційного призначення, без вивантаження товарів та без їх розпакування, з метою виявлення ознак псування цих товарів (ст. 4 МКУ) [1].

Поняттям В.і. МКУ доповнено ЗУ «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України» [2]. Ним МКУ доповнено було терміном «попередній документальний контроль», означеним як форма здійснення заходів офіційного контролю, яка, в разі потреби, за результатами застосування АСУР може супроводжуватися В.і. товарів, транспортних засобів, що ввозяться на митну територію України або поміщуються в митний режим транзиту.

Таким чином, В.і. провадиться за ініціативи митного органу, зокрема на підставі даних АСУР, щодо товарів, відносно яких існує обґрунтована підозра втрати ними первинних якісних/споживчих характеристик.

Для практичного здійснення В.і. посадова особа митного органу має переконатися в цілісності/неушкодженості засобів забезпечення ідентифікації (вимога щодо неушкодженості, зокрема, міститься у п. 4 ч. 1 ст. 93 МКУ [1]) й лише після цього вжити заходів для зняття таких засобів із транспортних засобів комерційного призначення, що перебувають під митним контролем (про застосування митними органами засобів забезпечення ідентифікації див. ст. 326 МКУ [1]). До засобів забезпечення ідентифікації, як зазначено у п. 22 ст. 4 МКУ [1], належать одноразові номерні запірно-пломбові пристрої, пломби, печатки, штампи, голографічні мітки, засоби електронного підпису чи печатки та інші засоби ідентифікації, що використовуються митними органами для відображення та закріплення результатів митного контролю та митного оформлення.

Від зняття засобів забезпечення ідентифікації товарів чи транспортних засобів слід відрізнити їх зміну або знищення. Відповідно до ч. 5 ст. 326 МКУ [1] засоби забезпечення ідентифікації можуть змінюватися чи знищуватися тільки митними органами або з їх дозволу іншими органами або декларантом чи уповноваженою ним особою, крім випадків, коли існує реальна загроза знищення, безповоротної втрати чи істотного псування

товарів, транспортних засобів комерційного призначення. У такому разі митний орган терміново сповіщається про зміну, вилучення чи знищення засобів забезпечення ідентифікації з наданням документальних доказів існування зазначеної загрози.

В.і. є особливим методом попереднього документального контролю, бо передбачає органо-лептичний контакт посадової особи митного органу із транспортним засобом комерційного призначення та товаром, який ним (транспортним засобом) увозиться на митну територію або переміщується транзитом митною територією. Особливість В.і. полягає також у чітко встановленій цілі його проведення – виявлення ознак псування переміщуваних через митний кордон товарів.

Виявляти ознаки псування товарів можуть не лише посадові особи митного органу, а й, до прикладу, утримувач магазину безмитної торгівлі (ст. 146 МКУ [1]). Так, у разі псування товарів, поміщених у митний режим безмитної торгівлі, ці товари підлягають поміщенню у митний режим знищення або руйнування утримувачем магазину безмитної торгівлі. Втім, лише посадові особи митного органу провадять саме В.і.

В.і. слід, також, відрізнити від ідентифікаційного огляду та переогляду товарів, транспортних засобів, які відбуваються в порядку ст. 338 МКУ «Огляд та переогляд товарів, транспортних засобів» [1]: за результатами застосування системи управління ризиками огляд товарів, транспортних засобів комерційного призначення може бути ідентифікаційним – без розкриття пакувальних місць і без обстеження транспортного засобу (ч. 2 ст. 338 МКУ [1]).

У випадку виявлення під час В.і. ознак псування товарів посадова особа митного органу припиняє попередній документальний контроль (п. 8 ч. 5 ст. 319 МКУ) [1].

Навіть побіжного погляду на В.і. досить для висновку щодо того, що арсенал форм і методів сприяння декларантам переміщуваних через митний кордон товарів доповнено важливим інструментом. Поза всяким сумнівом через це він, як і документальний контроль як такий, буде відтворений і в новому МКУ, роботу над яким заплановано незабаром розпочати.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.

2. Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму “єдиного вікна” та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України : Закон України від 6 вересня 2018 року № 2530-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 41. Ст. 320. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2530-19#n7>

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Якість будь-якого наукового дослідження напряму залежить від доступу до відповідних джерел, та здійснення їх вивчення і піддання критичному аналізу. Якщо ми маємо повну та достатню інформаційну базу, що охоплює різноманітні аспекти об'єкта дослідження, це сприяє проведенню всебічного та комплексного аналізу, і як наслідок, отримання ґрунтовних висновків. Звісно, наукові праці можуть бути вибірковими, інколи упередженими або обмеженими. Однак вони необхідні для вивчення тенденцій розвитку наукової думки у досліджуваній сфері, виявлення її закономірностей та аналізу окремих елементів, виокремлення проблем, які не досліджувалися, або підлягають комплексному вивченню. Навіть за наявності багато джерел важко здійснити цілісне дослідження без їх систематизації та використання відповідної методології.

Проблема також полягає в тому, що дослідження механізму забезпечення прав і свобод ВПО органами місцевого самоврядування має міждисциплінарний характер. Воно перебуває під оглядом науковців не тільки з юридичних наук – теорії права, конституційного, адміністративного права, права соціального забезпечення, трудового, цивільного, а також управління та місцевого самоврядування, соціології, психології, політології тощо. У цих дослідженнях розглядаються різні погляди на роль, зміст та функції органів місцевого самоврядування у механізмі забезпечення прав і свобод ВПО, а також вивчається державна політика у сфері прав людини, внутрішньої міграції, децентралізації влади, реформування місцевого самоврядування. Таким чином, актуальність теми визначається, насамперед, потребою вивчення теоретичних та практичних досягнень вчених різних галузей правової ґносеології, що створюють необхідну базу для подальших досліджень органів місцевого самоврядування у механізмі забезпечення прав і свобод ВПО та виявлення їх ролі та призначення у сучасних умовах військової агресії та повоєнної відбудови.

Проблематика забезпечення прав і свобод ВПО тривалий період залишалася поза увагою вітчизняних науковців. Це було обумовлено тим, що в державі була відсутня масовість цього явища. Проблеми внутрішньо переміщених осіб (вимушених мігрантів) переважно висвітлювалися на сторінках наукових праць, які були присвячені питанням міграції, забезпеченням прав біженців та шукачів притулку. Серед науковців, що окреслювали, хоча не так комплексно, проблеми вимушених переселенців можна привести таких, як: О.О. Бандурка, О.В. Кузьменко, С.С. Саїв, В.М. Столбовий, Н.П. Тиндик, (висвітлювали питання, пов'язані з мігра-

ційними процесами в Україні), таких як В.І. Олефір, О.А. Малиновська, С. О. Мосьондз, Ю.І. Римаренко, Т.Г. Цуркан, О.І. Пискун, І.М. Прибиткова, С.Б. Чехович (торкалися проблем державної міграційної політики); таких як О.В. Білозір, В.А. Гринчик, Ю.Ф. Гаврушко (досліджувала проблеми міжнародного співробітництва з питань міграції); таких як Ворона Д. М., Гарна І. О., Грабар Н. М., Калюжний Р. А., Кременчуцький С. М., Кузенко В. М., Лелеко А. М., Мінка Т. П., Нестеренко К. О., Снігур В. М., Тимчик Г. С., (висвітлювали правовий статус мігрантів суб'єктів міграційних правовідносин); таких як Д.В. Голобородько, С.Ф. Константинов, Т.П. Мінка, А.П. Мозоль О.І. Савченко, (вивчали питання відповідальності за порушення міграційних правил); такі, як І.О. Грицай, Л.Р. Наливайко (досліджували сутність міграційного права).

Внутрішньо переміщені особи є категорією переселенців, правовий статус яких дуже тісно пов'язаний із статусом біженця та шукача притулку. В окремих дослідженнях, присвячених цій категорії мігрантів почали окреслюватися особливості правового статусу внутрішньо переміщених осіб. Серед робіт, які були присвячені даному напряму можна виокремити такі, як В. П. Босий «Конституційно-правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії та практики» (2015 р.) С. В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова, К.О. Нестеренко «Адміністративно-правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії і правового регулювання» (2013 р.), С. Б. Чехович, В. П. Босий «Притулок та біженці в Україні: історія, проблеми конституційно-правового регулювання» (2016 р.), та інших.

Після подій 2014 року активізувалися наукові дослідження проблем, пов'язаних з внутрішньо переміщеними особами. Вказані події змінили пріоритет багатьох наукових досліджень, в наслідок чого вони перейшли на нову площину, набувши принципово нових підходів до дослідження різних аспектів, пов'язаних з внутрішньо переміщеними особами. З 2014 року вчені різних галузей гуманітарних наук почали, з врахуванням того, що в державі збільшується з кожним роком кількість осіб, що вимушені залишити місце свого проживання, вивчати дану проблематику під новим кутом зору. В цьому контексті слід згадати роботи Ю. І. Артюх «Правове регулювання соціального забезпечення вимушених переселенців» (2017 р.), О. Рогача, М. Савчина, М. Менджул «Механізм забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб: національний та міжнародний аспекти» (2017 р.)], С.В. Кухтик, Ю. В. Деркаченко «Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб» (2019 р.); С. М. Бубняк «Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб у сучасному українському суспільстві» (2020 р.) та ін. [1].

В юриспруденції проблеми правового регулювання статусу внутрішньо переміщених осіб досліджувалися у працях такі вчені, як І. С. Басова «Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення» (2019 р.); А. А. Коршун «Правовий статус внутрішньо-переміщених осіб: теоретико-правовий аспект» (2021), С.В. Мандзія «Теоретико-правові засади

статусу внутрішньо-переміщених осіб» (2022 р.), Л.Р. Наливайко, Н.С. Ісаєва «Соціально-економічні та культурні права і свободи внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правова характеристика» (2023 р.) [2], Л.Р. Наливайко, А.А. Коршун «Правовий статус внутрішньо переміщених осіб: теорія та практика» (2023р.) [3], Н.Е. Кошляк «Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика» (2024) [4; 1].

Кількість наукових доробок, присвяченим проблемам забезпечення прав і свобод ВПО органами місцевого самоврядування за останні роки суттєво зросла. Підтвердженням цього є чисельні наукові статті, аналітичні звіти, міжнародні конференції та семінари, в яких висвітлюються ці проблеми.

Підсумовуючи аналіз монографічних досліджень, присвячених проблемам ВПО, слід зауважити, що не зважаючи на підвищену увагу науковців до такої актуальної теми, не всі аспекти залишаються висвітленими. Зокрема, комплексне наукове дослідження органів місцевого самоврядування у механізмі забезпечення прав і свобод ВПО не проводилося. У деяких дослідженнях ці питання висвітлювалися фрагментарно, дослідження інших вже є застарілими і не відповідають сучасних викликам та реаліям, які пов'язані з військовою агресією і постійним збільшенням ВПО.

Аналіз наукової літератури, присвяченої різноманітним проблемам внутрішньо переміщених осіб відіграє ключову роль у розумінні та необхідності дослідження багатьох неокреслених питань, які стосуються органів місцевого самоврядування у механізмі забезпечення прав і свобод ВПО. Внутрішньо переміщені особи – це люди, які змушені залишити свої домівки внаслідок конфліктів, насильства, природних катастроф або інших небезпек. Цей феномен має серйозні наслідки для суспільства та самих постраждалих осіб, тому розуміння механізмів їх захисту та підтримки органами місцевого самоврядування має велике значення, адже вони зараз несуть основний тягар пов'язаний із правовим, соціальним захистом ВПО, реалізацією ними прав і свобод, інтеграцією тощо.

Список використаних джерел:

1. Коршун А. А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аспект : дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії (081 – Право). Дніпро, 2021. 259 с.

2. Наливайко Л. Р., Ісаєва Н. С. Г 82 Соціально-економічні та культурні права і свободи внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правова характеристика : монографія / Л. Р. Наливайко, Н. С. Ісаєва. Дніпро : ДДУВС, 2023. 196 с.

3. Наливайко Л.Р., Коршун А.А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб: теорія та практика : монограф. К. : Хай-Тек Прес, 2023. 192 с.

4. Кошляк Н.Е. Інституційний механізм забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні: теоретико-правова характеристика : дис. д-ра філос. у галузі 081 «Право», 2024. С. 270.

Мартинюк С.,
аспірант ПрАТ “Вищий навчальний заклад
“Міжрегіональна академія управління персоналом”

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ OSINT У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

На жаль, так сталося, що наразі Україна знаходиться у стані війни з однією з найсильніших армій світу. Все українське суспільство та державні інститути спільно намагаються протистояти збройній агресії Російської Федерації. Ситуацію ускладнює те, що Росія застосовує методи так званої «гібридної війни», використовуючи не тільки свої збройні сили без розпізнавальних знаків, але й різноманітні невійськові методи, такі як кібератаки, інформаційно-психологічні операції, економічний тиск та інші. В таких умовах для України життєво необхідно побудувати ефективну систему управління сектором безпеки і оборони, яка б змогла координувати протистояти всім загрозам з боку Російської Федерації. Для досягнення вказаних цілей дієвим інструментом є застосування OSINT-розвідку (Open Source Intelligence, OSINT).

Організаційно-правові засоби адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки – це сукупність нормативних, організаційних і адміністративних інструментів та заходів, які спрямовані на регулювання та забезпечення ефективної діяльності відкритої розвідки (Open Source Intelligence, OSINT) у контексті національної безпеки.

Ці засоби включають:

1) Нормативно-правову основу. Закони, підзаконні акти та інші нормативно-правові документи, які визначають правовий статус, функції та обов'язки суб'єктів, що здійснюють OSINT (Наприклад, «Про Збройні сили України», «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію України», «Про Національну гвардію», «Про державну прикордонну службу України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Раду національної безпеки і оборони України» тощо). Це також можуть бути спеціальні законодавчі та підзаконні правові акти, що регламентують сферу розвідки, інформаційну безпеку, а також інші акти, які регулюють діяльність у сфері національної безпеки.

2) Організаційні структури. До них належать суб'єкти, які відповідальні і мають повноваження на здійснення OSINT. Це спеціалізовані відділи в межах суб'єктів сектору безпеки та оборони, окремих правоохоронних органів. Суб'єкти або складові сектора безпеки і оборони як визначена законом система органів (суб'єктів) забезпечення воєнної безпеки і оборони держави, до яких належить воєнна організація держави, правоохоронні органи, розвідувальні та контррозвідувальні органи, оборонно-промисловий та науковий комплекс тощо [1, с. 14].

3) Процедури та методики здійснення OSINT. Процедури та методики здійснення OSINT (Open Source Intelligence) включають кілька ключових етапів і методів, які забезпечують ефективний збір, аналіз і використання інформації з відкритих джерел. Основні етапи і методики здійснення OSINT включають: Розробка та впровадження стандартних процедур та методик збирання, аналізу та використання відкритої інформації. Це включає в себе алгоритми роботи з різними джерелами інформації, методи перевірки достовірності та обробки даних. Вони забезпечують комплексний підхід до здійснення OSINT, що дозволяє ефективно використовувати інформацію з відкритих джерел для підтримки національної безпеки та прийняття обґрунтованих рішень.

4) Професійну підготовку та навчання. Підготовка та підвищення кваліфікації фахівців, що працюють у сфері OSINT є важливою для підготовки високопрофесійного, досвідченого персоналу, що здатний збирати та аналізувати інформацію з відкритих джерел. Така підготовка і навчання включають в себе спеціальні навчальні програми, тренінги та курси, спрямовані на розвиток необхідних навичок і знань.

5) Технічне забезпечення. Забезпечення суб'єктів OSINT необхідними технічними засобами та інструментами для збирання та аналізу інформації є важливим елементом системи організаційно-правових засобів адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT. Ця складова включає в себе забезпечення діяльності відповідних суб'єктів необхідними засобами. Це можуть бути спеціалізовані програмні та апаратні засоби, бази даних, аналітичні платформи тощо.

6) Міжвідомча координація. Серед організаційно-правових засобів адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT координація та взаємодія дозволяє забезпечити ефективність обміну інформацією між різними органами та структурами, що займаються питаннями національної безпеки. Це може включати створення координаційних центрів, спільних робочих груп, механізмів обміну інформацією. Загалом, координація та взаємодія є ключовими елементами організаційно-правових засобів, які забезпечують цілісність, ефективність та оперативність функціонування OSINT, що є критично важливим для підтримки національної безпеки. Вона включає в себе кілька ключових аспектів: об'єднання зусиль різних органів та підрозділів дозволяє ефективніше використовувати наявні ресурси та інструменти для збору інформації з відкритих джерел; спільна робота і обмін інформацією між різними структурами дозволяють перевіряти та підтверджувати достовірність зібраних даних, що підвищує їх точність; налагоджена координація забезпечує швидкий обмін інформацією, що є критичним для оперативного реагування на виникаючі загрози та кризи; взаємодія дозволяє різним підрозділам та органам працювати узгоджено та синхронно, що підвищує ефективність спільних дій у разі необхідності. Крім того, координація дозволяє налагодити ефективну взаємодію з міжнародними партнерами та обмінюватися критично важливою інформацією для підтримки національної

та міжнародної безпеки. Взаємодія сприяє інтеграції з міжнародними стандартами та практиками, що підвищує загальний рівень безпеки і відповідність глобальним вимогам.

7) Захист інформації: Вжиття заходів для захисту інформації, отриманої через OSINT, від несанкціонованого доступу, витоків та інших загроз. В умовах сучасних кіберзагроз і високої динаміки інформаційного середовища, ефективний захист вимагає комплексного підходу, що має включати себе як технічні, так і організаційні заходи. Крім того, забезпечення всебічного захисту інформації, отриманої через OSINT, вимагає інтегрованого підходу, що включає технічні, організаційні, правові та фізичні заходи. Це дозволяє мінімізувати ризики втрати даних, витоків інформації та інших загроз, забезпечуючи надійну підтримку національної безпеки. Технічний аспект захисту інформації починається з використання сучасних методів шифрування для зберігання і передачі даних. Шифрування забезпечує, що навіть у випадку перехоплення інформації зловмисниками, вона залишиться недоступною для несанкціонованого використання. Системи виявлення і запобігання вторгнень (IDS/IPS) дозволяють виявляти підозрілу активність і запобігати потенційним атакам. Регулярне оновлення програмного забезпечення та антивірусних систем допомагає закрити відомі вразливості і мінімізувати ризики кібератак. Організаційні заходи включають впровадження політик контролю доступу, що обмежують доступ до інформації тільки авторизованим користувачам. Розмежування прав доступу дозволяє різним категоріям користувачів мати доступ лише до тієї інформації, яка необхідна для виконання їхніх обов'язків. Аудит і моніторинг дій користувачів є важливими для виявлення та реагування на будь-які порушення безпеки. Регулярне резервне копіювання даних забезпечує можливість відновлення інформації у разі її втрати або пошкодження. Фізичний захист інформації включає охорону серверних приміщень, використання систем контролю доступу і відеоспостереження. Це запобігає несанкціонованому фізичному доступу до обладнання та даних. Безпечне знищення носіїв інформації, таких як жорсткі диски та паперові документи, забезпечує, що відновлення знищених даних буде неможливим. Спеціальні методи знищення, такі як подрібнення або спалювання, є ефективними способами захисту конфіденційної інформації. Інтегрований підхід до захисту інформації, отриманої через OSINT, є необхідним для забезпечення надійної безпеки. Технічні, організаційні, правові та фізичні заходи, що впроваджуються в комплексі, створюють багаторівневий захист, який здатен протистояти різноманітним загрозам. Такий підхід забезпечує не лише захист інформації, але й підвищує загальну ефективність системи національної безпеки.

Таким чином, організаційно-правові засоби забезпечують комплексний підхід до функціонування OSINT, що є критично важливим для підтримання національної безпеки в умовах сучасних загроз та викликів. Завдяки чіткій координації, правовому регулюванню,

ефективному захисту інформації та розвитку міжнародної співпраці, цей підхід дозволяє максимально ефективно використовувати можливості OSINT для забезпечення безпеки держави та її громадян.

Список використаних джерел:

1. Сектор безпеки і оборони України: теорія, стратегія, практика : монографія / Ф. В. Саганюк, В. С. Фролов, О. В. Устименко, М. М. Лобко та ін. Київ : Академпрес, 2017. 180 с.

Мінка Т. П., д.ю.н., проф.,
завідувачка кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів
Антонюк О.А., д.ю.н., голова Жовтневого суду м. Дніпро

СУДОВА ДИСКРЕЦІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ПРИ РОЗГЛЯДІ СУДАМИ ПРАВОВИХ СПОРІВ

У контексті становлення правової держави та розвитку громадянського суспільства в Україні, вимоги дотримання міжнародних стандартів у сфері судочинства, визначають зростаючу роль суду в суспільному житті. Важливими стають потреби в створенні ефективних механізмів забезпечення верховенства права, справедливості та обґрунтованості судових рішень з метою захисту прав та законних інтересів осіб, які звертаються за судовим захистом. Дискреційні повноваження, що є важливою складовою судової діяльності, повинні сприяти забезпеченню виконання принципів правосуддя.

Звертаючись до суду, особа має право розраховувати на об'єктивне вирішення її справи і прийняття обґрунтованого та справедливого судового рішення. Кожна судова справа є унікальною і вимагає ретельного вивчення та прийняття обґрунтованого рішення. Від прийнятих рішень суду залежить захист прав, свобод і інтересів учасників відповідних правовідносин.

У зв'язку з чим, носіям судової влади треба мати повну свободу при винесенні неупередженого рішення по справі, яку вони розглядають, покладатися на своє внутрішнє переконання, власне тлумачення фактів і чинне законодавство. Вони не зобов'язані звітувати щодо справ, які знаходяться в їхньому провадженні, жодній особі, яка не належить до системи судової влади [1, с. 180].

Існування можливості використання дискреційних повноважень є важливою умовою для самостійності та незалежності судової влади. Оскільки прийняті судом рішення не є простим застосуванням загальних норм до конкретної ситуації, вони відображають комбінацію законності та обґрунтованості, яка визначає реальну ситуацію, надаючи вирішальний вплив на певну ситуацію – чи то в позитивному, чи в негативному ключі, але відмінному від прийнятої законодавцем нормативної моделі.

Дискреційні повноваження відіграють ключову роль у забезпеченні незалежності судової влади, не лише від незаконного впливу ззовні. Основне значення полягає в процесуальній самостійності, щоб суд міг вільно здійснювати свої процесуальні дії, не підкоряючись думці інших учасників судового процесу. Для цього суд повинен мати достатній обсяг дискреційних повноважень.

Національне законодавство повинно передбачати правовий засіб захисту від свавільного втручання органів державної влади у права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. У питаннях, які зачіпають основні права, таке законодавство суперечило б верховенству права – одному з передбачених Конвенцією основних принципів демократичного суспільства, якщо під правом діяти на власний розсуд, наданим органам виконавчої влади, мається на увазі необмежена влада. Тому межі наданих компетентним органам дискреційних повноважень мають бути абсолютно чітко визначені в законодавстві [2].

Оскільки застосування розсуду передбачає відхід від стандартизованого, механічного застосування правових норм і максимальне врахування конкретики певної справи, надання судам дискреційних повноважень є практичним втіленням концепції індивідуалізованої справедливості [3, с. 47].

Мета застосування судової дискреції має правовий характер, оскільки вона визначена законодавством. Її конкретний зміст визначаються завданнями правосуддя загалом і процесуальними кодексами зокрема. Згідно зі статтею 55 Конституції України, суд повинен захищати права та свободи людини. У Конституції України та Законі України “Про судоустрій і статус суддів” зазначено, що судочинство в нашій державі здійснюється відповідно до принципу верховенства права, завданням суду є забезпечення кожного права на справедливий судовий розгляд. Тому можна зазначити, що застосування дискреційних повноважень є одним із засобів втілення верховенства права при розгляді та вирішенні справи і ухвалення судових рішень та справедливого прийняття судових рішень.

З іншого боку, лише та діяльність суду може вважатися законною, яка повністю відповідає встановленим законом правилам і вимогам. Положення закону визначають не лише конкретні правила поведінки, а й можливі альтернативи, що вимагають вияву розсуду суду в різних ситуаціях. Для здійснення правосуддя співвідношення між законністю та використанням дискреційних повноважень має особливе значення, оскільки воно пов'язане з обов'язковим дотриманням вимог закону та встановленого процесуальним законом порядку розгляду та вирішення справ. Тому кожне рішення, прийняте з використанням розсуду, повинно відповідати вимогам закону.

Отже, судова дискреція представляє передбачене у законі право суду, яке реалізується відповідно до встановленої процесуальної форми розгляду правових спорів і яке надає суду можливість під час ухвалення судового рішення або вчинення процесуальних дій обирати найбільш оптимальний варіант рішення (дії), який передбачений законом або визначений судом на

основі закону. Безумовно, обираючи один із декількох альтернативних варіантів варіант рішення (дії) суд керується верховенством права, з метою справедливого та ефективного відновлення порушених прав та інтересів учасників процесу, враховуючи правові та фактичні обставини конкретної справи має розглянути відповідну справу і ухвалити рішення.

Список використаних джерел:

1. Москвич Л. М. Принцип незалежності судової системи: міжнародні стандарти й український досвід. *Проблеми законності*. 2010. № 109. С. 175–183.

2. Case of Hasan and Chaush v. Bulgaria (Application no. 30985/96) / Judgment of The European Court of Human Rights. Strasbourg, 26 October 2000 HUDOC. The European Court of Human Rights. Mode of access : URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58921>

3. Мельник Г. П. Судовий розсуд (дискреція) як явище правової системи. *Наукові записки НаУКМА*. 2009. Т. 90 : Юридичні науки. С. 44–47.

Мінка Т.П., доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного та приватного права
Університет митної справи та фінансів
Демідова Д.О., студентка групи П 21-2
Університет митної справи та фінансів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДАХ

Україна, як країна, яка пережила важку воєнну ситуацію та постійно знаходиться у стані військового конфлікту на сході країни, зобов'язана гарантувати права своїх військовослужбовців. Проте, не зважаючи на законодавчі норми, які мають захищати їхні права, існують серйозні проблеми з їхнім захистом у судовій системі, зокрема в адміністративних судах.

Українські військовослужбовці, які ризикують своїм життям на передовій оборони країни, мають право на надійний захист своїх прав у судовій системі. Проте, існують серйозні виклики і проблеми, які перешкоджають їм отримати справедливий судовий процес в адміністративних судах.

Правовий статус військовослужбовців в Україні визнається законодавством, але захист їхніх прав у судовій системі залишається актуальною проблемою [1]. В адміністративних судах зустрічаються ряд викликів, що ускладнюють справедливий судовий процес для військовослужбовців [2].

Однією з найбільших проблем є недостатня увага та компетентність суддів у вирішенні справ, пов'язаних із захистом прав військовослужбовців. Часто відбуваються випадки неправомірного

відхилення позовів або неправильного тлумачення законодавства, що призводить до порушення прав військовослужбовців.

Іншою серйозною проблемою є недостатня увага суддів до справ, пов'язаних з правами військовослужбовців. Часто вирішення таких справ отримується несистематичним, або ж навіть несправедливим через недостатнє розуміння специфіки військової служби та пов'язаних з нею правових аспектів [3].

Ще однією з найбільших проблем є складність процедур та відсутність ефективного механізму захисту прав військовослужбовців. Часто вони відчують необхідність у судовому захисті у зв'язку з порушенням своїх прав, але зіткнення з високими витратами на адвокатів або складністю процедур затримує їх у пошуках справедливості [4].

Наступна проблема полягає в недостатньому рівні інформованості самого контингенту військовослужбовців про їхні права та можливості захисту. Багато військовослужбовців недостатньо освідомлені про законодавство та процедури судового захисту, що знижує їхню здатність ефективно захищати свої інтереси у суді [3].

Іншою важливою проблемою є відсутність ефективного механізму захисту прав військовослужбовців на місцевому рівні. Часто вони змушені звертатися до судів з іншими питаннями, наприклад, щодо соціальних виплат чи житлових умов, що створює додаткові труднощі для отримання справедливого захисту [5].

Також потрібно зазначити недостатню інформованість військовослужбовців про їхні права та процедури захисту. Багато з них не мають достатньої підготовки, щоб ефективно захищати свої інтереси в суді, що ставить їх у не вигідне становище під час судових процесів [2].

Для розв'язання цих проблем необхідно вжити ряд заходів. По-перше, слід проводити систематичні навчальні заходи для військовослужбовців щодо їхніх прав та процедур судового захисту. По-друге, необхідно забезпечити професійну підготовку суддів, спрямовану на покращення їхньої компетентності у справах, пов'язаних з військовослужбовцями. І, нарешті, важливо вдосконалити законодавство, щоб забезпечити ефективніший захист прав цієї категорії громадян.

Ураховуючи вищезазначені аспекти, розв'язання проблем захисту прав військовослужбовців в адміністративних судах України стає нагальним завданням для держави. Забезпечення справедливого та ефективного судового захисту прав військовослужбовців є не лише обов'язком держави перед своїми громадянами, а й важливим кроком у зміцненні військової дисципліни та довіри до військових установ [3].

Забезпечення справедливого судового захисту прав військовослужбовців у адміністративних судах України є ключовим аспектом консолідації держави та підтримки її військових. Вирішення цих проблем стане важливим кроком у забезпеченні демократії та правової держави в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12/ed20240519#Text>

2. Гринько Р. В., Мота А. Ф., Петречко С. А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/f908dc98-5e4c-4620-9b93-b6fc4e5dc12b/content>

3. Рекшинський В.О. Судовий захист соціальних прав військовослужбовців в Україні URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/75-1.pdf>

4. Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки «Про результати проведення круглого столу на тему : Військове правосуддя в Україні: актуальні проблеми організації та здійснення URL: <https://komnbor.rada.gov.ua/print/72843.html>

5. Загальна редакція: А.А. Єзеров, к.ю.н., доцент Упорядкування: М.Ю. Рудковська, к.ю.н посібник Захист прав ветеранів АТО/ООС, інших військовослужбовців Адміністративними судами України URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/230212_1747_ZPV_prew_130223.pdf

Негара Р.В., д-р філософії (PhD) в галузі права,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА ОБІЙМАТИ ПЕВНІ ПОСАДИ АБО ЗАЙМАТИСЯ ПЕВНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю є додатковим адміністративним стягненням (ч. 1 ст. 25 КУпАП [1]), яке може застосовуватися до всіх публічних службовців (державних службовців, зокрема) та інших осіб (посадових осіб юридичних осіб публічного права) за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Аналіз положень КУпАП свідчить, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може застосовуватися у випадках: якщо його передбачено санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КУпАП та якщо його не передбачено санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КУпАП. Охарактеризуємо їх.

(1) Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, якщо його передбачено санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КУпАП є загальним правилом, встановленим положеннями ч. 7 ст. 30 КУпАП, та призначається судом строком на один рік, коли його спеціально передбачено у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу. За правопорушення пов'язані з

корупцією позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю передбачається як додаткове адміністративне стягнення в наступних статтях (частинах статей) КУпАП ч. 3 ст. 172⁴ (порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності); ч. 2 ст. 172⁵ (порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків); ч. 2 ст. 172⁶ (порушення вимог фінансового контролю); ч. 3 ст. 172⁷ (порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів); ч. 2 ст. 172⁸ (незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень) у разі вчинення відповідного правопорушення, пов'язаного з корупцією особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення.

Отже, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у випадку якщо його передбачено санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КУпАП застосовується аналогічно іншим адміністративним стягненням.

(2) Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у випадку, якщо його не передбачено санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КУпАП, застосовується на підставі положень ч. 6 ст. 30 КУпАП, у відповідності до положень якої «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю призначається судом на строк від шести місяців до одного року, незалежно від того, чи передбачено воно у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, коли з урахуванням характеру адміністративного правопорушення, вчиненого за посадою, особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю» [1].

Можливість застосування цього стягнення судом незалежно від того, чи передбачено його у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КУпАП, вирізняє його серед інших адміністративних стягнень, які накладаються тільки у випадках, коли їх передбачено санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КУпАП.

Із змісту положень ч. 6 ст. 30 КУпАП вбачається можливим виокремити такі характерні риси застосування позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, у випадку його відсутності у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КУпАП: (а) повноваження призначати позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у випадку його відсутності у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КУпАП, згідно з положеннями ч. 6 ст. 30 КУпАП, наділено лише суд; (б) призначається від шести місяців до одного року, що свідчить про строковість позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (відповідає загальному порядку його накладення, згідно з ч. 7 ст. 30 КУпАП) та визначеність мінімального та максимального строку (відрізняється від загального порядку, оскільки згідно з ч. 7 ст. 30 КУпАП це стягнення накладається

безальтернативно строком на один рік); (в) застосовується за наявності відповідних підстав, визначених законом, до яких ч. 6 ст. 30 КУпАП віднесено характер адміністративного правопорушення, вчиненого за посадою; особу, яка вчинила адміністративне правопорушення; інші обставини справи, за яких суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Примітно, що наведений перелік підстав є відкритим, отже суд під час застосування цього стягнення може враховувати й інші підстави.

Таким чином, слід зазначити, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у випадку, якщо його не передбачено санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КУпАП первинно як адміністративне стягнення встановлюється за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Разом з цим, відсутність чітких підстав, з урахуванням яких суд може його застосувати у кожному конкретному випадку, а також невизначеність процесуального порядку застосування не тільки ускладнює його практичне застосування, а й призводить до надмірного втручання в права та інтереси осіб, до яких вони може бути застосовано.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 19.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 19.05.2024).

Олійник А.В., аспірант кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОДИФІКАЦІЯ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЗАСІБ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ У РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Кодифікація є процесом систематизації та упорядкування законодавства, який має надзвичайне значення для ефективного функціонування правової системи. Цей процес включає збір, перегляд, систематизацію та оформлення законодавчих актів у вигляді кодексів чи інших комплексних правових документів. Кодифікація сприяє підвищенню ясності, доступності та передбачуваності правових норм, що має важливі наслідки для правового регулювання.

Завдяки кодифікації, розрізнені законодавчі акти об'єднуються в єдину, логічно впорядковану систему. Це полегшує пошук та застосування правових норм, а також сприяє усуненню протиріч між різними законодавчими актами.

Кодифікація відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності та стабільності правової системи. Вона підвищує ясність, доступність та передбачуваність правових норм, сприяє систематизації законодавства та

поліпшує процес правозастосування. Незважаючи на виклики, кодифікація залишається одним із найважливіших інструментів для створення справедливої та ефективної правової системи, що відповідає сучасним потребам суспільства.

Важливим джерелом права та систематизації законодавства є романо-германська правова сім'я, власне вона й є родоначальником кодифікації законодавства.

Римське право становить історичні корені романо-германської правової системи, також відомої як система кодифікованого права. Ця система відрізняється високим рівнем узагальнення та систематизації національного законодавства за допомогою багатьох кодексів. Історія кодифікації в романо-германській правовій системі сягає корінням у XVIII століття, коли були створені перші значущі кодекси, такі як Наполеонівський кодекс 1804 року у Франції. Цей кодекс став моделлю для багатьох європейських країн і заклав основи сучасної системи кодифікації. На відміну від англосаксонської правової системи, де судовий прецедент є основним джерелом права, у країнах романо-германської правової сім'ї головним джерелом права є нормативно-правові акти, або кодифіковані закони.

Романо-германську правову сім'ю ще називають континентальною, тому що центром її розвитку вважається континентальна Європа. У романо-германській правовій сім'ї можна виокремити такі групи правових сімей: романська (Італія, Франція, Іспанія), скандинавська (Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія), германська (Німеччина, Австрія), слов'янська (Україна, Росія, Білорусія), правова система Японії та латиноамериканська правова група (Аргентина, Бразилія, Чилі, Парагвай, Уругвай). Проте романо-германське право має свої характерні особливості у кожній країні [1, с. 97]. Романо-германська правова сім'я (континентальна) – це сукупність національних правових систем країн континентальної Європи, що мають схожість історичного генезису на основі давньоримського права та його пристосування (разом із канонічним правом і місцевими звичаями) до нових національних умов, спільні засади правового регулювання, подібні риси структури права з поділом на публічне і приватне право, одноманітне розуміння природи норми права як правила поведінки загального характеру, єдність системи форм (джерел) права, основною з яких є нормативно-правовий акт [2].

Кодифікація є фундаментальним процесом систематизації нормативно-правових актів, який відіграє вирішальну роль у романо-германській правовій системі. Ця система, що включає правові традиції континентальної Європи, характеризується високим ступенем формалізації та чітко структурованим законодавством. Кодифікація дозволяє упорядкувати правові норми, створюючи єдині кодифіковані акти, що забезпечують ясність, передбачуваність і стабільність правової системи.

Кодифікація – це процес зведення розрізнених нормативно-правових актів у єдині, логічно структуровані кодекси. У романо-германській правовій системі цей процес має велике значення, оскільки він сприяє

створенню чіткої та зрозумілої системи права. Кодифікація дозволяє уникнути дублювання норм, усунути протиріччя та прогалини в законодавстві, а також забезпечує доступність правових норм для всіх учасників правових відносин.

У романо-германській правовій системі кодифікація дозволяє створити впорядковану структуру права, яка полегшує орієнтацію у правовому просторі. Кодекси об'єднують норми, що регулюють певні сфери суспільних відносин, у єдині, логічно побудовані акти.

Отже, кодифікація є найважливішим засобом систематизації нормативно-правових актів у романо-германській правовій системі. Вона забезпечує ясність, передбачуваність та ефективність правової системи, сприяючи стабільному розвитку суспільства. Незважаючи на виклики, процес кодифікації залишається ключовим інструментом у створенні впорядкованої та доступної правової системи, що відповідає сучасним потребам громадян та держави.

Список використаних джерел:

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247 с.

2. Корнелюк Ю., Дуда С. Особливості романо-германської правової системи в умовах сучасності. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/f2f1d969-6279-4367-9a64-1bd57d80d572/content>

Павленко В.І., здобувач освітнього рівня доктора філософії кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЩОРІЧНОГО ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ, ОДЕРЖАНИМИ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

Щорічний зовнішній аудит діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – АРМА), відповідно до абз. 8 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [1] (далі – Закон), є невід'ємною складовою незалежної зовнішньої оцінки діяльності АРМА, у зв'язку з чим його значущість не викликає сумнівів.

1. Суб'єкти, уповноважені проводити щорічний зовнішній аудит. Проведення такого зовнішнього аудиту, згідно з абз. 8 ч. 1 ст. 12 Закону, має здійснюватися або міжнародною аудиторською компанією, або національною аудиторською компанією, а серед вимог, які пред'являються до них, вказується її обов'язкова належність до «аудиторських»; її

визнання на відповідному ринку України; наявність високої ділової репутації на відповідному ринку України. Останні дві вимоги характеризуються перебільшеністю оціночними категоріями, це, як самі по собі поняття «визнання» та «висока ділова репутація», так і використання вказівки на «відповідний» ринок України.

Порядок визначення міжнародної або національної аудиторської компанії, яка буде здійснювати щорічний діяльності АРМА, положеннями не регулюється. За таких умов, керуючись положеннями ч. 10 ст. 3 Закону України «Про публічні закупівлі» [2], АРМА здійснює закупівлі послуг міжнародної або національної аудиторської компанії з проведення щорічного зовнішнього аудиту діяльності АРМА з проведенням процедур закупівель, визначених цим Законом. До основних зауважень цього підходу можемо віднести неврахування специфіки діяльності та сфери здійснення повноважень АРМА та переважна орієнтованість на національних виконавців, внаслідок чого має місце обмеженість участі у процедурах закупівлі міжнародних компаній. Також слід відзначити те, що по суті АРМА самостійно виступає замовником власного щорічного зовнішнього аудиту діяльності АРМА, а тому визначає вимоги до тендерної документації та бере участь у визначенні переможця, який у подальшому здійснюватиме щорічний зовнішній аудит діяльності АРМА.

2. Строки проведення. Невизначеність властива й темпоральному аспекту проведення щорічного зовнішнього аудиту діяльності АРМА. Положення Закону встановлено лише період часу, за який проводиться такий зовнішній аудит, а саме щорічно, тобто під час її проведення охоплюються результати діяльності АРМА за відповідний рік (з 1 січня по 31 грудня). Проте, Законом прямо не визначено строки проведення щорічного зовнішнього аудиту діяльності АРМА, а лише опосередковано визначено кінцевий термін його оприлюднення – до 15 квітня включно, оскільки згідно абз. 8 ч. 1 ст. 12 Закону щорічний зовнішній аудит діяльності АРМА є невід’ємною складовою незалежної зовнішньої оцінки, яка, в свою чергу, згідно з абз. 7 ч. 1 ст. 12 Закону, додається до щорічного звіту АРМА, який оприлюднюється до 15 квітня включно на офіційному веб-сайті (ч. 4 ст. 12 Закону). У зв’язку з цим, процедура проведення незалежної зовнішньої оцінки потребує удосконалення.

3. Форма та зміст звіту про зовнішній аудит діяльності. Положеннями абз. 8 ч. 1 ст. 12 Закону затверджувати форму та зміст цього звіту уповноважено КМУ. На виконання цього положення КМУ видав постанову від 24.10.2018 р. № 874 [3], якою зовнішній аудит діяльності АРМА розділив на два види: (1) аудит фінансової звітності АРМА; (2) операційний аудит (управлінський аудит) діяльності АРМА. Змістовний аналіз положень постанови Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 р. № 874 свідчить про її суперечність положенням Закону. По-перше, із змісту положень абз. 8 ч. 1 ст. 12 Закону однозначно вбачається, що поняття «зовнішній аудит» вживається в однині, у зв’язку з чим вочевидь йдеться про проведення одного (єдиного) зовнішнього аудиту, форму та зміст звіту про який (також вжито в однині) уповноважено

затвердити КМУ з урахуванням вимог Закону. По-друге, положеннями абз. 8 ч. 1 ст. 12 Закону уповноважено КМУ затвердити форму і зміст звіту. Натомість КМУ щодо аудиторського звіту за результатами аудиту фінансової звітності АРМА використав відсылку на норму, якою відправлено до міжнародних стандартів аудиту (без уточнення конкретних міжнародних документів, які містять такі стандарти) та Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Інакше кажучи, КМУ безпосередньо не затвердив форму та зміст цього звіту. Отже, Кабінету Міністрів України слід привести постанову від 24.10.2018 р. № 874 до вимог Закону.

Підсумовуючи викладене необхідно зазначити, що встановлені недоліки законодавчого регулювання проведення щорічного зовнішнього аудиту діяльності АРМА не тільки суттєво ускладнюють проведення такого зовнішнього аудиту, а й здатні спричинити обґрунтовані сумніви щодо його об'єктивності. У зв'язку з цим, виявлені недоліки вимагають якнайшвидшого вирішення шляхом внесення змін до чинного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#top> (дата звернення: 01.05.2024).

2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. Дата оновлення: 19.04.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#top> (дата звернення 01.05.2024).

3. Деякі питання оформлення звіту про зовнішній аудит діяльності Національного агентства з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: постанова Кабінету Міністрів України від 24.10.2018 р. № 874. Дата оновлення: 03.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/874-2018-%D0%BF#n17> (дата звернення 01.05.2024).

Павшук К.О., к.ю.н., доц., доцентка кафедри конституційного права України НЮУ імені Ярослава Мудрого
Зайцев О.В., к.ю.н., доц., доцент кафедри кримінального права НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРО НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ГОЛОСУВАННЯ

На сьогодні існує позиція, що альтернативні способи голосування є «перемогою зручності над безпечністю». Разом із тим, визнавати результати такого голосування не можна, якщо нормативно-правова складова заздалегідь не забезпечила систему гарантій для запобігання порушенням загальновизнаних виборчих принципів. На технологічному рівні організація та проведення виборів електронними засобами виглядає

набагато складнішим викликом, аніж здається на перший погляд. Увесь світ, переводячи існуючі процеси і процедури в цифрову площину, турбується про кібербезпеку, а відсутність імунітету від атак може призвести до непоправних наслідків, особливо, якщо мова йде про забезпечення демократичних процедур.

А. Д. Маурер зазначає, що нормативно-правове регулювання інтернет-голосування розвивалося швидко. В Австрії було визнано, що регулювання інтернет-голосування порушувало конституцію, оскільки не було достатньо деталізованим, щоб дозволити членам виборчих комісій виконувати свої завдання без технічної допомоги. Оскільки таке регулювання не було та не могло бути оновлене настільки, щоб задовольнити конституційні вимоги, запровадження інтернет-голосування в Австрії поки передбачити не можна. Регулювання другого покоління запровадило новели, які відображали краще розуміння цифрових технологій: політика щодо ризиків, вимоги до перевірки, широкий контроль незалежними та експертними органами, більш жорсткий захист даних, вимоги щодо прозорості тощо. Рекомендації Ради Європи щодо електронного голосування розвивалися за схожим сценарієм; це також стосується і нормативно-правового регулювання в Естонії. Останній досвід застосування нових регуляторних положень (Швейцарія, Естонія) засвідчує потребу їхнього подальшого вдосконалення задля врегулювання питання перевірки чи прозорості [2].

Відповідно, у ЄС було прийнято ряд нормативно-правових актів, які дотичні до забезпечення кібербезпеки і захисту персональних даних у виборчому процесі. Модернізована Конвенція Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108+) та Загальний регламент про захист даних (2016/679), у п. 30 якого зазначено, що фізичні особи можуть бути пов'язані з онлайн-ідентифікаторами за допомогою їхніх пристроїв, додатків, інструментів чи протоколів, зокрема IP-адрес, ідентифікаторів «cookie» (реп'яшків) або інших ідентифікаторів, таких як мітки радіочастотної ідентифікації. Це може залишити підказки, які, особливо в поєднанні з унікальними ідентифікаторами та іншою інформацією, отриманою з серверів, можна використати для створення профілів фізичних осіб та їхньої ідентифікації [3].

Згодом прийнята Директива про безпеку мережевих та інформаційних систем (Директива NIS), ухвалена Європейським Парламентом у липні 2016 року, а у 2019 році – Акт про кібербезпеку, у якому йдеться про вжиття всіх необхідних заходів для підвищення кібербезпеки, щоб забезпечити кращий захист від кіберзагроз мережевих та інформаційних систем, комунікаційних мереж, цифрових продуктів, послуг та пристроїв, якими користуються громадяни, організації та підприємства — від малих і середніх підприємств (МСП), як визначено в Рекомендації Комісії 2003/361/ЄС, до операторів критичної інфраструктури. Шляхом надання доступу до відповідної інформації громадськості Європейське агентство з питань мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), створене

Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС), сприятиме розвитку сфери кібербезпеки [4].

Примітно, що у Нідерландах суспільна стурбованість щодо дотримання вимоги таємності при застосуванні електронного голосування спричинили у 2006 р. відмову від використання пристроїв для голосування. Деякі європейські держави (зокрема, Данія, Німеччина) взагалі відмовилися від запровадження електронних технологій голосування виборців [5].

У Інтернет Асоціації України також застерігають від передчасного впровадження електронного голосування, вважаючи, що проведення онлайн-виборів призведе до втрати анонімності, контролю над результатами виборів «третіми» особами, а відтак і повного спотворення цих результатів та втрату довіри до неї [1].

Список використаних джерел:

1. Internet Association of Ukraine's position on electronic voting. URL: <https://inau.ua/komitety/komitet-inau-z-pytan-zahystu-prav-lyudyny-ta-svobody-slova/pozyciya-inau-shchodo-elektronnoho>

2. Maurer A.D. Digital technologies in elections. Issues, conclusions and prospects. Council of Europe Publishing House (F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int>). Council of Europe, 68 p. 2020. URL: <https://rm.coe.int/publication-digital-technologies-regulations-ukr/16809e8040>

3. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text

4. Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the European Union Agency for Network and Information Security (ENISA) and on the certification of the cybersecurity of information and communication technologies and repealing Regulation (EU) 526/2013 (Cybersecurity Act). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/es-2019881.pdf>

5. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. Київ : Ваіте, 2018. 908 с.

Пайос А.Є., студентка Університету митної справи та фінансів

ЗАКОНОДАВЧА ПЕРСПЕКТИВА МИТНИХ ПЕРЕВІРОК

Після набрання чинності Законом України від 20.03.2024 року №3613-ІХ «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо особливостей здійснення митного контролю та митного оформлення окремих категорій товарів» з 1 травня 2024 року до припинення або скасування воєнного стану буде скасовано мораторій, який розпочався з моменту введення воєнного стану в Україні, введеного Указом Президента

України “Про введення воєнного стану в Україні” від 24 лютого 2022 року № 64/2022, на проведення перевірок дотримання законодавства України з питань митної справи, у тому числі щодо своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів.

Разом із тим, Законом № 3613-IX передбачено продовження мораторію на проведення документальних перевірок щодо платників податків з питань ввезення ними товарів, визнаних гуманітарною допомогою, та місцезнаходженням яких є територія тимчасово окупована РФ, або на якій ведуться бойові дії.

Питання щодо документальних перевірок регулюються Митним кодексом України, зокрема статтями 336, 337-1, 345-354. Наказом Мінфіну від 10.12.2021 року № 658 було затверджено Порядок оформлення митними органами результатів документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи.

Документальні перевірки проводитимуть за наявності безпечних умов для їх проведення. Перевірки, які були розпочаті (поновлені), але не можуть бути завершені у зв'язку з відсутністю безпечних умов для їх проведення, зупиняються за рішенням керівника митного органу або особи, яка виконує його обов'язки, до відновлення безпечних умов та/або усунення перешкод для їх проведення. Таке рішення може бути прийнято у тому числі за вмотивованою заявою платника податків.

Мораторій збережеться для платників податків, зареєстрованих на тимчасово окупованих територіях, територіях активних та можливих бойових дій (згідно з переліком Мінреінтеграції).

Основною підставою для проведення перевірок буде наявність інформації, що свідчить про порушення підприємством вимог законодавства з питань митної справи, під час здійснення пост-митного контролю, аналізу електронних копій митних декларацій, інформації, що стосується товарів, митне оформлення яких завершено, отриманої від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та виробників таких товарів, з висновків акредитованих відповідно до законодавства експертів. Друга підстава теж зазнає змін: у ній ітиметься не лише про непідтвердження дотримання автентичності поданих митному органу документів щодо товарів, але й непідтвердження дотримання критеріїв походження таких товарів.

На період до відновлення безпечних умов зупиняється перебіг строку проведення перевірки з подальшим поновленням її проведення на невикористаний строк. Квартальні плани-графіки документальних планових виїзних перевірок митного органу оприлюднюються на офіційному веб-сайті Державної митної служби до 15 числа останнього місяця кварталу, який передує кварталу, в якому будуть проводитися такі документальні планові виїзні перевірки.

На наш погляд, відновлення митних перевірок є вчасним, бо не лише відповідає потребам митної діяльності, адже через розширення правового

інструментарію виконання митними органами контрольної функції стає можливим забезпечення дотримання вимог митного законодавства. Функції органів публічної адміністрації мають виконуватися за можливості навіть у надскладних умовах повномасштабної воєнної агресії.

Крім того, своєчасність та актуальність зняття мораторію на митні перевірки підкреслюється необхідністю створення сприятливого та прозорого економічного середовища під час відновлення діяльності митних органів щодо здійснення митних перевірок, після завершення дії режиму воєнного стану. Це дозволить забезпечити ефективне функціонування зовнішньоторговельних операцій, сприяючи їх подальшому економічному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
2. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. *Голос України* від 19.09.2023. № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 13 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Митна справа України : підручник / [І. Г. Бережнюк та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. П. В. Пашка ; Ун-т держ. фіск. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2017. 441 с. : рис. (Податкова та митна справа в Україні). Бібліогр. : с. 407–424.
4. Офіційний сайт Державної митної служби. URL: <https://customs.gov.ua>

Пайос А.Є., студентка

Університету митної справи та фінансів

Коросташова І. М., к.ю.н., доц.,

доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування

Університету митної справи та фінансів

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ЛІЦЕНЗІЙ НА ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах дії воєнного стану в Україні перед владою постають серйозні виклики щодо забезпечення безпеки держави та суспільства, а також підтримки, збереження економічних відносин з міжнародним співтовариством. Не простими є й питання розвитку економічних відносин з країнами ЄС, зокрема щодо експорту агропродукції, що складає серйозну конкуренцію

агропродукції низки країн ЄС та в ряді випадків потребує отримання експортерами ліцензій на здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Відповідно до п. 6 ч.1 ст.1 ЗУ “Про ліцензування видів господарської діяльності”, ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров’я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [1]. Згідно з п. 25 ст. 7 вищевказаного закону, до переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, входить ліцензування ЗЕД, яке здійснюється Мінекономіки відповідно до ст.16 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» (далі – ЗУ «Про ЗЕД») [1]. Під ліцензуванням зовнішньоекономічних операцій розуміється комплекс дій органу виконавчої влади з надання дозволу на здійснення суб’єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів [2, ст. 16].

Слід сказати, що в умовах дії в Україні воєнного стану, постановою Кабінету Міністрів України (далі – ПКМУ) “Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану” від 18.03.2022 № 314 [7] (далі – ПКМУ № 314), суттєво спрощено процедуру отримання суб’єктами господарювання права на провадження окремих видів господарської діяльності, лише поданням до уповноваженого органу декларації про провадження господарської діяльності за встановленою формою (п. 1 ч. 1).

Винятком є види господарської діяльності, що визначені в додатку 2 до вказаної ПКМУ (Перелік видів господарської діяльності, які не можуть провадитися на підставі подання декларації в умовах воєнного стану), і одним з таких винятків є саме зовнішньоекономічна діяльність. Виходячи з норм вищевказаного нормативно-правового акту, зовнішньоекономічна діяльність, що підлягає ліцензуванню, під час дії воєнного стану не може провадитися виключно на підставі подання до Мінекономіки декларації, тому ліцензії повинні надалі за необхідністю отримуватись (додаток 2).

Максимальні строки для видачі Мінекономіки відповідних ліцензій становлять: 10 робочих днів для автоматичного режиму ліцензування, та 30 або 60 робочих днів для режиму неавтоматичного ліцензування [2, ст. 16].

Однак, впродовж місяця з моменту припинення чи скасування воєнного стану суб’єкти господарювання, які набули право на провадження господарської діяльності на підставі декларації, зобов’язані звернутися за отриманням ліцензії або дозволу до відповідного державного органу (абз. 2).

Слід також зазначити, що ПКМУ №314 також затверджено «Перелік видів господарської діяльності, які не можуть провадитися на підставі подання декларації в умовах воєнного стану». Також згідно з вищевказаною постановою в період дії воєнного стану строки дії діючих строкових

ліцензій та документів дозвільного характеру було подовжено автоматично (п. 5 ч. 1) [7].

Крім того, на початку війни Уряд прийняв постанову “Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб” від 28.02.2022 року №165 (далі – ПКМУ №165), згідно з якою було зупинено не лише строки надання адміністративних послуг, але і видачу документів дозвільного характеру на час дії воєнного стану. Водночас, фактично, цією нормою було заблоковано діяльність з видачі дозвільних документів. У зв’язку з чим ПКМУ №233 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 09.03.2022 року, було внесено зміни до ПКМУ № 165, згідно з якими визнаються зупиненими саме “строки видачі” дозвільних документів, а не їх “видача” як така (ч.1) [5].

В подальшому Уряд ще більше спростив процес отримання ліцензій у Мінекономіки. Так, ПКМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. № 362» від 10.03.2022 № 241 року було внесено зміни до ПКМУ № 362 від 18.05.2005 року, зокрема, встановлено, що до припинення чи скасування воєнного стану в Україні збір за видачу ліцензії на експорт (імпорт) товарів не справляється (ч. 1) [6].

10.05.2022 року Мінекономіки видало наказ № 393-22 “Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до Постанови КМУ № 1424 від 29.12.2021 року”, згідно з яким оформлення ліцензії або підготовка листа з відмовою у її видачі повинно здійснюватися протягом двох днів (ч. 8 розділу II). Водночас, наразі відомство продовжує роботу над видачею ліцензій та приймає документи засобами електронного зв’язку [4].

Отже, отримання ліцензій на зовнішньоекономічні операції під час дії воєнного стану на території України має свої особливості, що вимагає уважного вивчення законодавства та дотримання встановлених процедур і вимог. Правове забезпечення цього процесу є важливим в аспекті сприяння здійсненню експортно-імпортних операцій, надходженню валютної виручки, стабілізації національної економіки та забезпеченню платіжного балансу України в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

2. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

3. Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб : Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2022 р.

№ 165 : станом на 25 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/165-2022-п#Text>

4. Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1424 : наказ Всі міжнар. док. від 10.03.2022 р. № 393-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0321-22#Text>

5. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо дерегуляції господарської діяльності та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2023 р. № 233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233-2023-п#Text>

6. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2005 р. № 362 : Постанова Каб.інету Міністрів України від 10.03.2022 р. № 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2022-п#Text>

7. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. № 314 : станом на 17 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text>

Пастухова Л.С., студентка 1-БЮ (4) групи
Нікітіна Л.О., к.ю.н., доц., доцент
кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Дослідження конституційного статусу людини і громадянина в зарубіжних країнах на прикладі США, Японії та Франції має значну актуальність через зростання ролі особистості в сучасному світі, важливість порівняльного правового аналізу та практичну цінність знань про конституційний статус.

Конституційний статус людини і громадянина – це сукупність прав, свобод та обов'язків, закріплених в конституції та інших нормативно-правових актах держави, що визначає місце і роль людини в суспільстві. Його основними елементами є громадянство, права і свободи, а також обов'язки [1].

До основних елементів конституційного статусу належать: громадянство, яке виступає юридичним зв'язком особи з певною державою, даючи їй право користуватися всіма правами і свободами, що гарантуються державою своїм громадянам; Права і свободи, що становлять

сукупність можливостей особи вільно діяти та реалізовувати свої інтереси. Їх поділяють на особисті, політичні, соціально-економічні, культурні тощо.

Обов'язки, які виступають юридичними зобов'язаннями особи перед державою та іншими людьми. Їх виконання є необхідною умовою для реалізації прав і свобод.

Поняття «людина» та «громадянин» тісно пов'язані між собою, але не тотожні. У різних країнах конституції по-різному визначають та закріплюють права та обов'язки цих двох категорій. Аналіз порівнює конституційний статус людини і громадянина в США, Японії та Франції [2].

Якщо розглядати Конституцію США, то вона не використовує термін «людина», натомість вживаючи поняття «особа». 14-а поправка гарантує «рівний захист законів» всім особам» але це не означає автоматичне надання громадянства.

Громадяни США мають низку привілеїв, недоступних негромадянам. До них належать право голосу, можливість обіймати певні посади, право на дипломатичний захист та інші. Проте, важливо зазначити, що не всі люди, які проживають на території США, автоматично стають громадянами. Існує чітка диференціація між поняттями «людина» та «громадянин». Не всі особи, які перебувають в межах країни, мають однаковий правовий статус. Підкреслюється це складністю та багатогранністю конституційного устрою США, де права та обов'язки індивідів залежать від їх громадянства [3].

А Конституція Японії робить акцент на понятті «людина», гарантуючи всім людям «основні права людини». Країна прагне до рівності та захисту прав всіх індивідів, незалежно від їх громадянства. Громадяни Японії, безумовно, мають широкий спектр привілеїв, включаючи право голосу, можливість обіймати певні посади, доступ до соціального забезпечення та інші.

Проте, важливо зазначити, що негромадяни також мають доступ до деяких з цих прав, хоча й в обмеженому обсязі.

На відміну від США, де чітко простежується диференціація між людьми та громадянами, в Японії ця різниця менш виражена. Конституція гарантує певні права та свободи всім людям, незалежно від їх статусу. Однак, це не означає, що не існує жодних відмінностей. Громадяни Японії мають більш широкі можливості для політичної участі, доступу до державних посад та отримання соціальних гарантій.

На відміну від США та Японії, де чітко простежується диференціація між людьми та громадянами, Франція використовує більш збалансований підхід. Конституція цієї країни гарантує «права людини» всім людям, незалежно від їх громадянства. Це означає, що всі люди, які перебувають на території Франції, мають право на рівність перед законом, свободу слова, свободу друку, свободу зборів та свободу віросповідання.

Однак, крім «прав людини», Конституція Франції також гарантує «права громадян» для французьких громадян. До цих прав належить,

наприклад, право голосу, можливість обіймати певні посади та доступ до соціального забезпечення.

Таким чином, Франція визнає, що всі люди мають певні фундаментальні права, які не залежать від їх громадянства. Проте, громадяни країни мають додаткові права та можливості, які надають їм більш активну роль у політичному та соціальному житті [2].

Всі три країни гарантують основні права і свободи людини, такі як право на життя, свободу, рівність перед законом, свободу слова, свободу зібрань та свободу віросповідання. Встановлюють обов'язки для людей і громадян, такі як обов'язок поважати закони, платити податки та захищати свою країну.

Незважаючи на деякі відмінності, конституційний статус людини і громадянина в США, Японії та Франції має багато спільного. Всі три країни гарантують основні права і свободи людини, встановлюють обов'язки для людей і громадян, використовують поняття "людина" у своїх конституціях, визнають «права людини» та «права громадян».

Однак, існує й певна диференціація між людьми та громадянами, яка має різний характер в кожній з країн. Громадяни цих країн мають додаткові права та можливості, які надають їм більш активну роль у політичному та соціальному житті.

Список використаних джерел:

1. Волощук О.Т., Качурінер В.Л., Колесник В.Ю. Конституційне право зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2021. 145 с.

2. Поняття конституційного права зарубіжних країн. *Studies*. URL: <https://studies.in.ua/derzhavne-pravo-zarubizhnyh-krain/1481-lekcyia-1-ponyattya-konstitucynogo-prava-zarubzhnih-krayin.html> (дата звернення: 19.04.2024).

3. LibreTexts. Конституція. *LibreTexts - Ukrayinska*. URL: [https://ukrayinska.libretexts.org/Бізнес/Закон/Основи_ділового_права_\(Randall_та_ін.\)/_05:_Конституція](https://ukrayinska.libretexts.org/Бізнес/Закон/Основи_ділового_права_(Randall_та_ін.)/_05:_Конституція) (дата звернення: 19.04.2024).

Пилипенко А.А., к.ю.н., доц.,
доцентка кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів
Лутай Д.А., здобувачка другого рівня вищої освіти
ступеня «магістр» спеціальності «Право»
Університету митної справи та фінансів

ПОДІЛ СПІЛЬНОГО МАЙНА ПОДРУЖЖЯ: СПІРНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Незважаючи на те, що питання майнових правовідносин подружжя доволі добре врегульовані нормами сімейного законодавства, одним з найбільш поширених цивільних спорів є поділ майна подружжя. При цьому навіть наявність численної судової практики щодо розгляду

зазначеної категорії справ не забезпечує однозначного застосування ряду сімейно-правових норм.

Так, згідно ч. 1 ст. 60 Сімейного кодексу України (далі – СК України), майно, яке набуто подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба) самостійного заробітку (доходу) [1].

У даному випадку вживання терміну «набуто» є підґрунтям для одностороннього трактування, оскільки виходить, що підставою для виникнення у подружжя права спільної сумісної власності є сам факт придбання майна у шлюбі. До того ж, у ч. 2 цієї статті зазначається, що «кожна річ, набуто за час шлюбу, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя» [1]. Таке формулювання призводить до того, що чимало суддів трактують зазначену статтю буквально та виключають той факт, що окреме майно, набуто під час шлюбу, може належати лише одному із подружжя.

Для того, щоб забезпечити одноманітність судової практики, Пленум Верховного Суду України у п. 23 постанови № 11 від 21 грудня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» зауважив, що факт придбання майна у шлюбі сам собою не є достатнім для визнання такого об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Вирішуючи спори між подружжям про майно, необхідно встановлювати обсяг спільно нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарства, з'ясувати джерело і час його придбання. Спільним для подружжя є майно, придбане не лише у шлюбі, але і за рахунок спільних коштів або трудової участі кожного з подружжя [2].

Незважаючи на те, що згідно положень ст. 60 СК України майно, набуто подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності [1], на практиці багато спорів виникають щодо встановлення правового режиму майна, набутого за час шлюбу на кошти, отримані до реєстрації такого шлюбу [3, с. 138]. Також спірним є питання визначення долі майна подружжя, набутого у власність за різними підставами.

У даному випадку слід керуватися п. 25 вищезазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України № 11 від 21 грудня 2007 року. Так, вирішуючи питання про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, зокрема, неподільної речі, суди мають застосовувати положення частин 4 і 5 ст. 71 СК України щодо обов'язкової згоди одного з подружжя на отримання грошової компенсації та

попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду [2].

За відсутності такої згоди присудження грошової компенсації може мати місце з підстав, передбачених ст. 365 Цивільного кодексу України, за умови звернення подружжя (одного з них) до суду з таким позовом та попереднього внесення на депозитний рахунок суду відповідної грошової суми. У разі, коли жоден із подружжя не вчинив таких дій, а неподільні речі не можуть бути реально поділені між ними відповідно до їх часток, суд визнає ідеальні частки подружжя в цьому майні без його реального поділу і залишає майно у їх спільній частковій власності [2].

На практиці можемо побачити, що судді не завжди враховують кожен з підстав набуття частин нерухомого майна, наприклад одного житлового приміщення, і предметом спору постає не його частина, а все приміщення.

Крім того, намітилась тенденція до збільшення розміру частки судами кожного із подружжя у випадках, коли аліментні вимоги заявлені не були, у разі потреби додаткової матеріальної допомоги на дитину [3, с. 139]. Таким чином нівелюється законодавчо визначені правила збільшення розміру частки подружжя в праві на майно і унеможлиблюється застосування ч. 3 ст. 70 СК України.

Аналізуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що поділ майна подружжя є складним та довготривалим процесом, який вимагає не тільки чіткого формулювання норм з урахуванням всіх можливих варіантів, а й правильного їх застосування в судовій практиці. Крім того, певні норми законодавства, що регулюють питання поділу спільної сумісної власності подружжя потребують більш чіткого формулювання із включенням у визначення основних понять переліку ситуацій, в яких поділ майна не відбувається порівну.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. Редакція від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#top>

2. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Верховного суду України від 21.12.2007 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#top>

3. Павлова А.С. Прикладні проблеми поділу майна подружжя у судовій практиці. Збірник тез Науково-практичного круглого столу, присвяченого 74-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 138–139.

Пилипенко А.А., к.ю.н., доц.,
доцентка кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів
Білан С.А., здобувачка другого рівня вищої освіти
ступеня «магістр» спеціальності «Право»
Університету митної справи та фінансів

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НЕОБХІДНОСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Пенсійне забезпечення є важливою складовою системи соціального захисту громадян, що передбачає не лише фінансову підтримку для людей похилого віку, а й має сприяти зменшенню розриву між різними соціально-економічними групами населення.

У ст. 46 Конституції України, зокрема, зазначається, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом...» [1]. Таким чином, пенсійне забезпечення визнається однією з основних гарантій матеріального забезпечення громадян, які не можуть працювати, оскільки для них пенсія фактично стає основним джерелом задоволення базових потреб [2].

В юридичній літературі достатньо чітко сформульовано поняття «пенсія». Одним з найбільш вдалих можна вважати визначення пенсії як грошового утримання, що отримують громадяни із суспільних фондів споживання у випадках постійної або стійкої непрацездатності, або презюмованої (в зв'язку із вислугою років, за віком), або встановленої за медичним обстеженням; пенсія призначається громадянам за їх колишню працю або суспільно корисну діяльність і є для них постійним та основним джерелом засобів існування [3].

На законодавчому рівні поняття «пенсія» закріплено в Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі – Закон) як щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого Законом пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених Законом [4].

За даними Мінсоцполітики, на початок 2023 року в Україні налічувалося 10, 68 млн пенсіонерів. Більшість із них, а саме 9, 89 млн або 93 %, отримували пенсію на загальних підставах згідно із вказаним вище Законом. Розмір пенсійних виплат визначається за формулою, яка враховує два основні чинники: трудовий стаж та зарплату, з якої сплачувався ЄСВ [5].

Дослідження показують, що більшість пенсіонерів в Україні отримує дуже малі виплати, тоді як незначна меншість – дуже великі. Так, за даними Пенсійного фонду України, три чверті українських пенсіонерів у 2023 р. отримували виплати, розмір яких був нижчим за середній. При цьому найчисельнішою групою, майже 39%, були ті, розмір пенсії яких не перевищував 3 тис. грн. [5]. Незважаючи на те, що для пенсіонерів держава встановлює обмеження щодо розміру їх виплат, на практиці, коли розраховується розмір пенсії за визначеною законодавством формулою, така виплата може становити навіть менше, ніж прожитковий мінімум. Як результат – заможні люди, які протягом життя мали високі зарплати та накопичили значні заощадження, зазвичай, отримують значно більші пенсії, ніж люди, які протягом життя мало заробляли і не мали можливості накопичувати кошти.

Для ефективного використання пенсій як інструменту подолання соціальної нерівності необхідно впроваджувати комплексні реформи та інноваційні підходи, до яких можна віднести:

1. *Впровадження багаторівневої пенсійної системи.* За даними досліджень консалтингових компаній Mercer та CFA Institute, рейтинг найуспішніших пенсійних систем світу очолюють країни «класичного Заходу»: Нідерланди, Данія та Австралія. Далі йдуть Швеція, Норвегія, Швейцарія та Німеччина. Ключова характеристика пенсійних систем цих країн – багаторівневий устрій.

2. *Запровадження мінімальних пенсійних гарантій.* До таких гарантій можна віднести: а) мінімальну базову пенсію, яка буде виплачуватися незалежно від трудового стажу або розміру заробітної плати; б) соціальні надбавки для пенсіонерів з низькими доходами, що допомагатимуть покривати базові потреби.

3. *Обмеження максимальних пенсій.* Введення обмежень на розмір максимальних пенсій дозволить зменшити розрив між найбагатшими та найбіднішими пенсіонерами. Це сприятиме більш справедливому розподілу ресурсів та зменшенню соціальної нерівності.

4. *Прозорість та ефективність пенсійних фондів.* Забезпечення прозорості управління пенсійними фондами та ефективного використання їх ресурсів для підтримки довіри до пенсійної системи, зокрема, шляхом незалежного аудиту та застосування сучасних технологій.

Реформування пенсійної системи з урахуванням зазначених пропозицій може знизити соціальну нерівність та забезпечити гідний рівень життя для пенсіонерів України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Смутчак З. В. Система пенсійного забезпечення як складова соціального захисту населення. *Економічний вісник. Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 5–2 (15). С. 66–69.

3. Дідковська Т. О. Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: сучасні реалії та перспективи розвитку. *Форум права* . 2012. № 1. С. 253–257.

4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2003. № 49–51. Ст. 376.

5. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua>

Соломон А.Ю., здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів
Стрижак І.В., к.ю.н., доц., доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМА УЗАКОНЕННЯ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ

Питання легалізації одностатевих шлюбів є актуальним в Україні, адже одностатеві шлюби не визнаються законом.

Узаконення одностатевих шлюбів в Україні – це важлива сходинка для забезпечення рівності прав усіх громадян країни та визнання їхнього права на сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність. Закріплення одностатевих шлюбів на законодавчому рівні матиме важливе значення для представників ЛГБТ-спільноти, адже вони знатимуть, що їхні стосунки визнаються суспільством та державою, так само як і стосунки гетеросексуальних пар.

Відповідно до статті 21 Конституції України усі люди рівні у своїй гідності та правах, а права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. В той же час, стаття 51 Конституції України проголошує, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Сімейним Кодексом України визначено, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка (ч. 1 ст. 21), а сім'я є первинним та основним осередком суспільства, її складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (ч. 1, 2 ст. 3). Із цих положень можна зрозуміти, що законодавством не передбачена можливість укладення шлюбу одностатевими парами, а укласти шлюб, відповідно, можуть тільки гетеросексуальні пари.

Достатньо активно тема узаконення одностатевих шлюбів почала набувати гостроти після оприлюднення 3 червня 2022 року онлайн-петиції на сайті Президента України про легалізацію одностатевих шлюбів, яка згодом набрала необхідну кількість голосів для розгляду її Президентом [1]. Президент, в свою чергу, відповів на петицію, зауваживши, що відповідно до статті 157 Конституції України, Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану. Тому

Володимир Зеленський повідомив, що Уряд напрацьовував варіанти рішень стосовно легалізації в Україні зареєстрованого цивільного партнерства у рамках роботи з утвердження та забезпечення прав і свобод людини, а також зазначив, що Прем'єр-міністр має проінформувати про відповідні результати [1].

Питання правового визнання одностатевих шлюбів почало активно обговорюватися після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Зокрема, однією з причин створення онлайн-петиції про легалізацію одностатевих шлюбів стало бажання багатьох військових, які є представниками ЛГБТ-спільноти. Вони вважають, що в умовах війни легалізація одностатевих шлюбів є критично важливою, адже в разі поранення, взяття в полон чи загибелі партнера, їх підтверджений шлюб є єдиним способом зв'язатися з ним, побачитися з ним в госпіталі чи прийняти певні рішення щодо нього або майна.

Вже 13 березня 2023 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект про інститут реєстрованих партнерств, розроблений групою депутатів [2]. Він визначає, що реєстрованим партнерством є добровільний сімейний союз двох повнолітніх осіб, однієї чи різної статі, в основі якого лежить взаємоповага, взаєморозуміння, взаємопідтримка, взаємні права та обов'язки. Зокрема, у пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що нейтральний, новий інститут реєстрованих партнерств в Україні дозволить врегулювати зв'язок держави із партнерами та партнерками як частиною суспільства, закріпити їхні права та обов'язки. І при цьому не потрібно вносити жодних змін до регулювання шлюбних відносин [2]. Але, станом на сьогоднішній день, даний законопроект, на жаль, все ще знаходиться на стадії ознайомлення.

Україна як член Ради Європи та підписант Конвенції про права людини і основоположних свобод зобов'язана поважати права всіх людей, незалежно від їх сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) 1 червня 2023 року виніс рішення у справі “Маймулахін і Марків проти України” [3], яка стосувалася правового визнання та захисту одностатевих пар в Україні. Причиною винесення такого рішення стало звернення у 2014 році до ЄСПЛ двох заявників: Андрія Маймулахіна та Андрія Маркова, які проживають разом як пара з 2010 року і не можуть узаконити свій шлюб в Україні. Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що різниця у ставленні в цій справі, яка полягала в необґрунтованій відмові заявникам як одностатевій парі в будь-якій формі правового визнання та захисту у порівнянні з різностатевими парами, становить дискримінацію щодо заявників за ознакою їхньої сексуальної орієнтації [3]. Тому ЄСПЛ встановив порушення Україною статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) та статті 14 (заборона дискримінації) Конвенції про права людини і основоположних свобод [4].

Таким чином, питання узаконення одностатевих шлюбів в Україні залишається до кінця невирішеним. Внесення змін до законодавства щодо

визнання одностатевих шлюбів забезпечить рівні права для всіх громадян України, незалежно від їхньої сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Суспільні думки щодо цього питання все ще залишаються розділеними. Частина суспільства виступає за рівні права для всіх людей, інша ж частина – все ще дотримується консервативних поглядів та висловлюються категорично проти легалізації одностатевих шлюбів.

Підсумовуючи зазначимо, що узаконення одностатевих шлюбів є не лише важливим питанням з точки зору прав представників ЛГБТ-спільноти, але й питанням розвитку демократичного суспільства в Україні

Список використаних джерел:

1. Петиція «Легалізація одностатевих шлюбів» від 03.06.2022 року № 22/144562-еп. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/144562> (дата звернення: 15.05.2024).

2. Проект Закону про інститут реєстрованих партнерств від 03.03.2023 № 9103. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497> (дата звернення: 16.05.2024).

3. Case of Maymulakhin and Markiv v. Ukraine dated June 1, 2023 № 75135/14 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-224984%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-224984%22]}) (дата звернення: 16.05.2024).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : Конвенція; Рада Європи від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 16.05.2024).

Стрижак І.В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів
Невінчана К.О., студентка
Університету митної справи та фінансів

МЕДІАЦІЯ У ПРАВІ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Медіація, як альтернативний спосіб вирішення спорів та конфліктів, активно впроваджується у правову дійсність України. 2021 року прийнято Закон України «Про медіацію». За фінансової підтримки Європейського Союзу створені громадські організації медіаторів [1], які проводять навчання та популяризацію медіації.

Поширення медіації в її сучасному розумінні відбулося з країн англосаксонського права (в першу чергу, США, далі – Великої Британії, Канади, Австралії, Нової Зеландії), де медіація взяла свій початок в сфері трудового і сімейного права у другій половині ХХ ст. В цих державах попри стабільність державних інститутів та довіру їм населення, бюрократичність та завантаженість судів призвели до розвитку інституту

медіації як особистісно-орієнтованого процесу, в якому всі сторони можуть вільно шукати компроміси без надмірної регламентованості будь-якими законними шляхами [7]. Крім того, низький рівень структурованості англо-саксонського права робить його опанування та професійне оперування ним недоступним широкому колу громадян. Таким чином, медіація в своєму широкому спектрі можливостей поза жорсткими рамками судового процесу є більш гнучким, дешевим, швидким і доступним рішенням ніж суд. Це підтверджується статистикою. Наприклад, у Великобританії приблизно 75–80% справ завершуються у день медіації, а ще 10–15% – незабаром після цього. За даними британського Центру ефективного вирішення спорів рівень ефективності медіації у 2018 році залишався дуже високим із загальним показником успішного врегулювання у 89% [8, с. 6].

Основною привабливістю медіації для держави є зменшення навантаження на судову та виконавчу системи, для сторін конфлікту – значне пришвидшення вирішення спору, зменшення витрат на його вирішення та більш висока вірогідність виконання сторонами медіаційної угоди у порівнянні з вірогідністю виконання судового рішення (що є значною проблемою в Україні [6, с. 190]).

Медіація не вирішує завдання правосуддя щодо з'ясування об'єктивної істини та прийняття справедливого та неупередженого рішення. Дослідники зазначають, що медіація не відповідає принципу верховенства права [5, с. 133]. Медіація, як спосіб примирення, має на меті доцільність, вигоду для сторін спору [2, с. 34]. Разом з тим, вважаємо, що медіацію та судовий захист необхідно розглядати як явища, що симбіотично пов'язані.

Дослідники зазначають, що Україна перебуває на початковому етапі впровадження медіації [3, с. 253]. Хоч медіація як спосіб примирення і не є тотально новим поняттям у правовій дійсності України, разом з тим, застосування її на практиці не є широким. На нашу думку, на сьогодні, цьому перешкоджають декілька факторів.

1. Відсутність правової культури використання медіації для вирішення спірних питань у відносинах. Що включає необізнаність осіб про переваги, порядок та способи проведення медіації [9]. Мало який адвокат порадить клієнту звернутися до медіатора або застосувати процедуру медіації.

2. Корумпованість судової влади, що надає можливість учаснику спору отримати рішення, що влаштує особисто його без необхідності узгоджувати свою позицію з контрагентом. Вважаємо, що розвитку медіації буде сприяти ситуація, у якій судова перспектива справи буде більш передбачуваною для сторін у контексті відповідності закону.

3. Можливість зловживання стороною спору своїми правами та подальше звернення до суду з приводу спору, щодо якого було досягнуто рішення про медіацію та, навіть, частково або повністю виконано..

Щодо першого та другого стримуючих факторів, то, вважаємо, що ми можемо очікувати позитивної тенденції до покращення динаміки з часом.

Щодо третього. Зрозуміло, що позбавлення сторін медіаційної угоди права на звернення до суду є необґрунтованим обмеженням їх правосуб'єктності. Деякі дослідники, наприклад, Лях І. О. для запобігання зловживанню правом пропонує надати рішенню про медіацію (у трудовому праві) статус судового рішення за правовими наслідками [4, с. 20]. На нашу думку, це – неможливо, адже протирічить завданням та функціям правосуддя. Єдиним виходом у цьому випадку, вважаємо, буде внесення до процесуального законодавства обов'язку суду брати до уваги підстави невиконання стороною умов медіаційної угоди.

Підсумовуючи, зазначимо, що розвиток механізмів альтернативного вирішення спорів (медіації) є доцільним та корисним на сучасному етапі розвитку української правової системи. Та сприятиме кращому захисту законних прав та інтересів громадян України.

Список використаних джерел:

1. Українська Академія медіації. URL: <https://mediation.ua>
2. Карпенко Р. Історичні передумови впровадження медіації в Україні та інших державах. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 31–35. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.05> (дата звернення 15.05.2024).
3. Чеховська І. В, Божук І. І. Перспективи розвитку інститут сімейної медіації в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 2 (94). С. 246–258.
4. Лях І. О. Проблеми теорії і практики запровадження інституту медіації у трудовому праві : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2020. 28 с.
5. Піддубний Д. І. Розвиток інститут медіації в умовах воєнного стану в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Випуск 3. С. 130–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2022.24> (дата звернення 15.05.2024).
6. Ліщина І. Проблема невиконання судових рішень як порушення права власності в практиці Європейського суду з прав людини. Український аспект. Від Іvanov до Вирmuch. *Право України*. 2020. № 4. С. 189–215. DOI: [10.33498/louu-2020-04-189](https://doi.org/10.33498/louu-2020-04-189) (дата звернення 15.05.2024).
7. Folberg J. (1983). A mediation overview: History and dimensions of practice. *Mediation Quarterly*. 2019. 1. P. 3–13. DOI: <https://doi.org/10.1002/crq.39019830103> (date of access 16.05.2024).
8. The Eighth Mediation Audit. Centre for Effective Dispute Resolution. 2018. 14 p. URL: https://www.cedr.com/wp-content/uploads/2019/10/The_Eighth_Mediation_Audit_2018.pdf (date of access 19.05.2024).
9. Kosiachenko K. E. Problemal aspects of mediation implementation and conduct in Ukraine. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. № 3. P. 94–96. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-3/19> (date of access: 15.05.2024).

Тахтарова В.С., студентка
Навчально-наукового інституту права
та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

ПРАВОВИЙ СТАТУС АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО

Правовий статус суб'єкта права є сукупністю прав та обов'язків і законних інтересів останнього [2, с. 15]. Відповідно до ст. 1 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КзПБ) арбітражний керуючий – це фізична особа, яка отримала відповідне свідоцтво та інформація про яку внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України [1]. В залежності від конкретної процедури банкрутства, арбітражний керуючий має різні повноваження, які можуть включати розпорядження майном, керування санацією, реструктуризацією, реалізацією та ліквідацією, що робить його ключовою особою на всіх стадіях процедури банкрутства. В такому контексті, спеціальний правовий статус арбітражного керуючого, пов'язаний з отриманням Свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого та внесенням відомостей про нього до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України [2].

Ст. 12 КзПБ регламентує права та обов'язки арбітражного керуючого. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 12 Кодексу, арбітражний керуючий має право звертатися до суду у випадках, які чітко визначені цим Кодексом[1].

Кодекс України про банкрутство надає арбітражному керуючому важливі повноваження щодо скликання та проведення зборів кредиторів у разі потреби. Ці повноваження включають участь у зборах і комітеті кредиторів з правом дорадчого голосу, проведення зборів у разі бездіяльності або за дорученням комітету, а також скликання зборів після затвердження звіту про керування санацією або після погашення вимог кредиторів. Ці норми створюють необхідну правову базу для ефективного управління процесом банкрутства та забезпечення інтересів всіх сторін, залучених до цього процесу.

Діяльність арбітражного керуючого є оплачуваною, чому прямо кореспондується наявність у нього права на одержання винагороди за свою діяльність.

Для виконання своїх обов'язків арбітражний керуючий має право залучати інших осіб та спеціалізовані організації на договірних умовах, оплату яких здійснює боржник або, за відсутності коштів у боржника, згідно з рішенням кредиторів [1]. Господарський суд може видати дозвіл на залучення таких осіб за заявою арбітражного керуючого, в якій вказується розмір оплати їх послуг. На практиці це можуть бути експерти, оцінювачі майна тощо, відповідно до вимог законодавства.

Реалізація прав арбітражного керуючого нерозривно пов'язана зі збором, отриманням, обробкою та аналізом інформації. Для ефективної

реалізації прав арбітражного керуючого, важливо розробити та прийняти Порядок доступу до інформації про боржника центральними органами виконавчої влади. Це сприятиме своєчасному отриманню інформації, що, в свою чергу, сприятиме ефективному проведенню процедур банкрутства і підвищить якість роботи арбітражного керуючого та процедури банкрутства в цілому.

Право на дострокове припинення повноважень реалізується як правило, коли арбітражний керуючий з певних об'єктивних причин не може виконувати свої обов'язки. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду в справі №922/3369/19 (постанова від 20.05.2021 р.) роз'яснив, що «відсторонення арбітражного керуючого від виконання відповідних повноважень у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого не викликає непорозуміння, ця норма у судовій практиці застосовується як імперативна, що не потребує додаткових роз'яснень з приводу її застосування» [3].

Перелік прав арбітражного керуючого (ст. 12) [1] не є вичерпним, а системний аналіз норм КзПБ дає підстави стверджувати, що інші права арбітражного керуючого (наприклад, як розпорядника майном або ліквідатора) передбачені у інших статтях КзПБ.

Арбітражний керуючий має ряд обов'язків, серед яких важливість дотримання законодавства, захист майна боржника, аналіз його фінансового стану та надання відповідної інформації до господарського суду [1]. Відповідно до законодавства, він також зобов'язаний надавати інформацію про фінансовий стан боржника та інші дані до Єдиного реєстру боржників [1]. Ці обов'язки, відповідно до Кодексу, спрямовані на забезпечення ефективності процедур банкрутства та дотримання законодавства у сфері фінансової діяльності.

Невиконання обов'язків арбітражним керуючим може призвести до відповідальності, включаючи цивільно-правову, дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальності (ст. 21 КзПБ) [1].

Таким чином, правовий статус арбітражного керуючого може бути представлений як система взаємопов'язаних елементів – прав та обов'язків арбітражного керуючого, а також його відповідальності за неналежне виконання своїх обов'язків. Права та обов'язки арбітражного керуючого є кореспондуючими правам та обов'язкам інших учасників процедур банкрутства.

Як центральна фігура справ про банкрутство арбітражний керуючий наділений широким спектром прав та обов'язків, які умовно можна розділити на групи: основні права та обов'язки, пов'язані з безпосереднім виконанням арбітражним керуючих своїх завдань та додаткові права та обов'язки, які є опціональними.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019. № 19. Ст. 74.
2. Миколаєць В. А., Дяченко С. В. Окремі аспекти правового статусу арбітражного керуючого. *Юридична Україна*. 2023. № 9. С. 13–21.
3. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду в справі №922/3369/19 від 20.05.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98083109>

Турлакова, Н.В., аспірантка
Університет митної справи та фінансів,

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ТА ІНТЕРЕСІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ В ПОРЯДКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

У статті 1 Конституції України, Україна проголосила себе правовою та соціальною державою, і взяла зобов'язання всебічно захищати права людини. Виконання цього зобов'язання передбачає належну організацію публічної влади, впровадження демократичних стандартів урядування, створення незалежних судів, а також забезпечення доступу до суду особі з метою захисту порушених прав, свобод та інтересів. У зв'язку з чим, невід'ємним атрибутом демократичної та правової держави має бути незалежна судова влада, яка здійснює правосуддя, з метою захисту та відновлення прав людини та її основних свобод, і одним із стандартів функціонування якої має бути доступне правосуддя.

У період складної політичної та соціально-економічної ситуації в Україні, викликану війною питання про ефективне забезпечення права на доступ до правосуддя у справах щодо захисту прав, свобод та інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних у сфері публічно-правових відносин є актуальним і потребує глибокого наукового дослідження з метою виявлення існуючих проблем, формулювання науково обґрунтованих пропозицій та рекомендації щодо їх усунення. В таких умовах необхідно провести комплексне дослідження доступу до правосуддя, обмежень у його здійсненні, з'ясуванні особливостей розгляду публічно-правових спорів у справах, пов'язаних із порушенням прав, свобод та інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних суб'єктом владних повноважень. Незважаючи на окремі наукові праці з цієї теми, наразі відсутні комплексні дослідження проблематики доступу до правосуддя у цих справах, наукою недостатньо осмисленими залишаються питання сучасного стану судочинства та забезпечення доступу до правосуддя військовослужбовців та військовозобов'язаних.

У зв'язку з цим, розробка цієї проблематики є цілком виправданою і обґрунтованою, як окремий напрямок наукових досліджень не тільки в рамках конституційного права, загальної теорії держави і права, процесуальних правових галузей, а також і галузі адміністративного права та процесу. Однак, незважаючи на існуючий науковий інтерес до питання доступу до правосуддя, як правило, у монографічній, так і в навчальній літературі, об'єктом галузевих наукових досліджень було обмежене коло питань, в межах відповідної галузі права, в яких тією чи іншою висвітлювалася проблематика доступу до правосуддя. З методологічної точки зору науки адміністративного права, ця проблематика залишається недослідженою, що не сприяє належному функціонуванню національного механізму забезпечення доступного правосуддя у справах щодо захисту прав, свобод та інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних.

Отримання Україною статусу суверенної та незалежної держави обумовив значний розвиток наукових досліджень щодо становлення, розвитку судової влади та здійснення правосуддя в контексті міжнародних стандартів та принципів. Не можна не оминати праці вітчизняних дослідників - В.Д. Бринцева, В.Ф. Бойка, Ю.М. Горшевого, Р.Л. Куйбіди, Л.М. Москвич, Ю.С. Педька, Д.М. Притики, Н.В. Сабільової, В.С. Стефанюка, А.О. Селіванова, М.В. Савчина, С.С. Сердюка, М.Ю. Тодики, які заклали фундамент, сформувавши ідеологію подальших реформ судочинства та судоустрою в нашій державі. Проведення таких наукових досліджень стало можливим завдяки тим значним змінам у соціально-політичному житті країни, спрямованим на втілення принципів демократії, правової держави та соціальної орієнтації. У цих умовах наука та практика стояли перед важливим завданням реформування судової системи та здійснення правосуддя на засадах верховенства права, ефективності та доступності. Не можна не констатувати, що на розвиток наукової думки у питаннях доступу до правосуддя вливали також і ті реформи системи судоустрою та судочинства, які відбувалися у державі, після здобуття Україною незалежності. Тому, реформаторські процеси та подальше державотворення вимагало спільних зусиль фахівців з різних галузей права та суспільних наук.

На початку 2000 років вчені почали досліджувати питання подальшого розвитку судочинства на засадах верховенства права, з врахуванням міжнародних стандартів та практики Європейського суду з прав людини. Окремі дослідники почали висвітлювати на сторінках своїх праць значення та прояви доступу до правосуддя в судовому процесі. Серед таких вчених можемо виділити таких, як: В. Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, І.Є. Марочкін, В.А. Кройтор, С.П. Рабінович, О.Г. Шило, М.Й. Штефан, С.Я., П.І. Шевчук, С.Я. Фурса. Не має сумніву, що проведені ними фундаментальні наукові дослідження заклали сучасний фундамент теоретичного розуміння сутності та значення доступності правосуддя в усіх видах судочинства. Поряд з цим, вказані праці носили фрагментарний

характер, доступ до правосуддя розкривався в контексті його місця в системі принципів судочинства, або як теоретична конструкція відповідного змісту поняття.

Серед дослідників, які вивчали проблематику доступу до правосуддя в цивільному процесі можна виділити таких, як О.М. Овчаренко, Н.Ю. Сакара, С.О. Якимчук. Серед представників кримінального процесу до вчених, які досліджували доступ до правосуддя в кримінальних справах можна віднести таких, як О. Балацька, І.В. Гловлюк, О.П. Кучинська, І.Я. Мокрицька, О. Михайленко, Р.Л. Степанюк, Д.Р. Степанюк, К.М. Слінько, В.М. Тертишник, В.П. Шибіко.

Змість поняття «доступ до правосуддя досліджували на сторінках наукових статей О. Балацька, І.Я. Мокрицька, В.П. Шибіко, Р.Л. Степанюк. У цих, та інших працях фахівці кримінального процесу досліджують місце доступу до правосуддя як функцію кримінального процесу, як засаду судочинства, як засаду кримінального провадження тощо.

Також не можна оминати увагою представників теорії права та конституційного права, а саме С.П. Головатого, А.М. Колодія, М.І. Козюбру, М.В. Костицького, О.М. Козакевич, А.В. Лужанського, Л.Р. Наливайко, П.М. Рабиновича, О.Ф. Фрицького та інших, в працях яких висвітлювалися проблеми доступності правосуддя на рівні теорії права та конституційному праві. Доступ до правосуддя у вказаних дослідженнях розглядався на рівні підручників, навчальних посібників, в контексті досліджень конституційно-правових засад та принципів конституційного права.

Серед науковців, які прямо або опосередковано вивчали загальні засади здійснення адміністративного судочинства можна вказати роботи таких, як Ю.П. Битяк, В.М. Бевзенко, І.П. Голосніченко, Е.Ф. Демський, О.В. Кузьменко, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоець, А.Т. Комзюк, С.В. Ківалов, І.Б. Коліушк, Р.О. Куйбіда, Р.С. Мельник, Т.П. Мінки, О.І. Миколенко, О.М. Пасенюк, В.Г. Перпелюк, М.М. Тищенко, та ін. Окремі вчені, такі як С. А. Бондарчук, О. В. Кротюк, О.М. Капля, С.В. Потапенко, А.В. Руденко, О.П. Рябченко, А.О. Рибченко, Ю.М. Столбовий. Ці вчені доступ до правосуддя досліджували в контексті більш широкої тематики, а саме принципів адміністративного судочинства. В цілому високо оцінюючи ґрунтовний характер вказаних наукових досліджень, все таки слід відмітити їх неповноту, адже ретельного аналізу питанням доступу до правосуддя у вказаних працях не здійснювалося, що негативно впливало на рівень та глибину наукового пізнання доступу до правосуддя в адміністративному судочинстві. Безумовно, вказані праці стали вагомим науковим підґрунтям подальших наукових досліджень доступу до правосуддя в адміністративному судочинстві.

Істотним внеском у теорію адміністративного процесуального права стали комплексні наукові дослідження доступу до правосуддя, проведені Т.М. Іваненком, А.В. Завидняк, І.С. Колесніковою, О.І. Кувілою.

Значне наукове значення має дослідження І.С. Колеснікової на тему «Гарантії доступності до правосуддя в адміністративних судах», присвяченому теоретичним та практичним проблемам удосконалення правового регулювання гарантій доступності правосуддя в адміністративних судах. Авторка розкрила доступ до правосуддя в адміністративних судах з позицій: а) співвідношення із філософською та загально правовою категорією «справедливість»; б) співвідношення принципів справедливого судового процесу та принципів адміністративного судочинства із обґрунтуванням їх кореспондування; в) правової можливості фізичної чи юридичної особи (її представника) звернутись до адміністративного суду за захистом прав, свобод, законних інтересів; визначила сутність категорії «доступність», враховуючи її предметну спрямованість щодо правосуддя в адміністративних судах, запропонувала системи гарантій доступності до правосуддя [1].

У дисертаційній роботі на тему «Адміністративно-правове забезпечення доступності адміністративного судочинства як складової верховенства права» Т.М. Іваненко обґрунтував, що доступність адміністративного судочинства – один з найважливіших елементів дотримання принципу верховенства права, а його забезпечення потребує конституційного та законодавчого закріплення, деталізації в процесуальному законодавстві з метою формування комплексного адміністративно-правового механізму реалізації та захисту прав і свобод людини, громадянина в Україні [2, с. 24–25].

Значний вклад у вивченні доступу до правосуддя зробила А.В. Завидняк у монографічному дослідженні «Право на доступ до адміністративного судочинства». У даному дослідженні авторка визначила дуальну природу права на доступ до адміністративного правосуддя як право людини (є суб'єктивним публічним правом) та інституційну (сукупність певних стандартів забезпечення права на захист порушених прав індивіда при здійсненні публічного урядування шляхом досудового врегулювання спорів та вирішення справ в адміністративному суді), дослідила гарантії права на доступ до суду, визначила структуру доступу до адміністративного правосуддя [3].

В науковій літературі можна зустріти окремі праці, в яких висвітлюються певні проблеми судового захисту прав військовослужбовців та військовозобов'язаних. Наприклад Є. Дуліба розглянула особливості надання безоплатної правової допомоги для військовослужбовців в умовах воєнного стану [4]. Гринько Р.В., Мота А.Ф., Петреченко С.А. присвятили свою працю питанням соціального захисту військовослужбовців в умовах воєнного стану [5]. Соціальний захист військовослужбовців в історико-правовому вимірі був предметом дослідження М.В. Журавльова [6]. Заслуговує на увагу дисертаційне дослідження Коваль В.П., присвячене адміністративно-правовому статусу військовослужбовців в умовах правового режиму

воєнного стану [7]. Концептуальним недоліком даного та інших досліджень, є відсутність уваги питанням захисту прав, свобод та інтересів військовослужбовців в умовах правового режиму воєнного стану. Можна констатувати, що комплексно проблеми доступу до правосуддя у справах щодо захисту прав, свобод та інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних комплексно, на монографічному рівні не проводилися.

Отже, спираючись на наукові здобутки вищезгаданих вчених, можна стверджувати, що загальним проблемам доступу до правосуддя приділено значну увагу. До результатів цих досліджень можна віднести зміцнення понятійно-категоріального апарату, вироблення практичних висновків та пропозицій по удосконаленню доступу до правосуддя в Україні, гарантій його реалізації. При цьому слід звернути увагу на те, що проблематика доступу до правосуддя військовослужбовців та військовозобов'язаних належним чином не висвітлена. Крім того, слід також звернути увагу на те, що в сучасних наукових дослідженнях залишаються не висвітленою правова природа доступу до правосуддя в адміністративному судочинстві, зміст цього поняття, гарантії його реалізації, у тому числі у справах щодо захисту прав військовослужбовців та військовозобов'язаних, відмежування його з суміжними правовими категоріями, як то «право на доступ до суду», «доступність правосуддя», «доступ до суду».

Отже, в сучасній науці відсутні комплексні монографічні дослідження доступу до правосуддя у справах щодо захисту прав, свобод та інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних. На сьогодні відсутня парадигма, яка повинна стати основою сучасної концепції доступу до правосуддя військовослужбовців та військовозобов'язаних. Сучасні наукові дослідження не сформували науково обґрунтованих підходів у питаннях забезпечення доступності правосуддя у справах щодо захисту прав, свобод та інтересів військовослужбовців та військовозобов'язаних, не розкривають реальний стан, умови та ефективність судочинства у цій сфері. Крім того, в науковій літературі до сьогодні відсутнє доктринальне розуміння «доступу до правосуддя» та його елементів, відсутній комплексний підхід у дослідженні доступу до правосуддя в адміністративному судочинстві, бракує досліджень та глибокого аналізу відповідної судової практики.

Список використаних джерел:

1. Колесникова І.С. Гарантії доступності до правосуддя в адміністративних судах. *Дис. канд. юрид. наук*, Харків, 2013. С. 201.
2. Іваненко Т.М. Адміністративно-правове забезпечення доступності адміністративного судочинства як складової верховенства права. *Дис. канд. юрид. наук.*, Запоріжжя, 2021. С. 176.
3. Завидняк А.С. Право на доступ до адміністративного судочинства. *Дис. док-ра філос. у галузі 081 «Право»*, Ужгород, 2023. С. 206.

4. Дуліба Є. Особливості надання безоплатно правової допомоги для військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2 (34)/2023. С. 57-63.

5. Гринько Р.В., Мота А.Ф. Петrenchенко С.А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану. http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/24.pdf.

6. Журавльов М.В. Соціальний захист військовослужбовців збройних сил України (2014-2018 р.р.): історико-правовий аспект. *Дис. д-ра філософ. у галузі воєнних наук, національної безпеки, безпеки державного кордону.*, Київ., 2024.с. 309.

7. Коваль В.П. Адміністративно-правовий статус військовослужбовців в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. *Дис. док-ра філософ. у галузі 081 Право*. Харків, 2021. С. 225.

Федоров Ю.В.,
аспірант Львівського університету бізнесу та права

ДИСКРИМІНАЦІЯ ОСОБИ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Дискримінація за станом здоров'я є серйозною проблемою, яка часто виявляється у різних сферах життя людей з медичними станами.

Дослідження дискримінації за станом здоров'я має велику актуальність у сучасному суспільстві з кількох причин. По-перше, в світі зростає увага до прав людини та соціальної справедливості, що підкреслює важливість розуміння та боротьби з будь-якими формами дискримінації, включаючи ту, яка базується на стані здоров'я. Вказане має особливу вагомість з огляду на те, що дискримінація за станом здоров'я може суттєво обмежувати можливості людей та поглиблювати їхнє соціальне відчуження.

По-друге, зростає усвідомлення важливості психічного здоров'я та боротьби зі стигмою, пов'язаною з психічними розладами, в свою чергу, дослідження дискримінації за станом здоров'я може допомогти виявити і зрозуміти причини та наслідки стигми, що допоможе в розробці більш ефективних програм та стратегій протидії.

По-третє, зростає розуміння впливу соціальних чинників на здоров'я людини, а відповідне дослідження допомагає виявити, як соціальні умови, стереотипи та упередження можуть впливати на здоров'я та добробут осіб з медичними проблемами.

Окрім того проблема особливо актуалізується в сучасних військово-політичних умовах. Війна часто призводить до загострення медичних проблем та поранень серед цивільного населення, що робить людей уразливими перед дискримінацією через їхній стан здоров'я. Особи з інвалідністю або хронічними захворюваннями можуть зазнавати дискримінації у доступі до медичної допомоги, евакуації, житла та інших

життєво важливих ресурсів. Також війна може спричинити травми та психологічний стрес, які можуть призвести до погіршення стану здоров'я індивідів. Люди, які постраждали від воєнних конфліктів, можуть зіткнутися зі стигматизацією та обмеженнями у сфері медичної допомоги через свої психічні проблеми. Слід згадати також про те, що військові конфлікти часто супроводжуються масовими переміщеннями населення, що створює надзвичайні умови для дискримінації осіб за їхнім станом здоров'я, особливо серед вразливих груп, таких як діти, жінки, люди похилого віку та інваліди.

У світлі цих факторів вивчення дискримінації осіб за станом здоров'я під час війни є надзвичайно важливим для розробки та впровадження ефективних заходів захисту прав людини та забезпечення рівних можливостей для всіх, незалежно від їхнього стану здоров'я. Аналіз проблематики є особливо вагомим в аспектів того, що висновки можуть сприяти створенню більш гуманних умов для людей, які постраждали від воєнних конфліктів, та допомогти зменшити стигматизацію та обмеження, з якими вони зіштовхуються.

Щодо поширення дискримінації. То відповідно за станом здоров'я найбільш є дискриміновані особи у сфері праці, хоча аналіз іноземних досліджень демонструє й позатрудову дискримінацію. Ба більше, сфера яка має відповідати за охорону і захист здоров'я особи також виступає полем для дискримінації. У національно репрезентативному міжсекційному дослідженні 21% із 2137 дорослих респондентів у США вказали, що стикалися з дискримінацією в системі охорони здоров'я, а 72% із тих, хто зазнавав дискримінації, повідомили, що зазнавали її більше одного разу [1].

Французькі дослідники у свою чергу вказують про полімножинність проявів (її також називають перехресною дискримінацією [2]), оскільки саме соціально не захищені групи особливо страждають від проявів ще й медичної дискримінації. J.G. Rivenbark та M. Ichou доводять експериментально, що досвід дискримінації в медичному закладі може стати перешкодою для медичних послуг для людей, які є соціально незахищеними через стать, імміграцію, расову/етнічну приналежність або релігію [3].

Загалом, дискримінація за станом здоров'я є системною проблемою, яка потребує уваги та дієвих заходів для її запобігання та подолання, вказане вимагає не лише законодавчого захисту, але й розбудовування свідомого та інклюзивного суспільства, де всі люди мають рівні можливості та права.

Список використаних джерел:

1. Nong P., Raj M., Creary M., Kardia S.L.R., Platt J.E. Patient-Reported Experiences of Discrimination in the US Health Care System. *JAMA Netw Open*. 2020 Vol. 3 (12). DOI:10.1001/jamanetworkopen.2020.29650

2. Forbes N., Yang L. C., Lim S. Intersectional discrimination and its impact on Asian American women 's mental health: A mixed-methods scoping review. *Front. Public Health*, 2023. Vol. 11. URL: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.993396>

3. Rivenbark J.G., Ichou M. Discrimination in healthcare as a barrier to care: experiences of socially disadvantaged populations in France from a nationally representative survey. *BMC Public Health* 2020, Vol. 20, 31. URL: <https://doi.org/10.1186/s12889-019-8124-z>

Філатов В.В., к.ю.н., доц., доцент кафедри
публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ХАРАКТЕРИСТИКА АНАЛІТИЧНОЇ ПРИРОДИ МОДЕЛІ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Найбільш виразною особливістю моделі перехідного правосуддя, є наділення її окремих напрямів та принципів аналітичною природою, яка пов'язана з ідеологічним характером цієї моделі. Якщо висловити основний зміст цієї концепції гранично узагальнено, то для того, щоб завершити перехідний період, необхідно оголосити минуле «зоною зла» і почати вибудовувати систему з нуля [1, с. 93]. Ця теза є дещо суперечливою, оскільки, з одного боку, ідеологія змушує аналізувати та перетворювати, однак не варто концентруватися на вже наявних рецептах. Кожен національний контекст є унікальним і вимагає не лише застосування напрацьованих практик, а й адаптації їх під кожен окремий конфлікт.

Більш вдалою є думка про наявність аналітичного елемента в суб'єктивній стороні конфліктів. При цьому для суб'єкта абсолютно не обов'язковим є розуміння типу цього конфлікту. Тут доцільно звернутися до елементів злочинів, де містяться такі формулювання: не існує жодної вимоги щодо правової оцінки виконавцем факту існування збройного конфлікту або його характеру як міжнародного або неміжнародного; у цьому контексті не існує жодної вимоги щодо знання виконавцем фактів, що визначають характер конфлікту як міжнародного або не міжнародного; існує тільки вимога щодо знання фактичних обставин, що визначають існування збройного конфлікту [1, с. 208]. Така теорія розкриває універсальність моделі перехідного правосуддя, а, отже, і тих правових інструментів, які використовують у межах розбудови миру.

На противагу такій позиції варто навести думку групи зарубіжних учених, які стверджують, що аналітична природа перехідного правосуддя зосереджена на прямому результаті одного конкретного національного контексту. Тобто вона забезпечує підвищення соціально-політичної компетентності учасників через транспортування або перетворення середовища з одного простору в

інший. Також відзначається, що результати, передбачені моделлю перехідного правосуддя, не є продуктом статичних, інституційних механізмів участі, а скоріше формуються завдяки несподіваній синергії просторів і моментів [2, с. 443–447]. У зв'язку із цим доцільно відзначити декілька принципових аспектів. По-перше, аналітична природа перехідного правосуддя має інституційні зв'язки з правовою природою механізмів останнього, які розкриваються на рівні національних контекстів.

По-друге, означена природа є динамічним явищем і розвивається нерівномірно в процесі трансформації соціально-політичних процесів у постконфліктних (поставторитарних) державах. Подібна динамічність позначається й на результатах перетворень, які заздалегідь дуже складно чітко окреслити. Насамперед, це зумовлено мінливістю середовища, яке підлягає трансформації, зокрема впливом на нього численних чинників, у тому числі правових. По-третє, аналітична природа перехідного правосуддя передбачає синтез периферичних та центричних аспектів. Ідеться про врахування всіх можливих чинників, які впливають на процес миробудування. Особливо важливо визнати та врахувати такі чинники на етапі визначення «пункту відправлення» (реального стану суспільства) та «пункту прибуття» (трансформованого суспільства).

На сучасному етапі розвитку моделі перехідного правосуддя її аналітична природа набуває особливого значення, оскільки стає основою створення спеціальних баз даних конфліктів. У цьому напрямі працюють Л. Маллінгер та К. О'Рурк, які у своїх працях наголошують на перспективності створення таких аналітичних баз даних. На їхню думку, ці бази даних мають міжнаціональний характер, що дає змогу не лише якісно чи кількісно окреслити методологію миробудування, а й більш комплексно розкрити гносеологічні аспекти перехідного періоду. Також, на думку вчених, аналітичні бази даних дають змогу коректно обирати методи, які будуть використані в межах окремих напрямів перехідного правосуддя [3, с. 510]. По суті, ідеться про узагальнення окремих національних контекстів в окремі бази даних, які будуть містити вичерпні відомості про конфлікт (передумови, сценарій розвитку, шляхи примирення, практика роботи спеціальних інституцій, особливості пошуку справедливості тощо).

Окрім цього, на думку Б. Джонс, бази даних дають змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між механізмами перехідного правосуддя та результатами, які отримало суспільство від застосування цієї моделі. Науковець також акцентує увагу на тому, що подібні бази даних здатні розкривати й вимірювати закономірності розвитку різних суспільств. Так, учені можуть складати свої практичні поради, коли стають консультантами в окремих постконфліктних (поставторитарних) державах [4, с. 174]. Отже, ідеться про механізми трансформації наукових знань у практичні механізми, які напрацьовуються аналітичним шляхом. На нашу думку, аналітична природа перехідного правосуддя – це взагалі окремий сегмент

означеної моделі, на основі якого відбуваються осмислення та засвоєння історичного минулого наступними поколіннями.

Вважаємо, що такі бази даних украї актуальні для сучасного світу та допоможуть розвинути модель перехідного правосуддя. Вони можуть стати підґрунтям для пошуку уніфікованих міжнаціональних механізмів запобігання конфліктам, які будуть містити маркери конфліктогенності, вплив на які здатен знижувати ескалацію на початковому рівні соціальних потрясінь. Вбачається, що саме на рівні таких баз даних розкривається зв'язок між практичним і теоретичним аспектами перехідного правосуддя. Інакше кажучи, означені бази даних є втіленням наукового аналізу набутого досвіду, який у подальшому в узагальненому вигляді буде застосований у практичній площині. Варто акцентувати увагу, що такий зв'язок є міжінституційним, адже стосується всього спектра суспільних наук, здобутки яких використовують у процесі миробудування (соціологія, право, філософія, політологія тощо). Тобто трансформація теорії в практику відбувається не лише на рівні окремих напрямів і принципів перехідного правосуддя, а також на рівні окремих дослідницьких сфер, які супроводжують перехідний період.

Список використаних джерел:

1. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. 592 с.

2. Elke Evrard, Gretel Meji'a Bonifazi, Tine Destrooper. The Meaning of Participation in Transitional Justice: A Conceptual Proposal for Empirical Analysis *International Journal of Transitional Justice*. 2021. 15. P. 428–447.

3. Mallinder L. Catherine O'Rourke Databases of Transitional Justice Mechanisms and Contexts: Comparing Research Purposes and Design. *International Journal of Transitional Justice*. 2016. 10. P. 492–515.

4. Jones B. The performance and persistence of transitional justice and its ways of knowing atrocity. *Cooperation and Conflict*. 2021. Vol. 56. P. 163–180.

Чернявська І.С., студентка Університету митної справи та фінансів
Коросташова І.М., к.ю.н., доц., доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Базовим міжнародним документом, що сьогодні регулює відносини між Україною, ЄС та державами-членами ЄС є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) 2014 року, що набула чинності у

2017 році. Основним завданням Угоди є – «просування процесу реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації» [1].

Основні міжнародні стандарти митної справи та організації діяльності митних адміністрацій містяться у трьох джерелах: Міжнародній конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція), Рамкових стандартах безпеки та полегшення всесвітньої торгівлі ВМО, а також Митних прототипах, що сконцентрували найкращі принципи та стандарти ЄС у галузі митної справи.

З метою вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності вітчизняних митних органів нині існує нагальна потреба у всесторонньому вивченні практики застосування митними адміністраціями європейських країн норм зазначених документів [2, с. 18].

Цілеспрямовану державну політику направлену на адаптацію національного законодавства було прийнято разом з Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Згідно з розділом III вказаного закону, державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування – обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу [3].

Етапами правової адаптації є імплементація Угоди про асоціацію, укладання галузевих угод, приведення чинного законодавства України у відповідність із стандартами ЄС, створення механізму приведення проектів актів і законодавства України у відповідність із законодавством ЄС, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного нормотворення та правозастосування.

Аналіз змін, що відбулись в національному митному законодавстві, і у першу чергу – в Митному кодексі України, дозволяє констатувати, що вже десятки років у вітчизняне митне законодавство системно впроваджуються міжнародні стандарти, а саме: ухвалено Дорожню карту приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ ЄАВТ; імplementовано положення Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами тощо, а також цілу низку актів вторинного законодавства ЄС, якими врегульовано окремі напрями митної діяльності, що свідчить про системний підхід до імплементації в митне законодавство України стандартів ЄС та відповідно, виконання Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію.

Незважаючи на наявні досягнення щодо адаптації національного законодавства існує безліч питань, які до теперішнього часу ще не вирішені. Це обумовлено, перш за все, невідповідністю положень низки

норм національного митного законодавства стандартним правилам міжнародних конвенцій, нормам первинного та вторинного законодавства ЄС у митній сфері, що в ряді випадків пов'язано й із дією воєнного стану в Україні. Також існують проблеми, пов'язані з наявністю суперечностей між нормами національного законодавства, а також із недоліками юридичної техніки, що мають бути усунуті завдяки системній роботі в цьому напрямку.

Так, набуття чинності в ЄС нових норм щодо реєстрації, оцінки, авторизації та обмежень щодо хімічних речовин ("REACH") вимагає введення нових митних процедур та подолання викликів, пов'язаних зі змінами в регулюванні перетину митних кордонів, митного контролю та відповідності документації щодо хімічних речовин.

Ще однією суттєвою проблемою адаптації національного законодавства до законодавства ЄС є відсутність дієвих механізмів реалізації існуючих правових норм. Слід погодитись із думкою О. В. Прилипчука про те, що «лише прийняття необхідних норм права не означає їх ефективне функціонування, адже для цього необхідне також встановлення належних механізмів реалізації, які наразі у більшості випадків відсутні» [4].

Підсумовуючи, слід сказати, що для ефективної адаптації митного законодавства України до стандартів ЄС, має бути проведено системний аналіз національного митного законодавства, що дозволить виявити існуючі прогалини та суперечності. Крім того, має бути організована системна робота з імплементації норм митного законодавства ЄС за відповідними напрямами, визначеними в Угоді про асоціацію та вторинним законодавством ЄС.

Подальший аналіз та дослідження цієї проблематики є важливим для розробки ефективних стратегій, спрямованих на сприяння процесу адаптації митного законодавства та забезпечення міжнародного співробітництва України з країнами ЄС у митній сфері.

Список використаних джерел:

1. Угода про Асоціацію від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n2820
2. Дорофєєва Л. М. Нормативно-правове закріплення міжнародних стандартів митної справи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2017. № 26. С. 16–19.
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#n161>
4. Прилипчук О. В. Реалізація адаптації законодавства України до законодавства ЄС: нормативно-правове та організаційне забезпечення. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 3 (54). С. 232–237.

Шевирталов В.С., аспірант кафедри державного управління
і місцевого самоврядування
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

ПРОЦЕДУРА НАБУТТЯ СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЇ ОСОБИ

Процедура набуття статусу внутрішньо переміщеної особи регулюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» № 509 від 01 жовтня 2014 року [1]. Процедура набуття статусу внутрішньо переміщеною особою відноситься до категорії заявних процедур, що може бути здійснено як у простій письмовій формі, так і шляхом подання заяви через електронний портал із використанням мобільного додатка Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (далі – Портал Дія) повнолітньою або неповнолітньою внутрішньо переміщеною особою, якій присвоєно реєстраційний номер облікової картки платника податків. У разі наявності в такої особи дітей подання заяви про взяття їх на облік можливе лише за наявності відображення в електронному вигляді інформації, що міститься у свідоцтві про народження таких дітей, виготовленому на паперовому бланку (далі – е-свідоцтво про народження).

Під час формування заяви в мобільному додатку Порталу Дія (Дія) (за наявності технічної можливості) отримуються/підтверджуються такі відомості: із Єдиного державного демографічного реєстру через єдину інформаційну систему МВС (щодо осіб, які мають паспорт громадянина України у формі картки та/або паспорт громадянина України для виїзду за кордон, оформлені засобами Єдиного державного демографічного реєстру) – відомості про стать особи, дату та місце народження, серію та/або номер, дату видачі, найменування уповноваженого суб'єкта, що видав паспорт, строк дії (за наявності), адресу та дату поточного задекларованого/зареєстрованого місця проживання; із інформаційної системи Державної міграційної служби через єдину інформаційну систему МВС – відомості про адресу та дату поточного задекларованого/зареєстрованого місця проживання, відомості про особу (за наявності): стать, дата та місце народження, серія та номер, дата видачі паспорта громадянина України, найменування уповноваженого суб'єкта, що видав паспорт; із електронного пристрою, за допомогою якого особа подає заяву, – відомості про геолокацію особи на момент подання такої заяви; із е-свідоцтва про народження (за наявності) – відомості про серію та номер свідоцтва про народження дитини.

Відповідно до чинного законодавства України встановлюється, що відповідальність за достовірність відомостей, що містяться в заяві про взяття на облік, несе заявник.

Функціонування Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб спрощує отримання довідкових документів для такої соціальної категорії. Зокрема, через інформаційний ресурс може бути видана електронна довідка внутрішньо переміщеної особи, де відображається така інформація: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи або прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи; дата народження; місце народження; стать; серія (за наявності) та номер паспорта громадянина України або документа, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус; найменування органу, який видав паспорт громадянина України або документ, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус, дата видачі паспорта або документів; відомості про зареєстроване та фактичне місце проживання; номер та дата видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; найменування органу, який видав довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

За загальним правилом реалізація статусу внутрішньо переміщеної особи передбачає індивідуальний підхід до використання наданих соціальних гарантій, однак ряд гарантій надаються для членів сім'ї такої особи. Зокрема, згідно із п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» витрати на забезпечення послуг із проживання надаються на сім'ю внутрішньо переміщеної особи [2].

Підстави набуття правового статусу внутрішньо переміщеної особи визначаються у порядку ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», де закріплено положення, що проживання особи на території, де виникли такі обставини, як збройний конфлікт, тимчасова окупація, повсюдні прояви насильства, порушення прав людини, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру, є причиною для переміщення осіб, що відносяться до групи соціальних ризиків для людини та потребують додаткового піклування з боку держави.

Список використаних джерел:

1. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від від 1 жовтня 2014 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-п#Text>

2. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. №505. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF>

Шевченко М.В., доктор філософії у галузі права,
старший викладач кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

НАРИСИ МОДЕЛІ СТИМУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Аналіз положень міжнародних стандартів з питань запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, дозволяє констатувати те, що досягнення цілей системи цих заходів має забезпечити, насамперед, діяльність декількох категорій суб'єктів господарювання приватного сектору економіки, які можуть виступити посередниками між доходами корупційного походження та формальною економікою (суб'єктів первинного фінансового моніторингу). За вимогами міжнародних стандартів, відтворених у відповідних положеннях законодавства України, ці суб'єкти господарювання мають вживати заходів для ідентифікації та верифікації їх клієнтів, насамперед, для визначення належності клієнта або кінцевого бенефіціарного власника клієнта до політично значущих осіб, встановлювати джерела статків (багатства) та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з такими політично значущими особами, здійснювати поглиблений моніторинг ділових відносин з ними тощо.

Отже, маємо підстави стверджувати про те, що ця модель залучення суб'єктів господарювання до запобігання та протидії відмиванню доходів корупційного походження не ґрунтується на розумінні того, що, зокрема: 1) запобігання та протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, є функцією держави, адже цей комплекс заходів спрямований на задоволення публічного інтересу; 2) делегування державних функцій є можливим лише за умови повного бюджетного фінансування виконання іншими суб'єктами цих функцій; 3) виконання суб'єктами господарювання їх обов'язків у рамках системи запобігання та протидії призводить до непродуктивного використання їх власних ресурсів для здійснення численних працевітких пошуково-аналітичних операцій та зменшує їх дохід (прибуток), що є несумісним із їх природним підприємницьким прагненням максимізувати дохід (прибуток) та не посилює їх бажання добровільно та добросовісно вживати заходів для запобігання та протидії відмиванню доходів корупційного походження, утримуючись від прибуткових ділових відносин з публічними діячами із сумнівною репутацією та повідомляючи про їх підозрілі фінансові операції. У світлі вищевикладеного, постає актуальним питання збалансування адміністративного навантаження на суб'єктів первинного фінансового моніторингу із їх приватними інтересами для підвищення внеску суб'єктів фінансового моніторингу у запобігання корупції та відмивання її результатів.

У даному контексті видається слушним навести позитивний досвід Південної Кореї та США, пов'язаних із виплатою винагороди приватним особам за сприяння реалізації публічних інтересів шляхом прямого

повернення активів або збільшення доходів центрального або місцевого уряду або іншими способами), що дістав позитивний відгук ОЕСР під час дослідження її експертами механізмів виконання положень Конвенції ОЕСР про боротьбу із хабарництвом іноземних публічних службовців у міжнародних ділових. Так, Комісія США з цінних паперів та бірж гарантує фінансову винагороду особам, які добровільно надають їй достовірну інформацію, що дозволяє вжити заходів, за результатами яких буде накладено фінансових санкцій на суму, що перевищує 1 млн. доларів США. Суми винагороди варіюється від 10 до 30 % від отриманих коштів та залежить від того, наскільки значущою була інформація та наскільки цінним було співробітництво із викривачем. Поруч із цим, за законодавством Південної Кореї за внутрішнє викриття (internal whistleblowing), яке призвело до прямого повернення активів або збільшення доходів центрального або місцевого уряду, винагорода може становити від 4 % до 20 % від суми повернених активів, але не більше 2 млрд південнокорейських вонів (48 млн грн), або не більше 20 млн південнокорейських вонів (480 тис. грн) у справах, у яких викриваче повідомлення сприяло реалізації того чи іншого публічного інтересу, зокрема відверненню шкоди для урядових структур або одержанню ними доходів [1, с. 37, 42].

Зважаючи на вищевикладене, оптимальним рішенням є встановлення правила про те, що якщо суб'єкт первинного фінансового моніторингу повідомить про підозрілу фінансову операцію публічного діяча (що є можливим, виключно за умови попереднього своєчасного та точного встановлення належності клієнта до публічних діячів та належного опрацювання його фінансових операцій), держава, за умови постановлення за підсумками кримінального провадження відносно відповідного публічного діяча за фактом відмивання доходів корупційного походження, з'ясованим за повідомленням суб'єкта первинного фінансового моніторингу, неодмінно має покрити витрати відповідного суб'єкта первинного фінансового моніторингу від відмови від проведення фінансових операцій (передбачену внутрішніми документами комісійну винагороду або плату за фінансові послуги у іншій формі, яка стягується з клієнтів за звичайних обставин), а також, – перерахувати на рахунок суб'єкта первинного фінансового моніторингу 10 % від суми конфіскованих активів, пов'язаних із фінансовою операцією, про яку повідомив суб'єкт первинного фінансового моніторингу та, тим самим, сприяв відверненню збитків для державного та/або місцевих бюджетів та виявленню корупційного правопорушення

Список використаних джерел:

1. OECD. The Detection of Foreign Bribery. 2017. 160 p. URL: www.oecd.org/corruption/the-detection-of-foreign-bribery.htm

*Секція 2. Суверенність держави і людини в міжнародних відносинах:
теоретико-правова еволюція та історико-філософські практики*

Marco Romei, Project coordinator,
the Life Long-learning Trainers (Italy)

Marcelo Alexandre Cordeiro, Professor and Coordinator,
Integrado University (Brazil)

**PEDAGOGIC AND LEGAL PERSPECTIVES
ON GIG ECONOMY'S INFLUENCE IN EDUCATION**

Context and objectives

The gig economy, originating from the digital revolution, has evolved into a dynamic labour market characterized by flexibility and task-based work. Its key features include reliance on digital platforms to connect workers with short-term assignments, fostering an environment of adaptability and efficiency. This paper explores the correlation between gig economy principles and gig education, focusing on pedagogic and legal aspects.

Transition to Gig Education

The conceptual framework of gig education mirrors the principles of the gig economy, where the focus shifts from traditional, long-term employment to flexible, task-oriented engagements. In gig education, the traditional model of a single teacher delivering a broad curriculum is replaced by a system where specialized educators deliver content tailored to their expertise, ensuring that students receive the best possible instruction in each subject area.

The potential benefits of gig education are manifold. Firstly, it offers personalized learning experiences, allowing students to engage with content that is specifically designed to meet their individual needs and learning styles. This customization can lead to improved understanding and retention of material. Secondly, gig education provides access to expert teachers who are highly knowledgeable in their specific fields, thereby enhancing the quality of education. Students benefit from the expertise of educators who are not only subject matter specialists but also passionate about their topics. Furthermore, the flexibility inherent in gig education allows for a more adaptable and responsive educational environment. Students can access lessons at times that suit their schedules, which is particularly beneficial for those balancing education with other commitments. Supporting lifelong learning, the gig education model allows individuals to continuously upgrade their skills and knowledge in a flexible manner. Promising to revolutionize the educational landscape, gig education fosters a more efficient, expert-driven, and student-centric approach to learning (Herrmann et al., 2023).

Pedagogic and legal aspects of Gig Education

Gig education aligns with various innovative educational models, such as blended learning, flipped classrooms, and competency-based education. These models leverage the strengths of gig education by incorporating digital platforms

and flexible learning paths. Blended learning combines online and in-person instruction, allowing students to benefit from both personal interaction and digital resources. Flipped classrooms enable students to engage with instructional content at their own pace before participating in interactive, application-focused classroom activities (Isidori et al., 2021). Competency-based education focuses on mastering specific skills or knowledge areas, making it ideal for the specialized, task-oriented nature of gig education. Effective teaching methods in gig education emphasize interactive and student-centered strategies. Personalized learning plans and adaptive learning technologies tailor the educational experience to individual needs, thereby enhancing student engagement and improving learning outcomes. Collaborative projects and real-world problem-solving tasks further stimulate interest and deepen understanding.

From a legal perspective, gig education requires the adaptation of existing regulatory frameworks to accommodate its unique characteristics. Intellectual property rights must be clearly defined, especially regarding the creation and distribution of digital content. Educators need protection for their instructional materials while ensuring that students have access to high-quality resources. Employment laws also need to evolve to address the gig nature of teaching positions (De Martino et al., 2024). Clear contract terms, fair compensation, and adequate rights and protections for gig educators are essential to create a sustainable and ethical gig education system. This legal adaptability will support the growth and legitimacy of gig education as an innovative approach to learning.

Addressing challenges and future directions in Gig Education

Implementing gig education faces several common challenges, including regulatory barriers, quality assurance, and technological limitations. Regulatory frameworks are often designed for traditional educational models, making it difficult to accommodate the flexible and decentralized nature of gig education. Ensuring consistent quality across diverse educators and platforms poses another significant challenge, as does the need for robust technological infrastructure to support seamless online learning experiences (Wheelahan et al., 2021). To overcome these challenges, several solutions and best practices can be employed. Collaborative approaches, such as partnerships between educational institutions and technology providers, can help develop scalable and efficient digital learning environments. Establishing clear quality assurance standards and accreditation processes will ensure that gig education maintains high educational standards. Leveraging innovative technologies, such as adaptive learning systems and blockchain for secure credentialing, can enhance the reliability and effectiveness of gig education.

Key insights from the analysis indicate that gig education has the potential to revolutionize traditional educational paradigms by offering personalized, flexible, and expert-driven learning experiences. However, for gig education to realize its full potential, ongoing research and policy development are essential. Future research should explore the long-term impacts of gig education on student outcomes and workforce readiness. Policy recommendations should

update regulatory frameworks, ensure intellectual property protections, and establish fair employment practices for gig educators. Embracing innovative solutions, gig education can provide a sustainable and dynamic model for future learning, fostering a more adaptable and skilled global workforce.

References:

1. De Martino M., Alonzi R., & Isidori E. Pedagogy of Work in Postmodern Society: Between Job Insecurity and Digital Revolution. *In Journal of Philosophy*. 2023. Vol. 27. Issue 1. P. 94–107. URL: <https://doi.org/10.22363/2313-2302-2023-27-1-94-107>

2. Herrmann A. M., Zaal P. M., Chappin M. M. H., Schemmann B., Lüthmann A. “We don’t need no (higher) education” – How the gig economy challenges the education-income paradigm. *In Technological Forecasting and Social Change*. 2023. Vol. 186. P. 122136. Elsevier BV. URL: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.122136>

3. Isidori E., Sandor I., Leonova I., Petrova I., Mario D. martino, Magnanini A. & Fazio A. The flipped learning at University by social networks: A CHALLENGE FOR E-LEARNING. *In eLearning and Software for Education. eLSE*. 2021. ADL Romania. URL: <https://doi.org/10.12753/2066-026x-21-054>

4. Wheelahan L. & Moodie G. Gig qualifications for the gig economy: micro-credentials and the ‘hungry mile’. *In Higher Education*. 2021. Vol. 83. Issue 6. P. 1279–1295. Springer Science and Business Media LLC. URL: <https://doi.org/10.1007/s10734-021-00742-3>

Rutkowski M.,

doktor habilitowany, profesor,

Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie

FILARY WOLNOŚCI PAŃSTWA WEDŁUG WAWRZYŃCA GOŚLICKIEGO W JEGO DZIELE “O SENATORZE DOSKONAŁYM”

Wydana po raz pierwszy w Wenecji w roku 1568, napisana oryginalnie w języku łacińskim, praca Wawrzyńca Grzymały Goślickiego „*O senatorze doskonałym księgi dwie, w których są wyjaśnione obowiązki urzędników oraz szczęśliwe życie obywateli i pomyślność państwa*” jest jednym z fundamentów pozostawionej przez polskich humanistów myśli politycznej. Jej znaczenie dla rozwoju myśli państwowotwórczej jest nie do przecenienia, przy czym trzeba zauważyć, iż pozycja ta już na początku XVII wieku była na tyle popularna, iż doczekała się druku poza granicami weneckiej Serenissimy, tj. w Anglii.

Ze stronic dzieła Goślickiego, siłą rzeczy skupionego na analizie postaci „senatora doskonałego”, możemy wyczytać rozliczne zaprezentowane przez autora uwarunkowania utwierdzenia w danym państwie idei wolności – a tym samym wzmocnienia jego sił i niezależności.

Pisząc o potrzebie ustanowienia i zachowania właściwego ustroju autor – odżegnując się od tyranii – zwracał uwagę na dysfunkcję „ustroju ludowego”, czyli demokracji powszechnej. Goślicki podkreśla bowiem, iż zasadniczym uwarunkowaniem i celem jest w tym ustroju wolność („swoboda”) ogółu obywateli. W formułowanym w ustroju stricte demokratycznym prawie dąży się w konsekwencji do tego „ażeby każdy otrzymał po równym w odniesieniu nie do godności, ale do liczby”. Przeciwwstawienie się zaś wszelkiej niesprawiedliwości poprzez „napominanie, karcenie i nakłanianie do cnoty i uczciwości” może w takim ustroju zostać potraktowane jako zagrożenie „wspólnej wolności”, i skutkować ostracyzmem społecznym, czy nawet śmiercią.

Zresztą Goślicki zauważa, iż niezmiernie trudno jest wyjść naprzeciw oczekiwaniom ogółu, gdyż „stan, do którego należy naród, zwykł być zmienny z powodu różnorodności wieku”. Co więcej, wszyscy korzystający z praw i swobód są twórcami „swego życia i obyczajów, a za wolność uważają sytuację, kiedy każdy robi to, co chce”. Powyższe nie stanowi ostatecznie poważniejszego zagrożenia dla państwa, gdy wykształceni i mający „dobry charakter” obywatele przeważają, jednak problemem pojawia się gdy poważną rolę zaczynają odgrywać ci, którzy „nie uczynili niczego dobrego i chwalebego dla państwa, nigdy czegoś takiego nie widzieli, ani nie słyszeli”.

Wawrzyniec Goślicki prawidłowe zabezpieczenie interesów państwa widzi w rozwiązaniu ustrojowym przyjętym w Królestwie Polskim, kiedy pisząc o wzajemnych zabezpieczeniach trzech stanów (króla, arystokracji i narodu szlacheckiego), podkreśla, iż stany te zobowiązując się wzajemnie do zachowania praw, uważają iż złożona przysięga zabezpiecza i chroni nie tylko nienaruszalność ustaw, ale też „swobodę” i „dobro”. W obronie tych trzech czynników zaś „żaden dobry człowiek nigdy nie waha się oddać życia przeciwko tyranom i gwałcicielom szczęścia i swobody ogółu”. Stąd wynikał już dla Goślickiego prosty wniosek, iż polski naród szlachecki uznawał i uzasadniał swoją suwerenność postępowaniem w zgodzie z ogólnie uznanym prawem, postanawiając „ani nic nie czynić, ani nie zamyślać przeciwko nim”.

Drugim elementem uznawanym przez Goślickiego za kluczowy dla wzmocnienia siły państwa jest spełnienie przez ogół społeczeństwa określonych norm i przestrzeganie obowiązków. Tu widoczne jest wskazanie odmiennych warunków koniecznych do wypełnienia przez obywateli cywilnych oraz żołnierzy. Tym pierwszym stawia autor niezwykle wysokie wymagania, pisząc, iż wtedy tylko można zyskać stan pełni człowieczeństwa (i stać się przez to dobrym obywatelem), gdy „będzie [on] żył według tej części duszy, która posiada rozum i wyjdzie spod panowania ciała i pobłażania [pokusom]”. Z kolei powinności żołnierzy sprowadzają się nie tylko do ciągłego doskonalenia swoich umiejętności, oraz do pozostawania „skromnymi, grzecznymi i łaskawymi” wobec współobywateli, ale i bycia „okrutnymi” wobec nieprzyjaciół, „kiedy bowiem powstaje szal wojenny i wróg dyszy, aby zagarnąć dobra /.../, w ich ręku zostaje złożone ocalenie, religia, wiara i wolność państwa”.

Oczywiście Goślicki w swojej pracy skupił się na najważniejszym filarze wolności narodu, za jaki uznał prawidłowe spełnianie swoich obowiązków przez rządzących, tj. senatorów. Według autora, tylko wtedy państwo będzie naprawdę wolne, gdy jego mądrzy senatorzy (zdobywający swą wiedzę przez naukę i podróże) będą mieli w zakresie swoich uprawnień pozycję przypominającą stanowisko ojca, który „mając wielu członków rodziny, jednego wyróżnia z powodu wieku, innego z powodu cnoty, jeszcze innego z powodu zasług”. Tacy senatorzy mogli i musieli poza tym: a) sprawować urzędy; b) mieć swobodę wypowiedzi „w obronie wolności, praw, życia, [i] dochodzenia krzywd”. Przede wszystkim jednak „dokonały senator” poznawał, opracowywał i wydawał prawa narodu. Zabezpieczał on tym samym stałe praktykowanie takich rozwiązań prawnych, jak zakazy: a) aresztowania, więzienia i skazania bez wyroku sądowego; b) niesprawiedliwego pozbawiania majątku; c) obarczania podatkami bez powodu; d) „zadawania gwałtu” słabszym przez potężniejszych. Z drugiej strony obowiązkiem senatora było podtrzymywanie uprawnień narodu szlacheckiego do: a) odmowy wykonania poleceń bezprawnie wybranego urzędnika; b) robienia i pożądanego wszystkiego „oprócz tego, czego zabrania prawo i godziwość”; c) obrony praw i wolności „przeciw tyranom”; d) uczestnictwa w konsultacjach politycznych („w radzie”).

Do uprawnień i obowiązków „senatora doskonałego” Goślicki zaliczył również dążenia do zachowania „szczęścia obywateli”, co można było osiągnąć poprzez utrzymanie ich przywilejów i „zyskanie [tym samym] życzliwości”, oraz przez sprawiedliwe rządy i ustanowienie surowych praw. Ostrzegął on zarazem, iż zaniedbanie przez rządzących jakichkolwiek środków niezbędnych „do zapewnienia obywatelom szczęścia i spokoju oraz do poskromienia buntowników” wypadało sklasyfikować jako głupie, haniebne, niegodziwe oraz zbrodnicze. Obowiązkiem senatorów było przeciwieństwo wszelkich aspektów życia obywateli, w tym ich „wolności, swawoli i buntów”, a nawet „przewidywanie zawczasu wydarzeń przyszłych”.

Goślicki dochodzi zarazem do klarownej konkluzji o niezbywalnym obowiązku rządzących jakim było dostrzeżenie zła w państwie. Ci z nich, którzy nie spełniali tego nakazu jako „ludzie albo tak bardzo nierozważni, albo zaślepieni wstrętnym lenistwem i życiem w zbytku, że dostrzegają za ledwie to, co się dzieje koło nich samych” nie powinni w niezależnym państwie sprawować władzy. Dobry senator bowiem „tak bronić będzie dobra i nietykalności /.../ państwa, aby było ono spokojne, szczęśliwe i wieczne”.

Takie wskazanie formy rządu, pożądanego stanu społecznego oraz praktykowanych uprawnień i obowiązków rządzących, jakie znajdujemy w dziele „O senatorze doskonałym” pióra Wawrzyńca Goślickiego kreśli przed nami obraz państwa praworządnego i tym samym naprawdę niezależnego.

Bibliografia:

1. Paweł Rzewuski, Rządy filozofów. Idea senatu w *De optimo senatore* Wawrzyńca Goślickiego. *Studia z historii filozofii*. 2016. № 3 (7). S. 129–146.

2. O senatorze doskonałym studia. Prace upamiętniające postać i twórczość Wawrzyńca Goślickiego, pod redakcją Aleksandra Stepkowskiego, Warszawa: Kancelaria Senatu, 2007.

3. Teresa Bałuk-Ulewiczowa, Światowe reperkusje traktatu Goślickiego na przestrzeni wieków. Kwestie szekspirowskie, Odczyt wygłoszony dn. 7 listopada 2008 r. na posiedzeniu Wydziału I Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

4. Wawrzyniec Grzymała Goślicki, O senatorze doskonałym, Kraków: Arcana, 2000.

5. Katarzyna Stępień, Goślicki Wawrzyniec (nazywany, od herbu Grzymała, Grimaldus lub Grimalius), biogram, Powszechna Encyklopedia Filozofii, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu; Link: Powszechna Encyklopedia Filozofii (wersja dla WWW) (ptta.pl) [dostęp: 11 maja 2024 roku].

Асабіна Д.С., курсантка

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Олійник Ю.В.,

викладач кафедри теорії та історії держави і права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ ТА МЕТОДИ ЙОГО ДОТРИМАННЯ

Суверенітет держави є фундаментальним принципом міжнародного права, що визначає незалежність і самовизначення нації в межах своїх кордонів. Цей концепт відображає повний контроль уряду над внутрішніми справами та його здатність здійснювати владу без втручання ззовні. Суверенітет виступає гарантією збереження політичної, економічної та соціальної стабільності, забезпечуючи державі право на вирішення своїх питань згідно з власними законами і традиціями. Методи дотримання суверенітету можуть варіюватися від дипломатичних зусиль до військової захисту, а також включають правові механізми, економічну стратегію та зміцнення національної ідентичності. В умовах глобалізації та постійних змін у світовому порядку збереження суверенітету набуває нових викликів та вимагає адаптації до сучасних реалій, зокрема у сфері кібербезпеки, інформаційної війни та економічної незалежності.

В сучасному світі питання суверенітету держави набуває особливої актуальності через численні виклики, з якими стикаються нації. Серед них – глобалізація, що змушує держави враховувати інтереси міжнародних організацій та транснаціональних корпорацій; регіональні конфлікти, які можуть підривати стабільність та незалежність окремих країн; а також технологічний прогрес, який вимагає нових підходів до захисту національної безпеки.

Одним з ключових методів дотримання суверенітету є зміцнення національного законодавства та інституцій, що забезпечують правопорядок і демократичне управління. Важливим є також розвиток

економічної стійкості, що дозволяє державі незалежно приймати економічні рішення і уникати залежності від зовнішніх кредиторів та ринків. Енергетична незалежність і продовольча безпека також є важливими аспектами економічного суверенітету.

Дипломатія відіграє важливу роль у захисті суверенітету на міжнародній арені. Держави активно працюють над укладенням угод та союзів, які допомагають забезпечити їхні національні інтереси та зміцнюють їхню позицію у світі. Водночас, участь у міжнародних організаціях, таких як ООН, ЄС, НАТО, дозволяє державам колективно протистояти загрозам і підтримувати міжнародний правопорядок.

Організація Об'єднаних Націй може вживати заходів з широкого кола питань завдяки своєму унікальному міжнародному характеру та повноваженням, наділеним її Статутом, який вважається міжнародним договором. Таким чином, Статут ООН є документом міжнародного права, і держави – члени ООН пов'язані ним. Статут ООН кодифікує основні принципи міжнародних відносин – від суверенної рівності держав до заборони застосування сили в міжнародних відносинах. А саме у преамбулі зазначено, що кожна держава зобов'язана утримуватися у своїх міжнародних відносинах від загрози або застосування сили як проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Організації Об'єднаних Націй. Така загроза силою або застосування є порушенням міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй: ніколи не повинні використовуватися як засіб вирішення міжнародних проблем [1].

Забезпечення суверенітету також вимагає від держави високого рівня підготовки в сфері оборони та безпеки. Це включає не лише традиційні військові сили, але й нові підрозділи, здатні протистояти кіберзагрозам та інформаційним атакам. Створення ефективної системи кібербезпеки є критично важливим для захисту державних інституцій, інфраструктури та приватного сектору від шкідливих дій з боку хакерів та інших злочинних угруповань. Інформаційна війна стає все більш важливою в контексті збереження суверенітету. Дезінформація та пропаганда можуть суттєво вплинути на громадську думку, створюючи нестабільність та недовіру до уряду. Відтак, держава повинна активно працювати над зміцненням інформаційного простору, підтримуючи незалежні медіа, розвиваючи критичне мислення серед населення та впроваджуючи освітні програми, спрямовані на підвищення медіаграмотності. Відповідно до положень ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки (ст. ст. 3, 19 Закону України “Про національну безпеку України” від 21.06.2018 р. № 2469-VIII) та національної системи кібербезпеки як складової системи забезпечення національної безпеки України (Стратегія кібербезпеки України, затвердженого Указом Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016 [2]) є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Адже інформаційний простір є такою самою ареною протистояння, як і всі інші [3].

Економічна стратегія є ще одним важливим аспектом у дотриманні суверенітету. Держави повинні прагнути до економічної диверсифікації та розвитку національних ресурсів, що дозволяє знизити залежність від зовнішніх факторів і зміцнити внутрішню економіку. Важливо також інвестувати в інновації та технології, що сприятимуть економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності на світовому ринку.

Окрім цього, зміцнення національної ідентичності грає важливу роль у підтриманні суверенітету. Культурна спадщина, мова, традиції та історія об'єднують населення, формуючи спільне відчуття належності та підтримки національних інтересів. Держава повинна підтримувати культуру і освіту, що сприятиме збереженню національної ідентичності та посиленню суспільної згуртованості.

Міжнародне право відіграє важливу роль у захисті суверенітету держав. Міжнародні договори та норми міжнародного права встановлюють рамки для відносин між державами та допомагають гарантувати їхню незалежність. Важливо, щоб держави активно брали участь у розвитку міжнародного права та дотримувалися його норм. Держави повинні використовувати свій суверенітет для захисту прав своїх громадян, сприяння миру та безпеці у світі та дотримання принципів міжнародного права. Зловживання суверенітетом, таке як агресія проти інших держав або порушення прав людини, може призвести до санкцій з боку міжнародного співтовариства.

Важливо зазначити, що суверенітет не є абсолютним та статичним поняттям. Він постійно розвивається та адаптується до нових викликів та реалій. У сучасному світі держави стикаються з новими формами залежності, такими як економічна залежність від транснаціональних корпорацій або технологічна залежність від іноземних платформ.

Приходимо до висновку, що дотримання суверенітету – це постійне завдання для держав у сучасному світі. Це потребує комплексного підходу, який поєднує в собі зміцнення внутрішніх інституцій, активну дипломатію, співпрацю з іншими країнами та відповідальне використання суверенних прав. Тільки таким чином держави зможуть гарантувати свою незалежність, самовизначення та процвітання в динамічному та мінливому світі. Збереження суверенітету буде й далі залишатися одним з ключових викликів для держав у XXI столітті. Глобалізація, нові технології та інші фактори роблять світ більш взаємопов'язаним, що може ставити під загрозу суверенітет окремих держав. Державам необхідно знайти нові способи співпраці та координації своїх дій для захисту своїх суверенних інтересів у цьому динамічному світі. Важливо пам'ятати, що суверенітет – це не лише право, але й обов'язок. Держави повинні використовувати свій суверенітет відповідально, щоб сприяти миру, безпеці та процвітанню у світі.

Список використаних джерел:

1. Декларація про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (1970 р.) URL: <https://digitallibrary.un.org/record/202170?ln=en&v=pdf#files>

2. Стратегія кібербезпеки України : Указ Президента України від 10.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016?find=1&text=безпек#Те>

3. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Txt> (дата звернення: 10.12.2020).|

Виноградов Г.М., к.і.н., доц.,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Університету митної справи та фінансів

КРИТЕРІЙ ТА НАПРЯМИ ЕВОЛЮЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В ХРИСТИЯНСЬКОМУ СЕРЕДНЬОВІЧЧІ

Насамперед необхідно взяти до уваги ту принципову обставину, що середньовічне християнське сприйняття феномену державності як такої та в її численних системних сегментах, включаючи суверенність, мало принципово підкреслений теологічний характер і було концептуально зорієнтоване як на авторитетні біблійні взірці, так і на багатий досвід державотворення Стародавнього Світу та Античності, переосмислений під кутом зору християнської догматики. У відповідності зі сприйняттям церкви як містично-символічного Тіла Ісуса Христа, коли всі парафіяни, незалежно від соціального чи майнового статусу були забор'язані регулярно сповідуватися і причащатися, вживаючи хліб (квасний в православ'ї та прісний католицтві) і вино в якості символів Плоті і Крові Сина Божого, стаючи в такий спосіб частинами церкви у вказаному значенні, християнська держава вважалася містично-символічним тілом правлячого володаря і членів панівної династії, для чого практикувалася складна система ритуалів (омаж, різноманітні клятви, запевнення у відданості тощо), яка змістовно імітувала церковні ритуали, в першу чергу євангельську Таємну Вечерю та інші авторитетні біблійні зразки.

Крім того, державний статус і місце в ієрархії (імперія, королівство, герцогство тощо) визначався небесним покровительством певної території у складі середньовічної християнської цивілізації з боку синів Ноя Сіма, Хама і Яфета (відповідно на Схід від Святої Землі – Аравія і Месопотамія, зрештою – вся Азія, на Захід – Північно-Східна Африка, а поступово і весь Африканський континент, на Північ і Північний Захід – Близький Схід, Закавказзя та Східне Середземномор'я, зрештою – Європа) та зазначених у Книзі Буття їх синів та онуків; християнство в процесі становлення і подальшого розвитку орієнтувалося насамперед на Яфета та його біблійних нащадків. До уваги бралася також іудейська за походження концепція, яка складалася з богословських і реальних історичних сегментів, так званих Чотирьох Царства в якості етапів становлення

ідеальної єврейської держави: Єгипетського, Вавилонського, Перського (варіант – держави Олександра Македонського, що увібрала Персію) і, нарешті, Єврейського, створеного на підґрунті колосального державотворчого досвіду, але у повній відповідності з Промислом Божим, згідно якого Господь регулярно карав богообраний народ за гріхи єгипетським і вавилонським полонями, перською і грецькою окупаціями, але єврейська держава в результаті увібрала їх досвід. Римська республіка, як відомо, у 63 р. до Р. Х. окупувала Іудею, проте, вже в статусі імперії і в процесі християнізації, стала розглядатися як продовження четвертої ідеальної держави як абсолютне втілення Задуму Божого та ідеальна земна проекція Царства Небесного. Загальновідомою є містично-символічна і, одночасно, реальна взірцева роль Римської Імперії для християнського Середньовіччя, на яку орієнтувалися не тільки католицькі та православні країни, але і мусульманська Османська Імперія, яка після остаточного поглинання у 1453 р. Візантії («Ромейської», тобто – Римської Імперії) перебрала на себе роль вже ісламської Римської Імперії, а турецькі султани, відповідно, навіть християнськими володарями визнавалися римськими імператорами. Суверенний статус суттєво посилювався за рахунок реалізації можливостей теоретично обґрунтувати наступною матеріалізацією власної державності як законного продовження Римської Імперії: Карл Великий коронувався у 800р. в якості римського імператора (правда, під тиском Візантії його статус був знижений до рівня французького імператора, що було використано у 1804 р. Наполеоном як прецедентом для відтворення Французької Імперії), у 962 р. було створено Священну Римську Імперію, яка проіснувала до 1806 р., на початку XVI ст. псковський монах Філофей створив концепцію «Москва – Третій Рим», яка не зазнала, попри наполегливі зусилля російських монархів, практичного втілення, зрештою, нацистська Німеччина намагалася утворити так званий Третій Райх в сенсі Третю Римську Імперію (після власне Римської та Священної Римської). Як локальний, але показовий варіант оригінального і творчого застосування ідеї Чотирьох Царства, можна розглядати процес становлення Давньоруської державності як законного продовження четвертого каганату, в даному випадку – Хозарського після Гунського, Аварського і Болгарського.

Середньовічна суверенність (побіжно зазначимо, що цей термін має латинське походження від двох слів з класичної латини: «super» – «над», «верх», «зверху» тощо і «regnum» (похідне від «rex» – «володар», «государ», «правитель» тощо) – «володарювання», «правління», «володіння» тощо), крім зазначених вище випадків, залежала від доволі поширених ситуацій, коли один і той же володар міг бути одночасно і незалежним монархом, і, одночасно, васалом вищого чи навіть рівного за статусом правителя: польські королі, будучи в такому статусі незалежними, але одночасно як великі князі литовські чи, час від часу, угорські (чеські); англійські королі у XIV–XV ст. в якості герцогів

аквітанських вважалися васалами французьких королів (в усіх наведених і подібних випадках васальний статус поширювався виключно на території Литви, Угорщини, Чехії чи Аквітанії).

Як бачимо, християнське Середньовіччя наполегливо прагнуло максимально гармонійно поєднати теологічні складові уявлень про ідеальну державу як земну проекцію Царства Небесного, використовуючи численні біблійні приклади в якості взірців, з багатим досвідом державотворення Єгипетської, Ассірійсько-Вавилонської, Перської та Античної цивілізацій, насамперед римського сегменту останньої. Останні впродовж пізньоантичної та ранньосередньовічної доби активно переосмислювалися в контексті уявлень монотеїзму і вказаних біблійно-іудейських зразків переважно анонімними християнськими інтелектуалами з метою створення ефективного балансу, який би мав можливість результативно застосовуватися в процесі реалізації проектів державотворення нарізних територіях християнської ойкумени та численних суміжних теренах, стосовно яких остання мала місіонерські амбіції.

Дячок О.О., к.і.н., доц.,
доцент кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ЕКОНОМІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО)

Державний суверенітет визначають як юридичну властивість, що характеризує верховенство, єдність та неподільність державної влади всередині країни та її незалежність на міжнародній арені, правову, політичну, економічну, соціальну самостійність.

Отже, суверенітет держави виявляється зокрема в економічній сфері, проте науковці по різному розуміють термін “економічний суверенітет” або навіть заперечують такий термін. Дослідники звертають увагу на внутрішні та зовнішні прояви економічного суверенітету (як і внутрішню та зовнішню форми державного суверенітету). Економічний суверенітет визначають як верховенство держави у внутрішніх економічних справах та рівноправність держави на міжнародній арені. Звертають увагу на те, що рівноправність держави на міжнародній арені, як правило, неможлива без верховенства держави у внутрішніх економічних справах, а забезпечення першого сприяє забезпеченню другого. Використовується у наукових публікаціях і термін “митний суверенітет”.

У юридичній та економічній літературі економічний суверенітет чи прояв державного суверенітету в економічній сфері розглядаються лише на сучасному матеріалі, хоча його витoki безперечно знаходяться у глибині віків.

Встановлення приватних мит було заборонено ще в період формування Великого князівства Литовського. З ліквідацією удільної системи право на встановлення мит належало винятково верховній владі. Самовільне встановлення та справляння мита ставало предметом судових розглядів.

Законодавство є об'єктивацією позитивного права, тобто встановлення або санкціонування державою правових норм. У Великому князівстві Литовському обласними привілеями (установними земським грамотами) та Першим Литовським статутом 1529 р. підтверджувався усталений звичай справляння мита на певній території: *“новых мыт вымышляти ани вставляти ни на дорогах, ани на местех, ани на мостех, и на греблех, и на водах, ани на торгох в именах своих, кром которые были з стародавна вставлене”*. Право на справляння мита мало бути підтвержене відповідним листом великого князя. За порушення вказаної заборони як установними грамотами, так і Статутом встановлювалася конфіскація маєтку. Другий і Третій статuti містили нові положення, встановлені державою.

Зокрема, Другим Литовським статутом (1566 р.) було звільнено від сплати мита шляхтичів, котрі експортували збіжжя, деревину та вироби, вирощені чи виготовлені у власному господарстві, що стало наслідком тривалої боротьби шляхти за митні пільги. При цьому на коморах (митницях) проводили розслідування: дійсно товар належав шляхтичеві чи був придбаний з метою перепродажу, що означало б ухилення від сплати мита. Також у Другому статuti була норма про заборону встановлення нових мит. Однак, у порівнянні з Першим статутом, встановлено, що землевласники, котрі за великокнязівськими листами стягували мито, а також старости, державці та особи, які збирали мито на користь великого князя, були зобов'язані ремонтувати мости, греблі, загати та рови. Якщо ж переїжджий через незадовільний стан комунікацій зазнавав збитків, то особа, котра стягував мито, мала компенсувати матеріальну та моральну шкоду.

Так само новими положеннями був доповнений Третій Литовський статут (1588 р). Порушники заборони встановлювати нові мита підлягали штрафу і мали з надлишком відшкодувати завдані збитки. Щоправда, й мито не мало стягуватися з імпорту будь-яких шляхетських товарів. Також до цього Статуту під загрозою страти й конфіскації товару до великокнязівського скарбу включено заборону вивозити з ВКЛ як у воєнний, так і в мирний час зброю та предмети військового призначення (включаючи й ті, що зараз називають товарами подвійного використання).

Найдавнішою функцією митниці є фіскальна – наповнення державної скарбниці. Аби купці не оминали митниці, встановлені на головних шляхах, запроваджували дорожній примус – обов'язок дотримуватися визначеного маршруту. З тією ж метою господарські митниці встановлювалися на приватновласницьких землях. На звернення власників давалася відповідь, що шкоди від них немає, тому що вони встановлені для надходження до скарбу.

Список використаних джерел:

1. Довнар-Запольский М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. Киев, 1901. Т. I.
2. Дячок О. Регулювання митних відносин в Першому Литовському Статуті та боротьба шляхти за митні пільги. *Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha: straipsnių rinkinys* / Sudarė Irena Valikonytė ir Lirija Steponavičienė. Vilnius, 2005. P. 208–225.
3. Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення : монографія / за ред. О. О. Ашуркова. Донецьк, 2012. URL: https://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2020/05/%90%90%F3%90_%90_%90_%91-%91%D8%90_%90%F1%90%FC-%91_%91_%90_%90%E7%91_%90%E7%90_%91-%91%27%90%E7%91%27-%90_%90_%90_%90_%90_%91_%90%F8%91%22%91-%91_.pdf (24.04.2024).
4. Мірясов Ю. О., Яхно Б. П. Методологічні підходи до визначення поняття економічного суверенітету держави. *Науково-виробничий журнал "Бізнес-навігатор"*. 2019. Вип. 3-1 (52). С. 7–11. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2019/52_1_2019/3.pdf (15.04.2024).
5. Пархоменко Н. М. Суверенітет держави: соціально-політична сутність та юридичний зміст. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2011. Вип. 14. С. 113–124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2011_14_20 (15.04.2024).
6. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Одеса, 2002. Т. I: Статут Великого князівства Литовського 1529 року.
7. Lietuvos Metrika. Vilnius, 1998. Кн. 25 (1387–1546): Užrašymų knyga 25.

Желтоножська В.О., студентка

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЕВОЛЮЦІЯ СУВЕРЕННОСТІ ДЕРЖАВИ І ЛЮДИНИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

1. Суверенність держави – це політично-правовий статус країни. Котрий встановлює та характеризує законно-визначений регіон на встановлювані власної внутрішньої та зовнішньої політики незалежно від інших суб'єктів міжнародного походження. Суверенність означає, що держава має владу і контроль над своїми територіальними межами, законами, економічним розвитком і внутрішніми справами, та може взаємодіяти з іншими суб'єктами міжнародного права на рівних умовах.

Історично. За теорією признаним фактом у міжнародній науці є те, що активною та офіційною фазою для зародження зв'язків між акторами світу та морально-правових позицій є подія: «Вестфальський мир 1648 року.»

Треба зауважити, що поняття суверенітет з'являється набагато раніше. Історики визнали, що загалом поняття «суверенітет держави» поділяється на три етапи свого правового та теоретичного розвитку.

Початок бере своє ще в епоху Середньовіччя. У той період виникла ідея про необхідність політичного об'єднання феодално-роздробленої держави, тобто коли різні феодалні володіння були об'єднані під єдиним правлінням. Під таким об'єднаним керівництвом державний інтерес визнавався як найвищий політичний інтерес, а увага фокусувалася на фігурі особи верховного володаря, котрого ми називаємо за теорією правителя, який мав контроль над усіма аспектами державного управління та влади. Це сприяло формуванню централізованого державного апарату та посиленню влади монархів. Так ми можемо описати та занотувати перший період розвитку та визнання суверенітету, як офіційного явища.

Але час іде, політика змінюється від Середньовіччя до ближчої сучасності. На другому етапі суверенітет держави піддається більш соціальному впливу та чиннику, завдяки чому змінює свій вектор сутті. Вже відштовхують від марксистської концепції, це поняття починає базуватися до поняття нації та держави. де влада вже не асоціюється з окремою особою, але представляється як вираз волі всього політичного співтовариства. Таким чином, суверенітет стає не лише правом монарха, але і вищим політичним принципом, який відображає інтереси та волю всього народу або держави.

І вже на третьому поняття «суверенітет держави» стає базою для загального поняття «держава». В свою чергу ми визнаємо, що держава має владу та контроль над своїми внутрішніми і зовнішніми справами, незалежно від втручання інших держав чи організацій. Це право на самовизначення і самостійне прийняття рішень стосовно власного майбутнього.

Загалом поняття суверенітету було розглянуте і обговорене багатьма вченими протягом історії. Одними з ранніх дослідників суверенітету були філософи та політичні діячі Середньовіччя і Відродження, такі як Жан Боден, Томас Гоббс, Жан-Жак Руссо, Джон Локк та Іммануїл Кант. У більш пізні часи розгляд цього поняття продовжили інші вчені, такі як Карл Шмітт, Ганс Кельзен, Жан Пауль Сартр та інші. Тож, від початку ми маємо концепцію, яка виглядає як принцип пов'язаний з монархом, який вважався божественно обраною особою, що має абсолютну владу над територією та народом. За сучасною концепцією, щоб отримати суверенітет, треба щоб інші актори міжнародних відносин офіційно визнали її. Та існують багато шляхів для цього. У сучасному міжнародному праві суверенітет держави визначається різними правовими актами, наприклад: установчі акти Організації Об'єднаних Націй (ООН) і т. д.

2. Суверенність людини – теоретично схожа концепція з поняттям правова основа для суб'єкта – людини, яка впроваджує незаперечне право кожної особи на вільний вибір, самовираження та контроль над власним життям. Це означає, що кожна людина має право на особисту свободу, гідність і можливість приймати власні рішення, необмежені втручаннями. Суверенність людини основоположним принципом прав людини та демократії, який передбачає захист особистих прав та свобод кожної особи.

Історично перші згадки формувалися ще у стародавні часи, з приходом популярності філософської діяльності. Особливо в період Відродження та Просвітництва, який припадає на 15–18 століття. Цей період

характеризувався зростанням інтересу до ідеї індивідуальної свободи, гідності та прав людини. Філософи такі як Джон Локк, Жан-Жак Руссо, та Іммануїл Кант внесли значний внесок у формування поняття суверенності людини. Вони розглядали людину як самостійного, морально відповідального суб'єкта, який має право на особисту свободу, гідність і самовизначення. Пізніше, ідея суверенності людини стала однією з основних принципів декларацій прав людини та міжнародного права, таких як Всеагентства декларація прав людини та Конвенція про права людини та основоположні свободи. Вони підкреслюють важливість захисту індивідуальних прав та свобод кожної людини незалежно від її статусу чи походження.

Пізніше, ідея суверенності людини стала однією з основних принципів декларацій прав людини та міжнародного права, таких як Загальна декларація прав людини та Конвенція про права людини та основоположні свободи. Вони підкреслюють важливість захисту індивідуальних прав та свобод кожної людини незалежно від її статусу чи походження. Наприклад, Декларація прав людини, прийнята ООН у 1948 році, визнає права на особисту свободу, гідність та самовизначення, що відображають концепції, які були розвинуті та стали фундаментом філософами Просвітництва. Сьогодні загальнознаними вважаються права людини, що мають природно-правовий характер.

Іншими словами, ми можемо сказати, хоча поняття «суверенність людини» не практично за історичних подій існувала з самого початку зародження життя. У правовому статусі, цей елемент з'являється у практичному заснуванні пізніше ніж «державна суверенність». Ці елементи є невід'ємною частотною сучасності міжнародної системи.

Список використаних джерел:

1. Стрільців Євген Львович URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/d8fd3c13-3bd8-4217-bb1b-03fe4d292303> (дата звернення: 19.04.2024).
2. Яковюк І. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5754/1/Ykovyuk_18.pdf (дата звернення: 20.04.2024).
3. Рудик П. А. URL: <https://esu.com.ua/article-26188>

Лавріщева-Шевченко Л.О., студентка 1-го курсу
навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НА ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

У вимірі зовнішньополітичної діяльності суверенітет розглядається як основний принцип міжнародних правовідносин та істотна ознака держави у міжнародному праві, а також визначається як “повнота влади”, незалежність держави від інших акторів міжнародних відносин. Іншими словами, державний суверенітет трактується як верховенство держави на своїй території і її незалежність у міжнародних відносинах. Наразі,

суверенітет – це комплексна ознака держави. Він концентрує в собі найбільш істотні ознаки державної організації суспільства. Державний суверенітет може поєднуватися з народним суверенітетом і національним суверенітетом. Демократична держава, в якій нації та народності реалізували своє право на національне самовизначення, є суверенною державою в усіх вказаних значеннях, тобто включаючи народний і національний суверенітет.

У той самий час проблема суверенітету в сучасному світі досить актуальна. Прикладом тому може бути ситуація з проголошенням незалежності сербської провінції Косово, напруженою ситуацією в зоні Грузино-Абхазького конфлікту. Заслуговує на увагу реакція світової спільноти на два досить схожих між собою протистояння. В одному випадку визнається право народу на самовизначення та незалежність, в іншому – незалежність народу неможлива внаслідок того, що ця територія є частиною суверенної держави.

Проблемними питаннями різних аспектів державного суверенітету, його складових у різні часи займалися відомі вітчизняні та закордонні автори, зокрема, С. Алексєєв, У. Бек, Ж. Боден, М. Ільїн, Я. Кларк, В. Копейчиков, С. Краснер, Н. Матузов, О. Петришин, В. Тацій, Ю. Тодика, М. Цвік, І. Щербина, І. Умнова та ін. У своїх працях учені досліджують в основному загальні ознаки розуміння суверенітету держави.

Суверенітет держави, який виникає саме з моменту її створення, визначає її властивість самостійно і незалежно від інших держав і організацій здійснювати свої внутрішні та зовнішні функції, тобто вільно вирішувати свої справи як всередині країни, так і за її межами, у міжнародних відносинах. Суверенітет держави проявляється у верховенстві, єдності та незалежності державної влади. Верховенство державної влади характеризується тим, що державна влада за допомогою правотворчості регулює весь комплекс суспільних відносин (за винятком суспільних відносин, які не регулюються правом) в державі. Верховенство державної влади всередині країни виражається також в універсальності її владної сили, яка розповсюджується на все населення та всі партії і громадські організації, які діють у цій країні. Це також підкреслюється тим, що влада має такі засоби впливу, якими ніяка інша суспільна структура не володіє. Єдність державної влади – один з основних принципів організації влади в державі, що означає існування єдиної системи органів державної влади, причому, сукупна компетенція всієї системи державних органів охоплює усі повноваження, необхідні для здійснення функцій держави. Передбачається також наявність у системі одного вищого органу, якому підконтрольні і підзвітні усі інші державні органи без винятку.

Незалежність державної влади означає самостійність держави у відносинах з іншими державами та незалежність її від усякої іншої влади всередині країни і поза її межами, а також виключне, монопольне право вільно вирішувати виникаючі проблеми.

У контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів подальший розвиток держав не може не супроводжуватися збільшенням ролі політичного, соціально-економічного, культурного зовнішніх чинників, під впливом яких вони, так само й Україна, будуть усе глибше інтегруватися в єдиний світовий простір, який функціонує за єдиними юридичними умовами. При цьому можливості конкретної держави щодо її регуляторної політики будуть звужуватися, не виключено, що вона буде змушена поступатися частиною суверенних прав у зв'язку з необхідністю враховувати волю наддержавних, наднаціональних утворень/об'єднань, членом яких вона є або прагне стати. Разом із тим, виходячи з установленого вище співвідношення понять «державний суверенітет» і «незалежність держави», принциповою є позиція щодо неможливості обмеження незалежності держави. В. Ковтун уважає, що саме конституційно укорінені відмінності суверенітету від незалежності пояснюють, чому конституційна теорія держав дає змогу часткового делегування суверенних прав (внутрішній суверенітет) до ЄС, тоді як незалежність (зовнішній суверенітет) зберігають за собою. Водночас якщо і йдеться про зовнішнє обмеження суверенітету, то важливо, аби воно відбувалося на засадах і в межах, які встановлює сама держава. Примусове здійснення тих чи інших заходів, зокрема, під міжнародно-правовим тиском не має нічого спільного з реалізацією державного суверенітету, натомість може свідчити про його брак, акцентує Є. Кубко. У таких випадках державна влада має змінитися або її ліквідується як суверенний інститут, що призводить зазвичай до ліквідації самої державності.

Сутність того, що відбувається з державним суверенітетом в умовах глобалізації, Ю. Шемшученко вбачає в такому. Відчуваючи істотні впливи глобалізаційного характеру, суверенітет не втрачає політико-правової цінності, а залишається важливою характеристикою держави. Вступаючи до міжнародних чи міждержавних об'єднань, держава передає їм не суверенітет, а певні суверенні права для досягнення спільних економічних, екологічних та інших цілей, точніше, права на здійснення відповідних функцій. Не змінює природу державного суверенітету й принцип примату міжнародного права, адже, по-перше, не всі держави визнали його, по-друге, Статут ООН прямо закріпив принцип суверенної рівності держав. Відмова від державного суверенітету рівнозначна відмові від територіальної цілісності, від права бути господарем у власному домі, акцентує вчений.

Список використаних джерел:

1. Троян І. Державний суверенітет як політологічна категорія: сутність, характеристики, особливості трансформації. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2010. Вип. 22.
2. Белєвцева В. Державний суверенітет, його ознаки та властивості. *Теорія держави і права*. 2009. № 10.

3. Стрельцов Є. Л. Державний суверенітет і суверенітет особистості: проблеми взаємовідносин.

4. Рябовол Л.Т. Державний суверенітет: наукові підходи до визначення поняття і ступеня обмежень в умовах глобалізації. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 3 (43).

Макушев П.В., д.ю.н., проф.,

професор кафедри історії та теорії держави та права

Університету митної справи та фінансів

Шевцов В., студент Університету митної справи та фінансів

ВІД СПРАВЕДЛИВОСТІ ДО ПРАВА ТА ПРАВОСУДДЯ: ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИЙ ЗВ'ЯЗОК

Чимало філософсько-правових концепцій розглядають справедливість, як найвищу, і навіть перед умовну правову та морально-етичну цінність. Справедливість загалом є елементарною властивістю людини, як особи з мораллю, у її ставленні до інших людей. Право – обумовлена природою людини і суспільства система регулювання суспільних відносин.

Яким чином пов'язанні справедливість, право і правосуддя, як діяльність суду, щодо вирішення соціальних конфліктів та відновлення прав.

В праві і правосудді завжди повинен використовуватися принцип справедливості, тобто ідея домірності вкладеного й отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини та їхнього правового забезпечення. Принцип Таліона – «око за око, зуб за зуб», є яскравим прикладом минулої (хоча і архаїчної) справедливості, тобто, людині, яка вибила око іншій людині, належить також вибити око. В сучасній Україні (та сучасних державах) діють інші принципи, за вбивство людину не вбивають, а відповідно до частини першої статті 115 Кримінального Кодексу України притягають до позбавлення волі [1]. Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, – карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років, що звісно не відповідає принципу Таліона, але правопорушник отримує своє покарання, і відносну справедливість буде встановлено. Ще багато століть тому, люди розуміли що справедливість і правосуддя зв'язані, бо, наприклад, в давньогрецькій міфології богиня правосуддя Феміда, зображувалась з терезами у руках, тобто з символом справедливості. Можна ще згадати приклад, з діяльності давньоримських юристів, таких як Павло, який стверджував: «коли відсутній чіткий правовий припис, бажано справу вирішувати по справедливості» [3], або Ульпіана який наполягав: «коли право суперечить справедливості, повинна панувати остання» [3], тобто з цих визначень

можна побачити що справедливість ставиться на високу позицію, можливо, вище ніж право.

Отже, право та правосуддя є наслідком справедливості, яка у свою чергу є фундаментом всього права та правосуддя включно. Щодо правосуддя і справедливості, як зазначає заслужений юрист України І.Л. Самсін «Правосуддя – це справедливість у дії» [2], це дуже точно вказує на провідну роль справедливості у системі правосуддя. Аналізуючи абз. 10 п. 9 Рішення Конституційного суду України від 30.01.2003 р. у справі № 1-12/2003, де вказано що: «Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості...» [4], можна стверджувати про ще один доказ того, що справедливість є елементом правосуддя. П. Гуйван зазначає: «Держава мусить забезпечити, щоб рішення, які виносяться судами, були чесними та справедливими» [6], Л. Лукайдес вважає, що «право на справедливий судовий розгляд також передбачає право на справедливий результат чи справедливе судове рішення» [5], зазначені висловлювання названих авторитетних юристів ще раз доводять що справедливість дуже важливий елемент правосуддя.

Таким чином, на нашу думку, справедливість є невід'ємною частиною правосуддя та права в цілому, справедливість це фундаментальний принцип правосуддя, без справедливості не може існувати ні права ні правосуддя як такі. Зазначені вище право та правосуддя є наслідком справедливості, а причиною появи права та правосуддя – жага справедливості.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131. Із змінами, внесеними згідно із законами № 3513-IX від 09.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

2. ЗМІ про ВККС, І. Самсін. URL: <https://old.vkksu.gov.ua/ua/about/zmi-pro-komisiu/igor-samsin-pravosuddya-tse-spravedlivist-u-dii>. Олександр Бітгнер. *Урядовий кур'єр*. 15.12.2011. № 234 (Ігор Самсін: «Правосуддя – це справедливість у дії»).

3. Гринько С. Д. Дигести Юстиніана як джерело римського приватного права / С.Д. Гринько. *Університетські наукові записки*. 2007. № 1. С. 90–96.

4. Рішення Конституційного суду України від 30.01.2003 р. у справі № 1-12/2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text>

5. Лукайдес Л. Справедливий судовий розгляд. Коментар до п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_rus

6. Гуйван П.Д. Право на справедливий суд: сутність та темпоральні виміри за міжнародними стандартами. Харків : Право, 2019. 584 с.

Морозов О.В., д.і.н., доц.,
завідувач кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів
Качур М.Г., студентка
Університету митної справи та фінансів

ПОРТУГАЛЬСЬКА ТА ПІВДЕННОАМЕРИКАНСЬКА ТОРГІВЛЯ БРИТАНІЇ В УМОВАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ БЛОКАДИ 1806–1812 рр.

Період наполеонівських війн, які охопили європейський континент з 1796 р. актуалізував проблему збереження суверенітету невеликих держав в умовах безкомпромісного протистояння Франції з антифранцузькими коаліціями, які фінансувались Великою Британією. Крім масштабних воєнних операцій на континенті та в океані тривала не менш драматична боротьба на економічному фронті. Одна з ключових причин англо-французького протистояння це загострення конкуренції в сфері економіки і боротьба за панування над європейським ринком. Методи, за допомогою яких французькі урядовці намагались досягти панування на континенті були принципово новими у порівнянні з тими, що застосовувались в протистоянні з Британією раніше. Починаючи з 1797 р. Наполеон застосовував декілька способів досягти перемоги: це і спроба нанести удар по основному джерелу добробуту Британії – Індії. Це Єгипетська кампанія 1798–1799 рр. Але в цьому сам Наполеон і його міністри помилялись. Тому що добробут Британії на той момент в першу чергу визначався розвинутим промисловим виробництвом. Потім була спроба мирного варіанту – укладення у 1802 р. Ам'єнського договору. Але кожна з сторін не бажала відкривати свій ринок для конкурента, тому боротьба знову вступила у фазу збройного протистояння. Результатом якого стала підготовка Наполеоном в Булонському таборі армії вторгнення на острови. Переможний для британців Трафальгар поховав цю ідею імператора Франції. В таких умовах головним завданням європейської політики Наполеона стає намагання зруйнувати економічну силу Британії шляхом закриття континентального ринку для її товарів [1, с. 35–36]. Таку політику Франції британські урядовці розглядали як глобальну загрозу для власної морської безпеки і відповідно міжнародній торгівлі. Британія мала власні інтереси в Середземноморському регіоні, на Балтиці, важливе місце займала торгівля з Османською державою. Головними торговельними партнерами того часу для британського підприємництва були Російська імперія, Швеція, Данія, Норвегія, Італійські держави, Пруссія, торгівля з якими оцінювалась у 9 375 000 фунтів стерлінгів [2, с. 7]. Але після оголошення у 1806 р. згідно з Берлінським декретом континентальної блокади по відношенню до британських товарів на теренах Європи для Британії стратегічну роль починають відігравати ринки Південно-Американського континенту. А вони контролювались колоніальними адміністраціями Іспанії та Португалії.

Таким чином для британського уряду виникла дилема: з повагою ставитися до колоніального суверенітету піренейських держав, чи брати під свій контроль їх колоніальну торгівлю, скориставшись загрозою французької окупації останніх. У торгових відносинах з Португальським королівством британські інтереси надійно захищались торговою угодою про розподіл ринків 1703 р. І цей договір робив Португалію повністю залежною від волі Британії. Британських підприємців особливо хвилював бразильський ринок і поклади золота знайдені там на початку XIX ст. Зовнішні обставини французької загрози для Португалії дозволяли британському міністерству фінансів маніпулювати португальським королівським двором і нав'язувати власні торговельні інтереси. Інша ситуація склалась у відносинах з Іспанським королівством. З 1804 р. Іспанія виступила союзником Франції і це відкрило можливості для британців ігноруючи іспанський центральний уряд напряду домовлятися з правлячими колами креолів в колоніях про відкриття ринку для британських товарів. Ініціатором такої політики виступив британський прем'єр У. Пітт. Його радником став венесуельський патріот Ф. Міранда. Якщо Португалія постійно контролювала зв'язки з Бразилією, то іспанські американські володіння після 1796 р. фактично втратили регулярні контакти з метрополією, що автоматично вело до зростання політичної і економічної їх незалежності [2, с. 86]. Це відкрило можливості до збільшення експорту британських товарів поза контролем іспанської влади. Але пряма збройна інтервенція англійців в Південну Америку у період 1805–1807 рр. потерпіла крах, зустрів збройний опір від місцевих креолів. У той же час після припинення поставок з Росії після Тільзитського миру 1807 р. Бразилія зайняла провідне місце у постачанні Британії корабельного лісу, коноплі та льону. В зв'язку з чим британці змушені були формально визнавати португальський суверенітет над Бразилією. Таким чином наполеонівські війни і викликана ними континентальна блокада поставили під сумнів старі норми колоніального суверенітету. І лідером в руйнації старого порядку виступила Велика Британія. Але маючи справу з таким небезпечним противником як наполеонівська Франція та не бажаючи збільшувати число її потенційних союзників британці переважно застосовували силу та привабливість англійського фунту і дешеву ціну власних промислових товарів і таким чином забезпечили у найбільш важкі часи блокади ринки збуту для власної промисловості.

Список використаних джерел:

1. Tigran Yepremyan Napoleonic paradigm of European integration: theory and history // *Napoleonica. La Revue* 2021. 1 (№ 39). P. 35–53.
2. Robinson M. *Britain, Portugal and South America in the Napoleonic wars: Alliances and diplomacy in economic maritime conflict*. L.; N.Y.: I.B. Tauris, 2011. 336 p.
3. Kevin H. O'Rourke *The worldwide economic impact of the French Revolutionary and Napoleonic Wars, 1793–1815* // *Journal of Global History*. 2006. № 1. P. 123–149.

Руденко Ю.Ю., д.політ.н., доц.,
провідний науковий співробітник НОЦ
Національної академії СБ України

СУВЕРЕНІТЕТ-НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ-СУБ'ЄКТНІСТЬ: ДО ОНТОЛОГІЇ КОРЕЛЯЦІЇ ПОНЯТЬ

В історії становлення феномену «суверенітету» та, зокрема, «державний суверенітет» були різні часи. Колись, у середні віки, суверенітет можновладця пояснювався Божим промыслом... Сьогодні в сучасній науці відбувається активне переосмислення джерел суверенітету і це питання для країн, що проходять демократичний транзит, є вкрай актуальним. Важливо, що тут суверенітет, образно кажучи, «співпрацює» з національною ідентичністю. За твердженням Дж. Кіна: «колапс радянської імперії під тиском боротьби за національне самовизначення додає емпіричній вагомості тезі про силу спільного відчуття національної ідентичності – як базової передумови для народження й зміцнення громадянського суспільства та демократії... Заклик до самоуправління нації, принаймні, звучить демократично, адже він звернений до всіх, хто належить до нації... Його важливість для переосмислення теорії громадянського суспільства – в тому, що така ідентичність дає громадянам почуття потрібності, впевненості в собі, власної гідності – заохочуючи їх «почувати у себе вдома», допомагаючи легко прочитувати знаки інституційного та буденного буття» [2].

Цікаво, що при дослідженні суб'єкта, що формує національну ідентичність все частіше в дослідженнях українських авторів згадуються інтелектуали або інтелектуальна еліта. «Більшість сучасних націй не лише стали наслідком природного розвитку, але також свідомо формувалися інтелектуалами та політиками...», – наголошує З. Когут [3, с. 82].

В цьому контексті, як не дивно, виявляється зв'язок між кількістю високоосвічених інтелектуальних громадян у суспільстві з рівнем суверенності держави. «У суспільстві (сучасному, постіндустріальному – авт.) зростає кількість активних високоосвічених, компетентних осіб, що мають навички до організації та самоорганізації, які у соціальній взаємодії самостійно можуть усвідомлювати шляхи реалізації власних інтересів та інтересів інших громадян, а також громади та суспільства в цілому. Здійснення суверенітету окремих громадян та громад забезпечує здійснення і суверенітету держави як такої» [1, с. 3]. Отже, суверенітет держави залежить від рівня суверенності осіб, які її формують. А в демократичній державі – суверенітет держави ґрунтується ще і на народному суверенітеті.

Отже, розглумачимо ці дві сентенції більш широко. Адже, вони взаємопов'язані. Отже, суверенітет держави та суспільства залежить від рівня суверенності осіб, які їх формують. Дійсно, суверенітет суспільства

(народний суверенітет) формується у взаємовідносинах індивідів у процесі забезпечення їх життєдіяльності у соціальному й навколишньому природному середовищі. Кожний індивід має суверенне невідчужуване право на життя, на безпеку, а також культурні та соціальні права у тому обсязі, в якому вони не порушують права інших. Основою особистісного суверенітету є те, що кожен має право вільно розпоряджатися як собою, так і засобами власного фізичного та іншого життєзабезпечення [1, с. 2]. Такий баланс особистісних суверенітетів та суверенітетів соціальних груп, що їх утворюють, і, в кінцевому рахунку, суспільства, забезпечується правовою державою, яка надає цим групам рівні можливості артикулювати свої цінності та інтереси. Як стверджує французька дослідниця Д. Шнаппер: «державні інститути, якщо вони несуть у собі політичний проект та формують політичне суспільство, а не тільки окрему етнічну групу, здатні подолати культурні та, що складніше, ідентифікувальні розбіжності. Існування націй залежить від спроможності політичного проекту вирішувати суперечки та конфлікти між соціальними, релігійними та етнічними групами» [4, с. 161].

Також правовою державою забезпечується процедурний бік реалізації народного суверенітету. «Суверенітет народу у сучасних умовах реалізується у всевладді народу, наявності демократичної форми правління та відповідній виборчій системі, реалізації національно-культурних прав. Активним суб'єктом реалізації суверенітету народу є розвинене громадянське суспільство. Суверенітет народу є важливою складовою його ідентичності... Суверенітет народу полягає у його здатності у повному обсязі визначати власну життєдіяльність у політичному, економічному та культурному аспектах» [1, с. 29].

І, накінець, варто акцентувати увагу на тому, що суверенітет країни тісно пов'язаний з її суб'єктністю. А суб'єктність країни саме і можна визначити через вільний вибір її громадянами всіх форм власної життєдіяльності, і перш за все, політичної. Якщо мова йде про демократичну країну. «Суб'єктність країни завжди первинна щодо суверенітету держави. Без суб'єктності суверенітет стає суто формальним, а держава, яка представляє країну, маріонетковою» [1, с. 29].

Отже, «суверенітет можна визначити як здатність соціальної системи у багатовимірному: вертикальному, ієрархічному, а також горизонтальному, мережевому (включаючи територіальний вимір) процесах своєї самоорганізації зберігати й відтворювати власну ідентичність» [1, с. 28].

Список використаних джерел:

1. Євроатлантичний вектор України / ред. колегія: С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко. К. : Національна академія наук України, 2019.

2. Кін, Дж. Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення. К. : К. І. С. ; Аналітично-дослідницький центр «АНОД», 2020.

3. Когут З. Коріння ідентичності: Студії з ранньомодерної та модерної історії України. К : Критика, 2004.

4. Шнаппер Д. Спільнота громадян: про модерну концепцію нації. Х. : Фоліо, 2007.

Семененко М.С., студент

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Косяченко К.Е., к.ю.н., доц.,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Бюджетний процес є невід'ємною складовою економічного та політичного життя кожної країни, відіграючи ключову роль у формуванні та реалізації соціально-економічної політики. Україна, як і будь-яка інша держава, має свою унікальну систему бюджетного планування та виконання, яка визначається як загальними, так і специфічними ознаками.

Перш ніж розглядати сучасну структуру та особливості бюджетного процесу України, корисно звернутися до історичного контексту. З дня отримання незалежності в 1991 році Україна почала формувати свою систему управління фінансами, включаючи бюджетний процес. Початкові етапи були важкими через відсутність досвіду та необхідних інституційних механізмів.

Бюджетний процес України – це врегульована Бюджетним кодексом України сукупність послідовних дій, що здійснюються органами влади різних рівнів щодо складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Система бюджетів України ґрунтується на принципі єдності, що передбачає єдність бюджетної класифікації, принципів складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів, а також принципів звітності про їх виконання. Бюджет складається збалансованим, тобто доходи бюджету мають відповідати його видаткам, та виконується відповідно до Конституції та законів України. Бюджетна інформація є відкритою, крім інформації з обмеженим доступом. Кошти бюджету повинні використовуватись ефективно, та економно, а спрямовуватись на виконання пріоритетних завдань держави.

Бюджетний процес складається з певної послідовності стадій, які мають на меті раціональну та збалансовану підготовку бюджетних коштів за їх пріоритетністю, їх розподіл, та корисні використання:

1. Складання проектів бюджетів: На цій стадії органи влади різних рівнів складають проекти бюджетів на відповідний бюджетний рік. Цей етап включає розробку стратегічних цілей та завдань, а також визначення пріоритетів у використанні фінансових ресурсів.

2. Розгляд проекту та прийняття закону про Державний бюджет, рішень про місцеві бюджети: на цій стадії проекти бюджетів розглядаються відповідними органами влади та затверджуються у вигляді закону про Державний бюджет України або рішень про місцеві бюджети.

3. Виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет, рішення про місцеві бюджети: на цій стадії забезпечується виконання затвердженого бюджету, а також за потреби вносяться зміни до нього.

4. Підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього: на цій стадії готується та розглядається звіт про виконання бюджету, а також приймається рішення щодо нього[2, с. 49].

Верховна Рада України затверджує Державний бюджет України, у свою чергу Кабінет Міністрів України здійснює загальне керівництво бюджетним процесом та забезпечує виконання Державного бюджету України.

Міністерство фінансів України забезпечує методичне керівництво бюджетним процесом та здійснює контроль за його дотриманням, а інші органи виконавчої влади складають проекти бюджетів та звітують про їх виконання. Органи місцевого самоврядування затверджують місцеві бюджети та звітують про його виконання, де головні розпорядники бюджетних коштів здійснюють розпорядження бюджетними коштами, за наглядом контрольно-ревізійних органів, що здійснюють контроль за дотриманням бюджетного законодавства[2, с. 50].

Бюджетний процес України базується на програмно-цільовому методі. Це означає, що бюджет формується не просто за статтями витрат, а за програмами, спрямованими на досягнення конкретних цілей. Бюджетні кошти спрямовуються на досягнення визначених цілей, що дозволяє оцінити ефективність їх використання, коли громадськість може зрозуміти, на що саме витрачаються бюджетні кошти.

Однією з ключових ознак сучасного бюджетного процесу України є децентралізація. Це означає передачу повноважень щодо складання, затвердження та виконання бюджетів з центрального рівня на місцевий. Децентралізація сприяє підвищенню відповідальності місцевих органів влади, органи місцевого самоврядування мають більше можливостей впливати на розвиток своєї території[1, с. 63–64].

Для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та дотримання бюджетного законодавства в Україні діє система бюджетного контролю, яка складається з попереднього контролю, що здійснюється перед виділенням бюджетних коштів з метою запобігання порушенням, та поточний контроль, який здійснюється під час використання бюджетних коштів з метою виявлення та усунення порушень[2, с. 51].

Бюджетний процес України є відкритим для громадськості, це означає, що інформація про бюджети різних рівнів повинна бути доступною для громадян. Відкритість бюджетного процесу сприяє підвищенню довіри громадян до влади, громадськість може бачити, як

витрачаються бюджетні кошти, зростанню громадської участі в бюджетному процесі, де громадськість може впливати на розподіл бюджетних коштів, а відкритість бюджетного процесу ускладнює незаконне використання бюджетних коштів.

Забезпечення відкритості бюджетного процесу потребує публікації проектів бюджетів, звітів про їх виконання, а також іншої бюджетної інформації на офіційних вебсайтах органів влади.

Бюджетний процес України – це динамічний процес, який постійно розвивається та вдосконалюється. Завдяки цьому забезпечується ефективне використання бюджетних коштів та досягнення цілей державної політики.

Список використаних джерел:

1. Когут Ю. М. Особливості бюджетного процесу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород. 2019. Вип. 27. Ч. 1. С. 62–65.

2. Товкун Л. В. Бюджетний процес: значення та перспективи розвитку в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2017. Вип. 45. Т. 2. С. 48–51

Тертишна М. А., студентка
Університету митної справи та фінансів
Макушев П.В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри історії та теорії держави та права
Університету митної справи та фінансів

МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Митна політика України являє собою систему принципів і напрямів державної діяльності у сфері здійснення забезпечення власних економічних інтересів і безпеки завдяки митно-тарифних і нетарифних регулюючих заходів зовнішньої торгівлі [3].

Підгрунтя нормативно-правової бази в процесі здійснення митної політики в Україні становлять Митний кодекс України і Закон України «Про Митний тариф», які являють собою основу подальшого розвитку митної політики.

Здійснення митної політики відбувається завдяки таким функціям [1]: а) економічні – ті ж самі фіскальні, сутність яких полягає в наповненні державної казни; б) регулятивні. Регулятивний вплив здійснюється завдяки митним тарифам (методи непрямої дії), а також обмеженням, заборонам, квотам на експорт і імпорт, ліцензуванням (методи прямої дії). Це регулювання забезпечує стимулювання розвитку вітчизняної економіки; здійснює захист вітчизняного ринку; залучає іноземні інвестиції; сприяє економіко-політичній стабільності в державі; в/ захисні – здійснюють забезпечення економічної, санітарної безпеки держави, захист суспільного характеру, здоров'я населення тощо. Система захисту включає юридичні норми, митне оформлення, а також боротьбу із контрабандою.

Глобалізація чинить суттєвий вплив на сучасний розвиток світового простору і митних систем зокрема. Її вплив посилюється із нарощенням темпів цифровізації економік, що спонукає країни до формування і реалізації митної політики, яка б відповідала вимогам сучасності. Останнє вимагає підвищення дієвості та адаптивності митної політики та застосування раціональних механізмів регулювання, удосконалення нормативно-правової бази й організаційно-інституційної структури.

З цього приводу А. Войцещук зазначає, що «митна складова глобального економічного простору набуває значущості з огляду на зростання відкритості країн до взаємодії. Відповідно, для митного простору характерні взаємопроникнення і взаємодія з іншими підпросторами; анізотропність, яка посилюється під дією зовнішніх чинників; неоднорідність простору як у часовому, так і територіальному та функціональному вимірах; зональна та секторальна відмінності; динамічність» [4, с. 363].

Саме з акцентом на митних інтересах надано визначення державної митної політики у Митному кодексі України, а саме: «державна митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки» [2]. І це закономірно, адже митна служба України як складова системи виконавчої влади «відіграє дедалі відчутнішу роль у забезпеченні національних інтересів, економічної безпеки держави та суспільства» [4, с. 363].

Таким чином, митна політика на сучасному етапі безпосередньо здійснює вплив на економічне зростання держави і на можливості діяльності, розвиток усіх відповідних господарюючих суб'єктів. При цьому якщо брати до уваги фінансовий аспект, то потрібно зазначити, що основним джерелом стимулювання, забезпечення чи стримування економічного зростання держави є загальний рівень надходжень від митно-податкових платежів до державної казни України, які упродовж 2015–2017 рр. мали тенденцію до збільшення. Заходи щодо реформування ефективної системи реалізації митної політики регуляторів зовнішньоекономічних відносин мають базуватися на збалансуванні фінансових потреб держави з інтересами суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Тому в євроінтеграційних умовах ефективне здійснення митної політики України сприятиме: спрощенню доступу до збутових ринків вітчизняної товарної продукції в Європейському Союзі; залученню іноземних інвестицій; покращенню економічного іміджу української держави на світовій арені; швидкому реформуванню національної економіки тощо.

Список використаних джерел:

1. Осадча Н. В. Цілі, завдання та принципи регуляторної політики в митній сфері / Н. В. Осадча, В. І. Ляшенко. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 1 (19). С. 69–82.

2. Митний кодекс України : Закон, Кодекс № 4495-VI від 13.03.2012 р.
URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

3. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

4. Войцещук А. Д. Митний простір України : глобальні виклики та ризики: монографія. Тернопіль : ТНЕУ. 2018. 438 с.

Тюменцев І.О., студент
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Головко І.К., к.політ.н.,
доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА КОНЦЕПЦІЮ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ

У сучасних умовах, коли потоки товарів і капіталу стирають звичні кордони між державами, постає запитання про ефективність державного суверенітету. Очевидним є те, що його класичне розуміння як принципу невтручання у внутрішні справи та абсолютної влади на певній території вже не є адекватним. Суверенні держави вимушені протистояти як економічному та культурному, так і правовому тискові, пристосовуючись до зміни соціально-політичних реалій. У процесі такого пристосування відбувається й еволюція державного суверенітету.

На думку низки сучасних дослідників, «найбільш важливими політичними утвореннями сучасного світу є держави, або національні держави. Саме всередині них та між ними проходять політичні процеси в їх різноманітних формах».

Як відомо, держава – політична цілісність з такими характеристиками, як суверенітет, обмежена кордонами територія і населення, яке можна назвати нацією. З часів інституціоналізації принципу «внутрішнього суверенітету» було встановлено прима влади держави в межах власної території та право на невтручання в її внутрішні справи з боку інших держав. Проте, таке класичне розуміння суверенітету як здійснення необмеженого верховенства в межах певної території не відповідає сучасним умовам глобалізованого світу.

Існують також і відмінні сценарії потенційного майбутнього суверенних держав, а саме наступні чотири: спустошення держави; знищення політичної легітимності; виклики її демократичній формі. Як писав Ф. Макмайкл, держави під тиском необхідності приваблювати інвесторів змушені понизити на шкалі пріоритетів національні пріоритети (експорт продукції, пропонування вигідних умов для іноземних інвесторів – головні пріоритети). Під впливом глобалізаційних процесів відбувається скорочення державою своїх можливостей як національного інституту, зменшуються можливості держав координувати національну економіку та соціальні програми.

Глобалізація це об'єктивний процес. Наслідки даного процесу є неоднозначними, але при цьому масштаби постійно зростають. Глобалізаційні процеси, посилюючи внутрішні суперечності національних держав, становлять суттєву загрозу їх конституційному ладу, територіальній цілісності й недоторканності. Для усунення негативних характеристик глобалізації, необхідно розвивати процеси регіоналізації.

Важливо зауважити, що регіональна інтеграція відбувається паралельно з процесом глобалізації. Зрозуміло, що глобалізація і регіоналізація не є протилежними процесами. Глобалізація та регіональна інтеграція – це взаємодоповнюючі процеси. Вони відбуваються синхронно, але при цьому формують розбіжності та суперечності між регіоналізмом і багатосторонністю в різних сферах життя, в тому числі і в політичній.

Регіональна інтеграція – це процес конвергенції держав, створення (політичних, економічних, культурних) об'єднань в регіоні. Вона перебуває в ряду одних з найбільш вагомих та помітних рис світового розвитку в умовах глобалізації.

Можливості реалізації державою свого потенціалу пов'язують з її суб'єктністю. Не можуть використати свій потенціал в повній мірі ті країни, які є залежними від інших, тому вивчення проблеми суб'єктності держави є однією з основних в рамках дослідження державного суверенітету, самостійності та незалежності у прийнятті внутрішньополітичних і зовнішньополітичних рішень.

Однією з основних умов суб'єктності країни є внутрішня сила, самоусвідомлення та самоідентифікація. При цьому її проявом виступають стійкість до зовнішніх факторів та здатність втілювати проекти на міжнародній арені. Коли держава втрачає власну суб'єктність, це призводить до значних негативних наслідків для національної безпеки, адже держава не в змозі самостійно розвиватись через політичну, фінансову залежність від інших країн, що в свою чергу є проявом глобалізації.

Очевидно, що держава як основа сучасного міжнародного порядку набуває нових організаційних форм. Держави передають частину суверенних прав наддержавним структурам, що сприяло упорядкуванню міжнародних відносин. Як наслідок, наддержавні структури набувають власного суверенітету та створюють нові типи політичної ідентичності і лояльності, які «відчужують» об'єкти влади від держави.

Наприклад, держави, що входять до складу Європейського Союзу, більше не є єдиними центрами влади в межах своїх власних кордонів. Політичні процеси, що відбуваються в ЄС можуть бути охарактеризовані як «наднаціональні». Наявність розгалуженої системи інститутів ЄС суттєво змінило конфігурацію влади і механізм її здійснення як в Союзі, так і державах-членах. Фактично, сталася не просто реконфігурація влади, а часткова десуверенізація країн-членів, на що вони погодились (деякі з неактивним спротивом й окремими застереженнями).

Виходячи з усього вищесказаного, можна дійти висновку, що процеси глобалізації не повинні повністю «стирати» національно-державні відмінності. Держава може лише частково поступитися суверенітетом з метою вирішення окремих проблем, в тому числі глобального характеру, але це не означає повної втрати її суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Гетьман А. Д. Державний суверенітет в умовах глобалізації і європейської інтеграції. С. 301–304.
2. Бабарикіна Н. А., Горло Н. В., Заболотна М. Ф., Кіндратець О. М., Сергієнко Т. І. ; за заг. ред. О. М. Кіндратець. Запоріжжя : Запорізький національний університет, р. 3, п. 3.2 Вплив глобалізації та регіоналізації на суверенітет держави. С. 116–120.
3. Мельник Наталія. Проблема державного суверенітету в умовах глобалізаційних процесів. С. 295–306.

Усов Д.В., д.філос.н., проф., професор кафедри суспільних наук
Черкаського інституту пожежної безпеки
імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України
Ковальчук М.В., студентка
Черкаського гуманітарно-правового ліцею

ІДЕЯ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ РЕАЛІЯХ

Теорія суспільної угоди у сучасному українському філософському просторі є особливо актуальною. Значна кількість вітчизняних дослідників вже зверталася до проблеми соціального контракту і продовжує розробляти означену проблематику. На думку відомої української дослідниці Л. Ситніченко в українських реаліях «суспільна угода набуває, попри її європейські витоки, універсального сенсу не лише в контексті проблем політичної справедливості, але й завдяки своїй засадничій ролі при політичному упорядкуванні соціального буття, створенні властивих йому форм урядування» [6, с. 4].

На визначальній ролі вільних «суверенних індивідів», які «укладаючи суспільний договір – і тільки від цього моменту» стають повноцінними громадянами, наголошують С. Пролєєв та В. Шамрай. «Такі самоврядні індивіди є носіями невіддільних прав і сувереном влади. Організації чи інститути – лише вторинні структури, які ці індивіди утворюють. Самоврядність індивідів – громадян – має бути формально (правопорядок, судочинство) й матеріально (статки, робота інституцій) забезпечено, інакше договір стає фіктивним» [5, с. 11].

Сучасні українські мислителі, зокрема В. Кебуладзе, вважають, що «куди прямує наша держава сьогодні, багато в чому залежить від відповіді на питання: то яка в нас суспільна угода?» У процесі пошуку відповіді на це питання філософ зазначає – «у вертикальному вимірі, тобто у вимірі

співвідношення держави й суспільства, ця угода має бути ліберальною, тобто угодою між суспільством і державною владою; угодою, в якій влада є не лише гарантом її дотримання або виявом спільної волі, а однією з її сторін. У горизонтальному вимірі ця угода має бути якомога інклюзивнішою, тобто залучати все розмаїття громадян і громадянок України, які мають різне етнічне походження, говорять у побуті різними мовами, сповідують різні релігії тощо» [3, с. 42].

Але побудова такої моделі суспільної угоди сьогодні відбувається в умовах злочинної російської агресії, коли сама державність, національна ідентичність українського народу знаходиться під величезною загрозою. На цьому фоні «питання про суспільну угоду всередині політичної нації України постає на тлі питання про правила й норми міжнародної політики, про умови можливості співіснування різних країн і, зрештою, на тлі питання про можливість конвенційної війни та неприпустимість злочинів проти людяності навіть під час бойових дій» [3, с. 42].

Українські філософи намагаються осмислити, за яких умов в сучасних складних реаліях можливо побудувати справжнє «здорове суспільство», яке «мусить мати в собі воїнський етос, але цей воїнський етос не має бути єдиним, що в цього суспільства є. Здорове суспільство мусить мати навички діалогу й пошуку компромісу – але має розуміти, що не можна домовлятися з убивцями і гвалтівниками» [2, с. 35].

Саме на цьому наголошує А. Єрмоленко. Полемізуючи з Ю. Габермасом, який у статті «Війна та обурення» наполягає на «необхідності вибору між двома, сповненими ризиків альтернативами, тобто між подвійним злом – поразка України або ескалація обмеженого конфлікту до Третьої світової війни» [7], український філософ зазначає, що «існують моменти, коли нескінченний горизонт комунікації має свої межі: ти не можеш говорити з убивцею і гвалтівником, ти маєш чинити йому спротив. Ти не можеш чекати, до яких дій він вдаватиметься, – ти маєш ці дії припинити та внеможливити їх у майбутньому» [1, с. 63].

Для розбудови справді громадянського суспільства українському народові сьогодні як ніколи потрібна внутрішньополітична єдність, яка спирається на ефективне врядування та суспільну угоду між владою, народом та громадянським суспільством, в якому забезпечені свобода слова та політичний плюралізм. У непримиренній боротьбі з агресором «ми маємо уникнути великої пастки «руського міра»: суспільства злочинів без покарання та покарання без злочинів; суспільства, де злочинці проголосили себе суддями, а жертвам відведено роль злочинців. Нетолерантність до несправедливості, неприйняття самої можливості «покарання без злочину» і «злочину без покарання» має бути однією з базових підвалин українського суспільства» [2, с. 37].

Суспільна угода повинна постати таким засобом, який забезпечить оновлення соціального простору, її «положення мають відповідати реаліям сучасного світу, набутому досвіду захисту суверенітету й незалежності, створити передумови для перетворення України на динамічну, адаптовану до реалій ХХІ століття державу» [4, с. 60].

Суттєвою завадою побудови такого суспільства можуть постати негативні «напрацювання», які обтяжують нашу державу. «Варто зробити сумний, але чесний висновок: в Україні майже вичерпано вільний суспільний простір для розвитку нового. Цей простір щільно заповнено законами, підзаконними актами, корупційними традиціями, клановими й політичними зв'язками, образами, помстою, привнесеними ззовні й не властивими українцям наративами» [4, с. 61].

Тому сьогодні в Україні є вкрай необхідним розуміння необхідності укладення нової суспільної угоди, яка буде вільною від перекручених уявлень посткомуністичного минулого. Така угода є моделлю майбутнього українського народу, але для того, щоб її досягти, необхідні дієві заходи, передусім в освіті та вихованні наступних поколінь громадян України на засадах відповідальності, гідності, свободи та ідентичності.

Сьогодні в нашій державі відбувається «прискорене формування консолідованої колективної ідентичності українців» в умовах екзистенційної боротьби за своє майбутнє як справжньої нації. Нова українська суспільна угода формується, з одного боку, як результат військового спротиву російській агресії, що об'єднав різні верстви в єдиний соціальний організм. А з іншого боку, як необхідність творчого переосмислення та використання найкращих європейських та світових демократичних практик щодо побудови особистісно орієнтованого справедливого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко А. Спротив замість перемовин. Відповідь українського філософа Анатолія Єрмоленка Юргену Габермасу. *Філософська думка*. 2022. № 3. С. 59–63.
2. Єрмоленко В. Яка суспільна угода нам потрібна. *(Пере)осмислення суспільного договору України*. К.: «Аспен Інститут Київ», 2023. С. 33–37.
3. Кебуладзе В. Яка в нас суспільна угода. *(Пере)осмислення суспільного договору України*. К.: «Аспен Інститут Київ», 2023. С. 39–43.
4. Корсунський С. Суспільний договір в Україні: його поява, форма, зміст і місце в системі суспільних відносин. *(Пере)осмислення суспільного договору України*. К.: «Аспен Інститут Київ», 2023. С. 59–63.
5. Пролєєв С., Шамрай В. Ідея суспільного договору: джерела й призначення. *(Пере)осмислення суспільного договору України*. К.: «Аспен Інститут Київ», 2023. С. 9–15.
6. Ситніченко Л. «Суспільна угода»: метафора чи методологічний принцип сучасної політичної філософії (Дж. Ролз). *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2005. Вип. 46. С. 3–12.
7. Habermas Jurgen. Krieg und Empörung. Das Dilemma des Westen. *Sueddeutsche Zeitung*. URL: <https://www.sueddeutsche.de/projekte/artikel/kultur/das-dilemma-des-westens-juergen-habermas-zum-krieg-in-der-ukraine-e068321>

***Секція 3. Верховенство права у кримінальному провадженні
та оперативно-розшуковій діяльності:
національна доктрина в умовах глобалізації***

Başoğlu Alona, PhD in Law
Istanbul, Turkey

**HOUSE ARREST: THE EXPERIENCE OF THE USA
AND EUROPEAN COUNTRIES**

It is important to carry out a comparative analysis of the experience of the legislation of the United States, a country in which house arrest has been used for more than a decade, and the legal norms of other countries. In the United States, house arrest is a pre-trial preventive measure and is regulated both at the federal level and at the state level. The concept of house arrest, depending on the state, can be called home confinement, private home confinement, electronic home confinement monitoring, location monitoring.

The practice of releasing a suspect on bail is quite common, but if this means cannot be used to ensure the appearance of the suspect in court and the safety of other citizens, he may be entrusted with one or more of the following obligations: continue to work or actively seek employment; continue or start training; hand over any passport to an authorized person; not to purchase a passport or any other international document; avoid all direct or indirect contact with any person who is or may be a victim or witness in the investigation; undergo medical treatment; not to have weapons; do not drink alcohol; not to use or possess narcotic or other means defined by law; be under house arrest; not to violate the terms of the electronic monitoring program; pay in full or in part the costs associated with the electronic monitoring program, depending on the financial capabilities of the person, etc. [1].

In the United States, upon conditional release, the suspect is obliged to familiarize himself with a written document, which defines the duties that are imposed on him, as well as responsibility for their non-fulfillment, and to certify his consent with a signature. The same document may contain explanations of the types of house arrest, for example: 1) curfew – a person is obliged to be at the place of residence every day from certain hours; 2) keeping at home – a person is obliged to stay at his/her place of residence all the time, except for the time necessary for work; teaching; attending religious services; medical care; meetings with a lawyer; appearances in court; fulfillment of judicial duties; 3) home confinement – a person is obliged to stay at his/her place of residence for 24 hours every day, except for cases related to receiving medical care, appearing in court.

In the U.S., violation of any duty imposed on a suspect as a condition of pretrial release may result in prosecution for contempt of court, imprisonment, or a fine. For example, obstruction of the investigation, influence on the witness, victim, informant; Intimidation of a witness, victim, informant, jury member, court officer is considered a crime punishable by imprisonment for up to 10 years or a fine of 250 thousand dollars. or both sanctions at once.

Another example is the punishment of a suspect for failing to appear without a valid reason at a designated place at the appropriate time. In such cases, in addition to the punishment for the main offense, an additional one is also applied. Thus, for a crime punishable by the death penalty, life imprisonment, or imprisonment for 15 years or more, a person is additionally fined no more than 250 thousand rubles. USD.

Or a sentence of up to 10 years, or both; For a crime punishable by 5 to 15 years in prison, a fine of no more than 250 thousand rubles is imposed. USD. or imprisonment for up to 5 years, or both; For a crime of minor gravity, a fine of no more than 100 thousand rubles is imposed. USD. or imprisonment for up to 1 year, or both [2, p. 3].

In England, since 1999, the Home Detention Curfew scheme has been in effect. This program has the following features: it applies to persons sentenced from three months to four years in prison, after they have served half of their sentence. Such release under house arrest is not an unconditional right, but a privilege. For example, release under house arrest does not apply to prisoners who have committed sexual offences; in respect of whom a medical order has been issued for transfer to a psychiatric institution; who are to be extradited from England; who have not reached the age of 18; in respect of which there is reason to believe that they will pose a danger to society while under house arrest.

References:

1. Title 18, Chapter 207, Section (c), United States Code – Release or detention of defendant pending trial / United States Government.
2. United States District Court Order Setting Conditions on Release. Form AO 199 A (Rev 12/11).
3. Dolan R., Cook R., Underhil B. Electronic monitoring should be better targeted to the most dangerous offenders / R. Dolan, R. Cook, B. Underhil // OPPAGA Office of program policy analysis & government accountability. Report № 05-19. April 2005. 7 p.
4. Bergerton James Electronic monitoring of pretrial detainees of the International Criminal Tribunal for Rwanda / J. Bergerton // New England school of law. Rwanda genocide prosecution project. 7 May 2002. 36 p.

Galate V., Dr., Research Assistant
Institute of Economics and Law Department of Law University of Stuttgart

CAUSES OF YOUTH CRIME

Youth criminality continues to be a significant social challenge across the globe, manifesting in various forms and complexities that impact communities and national systems extensively. The urgency to address this issue is driven by the rising trends in juvenile offenses, which not only strain the criminal justice system but also pose long-term consequences for societal harmony and economic stability. The increasing prevalence of youth involved in criminal activities highlights an urgent need for comprehensive research to understand the multifaceted causes behind such behaviors.

Studying youth criminality is crucial not only for the immediate purpose of law enforcement but also for the broader objective of crafting effective intervention strategies. These strategies are aimed at prevention, which seeks to deter young individuals from engaging in criminal acts, and rehabilitation, which focuses on reintegrating offending youth back into society as constructive members. This dual approach helps in mitigating the recurrence of crime and reducing the cycle of criminal behavior that can perpetuate through generations. Moreover, understanding the underlying factors that contribute to youth crime is essential for developing targeted programs. Such programs are designed to address specific risk factors like poverty, lack of education, family instability, and exposure to substance abuse, which are often prevalent among offending youth. By focusing on these root causes, programs can be more effective in reducing the rates of criminality and, importantly, aiding in the social integration of the youth. This social integration is critical, as it not only rehabilitates young individuals but also enhances their potential to contribute positively to their communities, thereby fostering a safer and more cohesive social environment.

The study of youth criminality has a rich historical context. Early researchers in this field, such as Thomas R. Forstenzer, identified economic stress as the primary cause of social decay leading to criminality. Studies conducted by Onyango and colleagues in Kenya revealed a link between poverty and crime among the youth. The analysis of the relationships between low education levels, broken families, and criminality also contributes significantly to understanding this issue.

According to the research by Onyango et al. (2013), poverty has a direct impact on crime among the youth. Economic instability creates conditions under which the youth resort to crimes as a means of survival. This is corroborated by Forstenzer (1980), who first emphasized that economic stress is the chronic culprit leading to symptoms of social decay. Crimes committed for survival often result from a lack of resources and limited opportunities for legitimate employment, highlighting the importance of economic empowerment as a means to combat youth criminality.

Substance abuse is recognized as a significant factor in youth criminality. According to research in Kenya, many young people used drugs and alcohol prior to committing crimes. As noted by Erickson (2001), drugs can not only stimulate criminal behavior but also lower social inhibitions leading to crimes. The importance of developing programs to combat drug addiction and alcoholism among the youth cannot be underestimated, as they have the potential to reduce criminality.

The family environment plays a critical role in shaping youth behavior. Instability in the family, such as parental divorce, absence of a parent, or their dependency on alcohol, can contribute to deviant behavior. According to Ojo (2012), broken homes and low educational achievements are often observed among young offenders. This underscores the need for supportive programs for families, especially in conditions of social and economic instability.

Education plays a dual role in youth criminality. On one hand, a high level of education can serve as protection against criminality, providing more opportunities for legal earnings and social mobility. On the other hand, limited access to quality education increases the risks of criminal behavior, as noted by Richards (2011). This requires improvement in educational policies, including expanding access to education and enhancing its quality, especially in vulnerable and socially disadvantaged population groups.

Understanding the causes of youth criminality is a crucial step in developing effective strategies for its prevention and combating. Analysis of scholarly research confirms that criminality among the youth has multi-dimensional roots, including socio-economic, personal, familial, and educational factors. Such a multifaceted understanding requires a comprehensive approach in response to these challenges.

Engaging the community in decision-making processes related to juvenile justice and social programs ensures more effective and inclusive problem-solving. This also fosters a sense of responsibility and involvement among the youth.

Employing these strategies requires coordinated efforts among various sectors of society, including government, non-profit organizations, educational institutions, and the public. Only through such a comprehensive approach can significant reductions in youth criminality be achieved, creating a safer and more stable society.

References:

1. Omboto J. O., Ondiek G. O., Odera O. & Ayugi M. E. Factors influencing youth crime and juvenile delinquency. *International Journal of Research In Social Sciences*. 2013.
2. Forstenzer T. R. Tomorrow in North America: Youth between the American Dream and Reality. *UNESCO General Conference Report*. 1980.
3. Riway R. Aggression in Youth. London: Priory Press Ltd. London. 2019.
4. O'mahony Paul. The risk factors prevention paradigm and the causes of youth crime: A deceptively useful analysis? *Youth justice* 9.2 (2009). P.99–114.

Musayev Hafiz Maharram oghlu, PhD in Law
doctoral student at the Department of Human Rights and Information
Law of UNESCO, Faculty of Law,
Baku State University of the Republic of Azerbaijan

TERRORISM AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL SECURITY

Terrorism has long been studied as an object of scientific analysis. Terrorism has become a tool of resistance against the existing political regime and institutions, legitimate power structures. Terrorist activities began to manifest themselves in the massacre of innocent people who had nothing to do with politics.

The main goal of terrorist violence is to undermine the authority of the authorities by creating an environment of fear among the population.

Terrorism has long had the status of an international, global scourge that has no borders, spreads spontaneously and unpredictably, relies on international organizational structures and finance.

Terrorism is the activity of various anti-state forces that influence political power structures through violent crime. These forces mainly belong to illegal extremist political organizations.

Extremism is the ideological and emotional basis for terrorist activity, its essence and content.

Based on the above-mentioned characteristics, it can be said that Terrorism reflects the socio-political contradiction of the manifestation of extremism and expresses the danger of ideologically motivated violence or its application, in order to change the state policy for the sake of the interests of certain forces (groups), using various methods to intimidate the population and influence the authorities, is a form of radical manifestation expressed using psychological methods.

The contradiction mentioned in the definition emerges in society when the interests of a small radical group cannot be realistically represented within the legitimate political process. This extremist group can be united on social, ethnic or religious lines.

The most complete understanding of the essence of terrorism as a socio-political phenomenon is realized by revealing its elements.

Radical and separatist movements base their activities on the ideas of terrorism and use terrorist methods to achieve an illegal result with a clear political content. Their goal is to force the political leadership of a country to comply. Representatives of totalitarian and fundamentalist ideology, such as Islamic fundamentalists, radicals, and fascists, use terrorism as a tool to achieve their goals related to the struggle for power.

Modern researchers do not agree with this structural element. A number of scientists believe that the subjects of terrorism are mainly state organizations. Thus, Terrorism is explained as acts of violence by individuals, organizations, and first of all state bodies aimed at eliminating unwanted state and political figures and disrupting the legal stability of the state in order to achieve certain political results.

Other scholars believe that the nature of this negative social phenomenon is not related to state violence, but refers to the activities carried out with the threat of applying or using violence by specific individuals for political purposes within the framework of a certain political strategy.

The third element of terrorism is the objects of terrorist influence, what exactly are terrorist acts aimed at. Usually these are the first persons of the state, politicians, government representatives at various levels, as well as crowded places, schools, hospitals, energy centers, military facilities. Special services, border agencies and other structures fighting against terrorism should be selected as objects.

The goals of terrorists are to force the authorities to accept the conditions and demands put forward, to influence public relations (politics, economy, social security, culture, freedom, people's security, etc.).

The fourth element of terrorism is the means and methods of terrorism. Their list is growing, tools and methods are being improved, and they are constantly becoming more complicated against the background of technological progress.

Today, the means and methods of terrorist acts are presented in various armed and other forms of violence. Their spectrum ranges from kidnapping, murder, robbery, sending parcel bombs and blackmail letters, bombings, armed attacks, hostage taking, etc.

Terrorism, as a socio-political event, has certain characteristics and specific features that make up its internal content, which are different from other events.

The arsenal of methods and forms of terrorism is constantly expanding. In principle, any infrastructure, any industrial facility, technological structures, waste warehouses of the society whose damage is full of environmental disasters can become the object of terrorist attacks.

Terrorism destroys the social environment, poses a threat to people's lives, health, and safety of property. As a result of the commission of terrorist acts, tension and panic often arise in the society. Civilians become hostages of the situation, and terrorists are capable of taking the most extreme measures in their actions.

Modern terrorism is characterized by its openness it is distinguished by the propaganda nature of terrorist acts. It directly harms the interests of some subjects in order to commit socially dangerous acts and force other people to behave in accordance with the interests of terrorists.

The main goal of terrorist forces is to change the dominant worldview. The world is tired of wars, revolutions and other upheavals accompanied by blood. In all developed countries of the West, human life has been declared the main value. Radical extremist forces quickly realized that the best way to put pressure on the authorities is to show that they are capable of endangering human life. The possibility of a terrorist act always creates anxiety among the masses, and the power structures are obliged to immediately restore calm in society, or even compromise.

In the United States of America – “terrorism is the use of politically motivated violence committed by persons not representing this state, or by unlawful persons, with prejudice against an unlawful group of persons” (US Code of Laws, article 2656 f (d), section 22, definition although it has a somewhat formal character from a legal point of view, it also opens up a wide space in the struggle against the state and its bodies.

Terrorism can be defined in another form: “Terrorism is an activity carried out by organized terrorist groups against the representations of foreign countries and international organizations outside the national borders and by creating panic”.

At the same time, if we define terrorism from a political point of view, then we can say that terrorism is violence against people.

In terms of the purpose of the attack, terrorism harms people's lives, health, property, rights and legal interests and disrupts public life. Violence is mostly physical and results in serious bodily injury and even death. It is also accompanied by a psychological impact and usurpation of various benefits that are particularly characteristic.

Terrorism can manifest itself in the destruction of any object: airplanes, administrative buildings, residences, military ships, life support facilities, etc. Even damage to property by terrorist groups without harming human life can be called an act of terrorism.

At the present time, Terrorism is related to the life activity of the world society and different spheres of individual states (politics, national relations, religion, economy, etc.). As a result, various forms of terrorism have emerged. These include political, economic, nationalist, religious, criminal, ecological and. etc. forms of terrorism can be attributed.

– The goal of the members of the group creating the political terror is to achieve political, social and economic changes and interstate relations within this or another state.

– Nationalist terrorism is based on the solution of the national issue.

– Religious terrorism is when military groups of any religion fight against people of a different religion.

– Criminal terrorism is creating chaos and tension in order to get more income based on criminal business (drug business, illegal arms trade, etc.).

– Environmental terrorism is the activity of groups that use violent methods aimed at the scientific and technical process, environmental pollution, killing of living beings.

One of the main issues facing states in modern times is ensuring the security of states and citizens by strengthening the fight against international terrorism on the basis of cooperation.

Eliminating terrorism and its causes, organizing the common resistance of the world states to this terrible crime against humanity remains one of the important and urgent issues to be solved before humanity in the age of modern globalization. Currently, terrorism is the most serious and global threat to the human rights system and civilization, becoming the main threat to peaceful living as a whole. This terrible terrorist crime, which has serious social, political and psychological effects with its devastating and immeasurable character, also prevents economic progress and development.

Батраченко І.Г., д.психол.н., доц.,
професор кафедри загальної та соціальної психології
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КІБЕРЗЛОЧИНЦІВ ТА ЇХ УРАХУВАННЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Термін “комп’ютерний злочинець” можна розуміти як умовний та складний набір характеристик, рис та поведінок, які є важливими для ідентифікації, запобігання та розслідування комп’ютерних злочинів [1; 2; 3]. Це поняття охоплює різні ідентифікатори, такі як методи та поведінки, що проявляються під час вчинення таких злочинів. Особливо небезпечним сьогодні є потенціал для організованих злочинних груп – включаючи хакерів,

крекерів, фрікерів, спуферів, колекціонерів, кіберманіпуляторів, інсайдерів, терористів, піратів і шахраїв – зловживати передовими технологіями для злочинних цілей.

Ці діяльності становлять значну загрозу соціально-комунікаційним системам, мережам, автоматизованим базам даних і критичній інфраструктурі держав, оскільки вони використовують найновіші технологічні розробки для подальшого розвитку своїх злочинних агенд. На місці комп'ютерного злочину виявлення фізичних доказів (таких як відбитки пальців, сліди ніг, голос або запах) і особливо цифрових доказів може багато розповісти про особисті соціально-психологічні риси злочинця, його поведінкові моделі, кримінальний досвід, професійний фон, соціальні та професійні знання в галузях кібернетики та інформатики, а також деталі про його вік, стать та способи взаємодії з жертвами в реальному житті та кіберпросторі.

Комп'ютерні злочинці, які зазвичай відзначаються високим рівнем інтелекту, мають ключові знання та навички для розробки складних програм та зламу захисту в цифровому просторі. Статистика підтверджує, що більшість із них мають IQ вище середнього, що є важливою передумовою для здійснення складних технічних завдань у сфері кібербезпеки. За даними досліджень, близько 77% комп'ютерних злочинців мають середній рівень інтелекту, 21% – вище середнього, а лише 2% – нижче середнього. Це свідчить про те, що високий інтелект є звичним явищем серед цієї категорії злочинців. Також значний вплив на здібності комп'ютерних злочинців робить їх освітній рівень: 20% мають середню освіту, 20% – середню спеціальну, і 40% мають вищу освіту. Особливу увагу заслуговує професійна підготовка цих осіб. 52% комп'ютерних злочинців мають спеціальну професійну підготовку у сфері обробки комп'ютерної інформації. Важливо зазначити, що майже всі, а саме 97%, працювали у державних установах або організаціях, де вони використовували комп'ютерні системи, електронні банки даних та інші інформаційні технології у своїй професійній діяльності. Крім того, 30% з них безпосередньо були залучені до експлуатації та обслуговування засобів автоматизованих систем і комп'ютерної техніки, що також сприяло їхнім злочинним діям у кіберпросторі.

Цікаво, що не всі злочини у кіберпросторі скоюються професіоналами програмування. Згідно з дослідженнями, лише сім з кожної тисячі таких злочинів вчиняються професійними програмістами. Це підкреслює факт, що багато комп'ютерних злочинців не мають спеціалізованої освіти в галузі комп'ютерних систем, мереж чи баз даних. Однак без спеціалізованої освіти, багато з них компенсують це своїми психофізіологічними особливостями та характеристиками, які мають вирішальне значення для їх успіху в кіберпросторі.

Багато кіберзлочинців відзначаються активним способом життя, який є ключем до успішного здійснення кібератак. Вони часто використовують нестандартні підходи, що дозволяє їм виявляти та використовувати слабкі місця у системах безпеки. Комп'ютерні злочинці дуже уважно ставляться до змін у кіберпросторі та виявляють високу обережність, уникаючи виявлення. Вони демонструють чудову здатність до деталізації та одночасно здатні на сміливі, ризиковані дії. Ці особливості свідчать про складність і виваженість злочинних дій кіберзлочинців, які вимагають не лише технічних навичок, але й глибокого розуміння, передбачення та управління комп'ютерними системами та інформаційними процесами. Їхня діяльність часто є високоорганізованою і спрямованою на максимально ефективне використання слабкостей у цифрових інфраструктурах.

Комп'ютерні злочинці вирізняються надзвичайно яскравою особистістю та високим рівнем професійних навичок. Як правило, вони є видатними спеціалістами в області кібербезпеки, здатними планувати та виконувати складні, добре організовані атаки на комп'ютерні системи для отримання доступу до захищеної інформації. Їхня майстерність у цьому контексті не лише демонструє їх технічну компетенцію, але й вказує на глибоке розуміння систем, які вони намагаються порушити. Водночас, комп'ютерні злочинці дуже пильно стежать за своїм професійним іміджем і соціальним статусом. Вони побоюються втратити повагу серед колег, що може статися у випадку викриття їхньої нелегальної діяльності. Тому вони часто намагаються залишатися під вуаллю таємниці, щоб уникнути будь-яких звинувачень у професійній спільноті чи на робочому місці. Більш того, багато комп'ютерних злочинців не мають кримінального минулого, що ускладнює процес їхнього ідентифікування та переслідування з боку правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Бортник Сергій Миколайович. Особливості соціально-психологічного профілю кіберзлочинців. Кримінальний процес та криміналістика: сучасний стан та перспективи : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 листоп. 2020 р.). Х., 2020. С. 18–20.

2. Салманов Олексій Валерійович. Кіберзлочинність і протидія їй в умовах воєнного стану в Україні. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.) Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 313–318.

3. Швець Д. В. Підходи до визначення психологічного портрету кіберзлочинця. Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 23 листопада 2018 р.) Х. : ХНУВС, 2018. С. 118–121.

Батраченко Т.С., к.ю.н., доц.,
завідувачка кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

МЕТОД СТРАТЕГІЧНОГО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Актуальність теми стратегічного кримінального аналізу (СКА) в умовах сьогодення, особливо під час військового стану в країні, визначається низкою ключових факторів, що впливають на національну безпеку та стабільність держави. Відтак, в умовах військового стану значно зростає потреба в оперативному виявленні та протидії злочинним угрупованням, які можуть використовувати збільшення військових конфліктів та соціальної нестабільності для розширення своєї діяльності. СКА дозволяє аналізувати і прогнозувати ризики з боку організованої злочинності, що допомагає забезпечувати ефективніше використання ресурсів правоохоронних органів. Крім того, за умов військового стану, особливо важливим стає забезпечення захисту критично важливих об'єктів інфраструктури та важливих державних установ. СКА допомагає у розробці стратегій захисту цих об'єктів від потенційних загроз з боку злочинних елементів, а також визначенні пріоритетних напрямків для зміцнення внутрішньої безпеки. Особливо нагально в умовах військового стану країни зростає потреба в міжнародній співпраці для боротьби з транснаціональною злочинністю та тероризмом. СКА сприяє формуванню більш точної картини загроз, що в свою чергу підсилює аргументацію для міжнародного взаємодіяння і кооперації. В контексті військового стану, коли злочинність може мати не тільки звичайні, але й політично мотивовані причини, актуальність СКА значно зростає, адже саме він дозволяє ефективно розробляти та імплементувати комплексні міри безпеки на різних рівнях.

Як зазначає Пермінов В, до вивчення стратегічного кримінального аналізу (СКА) в контексті національної безпеки України акцентує на критичній ролі цього аналізу у формуванні ефективних стратегій протидії злочинності, яка загрожує стабільності та безпеці держави. Цей метод дозволяє не тільки ідентифікувати та оцінювати потенційні загрози, але й розробляти комплексні відповіді, що базуються на аналізі різноманітних даних про злочинну діяльність і її вплив на суспільство [1, С. 60]. Відтак, особливе значення набуває адаптація і вдосконалення існуючих методів СКА відповідно до кращих європейських практик та стандартів. Така інтеграція сприятиме не тільки підвищенню ефективності національних силових структур, але й забезпеченню міцнішої координації з міжнародними організаціями у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю. Отже, актуалізація та удосконалення методів стратегічного кримінального аналізу виходять на передній план у контексті забезпечення

національної безпеки, вимагаючи ретельного розгляду їх ефективності, адаптивності та інтегративності з міжнародними нормами та практиками.

Особливого значення потребує дослідження питання впровадження інновації в зборі та аналізі даних, що стають визначальним фактором у зміцненні стратегічного кримінального аналізу (СКА), зокрема в контексті викликів національної безпеки. Останні розробки у сфері великих даних та штучного інтелекту вносять суттєвий вклад у покращення методів збору, обробки та інтерпретації інформації, забезпечуючи вищий рівень точності у прогнозуванні та реагуванні на злочинні загрози [2, С. 233]. Відтак, використання великих даних дозволяє аналітикам ефективніше ідентифікувати закономірності та зв'язки в злочинній діяльності, які були б недоступні при традиційних підходах до аналізу даних [1, С. 61]. Ці технології сприяють ранньому виявленню потенційних злочинних угруповань і їхніх операцій, що є критично важливим для оперативного реагування.

Інноваційним в методологічному плані стратегічного кримінального аналізу загроз національній безпеці України є штучний інтелект (ШІ). Відтак, революціонує процеси в СКА завдяки автоматизації аналітичних процедур, що дозволяє не тільки прискорити обробку даних, але й значно збільшити їх аналітичну цінність. Крім того, алгоритми машинного навчання здатні виявляти складні патерни та нелінійні зв'язки між даними, забезпечуючи глибше розуміння криміногенних факторів. Отже, такий підхід не тільки підвищує точність прогнозувань, але й допомагає у формуванні більш ефективних стратегій боротьби зі злочинністю [2, С. 240].

Важливо також враховувати питання захисту персональних даних і конфіденційності в процесі впровадження цих технологій, оскільки неправильне або недбале використання інформації може порушити права громадян [3, С. 124]. Тому правові та етичні аспекти повинні враховуватись при інтеграції інноваційних технологій у СКА. Крім того, завдяки застосуванню передових технологій, стратегічний кримінальний аналіз стає більш адаптивним до сучасних викликів, що дозволяє не тільки реагувати на поточні загрози, але й антиципувати майбутні ризики, тим самим підвищуючи загальну ефективність систем національної безпеки.

Таким чином, актуальність і значущість стратегічного кримінального аналізу у сучасних умовах, особливо під час військового стану, не може бути переоцінена. Вона вимагає постійного розвитку та адаптації до змінюваних умов, а також інтеграції новітніх технологій для підвищення ефективності збору та аналізу даних.

Список використаних джерел:

1. Пермінов В. Основні загрози національній безпеці України на сучасному етапі. *Традиції та інновації в сучасній науці та освіта в умовах викликів та загроз глобалізації*: матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 22 лип. 2022 р. Дніпро, 2023. С. 60–62.

2. Шинкаренко І. Р. Проблеми запровадження кримінального аналізу в діяльність підрозділів кримінальної поліції: теоретико-історичне підґрунтя. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. №1. 2017. С. 233-242.

3. Білоус Р.В. Кримінальний аналіз у протидії кримінальним правопорушенням. *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 19 лют.2022 р. Київ. С. 123-126.

Батраченко Т.С., к.ю.н., доц.
завідувач кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів
Сириця К.С., здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) в Україні є важливим структурним підрозділом Генеральної прокуратури, створеним для нагляду за дотриманням законів під час оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, яке здійснює Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Відповідно до статті 8-1 Закону України «Про прокуратуру», визначено особливості організації і діяльності САП, що є предметом численних наукових досліджень.

Одним із ключових принципів діяльності САП є верховенство права. Він передбачає становлення правового і суспільного ладу, де домінує право, а природні права і свободи людини визнаються найвищою цінністю. Забезпечення цих прав стає пріоритетом держави, яка сама підпорядковується праву і закону. Право створює систему правовідносин і механізмів стримувань та противаг, що мінімізують можливості для свавілля чиновників [1].

В аспекті забезпечення верховенства права в діяльності НАБУ, САП виконує функції нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень. САП забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, запобігає незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності та необґрунтованому застосуванню заходів процесуального примусу, а також гарантує застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження [2].

Для виконання своїх функцій, САП керується положеннями Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про прокуратуру». Проте, із врахуванням змін до Конституції України,

положення цих правових актів потребують додаткової гармонізації. Статус прокурорів САП також потребує удосконалення в аспектах їх незалежності від інших структурних підрозділів Генеральної прокуратури та форм реалізації їх компетенцій [3].

Для підвищення ефективності діяльності детективів НАБУ і прокурорів САП, доцільно здійснити систему заходів для дебюрократизації слідчої діяльності. Необхідно усунути дублювання функцій САП та інституту слідчого судді. Наприклад, деякі негласні слідчі дії, які зараз здійснюються за ухвалою слідчого судді, можна дозволити провадити за постановою прокурора САП. Це сприятиме оперативності їх проведення та підвищить ефективність протидії корупційній злочинності.

Внутрішня структура САП, особливо в управлінні процесуального керівництва, підтримання публічного обвинувачення та представництва в суді, потребує диференціації та спеціалізації за окремими відділами. Окремі прокурори САП мають здійснювати виключно функцію процесуального керівництва слідством, інші – нагляд за законністю слідства та підтримання обвинувачення і представництво в суді. Це зменшить ризики конфлікту інтересів і оптимізує нагляд за керівництвом слідством [4].

Структуру і штат САП визначає Генеральний прокурор України за погодженням з Директором НАБУ, що викликає критику з огляду на забезпечення незалежності прокурорів САП. Порядок діяльності та повноваження підрозділу внутрішнього контролю САП мають бути детально прописані в законі, дотримуючись принципу юридичної визначеності.

На службу до САП не можуть бути прийняті особи, які протягом п'яти років до набрання чинності Законом працювали у спеціально уповноважених підрозділах по боротьбі з корупцією. Це положення є дискреційним і підлягає скасуванню [5].

Як зазначає В. М. Тертишник, для ефективного процесуального керівництва слідством прокурор має мати практичний стаж слідчої діяльності не менше трьох років. Це забезпечить більш професійний підхід до виконання прокурорських обов'язків у сфері антикорупційної діяльності [3].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про прокуратуру» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 2-3, ст. 12). Із змінами і доповненнями. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

2. «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора». Наказ Генерального прокурора № 125 від 05.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20>

3. Тертишник В. М. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 430 с.

4. Вандін Є. В. Діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України: правові та організаційні аспекти: монографія. Київ: АртЕк, 2017. 202 с. ISBN 617-7264-44-5.

5. Державознавство: підручник / В. Сухонос, В. Сухонос, А. Куліш, Р. Білокінь; за ред. В. Сухоноса. Суми: Університетська книга, 2021. 493 с.

Бойко В. А., студентка

Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»,

Юзько Т. М., доктор філософії,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін

Комунального закладу вищої освіти «Барський

гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»

ВИКОРИСТАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ МОЖЛИВОСТЕЙ НЦБ ІНТЕРПОЛУ В УКРАЇНІ

Провідну роль у координації дій держав та їх правоохоронних органів відіграє Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол). Завдяки своїй досконалій структурі, нормативно-правовій базі та технічному оснащенню Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) здатна ефективно та результативно координувати міжнародне поліцейське співробітництво. Він може брати безпосередню участь у запобіганні та локалізації злочинів. Незважаючи на свою унікальність, ця міжнародна організація не може самостійно розслідувати злочини або розшукувати злочинців. Вона може домовитися з відповідною державою про тривалість такої діяльності та оголосити міжнародний розшук осіб, які вчинили злочин. Першим кроком у цьому процесі є оголошення розшуку.

У цьому механізмі співпраці Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) діє як єдиний глобальний центр для спільних поліцейських стратегій і тактик для боротьби з міжнародною злочинністю. 4 листопада 1992 року на 61-й Генеральній асамблеї Інтерполу в Дакарі (Сенегал) Україна стала членом Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). 25 березня 1993 року постановою № 220 Кабінет Міністрів України утворив Державний центральний секретаріат Інтерполу в Україні. Також було затверджено Положення про НЦБ Інтерполу в Україні. Бюро представляє Україну в Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол) і є центром координації взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами інших держав за такими напрямками Боротьба з міжнародною злочинністю [1]. Відповідно до законодавства України діяльність Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) полягає в організації оперативно-

розшукової підтримки злочинів та розслідувань, провадження у яких здійснюють правоохоронні органи України та інших держав.

Українські правоохоронні органи мають справу з транснаціональними злочинами виключно через Національне центральне бюро Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). Правоохоронні органи України були пов'язані з Міжнародною організацією кримінальної поліції ще з радянських часів. Максимальна чисельність працівників Центрального бюро була збільшена на 35 осіб, і було сформовано фактично робочий підрозділ. Цей підрозділ відповідає за координацію діяльності правоохоронних органів України та взаємодію з Генеральним секретаріатом Інтерполу і відповідними органами держав-членів [2].

Національне Центральне Бюро Інтерполу (НЦБ Інтерполу) в Україні є важливим інструментом для правоохоронних органів країни в боротьбі зі злочинністю на міжнародному рівні. Цей центр забезпечує обмін інформацією, співпрацю та координацію між українськими правоохоронними органами та інтернаціональними партнерами, що є членами Інтерполу. Порядок використання правоохоронними органами України можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні для співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу та правоохоронними органами зарубіжних держав під час здійснення діяльності, пов'язаної із попередженням, розкриттям та розслідуванням злочинів, які мають транснаціональний характер або виходять за межі України повинен відповідати Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів від 09.01.97 за № 3/1/2/5/2/2 [3].

Цілями міжнародного співробітництва з використанням інформаційної системи Інтерполу є: установлення місцезнаходження осіб, які розшукуються, з метою їх затримання, арешту, обмеження свободи пересування та подальшої видачі (екстрадиції); установлення місцезнаходження осіб чи об'єктів, що становлять інтерес для правоохоронних органів України чи інших держав-членів Інтерполу; надання чи отримання інформації, що стосується розслідування злочинів, кримінального минулого або злочинної діяльності осіб; надання чи отримання інформації з метою попередження про осіб, події, об'єкти, способи вчинення злочинів, що становлять реальну загрозу публічній безпеці та порядку й можуть завдати істотної шкоди майну чи громадянам; ідентифікація осіб чи невпізнаних трупів; проведення криміналістичних досліджень; надання чи отримання інформації з питань публічної безпеки і порядку; ідентифікація загроз, організованих груп та злочинних організацій, тенденцій розвитку злочинності; обмін досвідом з питань боротьби із злочинністю та правоохоронної діяльності [4].

Загалом НЦБ Інтерполу в Україні є важливим інструментом для забезпечення безпеки країни та боротьби зі злочинністю на міжнародному рівні шляхом співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями.

Список використаних джерел:

1. Лисаковський Роман Співпраця державного бюро розслідувань з міжнародними організаціями та мережами у сфері протидії злочинності . URL : <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1567/1619>
2. Місце та роль УКРБЮРО Інтерполу в протидії злочинності. URL : <https://www.nai.au.kiev.ua/files/kafedru/kmp/lectures/lekc2-mign-spivr.doc>
3. Як працює українське НЦБ Інтерполу. *Юридична Газета*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/yak-pracyue-ukrayinske-ncb-interpolu.html>
4. Про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: Інструкція. Наказ МВС України, Офіс генерального прокурора, НАБУ, СБУ, ДБР, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України від 17.08.2020. № 613. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0849-20>.

Варава В. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Дотримання конституційних прав і свобод людини в оперативно-розшуковій діяльності пов'язане з необхідністю створення ефективного правового механізму проведення уповноваженими підрозділами пошукових і контррозвідувальних заходів. Основу такого механізму закладено ст. 4 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” [1], у якій визначений перелік основних принципів оперативно-розшукової діяльності – верховенство права, законність, дотримання прав і свобод людини. Однак у зазначеній статті Закону відсутні норми, що розкривають зміст цих принципів.

Стаття 8 Конституції України, у якій задекларовано принцип верховенства права, також не розкриває його сутність [2]. Фахівці розглядають верховенство права, як “пріоритетність у суспільстві, насамперед, прав і свобод людини” [3, с. 84].

Принцип верховенства права невід’ємно пов’язаний з принципами законності та дотримання прав і свобод людини. Щодо поняття “дотримання прав і свобод людини” у правовій науці відсутня єдина сформована думка, але загалом воно розуміється як форма реалізації норм

права певним суб'єктом, яка проявляється в утриманні від вчинення дій, заборонених нормою права.

Курс на побудову правової держави викликав переорієнтацію зусиль правоохоронних органів на першочергове забезпечення гарантованих конституцією прав і свобод людини над усіма іншими соціальними цінностями, часто на шкоду інтересам держави та суспільства в цілому.

Ст. 28 Конституції декларує право на повагу до гідності "Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам" [2].

Частини перша та друга статті 32 Конституції свідчать: "Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини" [2].

Стаття 34 Конституції про свободу думки і слова і вільне вираження своїх поглядів і переконань, в частині другій не містить заборони на агітацію та пропаганду злочинної субкультури та моралі, нарівні з расовою, соціальною та національною ворожнечею, хоча злочинність становить загрозу національній безпеці країни [2].

Стаття 35 Конституції гарантує кожному право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність [2].

Стаття 36 Конституції надає право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [2].

Особливо активно злочинним світом використовуються повноваження, що надаються статтею 38 Конституції. Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [2].

Стаття 41 Конституції визначає, що право приватної власності є непорушним, а стаття 42 надає кожному право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [2].

Особливого значення у питаннях протидії злочинності має ст. 55 Конституції, яка декларує, що кожен має право будь-якими не

забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [2].

Принципове значення також має стаття 63 Конституції, яка закріпила право особи не нести відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [2]. Тому, якщо в процесі опитування особа відмовляється повідомляти інформацію про себе або своїх близьких, оперативний працівник не має права використовувати методи переконання.

Таким чином, дотримання принципу верховенства права в оперативно-розшуковій діяльності безпосередньо пов'язане з реалізацією її об'єктами низки основоположних прав, передбачених нормами Конституції України. Ця обставина покладає на оперативні підрозділи, у процесі реалізації їх прав, обов'язок щодо неухильного виконання приписів законодавства, з метою запобігання порушенням конституційних прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради України, 1992, № 22, Ст.303.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1966 р., Київ: Преса України, 1997, 80 с.
3. Довгерт А.С. Дія принципу верховенства права у сфері приватного права. *Українські наукові записки*. 2007. № 3 (22). С.84.

Галабурда Н.А., к.ю.н., доц.
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА У ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Задля подальшого становлення України як прозорої держави антикорупційна реформа почалась в Україні після 2013 року – було підписано усі ключові міжнародні конвенції у сфері антикорупції (Конвенцію ООН проти корупції (UNCAC)); імплементовано міжнародні рекомендації щодо механізмів моніторингу корупції (GRECO); криміналізовані усі форми корупції та прийнято законодавство щодо усунення конфлікту інтересів, захисту викривачів (whistle-blowers) та прозорого механізму фінансування партій; запроваджено комплексну систему подачі електронних декларацій для державних службовців; забезпечено прозорість системи проведення державних закупівель. Уряд України створив Міжвідомчу робочу групу з антикорупційних цифрових інструментів. Її мета – діджиталізувати сервіси та зруйнувати корупційні схеми. Цифровізація потужний інструмент для побудови прозорої

держави, позбавленої проявів корупції. Лише за два роки її реальний антикорупційний ефект становив 16.3 млрд грн, потенційний - 48 млрд грн.

Наразі, правоохоронні органи України сьогодні активно займаються антикорупційною діяльністю, яка складається з: перевірки та розслідування корупційних злочинів; виявлення та припинення фактів незаконного збагачення посадових осіб; моніторингу фінансових декларацій посадових осіб та осіб, які здійснюють публічну діяльність. Проведення антикорупційних розслідувань, включаючи зловживання владою, хабарництво, заволодіння державними коштами тощо. Війна створила додаткові виклики для антикорупційних органів. Проте загальні принципи забезпечення діяльності залишаються незмінними. Це в першу чергу незалежність, яка є ключовим аспектом допомагає їм виконувати свої обов'язки ефективно і уникати зовнішнього впливу. По-друге: безпека та конфіденційність: в умовах війни забезпечення безпеки співробітників антикорупційних органів є важливою задачею. Також важлива конфіденційність розслідувань для захисту даних і джерел інформації. Наразі серед актуальних – принцип взаємодії з міжнародними партнерами: міжнародними організаціями, партнерами для обміну інформацією, досвідом, технічної підтримки та спільних дій у боротьбі з корупцією. Прозорість та відкритість: забезпечення прозорості діяльності антикорупційних органів допомагає підвищити довіру громадськості та зменшити ризик зловживань. Сюди ж можна віднести комунікацію з громадськістю: активна комунікація з громадськістю допомагає пояснити важливість роботи антикорупційних органів та отримати підтримку суспільства. Треба зазначити, що останні події та зміни в подальшому також будуть впливати на антикорупційну ситуацію в Україні після війни, і це додає більше актуальності даній інформації, акцентує на необхідності відслідковувати джерела новин або офіційних урядових документів.

Європейська комісія у висновку заявки на членство в Європейському Союзі, поданому Україною зазначила: «Україна досягла значного прогресу на шляху до верховенства права, проте подальша боротьба з корупцією залишається однією з основних вимог суспільства»[1]. У період з лютого 2019 по грудень 2022 року до Єдиного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення зареєстровано 44354 особи, з них 13764 за кримінальними правопорушеннями, 28447 за адміністративними та 2150 за дисциплінарними правопорушеннями [2].

Як зазначає М. Хавронюк, «створення незалежних антикорупційних інституцій в Україні є важливим кроком, який допомагає відслідковувати корупційні практики та карати чиновників, причетних до корупції» [3].

На ефективність діяльності антикорупційних інститутів впливають такі фактори: недостатня кількість фахівців з питань антикорупційної політики з відповідною кваліфікацією та досвідом діяльності; відсутність досвіду діяльності антикорупційних органів, урахування в роботі досвіду європейських та світових практик, що не завжди працює в нашій країні; антикорупційні органи повільно розпочали свою діяльність, оскільки дуже

довго формувався їх кадровий склад; відсутня взаємодія зазначених антикорупційних органів, яка повинна бути врегульована в чинних нормативно-правових документах, водночас антикорупційні інституції дублюють діяльність одна одної.

Список використаних джерел:

1. Висновки Європейської ради щодо України та заявок на членство України, Республіки Молдова та Грузії, 23 червня 2022 року. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/висновки-європейської-ради-щодо-україни-та-заявок-на-членство-україни_uk?s=232.

2. Єдиний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL: <https://corruptinfo.nazk.gov.ua>.

3. Як Україні зробити антикорупційні інституції більш ефективними? URL: <https://rpr.org.ua/news/yak-ukraini-zrobyty-antykoryuptsiyni-instytutsii-bilsh-efektyvnymu>

Єфімова І.В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі інформаційні технології стрімко проникають у всі сфери життя, роблячи значний вплив на соціальні, економічні та культурні аспекти. Особливо помітним є їх вплив на правопорядок та кримінальну діяльність, де інформаційні технології відкривають нові можливості для злочинців та водночас створюють виклики для правоохоронних органів. Криміналістика, наука, яка спеціалізується на зборі, аналізі та оцінці доказів, змушена адаптуватися до цифрової ери, в якій цифрові сліди стають такими ж значущими, як традиційні фізичні сліди. Злочинність, адаптована до інформаційної доби, вимагає від криміналістів розробки та впровадження нових методологій та технологічних рішень для ефективного розкриття та розслідування. Використання інформаційно-телекомунікаційних систем злочинцями для координації злочинних дій, обміну інформацією та уникнення виявлення, вимагає від криміналістів нових підходів у виявленні та аналізі електронних доказів. Актуальність теми криміналістики у контексті інформатизації посилюється високою активністю злочинців у використанні цифрових платформ [1, С. 62]. Це ставить перед фахівцями задачу не просто збирати електронні сліди, але й глибоко аналізувати їх з метою виявлення зв'язків між злочинами та їхніми виконавцями. Тому, криміналістика сьогодні є не просто науковою дисципліною, а ключовим елементом у структурі національної безпеки та боротьби зі злочинністю, адаптованою до умов швидкісної цифрової трансформації суспільства.

Основні інновації у сучасній криміналістиці активно включають впровадження передових технологій, які спрямовані на ефективний збір та глибокий аналіз цифрових доказів, особливо гостро це відображається наразі, коли наша країна перебуває в умовах воєнного стану. Відтак, у зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних технологій, злочинці все частіше використовують інформаційно-телекомунікаційні системи для планування та координації своїх злочинних дій, часто залишаючи за собою електронні сліди. Ці сліди можуть бути виявлені та проаналізовані криміналістами за допомогою новітніх технічних засобів, створюючи можливості для більш точного встановлення обставин злочину [2, С. 52].

Наразі одним із пріоритетних напрямків у криміналістиці є розробка та освоєння спеціалізованих технічних інструментів, призначених спеціально для фіксації та аналізу цифрових слідів, таких як дані з мобільних телефонів, комп'ютерів та інших електронних пристроїв. Це стає ключовим у виявленні злочинних діянь, які інтегровані з використанням сучасних технологій. Тим не менш, попри значні досягнення, галузь цифрової криміналістики все ще знаходиться на стадії розвитку та потребує подальшого вдосконалення. Існує критична необхідність в уточненні та стандартизації методів, які використовуються для роботи з цифровими доказами. Серед нових викликів — ідентифікація та класифікація нових видів цифрових доказів, що вимагає не тільки технічних знань, а й глибокого розуміння юридичних аспектів зберігання та обробки даних [3].

Розвиток криміналістики у сфері інформаційних технологій, таким чином, включає розробку нових методик та інструментів для збору, фіксації та аналізу електронних слідів, що стає вирішальним для подальшого прогресу в розслідуванні злочинів, які вчиняються за допомогою або з використанням цифрових технологій [1, С. 65]. Науково-технічний прогрес в області інформаційних технологій вимагає від криміналістики швидкого адаптування та розвитку нових методик, які б дозволяли ефективно протидіяти злочинності в цифровому просторі. Необхідно активізувати дослідження в галузі криміналістики для розробки точних і надійних методів збору доказів, що знаходяться в електронній формі.

Особливу увагу слід звернути на захист та збереження доказів, що швидко можуть бути знищені або модифіковані. Також важливою є робота над удосконаленням правових та етичних рамок для використання цифрових даних в кримінальних розслідуваннях. Розвиток цифрової криміналістики повинен відбуватися паралельно із становленням міжнародних стандартів, що дозволить ефективно використовувати новітні досягнення у боротьбі з глобалізованою злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Коросташова І. М., Свередюк Т. С. Слідчий експеримент в криміналістиці: питання підготовки і тактики проведення. *Український*

правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 26 трав. 2023 р. Дніпро, 2023. С. 63–65.

2. Бондаренко І.П., Андреев Д.В. Застосування сучасних цифрових комунікацій та інформаційних технологій у фіксації та розслідуванні воєнних злочинів. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 52-56.

3. Криміналістика: поняття, предмет, природа та завдання криміналістики. *Освіта.UA*.

URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9588/> (дата звернення: 13.04.2024).

Коротаєв В.М., к.ю.н.,
директор Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЦЕНТРУ МВС УКРАЇНИ

Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України відіграє важливу роль у забезпеченні верховенства права та ефективності правоохоронної діяльності в країні. Здійснюючи комплексні криміналістичні експертизи та наукові дослідження, центр сприяє розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень, забезпечуючи об'єктивність та наукову обґрунтованість вироків і рішень правоохоронних органів.

НДЕКЦ МВС у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, міжнародними договорами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства України, нормативними документами у сфері стандартизації, наказами МВС [1].

У контексті постійних змін у суспільному та технологічному середовищі, розвиток науково-дослідних методів та технологій стає невід'ємною умовою для вдосконалення роботи центру та підвищення його ефективності. Отже, аналіз та оцінка поточного стану та перспектив розвитку Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України є актуальним завданням для наукового співтовариства та практикуючих правознавців. У даній статті проводиться аналіз функціонування центру з точки зору забезпечення верховенства права в його діяльності, виокремлюються проблемні аспекти та шляхи їх вирішення, а також розглядаються перспективи подальшого розвитку експертно-криміналістичної служби в Україні.

Підкреслюючи важливість діяльності НДЕКЦ МВС України варто зазначити, що це є ключовою установою в системі правоохоронних органів країни, відповідальною за проведення комплексних криміналістичних експертиз та наукових досліджень, спрямованих на розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Важливість центру полягає не лише у наданні об'єктивної та науково обґрунтованої інформації для вироків та рішень правоохоронних органів, а й у його внеску у забезпечення верховенства права та виконання законів країни. Як зазначає В.М. Тертишник, обов'язковою умовою здійснення судово-експертної діяльності судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах, є наявність свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта, виданого Міністерством юстиції України на підставі рішення Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України, яким надається право на проведення конкретних видів експертиз. Судовий експерт при виконанні процесуальних дій повинен мати при собі і пред'являти на вимогу відповідних посадових осіб свідоцтво про присвоєння йому кваліфікації судового експерта. У письмових висновках експерта, крім даних, передбачених чинним законодавством, обов'язково зазначаються номер, дата видачі і строк дії свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта [2, С. 15].

Забезпечення верховенства права в діяльності НДЕКЦ включає в себе кілька ключових аспектів. Відтак, дотримання принципів об'єктивності та незалежності у проведенні експертиз та досліджень. Експерти центру мають дотримуватися наукових методів та стандартів під час збору та аналізу доказів, щоб уникнути будь-якого впливу зовнішніх чинників на їхні висновки. Крім того, важливим є забезпечення прозорості та доступності інформації про методи та процедури, використовувані під час експертиз, що дозволяє забезпечити відкритість та довіру до результатів досліджень.

Не менш важливим ключовим аспектом забезпечення верховенства права є додержання вимог законодавства та міжнародних стандартів у сфері криміналістики. НДЕКЦ повинен працювати у відповідності з чинними законами та нормативно-правовими актами, а також урахувати міжнародні стандарти та практики у галузі криміналістики. Це забезпечує високий рівень професійності та довіру до результатів роботи центру як у внутрішній, так і в міжнародній спільноті.

Крім того, постійне вдосконалення методів та технологій, використовуваних у діяльності центру, з урахуванням швидкого розвитку технологій та змін у сфері кримінальних правопорушень, НДЕКЦ постійно адаптуватися та вдосконалювати свої методи та технології. Це може включати в себе впровадження новітніх аналітичних інструментів, використання новітніх технологій досліджень та експертиз, а також постійну підвищення кваліфікації співробітників.

У цілому, забезпечення верховенства права в діяльності НДЕКЦ МВС України вимагає систематичного підходу, який враховує принципи об'єктивності, додержання законодавства та постійного

вдосконалення методів та технологій. Окреслене сприяє забезпечити високу якість експертних досліджень та довіру до результатів їхньої роботи, що є важливим фактором у зміцненні правової держави та боротьбі зі злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text> (дата звернення: 11.03.2024).

2. Тертишник В., Сачко О., Варава В. Судова експертологія : Курс лекцій. Харків : Право, 2021. 280 с.

Кривонос М.В. , к.ю.н., доц., доцент кафедри поліцейської діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів поліції Луганського навчально-наукового інституту ім. Е. О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ

СПЕЦИФІЧНІ МЕТОДИ КООПЕРАЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну призвело до вчинення численних, у тому числі воєнних, злочинів, які характеризуються складними механізмами учинення та значними наслідками, такими як руйнування цивільної інфраструктури та велика кількість жертв. Багато злочинів вчинено в умовах неочевидності і часто на фронті, що ускладнює збір доказів та встановлення обставин. Розслідування цих злочинів потребує відновлення контролю над окупованими територіями, проведення різноманітних слідчих дій та використання сучасних технологій. Цей процес є викликом для правоохоронної системи і вимагає розробки адаптованих методів для ефективного збору доказів та швидкого реагування на нові загрози.

Складнощі організації цього процесу також додає необхідність дієвої синхронізації діяльності різних служб органів і підрозділів системи МВС, інших міністерств, відомств та правоохоронних органів (СБУ, ДБР, ГПУ) [2, с. 52] для забезпечення оптимального режиму їх роботи, ефективності документування злочинів та прийняття обґрунтованих процесуальних рішень, виконання завдань кримінального провадження.

Враховуючи викладене вище, обговорення методів співпраці правоохоронних органів у процесі документування воєнних злочинів є важливим і актуальним. Аналіз цієї проблематики включатиме оцінку викликів, з якими зіштовхуються правоохоронці, розгляд перспективних напрямків взаємодії та визначення ключових джерел важливої інформації про досліджувані кримінальні правопорушення. О.М. Дуфенюк звертає увагу на те, що процес документування воєнних злочинів пов'язаний з цілою низкою викликів, з якими не стикалися правоохоронні органи «в

мирні часи»: безпекових, які полягають у тому, що значна частина деокупованої території досі залишається небезпечною для роботи з точки зору мінної загрози, слідчо-оперативним групам доводиться діяти в умовах підвищеного ризику швидкої зміни обстановки, наявності великої кількості вибухонебезпечних об'єктів, загроз обстрілів, обвалів, руйнувань будівель та споруд, пошкодження мереж та автошляхів тощо; логістичних, що пов'язані з необхідністю забезпечення належних умов для планування та організації роботи слідчо-оперативних та слідчих груп (перевезення, розміщення, проживання, харчування, відпочинку; забезпечення необхідними техніко-криміналістичними засобами, спеціальним одягом та допоміжними засобами, іншим необхідним обладнанням), у тому числі залучення іноземних фахівців, створення міжнародних спеціалізованих груп фахівців тощо; тактичних, що проявляються у значній кількості епізодів та місць подій, які необхідно ретельно оглянути; великій кількості свідків, потерпілих, слідів та речових доказів на місцях вчинення злочинів; переміщенні свідків, потерпілих (через евакуацію, примусове вивезення, викрадення тощо); загрозах повторного травмування допитуваних осіб; комунікаційних, що пов'язані з необхідністю налагодження внутрішньої відомчої та зовнішньої комунікації для об'єктивного та своєчасного висвітлення відомостей про виявлені факти порушень міжнародного гуманітарного права; геополітичних, що проявляються у системному недотриманні державою агресором норм міжнародного права, протидії розслідуванню, перекручуванні фактів, знищенні слідів, документів, поширенні неправдивих відомостей, залякуванні людей тощо) [3, с. 370]. Означені та інші загрози, ризики та вразливі місця необхідно оцінювати на етапі планування заходів та постійно переглядати протягом всього процесу документування, для об'єктивного аналізу обстановки, що постійно змінюється. За цих обставин запорукою ефективного документування ознак воєнних злочинів вважаємо плановане поєднання зусиль слідчих та оперативних підрозділів різних правоохоронних органів, задіяних до цього процесу, отримання, збирання, накопичення та використання відповідно до вимог законодавства інформації про осіб, причетних до їх учинення, а також події і факти, які можуть сприяти їх розкриттю.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко І.П., Андреев Д.В. Застосування сучасних цифрових комунікацій та інформаційних технологій у фіксації та розслідуванні воєнних злочинів. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 52-56.
2. Дуфенюк О.М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. 4. С. 369–374.

Луценко Я.Л., доктор філософії зі спеціальності 081 – Право,
доцент спеціальної кафедри
Національної академії СБ України

ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДНА З УМОВ ВИКОРИСТАННЯ ОТРИМАНИХ МАТЕРІАЛІВ У ДОКАЗУВАННІ

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні матеріали, що містять фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, можуть використовуватися як докази у кримінальному провадженні. У ст. 5 цього Закону наведено вичерпний перелік оперативних підрозділів, уповноважених проводити цей вид діяльності, а саме систему гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1].

Про можливість використання зібраних оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» матеріалів, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зазначається і у КПК України. Так, за умови відповідності таких матеріалів вимогам ст. 99 КПК України вони визнаються документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази. У цій же статті надано визначення документу, під яким пропонується розуміти спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [2].

Законодавче визначення доказів у кримінальному провадженні наведено у ст. 84 КПК України, де під ними слідує розуміти фактичні дані, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи та висновки експертів.

Зібрані під час здійснення оперативно-розшукової діяльності докази (докази-документи) мають бути належними та допустимими. Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів (ст. 85 КПК України). У свою чергу, допустимими є докази, які отримані у порядку, встановленому КПК

України. Недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією, законами України і міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст.ст. 86, 87 КПК України).

З викладеного вбачається, що допустимість отриманих під час здійснення оперативно-розшукової діяльності доказів значною мірою зумовлена дотриманням засади верховенства права, відповідно до якої людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У кримінальному провадженні згадана засада застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ст. 8 КПК України).

Недотримання під час здійснення оперативно-розшукової діяльності засади верховенства права може мати наслідком істотне порушення прав людини, зазвичай спричинене проведенням відповідних оперативних заходів, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов чи належної правової процедури. Зазначене є істотним порушенням прав людини, а отримані в результаті цього матеріали (документи-докази), відповідно до ст. 87 КПК України, мають визнаватися недопустимими. Це зумовлено тим, що зібрані з такими порушеннями докази, відповідно до запозиченого в англосаксонській системі права принципу «*fruit of the poisonous tree*», є «плодами отруєного дерева», використання яких у кримінальному провадженні може призвести до винесення несправедливого рішення загалом, незалежно від доказової сили таких доказів і від того, чи мало їх використання вирішальне значення для його прийняття. Зважаючи на викладене суд, у разі встановлення недопустимості доказу під час судового розгляду, має визнати цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.

У підсумку констатуємо, що неухильне дотримання під час здійснення оперативно-розшукової діяльності прав і свобод людини, які складають зміст засади верховенства права, та вимог КПК України, що висуваються до фактичних даних, є однією із умовою належного використання отриманих матеріалів у доказуванні в кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88.

Мінеєв А.С., здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів.
Тертишник В.М., д.ю.н., проф., професор кафедри
правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ДОПУСТИМІСТЬ ТА ДОСТОВІРНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ ОСОБИ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Питання дотримання прав людини під час проведення негласних слідчих розшукових дій (далі - НСРД) та використання їх результатів як доказів у кримінальному провадженні залишається вкрай актуальним для вітчизняної теорії та практики. Для висвітлення деяких з них, ми проаналізуємо судову практику щодо визнання недопустимим доказом результатів НСРД, передбаченої статтею 260 КПК України - Аудіо-, відеоконтроль особи.

Відповідно до статті 260 КПК України Аудіо-, відеоконтроль особи є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

Тертишник В. М. зазначає, що *аудіо, відеоконтроль особи* – це негласна слідча (розшукова) дія, що здійснюється за рішенням слідчого судді у провадженні щодо тяжких чи особливо тяжких злочинів, якщо іншим способом отримати інформацію неможливо, і полягає в негласному (без відома особи) спостереженні за особою та фіксації із використанням технічних засобів її розмови або інших дій, що стосуються кримінального правопорушення [7, с. 605]

Проблеми використання в доказуванні результатів аудіо, відеоконтролю особи, а також проблеми електронних та цифрових доказів, все активніше аналізуються в сучасних виданнях. [1-8] Між тим, питання допустимості доказів, отриманих в результаті НСРД потребують додаткової уваги.

Першою й найбільш розповсюдженою підставою визнання результатів даної НСРД недопустимим доказом є відсутність процесуальних документів, які стали підставою для проведення НСРД у матеріалах кримінального провадження під час судового розгляду. Дана проблема пов'язана зокрема з тим, що дані процесуальні документи мають гриф секретності, й для їх відкриття стороні захисту на виконання положень ст. 290 КПК України та долучення до матеріалів кримінального провадження вони мають бути вчасно розсекречені. Однак, на практиці дана процедура не завжди відбувається вчасно (якщо взагалі відбувається).

Також потрібно звертати увагу на наявність у матеріалах кримінального провадження такого процесуального документа як

доручення слідчого чи прокурора про проведення оперативними співробітниками негласної слідчої (розшукової) дії. Без його наявності неможливо встановити чи проводилась слідча дія уповноваженою особою. Відсутність такого доручення у матеріалах кримінального провадження може призводити до визнання результатів негласної слідчої розшукової дії недопустимим доказом.

Суд повинен мати повний ланцюг процесуальних документів, необхідних для належної оцінки результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Визначення того, чи проводилась відповідна дія уповноваженою особою, є обов'язковим для вирішення питання про допустимість/недопустимість певного доказу.

Відповідно до останньої судової практики Верховного Суду, невжиття прокурором усіх заходів щодо розсекречення під час досудового розслідування таких процесуальних документів як ухвала слідчого судді (санкція на проведення НСРД), клопотання слідчого або прокурора про надання дозволу на проведення НСРД, що призводить до невідкриття їх стороні захисту в порядку ст. 290 КПК під час досудового розслідування, їх відсутності у матеріалах провадження – є підставою для визнання результатів НСРД недопустимим доказом.

На практиці, доволі часто виникають деякі питання, стосовно процесуальної форми клопотання про надання дозволу на проведення аудіо-, відеоконтролю особи. Найчастішим аргументом захисників в даному випадку є те, що вони не містять відомостей про ідентифікаційні ознаки, які дозволяють унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо. Втім, посилення на положення п. 8 ч. 2 ст. 248 КПК України є не зовсім вдалим рішенням як з точки судової практики, так й логіки. У постанові Верховного Суду у справі № 572/1684/19 від 19 травня 2021 року зазначається наступне: «За змістом п. 8 ч. 2 ст. 248 КПК України у клопотанні про дозвіл на проведення НСРД зазначаються «відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволяють унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо». Таким чином, обсяг таких відомостей, які дозволяють ідентифікувати об'єкт спостереження, може бути різним в залежності від виду НСРД. У цьому кримінальному провадженні йдеться про клопотання про надання дозволу на проведення аудіо-, відеоконтролю особи і це клопотання містило вказівку на конкретну особу, щодо якої проводилася НСРД, а саме на ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_2, жителя АДРЕСА_1. Вказаних відомостей було цілком достатньо для ідентифікації особи в ході проведення у цьому кримінальному провадженні НСРД у виді відеоконтролю особи».

Окремим блоком порушень, які можуть призвести до визнання результатів НСРД недопустимим доказом є істотні порушення при протоколюванні.

Першим із цих порушень можливо назвати складання протоколу НСРД з порушенням вимог ч. 3 ст. 252 КПК України, яка передбачає, що протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору. На практиці бувають випадки, коли протоколи складаються через добу, тиждень або навіть місяць після завершення проведення негласної слідчої (розшукової) дії й відповідно передаються прокурору із порушенням зазначеного строку.

Між тим, у Постанові Верховного Суду від 22.10.2021 колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду, справа № 487/5684/19 зазначено, що саме по собі порушення строків щодо складання відповідного протоколу та передання його прокурору не тягнуть істотних порушень прав і свобод людини.

У судовій практиці неодноразово постає питання, чи визнаються недопустимими результати НСРД, якщо *при складанні протоколу було порушено вимоги процесуальної форми даного документу* (ст. 104 КПК). Враховуючи багатоманітність можливих порушень, важко надати однозначну відповідь на це питання, адже далеко не кожне недотримання форми призводить до істотних порушень прав людини. Наведемо деякі приклади порушень, які можуть призводити до недопустимості доказу: а) у протоколі не зафіксовано ходу процесуальної дії, системно не відображено весь перебіг даної процесуальної дії, а відображено лише отримані під час НСРД результати; б) у протоколі відсутні підписи відповідних посадових осіб, дата його складання. Наведені нами два типи порушень найчастіше призводять до визнання результатів НСРД недопустимими доказом, у першому випадку через відсутність описової частини, у другому – через відсутність підписів або дати складання (що фактично призводить до того, що даний об'єкт не можна вважати процесуальним документом).

Однак, на практиці виникають й більш складні ситуації. Наприклад, захисники неодноразово вказують на відсутність у протоколах відомостей про технічні засоби, які використовувались при проведенні НСРД, як підставу визнання результатів недопустимим доказом

У рішенні від 12 лютого 2019 року у справі «Якуба проти України» ЄСПЛ зазначив, що *право на розкриття відповідних доказів не є абсолютним правом. У будь-якому кримінальному провадженні можуть виникати конкуруючі інтереси, наприклад, національна безпека або необхідність захисту свідків, що піддаються ризику репресій, або збереження таємних поліцейських методів розслідування злочинів, які повинні бути урівноважені з правами обвинувачених. У деяких випадках може бути необхідним отримання певних доказів від сторони захисту, щоб зберегти основні права іншої особи або захистити важливий суспільний інтерес. Для гарантування обвинуваченому справедливого судового розгляду будь-які труднощі, які викликають обмеження прав захисту,*

повинні бути належним чином компенсовані процедурами, яких дотримуються судові органи.

В одній з останніх правових позицій, викладеній в постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 26 вересня 2023 року у справі № 404/2409/20, зазначено, що відсутність у протоколах будь-яких більш детальних відомостей про копіювальний пристрій, маршрути пересування, осіб по встановленню обладнання, за допомогою якого здійснювалися аудіо-, відеоспостереження та інші деталі не можуть бути підставою для визнання цих протоколів та самої процесуальної дії недопустимою.

З огляду на зазначене, можна дійти висновку, що незазначення відомостей про використовувані оперативно-технічні засоби негласного отримання інформації у протоколі обумовлено потребою збереження у таємниці методів проведення негласних слідчих (розшукових) дій і не призводить до визнання доказів недопустимим.

Список використаних джерел:

1. Авдєєва Г., Живуцька-Козловська Е. Проблеми використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві України та США. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2023. Випуск 1 (30). С. 126–143.
2. Батраченко Т. С. Верховенство права на прикладі реалізації основних засад забезпечення кібербезпеки. IV Міжнародній науково-практичній конференції «Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики» (м. Дніпро, травень 2022 р.). Дніпро, 2022. С. 121–123.
3. Криміналістика: мультимедійний навчальний підручник / Антонюк П. Є. та інші. Київ: НАВС, 2020. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/criminalistics/info/vstup.html>
4. Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення). / В. М. Тертишник, Д. В. Каменський, О. Г. Кошовий, М. В. Корнієнко, О. І. Тертишник, В. В. Ченцов, С. Є. Шишков; за заг. ред. доктора юрид. наук, професора В.М. Тертишника. Київ: Алерта, 2021. 345 с. ISBN 978-617-566-663-0
5. Ратнова А. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні: дис... доктора філософії: спеціальність 081 Право / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. .
6. Скрипник А.В. Використання цифрової інформації у кримінальному процесуальному доказуванні: монографія. Х.: Право, 2022. 408 с
7. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 19-те, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2022. 1128 с. ISBN 978-617-566-718-7
8. Чернявський С.С., Орлов Ю.Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства, № 2, 2017. С. 114–116.

Постолов Т.О., доктор філософії в галузі права,
старший викладач кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів
Єфімова І.В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

РОЗРОБЛЕННЯ СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ ДЛЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

В умовах сучасної України актуальність проблеми екологічних правопорушень набуває особливого значення через ряд факторів, серед яких важливе місце займають воєнні дії та їх наслідки. Ведення бойових дій на сході країни призводить до серйозної екологічної катастрофи, зокрема, підриву Каховської ГЕС збройними силами Російської Федерації, що призвело до величезних екологічних зруйнувань та загрози життю та здоров'ю місцевого населення. Ці надзвичайні обставини демонструють необхідність розробки та впровадження ефективних криміналістичних методик для розслідування екологічних злочинів. З урахуванням сучасних наукових та технічних досягнень, важливо розробити та застосувати інноваційні підходи до збору, аналізу та документування доказів, що дозволить забезпечити об'єктивність та точність розслідування. На наше переконання, ефективність боротьби з екологічними правопорушеннями значно залежить від удосконалення криміналістичної методики та її адаптації до сучасних викликів і загроз. Впровадження новітніх технологій та наукових підходів стане важливим кроком у розкритті та запобіганні екологічним злочинам в умовах сучасного Українського суспільства.

Формування та удосконалення ефективних криміналістичних методик для розслідування екологічних злочинів стикається з рядом складнощів. Специфіка таких злочинів, їх латентний характер та поширеність у віддалених місцевостях роблять виявлення та фіксацію слідів важким завданням. Крім того, необхідність залучення спеціалістів з різних галузей науки, транскордонний характер окремих видів екологічних кримінальних правопорушень та недостатня обізнаність правоохоронців у сфері екологічного законодавства ускладнюють процес розслідування. Такі виклики вимагають системного підходу та спільних зусиль для успішного протидії екологічним правопорушенням і забезпечення сталого розвитку. Звісно, наявні екологічні проблеми, які не мають антропогенного походження і підпадають під вплив так званих "глобальних змін клімату", таких як повені чи посухи, аномальні коливання температури повітря, атмосферного тиску, магнітні бурі та інші фактори. Проте більшість екологічних кримінальних правопорушень, що відбуваються в Україні, можуть бути вирішені на рівні держави [1].

З урахуванням новітніх досягнень ми маємо можливість пришвидшити та зробити більш ефективним процес розгляду справ з

питань екологічних кримінальних правопорушень, а отже і розслідування цих категорій справ. Зокрема, через залучення можливості штучного інтелекту, машинного навчання та аналізу великих даних для обробки значних обсягів інформації. Також окреслене можливо шляхом використання сучасних засобів криміналістичної техніки, такі як безпілотні літальні апарати, 3D-сканери, тепловізори, для фіксації, вилучення та дослідження матеріальних слідів на місці події.

Погоджуємось із запропонованими рекомендаціями А. Коваленко щодо вдосконалення криміналістичної методики в даній сфері. Відтак, своєчасними є здійснення екологічної політики держави на основі основних принципів соціально-економічного розвитку, створення спеціалізованих підрозділів для розслідування кримінальних правопорушень у сфері екології, розробка галузевих методичних рекомендацій залученням провідних експертів у відповідній галузі, налагодження співпраці з науково-дослідними установами для доступу до новітніх наукових розробок, технічне переоснащення криміналістичних підрозділів сучасними засобами фіксації, збирання та дослідження доказів, посилення міжнародного співробітництва та обміну досвідом щодо розслідування екозлочинів транскордонного характеру, підвищення екологічної свідомості та правової культури громадян шляхом проведення просвітницьких заходів та інформаційних кампаній тощо [2].

Отже, за допомогою новітніх технологій та впровадженням спеціалізованих підрозділів можна покращити ефективність розслідування екологічних кримінальних правопорушень і забезпечити більш ефективний захист навколишнього середовища.

Підсумовуючи вищевикладене, варто наголосити на нагальній необхідності удосконалення криміналістичної методики для боротьби з екологічними кримінальними правопорушеннями в Україні. Запропоновані рекомендації, що включають створення спеціалізованих підрозділів, міжнародне співробітництво та підвищення екологічної свідомості громадян. Також акцентуємо на важливості використання новітніх технологій та підходів для успішного розслідування та запобігання екологічним кримінальним правопорушенням в Україні.

Подальші наукові пошуки будуть спрямовані на розвиток ще більш ефективних та інноваційних методів розслідування екологічних кримінальних правопорушень. Основні напрямки досліджень будуть включати в себе подальше вдосконалення технологій збору, аналізу та документування доказів, розвиток автоматизованих систем обробки інформації, а також вивчення впливу глобальних змін клімату на екологічні правопорушення. Крім того, важливим напрямком буде розробка імовірних стратегій для ефективної превентивної діяльності та управління ризиками, спрямованими на запобігання таким правопорушенням.

Список використаних джерел:

1. Екологічна свідомість: екологічні права, дотримання яких варто вимагати. Веб-сайт. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/>

ekologichne-pravo-turistichne-pravo/ekologichna-svidomist-ekologichni-prava-dotrimannya-yakih-varto-vimagati.html (дата звернення: 03.05.2024)

2. Коваленко А. Можливості використання технологій 3D сканування для фіксації та дослідження об'ємних слідів взуття. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. № 29. 2021. С. 253-260.

Розгон О.Г., к.ю.н., доц.
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оперативно-розшукова діяльність істотно впливає на ефективність розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, і є критичною для стратегій запобігання, профілактики та попередження кримінальних правопорушень. Ключовим законодавчим актом, який встановлює основи, мету та основні функції цієї діяльності, є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідно до цього закону, співробітники оперативних підрозділів здійснюють свої функції у відповідності до законодавчих положень.

Деталізуючи суть оперативно-розшукової діяльності, варто зазначити, що згідно із змістом ст. 2 зазначеного Закону, ця діяльність включає систему як гласних, так і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, які здійснюються за допомогою оперативних та оперативно-технічних засобів. Ці заходи формують основу для комплексного підходу до виявлення та запобігання злочинності, що має вирішальне значення для забезпечення національної безпеки [1].

Слід підкреслити, що в контексті розслідування кримінальних правопорушень, оперативно-розшукова характеристика кримінального правопорушення відіграє значущу роль. Проте, наразі в юридичній літературі відсутнє однозначне визначення цього терміну. В контексті господарських злочинів, цю характеристику зазвичай розуміють як систематизовані відомості, що використовуються для виявлення, припинення та документації злочинів, а також для аналізу їхніх причин і умов. Окрім того, деякі автори вбачають в оперативно-розшуковій характеристиці комплекс кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних та психологічних аспектів злочину. Ці аспекти сприяють глибшому розумінню особливостей суб'єкта злочину та дозволяють ефективно застосувати відповідні сили, засоби та заходи оперативно-розшукової діяльності для профілактики злочинності [2, с. 19].

І.В. Сервецький у своїх дослідженнях розглядає профілактичну діяльність як процес, що активно зосереджений на виявленні та нейтралізації причин та умов, які можуть сприяти злочинності. Він

визначає цю діяльність як комплексну стратегію, спрямовану на ідентифікацію осіб, чиї дії відхиляються від законних вимог і норм поведінки, з метою застосування профілактичних методів впливу до таких осіб. Це включає не тільки реагування на вже вчинені правопорушення, але й активні дії з запобігання потенційним злочинам, забезпечуючи таким чином комплексний підхід до зміцнення законності та порядку [3, с. 4].

Визначення зазначеної профілактики засноване на діяльності, спрямованій на зниження рівня злочинності та ліквідацію криміногенних факторів, що сприяють їй. Така профілактика є інтегральною частиною оперативно-розшукової характеристики злочину. Враховуючи це, слід зазначити, що глибоке розуміння особистісних характеристик злочинців, які вчиняють кримінальні правопорушення у даній сфері, надає оперативним працівникам можливість ефективно планувати заходи з розміщення негласного апарату, обирати оптимальні методи документування протиправних дій, з урахуванням особливостей особистості злочинців, та забезпечувати всебічне та тактично вірне виконання завдань по оперативному забезпеченню досудового розслідування та судового розгляду цих правопорушень.

Важливо відзначити, що кримінально-правова характеристика визначає основні атрибути кримінального правопорушення, такі як його стадії, структура, і аналізує їх з точки зору суспільної небезпеки, протиправності та відповідальності. Кримінально-правові ознаки служать фундаментом для оперативно-розшукової характеристики злочинів, адже без визначення ознак складу кримінального правопорушення оперативно-розшукова діяльність не може бути ефективною. Однак у контексті оперативно-розшукової характеристики, кримінально-правові ознаки набувають особливого значення, відмінного від їх ролі у кримінальному праві. Наприклад, певні ознаки, які у кримінальному кодексі України вважаються кваліфікуючими чи обтяжуючими обставинами, такі як мотив злочинної поведінки чи повторність вчинення правопорушення, з точки зору оперативно-розшукової діяльності допомагають точніше визначити спосіб дій злочинця, обрати методи документування злочинів, а також встановити ефективні заходи профілактичного впливу на особу [4, с. 127].

Основними компонентами оперативно-розшукової характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності є наступні: предмет та об'єкт злочинного посягання; стан, структура, динаміка, причини та умови, які спричиняють вчинення кримінального правопорушення; типові та оригінальні методи вчинення та маскування конкретного виду злочину у господарській сфері; сліди вчинення кримінального правопорушення; характеристика осіб, які вчиняють такі незаконні дії; можливість оперативного припинення діяльності цих осіб з метою подальшого збору оперативної інформації та організації документування цих кримінальних правопорушень.

Отже, можна зробити висновок, що оперативно-розшукова характеристика кримінального правопорушення відіграє значну роль у

розслідуванні вчинених злочинів у сфері господарської діяльності. Її важливість підтверджується тим, що оперативні підрозділи, маючи доступ до відповідної інформації, можуть ефективно вживати заходів для виявлення та затримання осіб, винних у скоєнні злочинних діянь.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 06.04.2024)

2. Печерський О. В. Характеристика злочинів, пов'язаних із примушуванням до виконання майнових зобов'язань. Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ, 2010. 193–201 с.

3. Сервецький І. В. Спеціальна діяльність правоохоронних органів, що здійснюється під час проведення гласних, негласних слідчих (розшукових) дій. Часопис Академії адвокатури України, 2012. 1–6 с.

4. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері: монографія / В. І. Василичук. Київ: Заграй, 2013. 344 с.

Розгон О.Г., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів
Кутіщев С. В., здобувач вищої освіти
Університету митної справи та фінансів

ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ З ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Таємниця приватного спілкування як частина приватного життя визнається і захищається міжнародним правом, яке регулює суспільні відносини у сфері прав людини, як невід'ємна частина будь-якого сучасного правового і демократичного суспільства, і закріплено в національному законодавстві багатьох країн, у тому числі й України.

Комунікація означає передачу інформації від однієї особи до іншої в будь-якій формі, безпосередньо або через будь-який вид засобів зв'язку.

Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб (ч. 3 ст. 258 КПК України).

Під електронною інформаційною системою розуміється взаємозв'язок технічних засобів (комп'ютерів, серверів, апаратно-програмних комплексів, зовнішніх запам'ятовуючих пристроїв, локальних комп'ютерних мереж та інших технічних засобів). Також до цього можна віднести використання інформаційних технологій, які реалізують обробку інформації та використовуються для збору,

зберігання, обробки, пошуку, розповсюдження, передачі та замовлення інформації в електронному вигляді. При цьому до складових електронних інформаційних систем слід віднести бази даних, системи керування базами даних, клієнтське програмне забезпечення, доступ до яких обмежено їх власниками, чи зберігачами, зокрема шляхом використання систем логічного захисту

Пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування (ч. 1 ст. 264 КПК України).

Зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин може здійснюватися шляхом прямого фізичного доступу спеціалістів уповноважених підрозділів правоохоронних органів або шляхом програмного проникнення.

Негласне зняття інформації з електронно-обчислювального пристрою полягає у використанні технічних засобів з великими ресурсами оперативної та довготривалої пам'яті для забезпечення повного копіювання інформації з жорсткого диска. Електронні носії інформації підозрюваних і підсудних. Програмне проникнення в електронні інформаційні системи здійснюється шляхом використання спеціальних програмних продуктів, що забезпечують подолання захисних систем і копіювання інформації, що обробляється в цих системах, на віддалені комп'ютери, що використовуються уповноваженими органами, які виконують цю негласну слідчу (розшукову) дію.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем – це нова слідча (розшукова) дія, регламентована ст. 264 КПК України, зміст якої полягає в одержанні інформації, що міститься в електронних інформаційних системах (планшетах, смартфонах, персональних комп'ютерах, або на зовнішніх накопичувачах інформації, що приєднувалися до електронних інформаційних систем, в автоматичних системах чи комп'ютерних мережах), та яка може проводитись або за згодою власника, володільця чи утримувача такої електронної інформаційної системи, та якщо доступ до неї не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту, або в примусовому порядку за ухвалою слідчого судді [3, с. 568].

До способів опосередкованого доступу до комп'ютерної інформації належать способи безпосереднього та електромагнітного перехоплення. Пряме перехоплення є найпростішим способом доступу до електронних інформаційних систем. Перехоплення може відбуватися безпосередньо через зовнішні канали зв'язку системи або через лінії, безпосередньо підключені до периферійних пристроїв. При цьому цілями прямого

перехоплення є дротові кабельні системи, наземні мікрохвильові системи та системи урядового зв'язку. [2, с. 57]

Порядок зняття інформації з електронних інформаційних систем визначений загальними правилами провадження негласних слідчих (розшукових) дій. Негласне зняття інформації з електронних інформаційних систем може здійснюватись як шляхом безпосереднього фізичного доступу до них, так і шляхом застосування спеціальних програмних продуктів із подоланням системи логічного захисту й полягає в копіюванні інформації із жорсткого диска (дисків) та інших електронних носіїв інформації. Особливість об'єкта дослідження зумовлює необхідність залучення до проведення цієї слідчої дії спеціаліста – фахівця у сфері комп'ютерних технологій [3, с. 569]..

Підсумовуючи, слід зазначити, що видалення інформації з електронних інформаційних систем набуває все більшого застосування на практиці. Це пов'язано з широким використанням електронної інформації в різних сферах суспільного життя, розширенням сфери злочинів, розширення масштабів електронно-інформаційних злочинів. Ця негласна оперативно-розшукова (детективна) операція за допомогою комп'ютерних технологій дозволяє правоохоронним органам ефективно розслідувати злочини, хоча потребує детального вивчення та вдосконалення її застосування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.12 р. № 4651- VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №№ 9-10, 11-12, 13. Ст. 88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 4.05.2024).

2. Михальчук Т.В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів: дис. канд. юр. наук. Київ, 2010.

3. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 21-ше, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2024. 1060 с. ISBN 978-617-566-823-8

Рубашенко М.А., к.ю.н., доц.

доцент кафедри кримінального права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА СПІВПРАЦІ З ОКУПАНТОМ У ПРАКТИЦІ ВЕРХОВНОГО СУДУ: АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СПРАВ

1. Верховний Суд (ВС) у системі судоустрою України займає провідне місце не лише через те, що його рішення, постановлені в кримінальних справах, як суду касаційної інстанції, є остаточними та оскарженню не підлягають. В основі його особливо правового статусу лежить

повноваження ВС забезпечувати однакове застосування норм матеріального і процесуального права, у тому числі й шляхом використання широкої палітри методів тлумачення правових приписів. Наразі ВС утримується від узагальнень судової практики та надання рекомендацій щодо застосування норм права, хоча Закон України «Про судоустрій і статус суддів» наділяє його й такими повноваженнями. Натомість вища судова інстанція зосередилась на формулюванні правових висновків (інакше також – правових позицій) у конкретних кримінальних справах, які згідно зі згаданим Законом визнаються обов'язковими для застосування всіма органи державної влади та враховуються судами при вирішенні відповідних справ.

У практиці ВС за останній рік знайшли відображення позиції вищої судової інстанції стосовно кваліфікації колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК). Тезисно зупинимось на деяких правових позиціях.

2. Одна із постанов ВС стосувалася засудження особи за добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території (ч. 5 ст. 111-1 КК). Засуджений умисно і добровільно зайняв керівну посаду – в.о. керівника Комунального підприємства «Благоустрій міста» самопроголошеної «військово-цивільної адміністрації Куп'янського району Харківської області» у структурі окупаційної адміністрації держави-агресора, та отримував заробітну плату в російських рублях [1].

З точки зору кваліфікації колабораційної діяльності за ч. 5 ст. 111-1 КК принаймні два аспекти знайшли відображення у висновках ВС. По-перше, ВС підкреслив, що в складі цього правопорушення важливим для кваліфікації є місце його вчинення – тимчасово окупована територія України. Важливість цієї ознаки не викликає сумніву. Натомість більшу цікавість викликає те, чи є ця ознака обов'язковою, тобто чи є вона ознакою складу. Як убачається, колабораційна діяльність за суттю відбувається саме в умовах окупації території. Ця ознака має відмежувальне значення, зокрема в контексті співвідношення з більш загальним складом державної зради.

По-друге, у цій справі постала проблема, яка ймовірно, є однією з найбільш неоднозначних та дискусійних в оцінці колаборації з окупантом, а саме – статус ознаки добровільності та її розуміння. ВС відзначив, що «у кримінальному праві добровільним вважається діяння, яке вчинено при можливості вибрати декілька варіантів поведінки, з урахуванням сукупності обставин, які можуть виключати кримінальну протиправність за приписами статей 39, 40 КК» [1]. Іншими словами, вища судова інстанція стала на позицію, яку обстоюють більшість науковців, що досліджують цю проблематику. Згідно з цим пануючим поглядом, добровільність фактично є зайвою вказівкою законодавця, адже будь-яке

діяння, передбачене в Особливій частині КК, має бути добровільним, оскільки статті 39 і 40 є універсальними.

3. Ще одну правову позицію ВС виклав стосовно актуальної проблеми тлумачення добровільного зайняття громадянином України посади в незаконних правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, що становить окрему форму злочину, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК. Суть наукових дебатів полягає в тому, чи йдеться у ч. 7 лише про посади, які пов'язані з виконанням правозастосовних або правоохоронних функцій, чи все ж про будь-яку посаду у правоохоронному органі, зокрема й посаду водія, прибиральника, бухгалтера тощо. У справі, що розглядалась, особа, будучи громадянином України, у період часу з початку липня 2022 року до початку вересня 2022 року, перебуваючи у м. Ізюм, маючи умисел на допомогу державі-агресору та її незаконним правоохоронним органам, створеним на тимчасово окупованій території, з метою завдання шкоди Україні та реалізуючи умисел, вступив в злочинну змову з окупаційними військами російської федерації. Він добровільно зайняв посаду водія чергової частини і почав виконувати обов'язки з перевезення та доставки поліцейських вказаного незаконного органу за необхідними адресами, а також ремонту і догляду за службовим автомобілем [2]. Засуджений вважав, що його дії слід кваліфікувати за ч.2 ст. 111-1 КК, тобто за добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної виконанням адміністративно-господарських чи організаційно-розпорядчих функцій. При цьому він посилався на правовий висновок Великої Палати ВС, згідно з яким при вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу нормативних актів, а також повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення заходів, законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника [3].

ВС, як убачається, використав формальний підхід (*dura lex sed lex*) та зазначив, що у ч. 7 ст. 111-1 КК йдеться не про «працівника правоохоронного органу», а про посаду в правоохоронному органі, що дало підстави відхилити скаргу засудженого. З формальної точки зору такий підхід не викликає заперечень. Справді, у тому чи іншому органі є різні посади, і водій так само входить до штату працівників відповідного органу. Водночас, статус ВС диктує необхідність аналізувати не скільки форму, стільки зміст (суть) норми. А в цій частині розглядувана форма колабораційної діяльності викликає справедливі сумніви. Навряд чи зайняття посад водія, прибиральника, юриста чи бухгалтера в правоохоронному органі настільки відрізняється за ступенем суспільної небезпечності від зайняття таких же посад, наприклад, в незаконно

створених на окупованій території інших органів (місцевої ради, територіального управління органу державної влади, місцевої адміністрації тощо). Однак зайняття останніх охоплюється ч. 2 ст. 111-1 КК, яка карається як кримінальний проступок, у той час як ч. 7 передбачає особливо тяжкий злочин. Різниця колосальна. Проте ВС не наважився аргументувати, чому саме в цьому конкретному випадку зайняття посади водія повинно було отримати таку сувору оцінку.

Список використаних джерел:

1. Постанова ККС ВС у справі № 953/406/23 від 22 січня 2024 року. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116670763> (дата звернення: 18.05.2024).

2. Постанова ВП ВС у справі № 633/195/17 від 30 серпня 2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396900> (дата звернення: 18.05.2024).

Солопова Ю.В., студентка

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

РОЛЬ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ТА РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ

Розкриття та розслідування злочинів вимагає відповідальності, професіоналізму та системного підходу. У цьому контексті, роль криміналістичних обліків набуває важливого значення. Вони є не лише ключовим інструментом для встановлення обставин злочину, але й важливим елементом у формуванні об'єктивного та комплексного образу подій.

Криміналістичний облік - це система реєстрації, систематизації та зосередження об'єктів або відомостей про за їх ідентифікаційними ознаками з метою використання облікових даних для розкриття та попередження злочинів (про осіб, які вчинили злочини, про самі злочини та пов'язані з ними факти й предмети) [1].

Криміналістичні обліки є невід'ємною складовою в розслідуванні злочинів, оскільки вони відіграють ключову роль у встановленні обставин скоєння правопорушення та ідентифікації винних осіб. Перш за все, вони дозволяють збирати широкий спектр доказів, які потім можна аналізувати та інтерпретувати для встановлення істини. Наприклад, фізичні докази, такі як сліди ДНК, відбитки пальців чи сліди взуття, стають важливими елементами при розслідуванні злочинів. Сучасні технології дозволяють криміналістам використовувати різноманітні методи для збору та аналізу таких доказів, що значно полегшує процес виявлення винних осіб.

Наприклад, аналіз слідів ДНК може відкрити дорогу до вирішальних висновків щодо особи, яка здійснила злочин, а також її зв'язків з місцем

події. Однак важливо враховувати, що криміналістичні обліки не обмежуються лише фізичними доказами. Вони також можуть включати експертні дослідження, аналіз телефонних розмов, вивчення кримінальної ситуації в конкретній місцевості та інші методи, які допомагають у встановленні обставин правопорушення.

Отже, криміналістичні обліки стають надійним інструментом у руках правоохоронних органів, сприяючи ефективному розслідуванню злочинів та встановленню винних осіб. Вони забезпечують об'єктивність та достовірність доказів, що стає вирішальним у забезпеченні справедливості та правопорядку у суспільстві.

Криміналістичні обліки не лише допомагають у розкритті конкретних злочинів, але й мають потужний потенціал у попередженні майбутніх правопорушень. Шляхом аналізу вже відомих злочинів та їхніх характеристик криміналісти можуть виявити закономірності та типові сценарії, які вказують на можливі причини та обставини скоєння правопорушень. Це дає змогу розробляти ефективніші стратегії боротьби зі злочинністю та удосконалювати профілактичні заходи.

Наприклад, аналізуючи ряд скоєних злочинів певного типу у певній місцевості, криміналісти можуть виявити спільні ознаки, які вказують на певні мотиви, методи дії злочинців та їхній модус operandi. Ці відомості можуть бути використані для розробки профілактичних заходів, спрямованих на запобігання подібним правопорушенням у майбутньому.

Більше того, аналіз кримінальних статистичних даних може допомогти виявити тенденції у зміні рівня злочинності та видів злочинів у різних соціальних групах чи територіях. На основі цієї інформації можуть бути прийняті цільовані заходи з попередження правопорушень, наприклад, через підвищення свідомості громадськості, удосконалення правових норм або зміну соціально-економічних умов.

Тому, криміналістичні обліки відіграють важливу роль у попередженні правопорушень шляхом аналізу вже відомих злочинів і виявлення закономірностей та типових сценаріїв, що допомагає удосконалювати стратегії боротьби зі злочинністю та забезпечує зростання рівня безпеки в суспільстві.

Криміналістичні обліки є не тільки невід'ємною частиною розслідування злочинів, але й мають важливе значення у судовому процесі. Докази, які збирають криміналісти, часто виступають у ролі ключових елементів під час судового розгляду кримінальних справ. Ці докази дозволяють забезпечити об'єктивність та справедливість у вирішенні правосудних питань.

Судові вироки повинні базуватися на об'єктивних та достовірних доказах, які можуть підтвердити вину або невинність обвинуваченого. Криміналістичні обліки надають суду можливість оцінити фактичні обставини скоєння злочину та підтвердити їхню правдивість.

Наприклад, фізичні докази, такі як сліди ДНК, відбитки пальців чи сліди взуття, є надзвичайно важливими у судовому процесі. Вони можуть безперечно зв'язати підозрюваного з місцем події або з діями, які він скоїв. Крім того, експертні висновки криміналістів щодо обстеження місця злочину, аналізу матеріальних доказів та інших аспектів розслідування надають суду об'єктивну базу для прийняття рішення. Фактично на криміналістичний облік можуть бути поставлені всі види слідів та речових доказів, які вилучаються з місць злочинів, отриманих у процесі проведення оперативних заходів, і можуть бути об'єктами криміналістичних досліджень. Підвищення ефективності використання можливостей криміналістичних обліків пов'язане не тільки із вдосконаленням наявних, але й зі створенням нових видів криміналістичних обліків [2].

Отже, криміналістичні обліки грають критичну роль у судовому процесі, забезпечуючи об'єктивність та справедливість при вирішенні кримінальних справ. Вони допомагають уникнути помилкових вироків та забезпечують засудження тих, хто справді винен у скоєнні злочину, сприяючи таким чином правопорядку та безпеці у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Антонов, К. В.; Івасишин, Т. М. Нові криміналістичні обліки. Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14 квітня 2016 р. Одеса : ОДУВС, 2016. 314 с.

2. Івасишин Т. М. Питання криміналістичних обліків. Інновації в криміналістиці та судовій експертизі [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, А. А. Саковський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 435 с.

Спінатій І.В., здобувачка вищої освіти

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

СУДОВА ПРАКТИКА ЩОДО ВИЗНАННЯ ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Визнання допустимості доказів у кримінальному провадженні є однією з ключових процедур, що визначає результативність та справедливість судового процесу. Судова практика у цьому питанні відображає принципи, закладені в законодавстві та стандартах правосуддя. Під час розгляду кримінальних проваджень суди ретельно перевіряють докази, які представлені сторонами, з метою визначення їхньої допустимості та вагомості для вирішення провадження.

У кримінальному провадженні щодо провадження, пов'язаного з наркотиками, правоохоронні органи вирішили провести обшук у квартирі підозрюваного. Протягом обшуку поліцейські знайшли декілька пакетиків

із забороненими речовинами в шафі. На перший погляд, ці докази здалися вирішальними для обвинувачення [1, с. 18-19].

Однак адвокат підозрюваного подав заперечення щодо допустимості цих доказів через те, що обшук був проведений без його присутності та без наявності судового ордеру. Він стверджував, що така діяльність правоохоронних органів порушила права його клієнта, які гарантовані законом.

Суд прийняв рішення про відхилення цих доказів, оскільки вони були отримані внаслідок порушення процедурних прав підозрюваного, таким чином, обвинувальний матеріал став менш обґрунтованим, і суд надав перевагу захисті, вважаючи ці докази недостатньою підставою для винесення вироку.

У кримінальних провадженнях експертні висновки грають важливу роль у формуванні доказів і вирішенні провадження. Проте, іноді сторони можуть спростовувати ці висновки, аргументуючи їхню неточність або недостовірність. Ось приклад того, як це може відбуватися:

У кримінальному провадженні про пожежу у промисловому будівлі прокуратура використовувала експертні висновки, які свідчили про те, що пожежа виникла в результаті використання піротехнічних засобів. Проте адвокат обвинуваченого спростував ці висновки, представивши альтернативну експертну думку від іншого фахівця, яка стверджувала, що причиною пожежі була несправність електрообладнання [2, с. 30-38].

Адвокати обґрунтували свої аргументи, вказавши на те, що перший експерт не врахував всіх можливих факторів, що могли спричинити пожежу, та не провів достатньо об'єктивний аналіз обставин події. Вони також довели, що альтернативна експертна думка базувалася на більш повному аналізі доказів та врахуванні всіх можливих факторів, що могли вплинути на виникнення пожежі.

Суд врахував обидві експертні думки та прийняв рішення на підставі всієї представленої експертної інформації та додаткових доказів у провадженні. Цей приклад демонструє, як можуть бути спростовані висновки експертів у кримінальних провадженнях через представлення альтернативних аргументів та доказів.

У провадженні щодо крадіжки ювелірних виробів із магазину звернули увагу на підозрілу особу, Джона. Поліція отримала інформацію, що Джон може мати зв'язок із кримінальним провадженням, тому вирішила отримати відомості з його мобільного телефону. Однак поліція не отримала судового ордеру для проведення такої дії, що є обов'язковим згідно з законодавством.

Поліція використала свій доступ до телефонної компанії та без дозволу власника телефону отримала записи дзвінків, повідомлень та місцезнаходження Джона. Під час наступного судового засідання

адвокат Джона заперечив допустимість цих доказів, стверджуючи, що їх отримання було незаконним, оскільки не був отриманий судовий ордер [3, с. 80-87].

Цей приклад демонструє, як порушення процедур при отриманні відомостей з мобільного телефону може призвести до недопустимості таких доказів у кримінальному провадженні [3, с. 137-142].

У сучасних реаліях допустимість доказів у кримінальному провадженні є однією з ключових проблем, яка вимагає уваги та аналізу. Останні тенденції у судовій практиці та зміни у законодавстві створюють нові виклики та можливості для покращення процесу визначення допустимості доказів.

Однією з новизни у цьому контексті може бути акцент на захист прав та свобод громадян під час збирання та використання доказів. Наприклад, можна розглянути впровадження спеціалізованих процедур для обробки цифрових доказів та забезпечення їх аутентичності та недоторканості.

З урахуванням змін у суспільних цінностях та вимогах до справедливості, можливе вдосконалення критеріїв допустимості доказів. Наприклад, введення більш жорстких стандартів для доказів, отриманих у результаті порушення прав громадян, чи розширення переліку допустимих джерел інформації з урахуванням новітніх технологій.

Рекомендаційна практика щодо використання доказів у кримінальних провадженнях може бути покращена шляхом більшої уваги до наукових досліджень та експертної оцінки, а також розвитку інноваційних методів аналізу та інтерпретації доказів.

Отже, судова практика щодо визнання допустимості доказів у кримінальному провадженні свідчить про важливість дотримання процесуальних вимог та принципів справедливості. Через аналіз судової практики можна визначити тенденції та стандарти, які визнаються судом у визнанні чи відхиленні доказів, що сприяє подальшому розвитку правової системи та забезпеченню прав людини.

Список використаних джерел:

1. Смирнов, В.А. Допустимість як критерій оцінки доказів у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2021. 24 с.

2. Литвин О.В. Деякі питання порядку визнання судом недопустимості доказів у стадії судового розгляду. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3–1. С. 356–358.

3. Павлишин А.А., Стандарти доказування у кримінальному провадженні. Львів, : Видавництво ТЗОВ «Колір ПРО», 2018. 292 с.

Сухацька І.Ю., к.хім.н.,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ПРАВООХОРОНЦЯМИ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІСЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ДО ПРАВОПОРУШНИКІВ

Дослідження домедичної допомоги, яку надають правоохоронні органи, набуває актуальності в умовах зростання суспільних викликів, пов'язаних з гарантуванням публічної безпеки. Здатність поліцейських надавати першу медичну допомогу в критичних ситуаціях, особливо під час масових заходів або у випадках застосування спеціальних засобів примусу, наприклад сльозогінного газу, є важливим фактором не лише для забезпечення виживання і зниження рівня травматизму серед цивільних осіб, але й для підвищення довіри до правоохоронних органів. Наявність професійних навичок домедичної допомоги у правоохоронців забезпечує ефективне реагування на медичні надзвичайні ситуації, що зустрічаються під час виконання службових обов'язків, та сприяє швидкому відновленню здоров'я постраждалих. Однак, відсутність компетенцій у цій області може призвести до негативних наслідків для фізичного стану осіб, які потребують допомоги [1, С. 79]. Втім, особлива увага повинна бути приділена підготовці до надання допомоги у випадках застосування хімічних речовин, які можуть викликати серйозні ураження здоров'я.

Отже, акцентуємо на важливості аналізу освітніх програм і методів, які застосовуються для підготовки поліцейських до надання домедичної допомоги. Проте виявлення існуючих недоліків у цих програмах дозволить розробити вдосконалені методики навчання, що забезпечать правоохоронців необхідними знаннями та навичками для ефективної взаємодії з медичними викликами під час службової діяльності [2]. Такий підхід відіграватиме ключову роль у підвищенні ефективності правоохоронної системи та впливатиме на позитивне сприйняття поліції в суспільстві. Хоча в останні роки система підготовки правоохоронних органів України зазнає істотних змін, що відображають загальносвітові тенденції в підходах до тренування поліцейських. Основним напрямком такої підготовки є надання домедичної допомоги, особливо в контексті застосування поліцією спеціальних засобів примусу. Проте, наявність дієвих навчальних програм і кваліфікованих інструкторів не завжди відповідає потребам сучасного суспільства.

Однак систематичний перегляд існуючих методів навчання дозволяє виявити ключові прогалини в підготовці поліцейських. В багатьох випадках, практичні заняття зосереджені на використанні

фізичної сили та заходів примусу, в той час як аспекти надання домедичної допомоги залишаються недостатньо розробленими. Втім, важливість медичної підготовки не може бути недооцінена, адже вона прямо впливає на можливість врятувати життя в екстрених ситуаціях. Крім того, аналіз медичних інтервенцій показує, що ефективність надання домедичної допомоги значно підвищується за наявності чітких протоколів і стандартів. На основі міжнародного досвіду та медико-технологічних стандартів можна розробити комплексні тренінги, які включатимуть в себе симуляції медичних ситуацій, використання реалістичних тренажерів, та забезпечення відпрацювання навичок у реальних умовах [3, С. 35–37].

Потрібно також відмітити, що інтеграція новітніх технологій в навчальний процес, таких як віртуальна реальність та інтерактивні платформи, може значно підсилити ефективність навчання. Зазначене дозволить правоохоронцям не лише здобути необхідні знання, але й розвинути вміння швидко адаптуватися до мінливих умов, з якими вони можуть зіштовхнутися під час виконання службових обов'язків.

Завершуючи, слід підкреслити, що постійне вдосконалення навчальних програм і методів, спрямованих на підготовку поліцейських до надання домедичної допомоги, є нагальною потребою, яка набуває особливої потреби в сучасних умовах, коли Україна перебуває вже третій рік в умовах повномасштабного воєнного вторгнення. Вирішення цього завдання вимагає активної участі як науковців, так і практиків, з метою розробки нових інноваційних підходів, які б відповідали викликам сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Данилейченко І. Застосування поліцейським заходів примусу. *Захист та дотримання прав громадян органами національної поліції України в умовах воєнного стану* : Матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Вінниця, 7 груд. 2023 р. С. 78–81.

2. Домедична допомога в умовах бойових дій. Етапи надання домедичної допомоги. Оцінка стану постраждалого за алгоритмом «MARCH». | Тест з захисту України – «Освіта». *Освітній проект «Допомога»*. URL: <https://naurok.com.ua/test/domedichna-dopomoga-v-umovah-boyovih-diy-etapi-nadannya-domedichno-dopomogi-ocinka-stanu-postrazhdalogo-za-algoritmom-march-749386.html> (дата звернення: 13.04.2024).

3. Ю. Р. Йосипів, Н. Д. Туз, В. М. Синенький, М. Д. Курляк. Алгоритм дій поліцейських патрульної поліції під час забезпечення публічної безпеки і порядку: збірник ситуативних завдань. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 96 с.

Тертишник В.М., д.ю.н., проф.,
професор кафедри правоохоронної діяльності
Університету митної справи та фінансів.
Ченцов В.В., д.держ.упр., д.і.н., проф.,
перший проректор
Університету митної справи та фінансів

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Економічна злочинність в нашій країні набула загрозливих для безпеки держави обертів, а в сучасних реаліях все більше тяжіє до експлуатації природних ресурсів та офшоризації накопичених капіталів.

Забезпечення верховенства права в діяльності детективів Бюро економічної безпеки реалізується безпосередньо через застосування норм Конституції України, міжнародних правових актів та прецедентної практики ЄСПЛ, а також через дотримання принципу пропорційності та юридичної визначеності.

З визначених в законі компетенцій Бюро економічної безпеки правову визначеність отримали здебільшого оперативно-розшукова та слідча. Аналітична, економічна, інформаційна діяльність Бюро економічної безпеки потребують детальної законодавчої регламентації.

Аналітично-інформаційна діяльність включає інтегративний аналіз всієї сукупності отриманої інформації, за необхідності із використанням баз сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій та єдиної інформаційної системи Бюро економічної безпеки України, використання штучного інтелекту при застосуванні ризик-орієнтованого підходу в умовах глобалізації рівня небезпеки проникнення в національну економіку «відмитих» незаконним шляхом капіталів, застосуванням інших методів фінансового моніторингу для виявлення ризиків для економічної безпеки.

На Бюро економічної безпеки України має бути не тільки покладена функція деофшоризації економіки, а й надані додаткові правові механізми її забезпечення.

У наш стрімкий час науково-технічного прогресу відкриваються технологічні можливості застосуванні штучного інтелекту перш за все здійснення великого спектру аналітичної діяльності БЕБ, зокрема: для моніторингу банківських операцій; для застосування ризик-орієнтованого підходу для виявлення, оцінювання та визначення ризиків вчинення кримінальних правопорушень у сфері економіки; для виявлення фактів відмивання, а також забезпечення можливостей вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності». Має невідкладно створене правове поле для такої аналітики з використанням технології штучного інтелекту.

На наш погляд, виходячи з особливостей доказового права, закріплених в КПК України, положення нормативного характеру, викладені

в таких підзаконних актах як: Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2022 № 465 «Про затвердження Критеріїв ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення»; Постанова Правління Національного банку України від 28.07.2020 № 107 «Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу»; Наказ Міністерства юстиції України від 10.09.2021 № 3201/5 «Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України», варто систематизувати та викласти в окремому законодавчому акті - Законі України «Про заходи виявлення, превенції та протидії латентним економічним кримінальним правопорушенням» (можливо в більш короткому варіанті - Законі України «Про протидії латентній економічній злочинності»).

Для забезпечення ефективності діяльності Бюро економічної безпеки України щодо протидії економічній злочинності, мають бути вжиті наступні правові та організаційні заходи:

а) Бюро економічної безпеки має бути виведене із підпорядкування Кабінету міністрів України та законодавчо закріплено як незалежний державний правоохоронний орган зі слідчою, оперативно-розшуковою та аналітичною компетенцією;

б) Виходячи з необхідності більш активної ролі в державі Парламентаризму, Керівник Бюро економічної безпеки України має призначатись на свою посаду Верховною Радою України за поданням Комітету Верховної ради України з питань правоохоронної діяльності;

в) Статус детектива має отримати додаткові гарантії незалежності та самостійності в здійсненні слідчої та оперативно-розшукової діяльності;

г) для здійснення аналітичної діяльності та виявлення ймовірно вразливих зон економічної безпеки, варто передбачити виважене правове поле застосування детективами Бюро сучасних досягнень технології штучного інтелекту.

Реформу слідчих та правоохоронних органів доцільно завершити розробкою та прийняттям окремих законодавчих актів: «Про функцію розслідування та статус слідчих», «Про детективів та детективну діяльність в сфері протидії злочинності», «Про виявлення, попередження та профілактику злочинів».

Список використаних джерел:

1. Станіна О. Роль штучного інтелекту в забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 1. С. 337–342.

2. Тертишник В.М., Тертишник О.І., Ченцов В.В. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України». Науково-практичний коментар. Київ: Алерта, 2022. 290 с.

Секція 4. Міжнародне право XXI століття та його вплив на правову систему України

Stefano Boccia, Project manager,
Life Long-learning Trainers (Italy),
Thuy Ngoc, Cao-lecture School
of Banking-UEH University (Vietnam)

ENVIRONMENTAL AND LEGAL EDUCATION THROUGH EXPERIENCES FROM EUROPE AND VIETNAM: THE EU4SUSTAINABILITY PROJECT

Introduction

Integrating environmental and legal education is crucial for sustainable development and governance. Vietnam, ranked 55th in the Global Sustainability Index, is committed to the 2030 Sustainable Development Agenda through its National Action Plan and goals. Achieving these requires deeper understanding and broader educational initiatives. Education is a powerful tool of soft power, with the EU using programs like Erasmus to promote sustainability and influence global norms. These programs foster international collaboration, academic mobility, and a shared commitment to combating climate change (Zeniou et al., 2017). This paper explores the EU4Sustainability project, a Jean Monnet interdisciplinary module aimed at enhancing understanding of sustainable development among students at the University of Economics Ho Chi Minh City (UEH University). By comparing European and Vietnamese educational experiences, the study highlights best practices for integrating environmental and legal education to address global sustainability challenges.

The EU4Sustainability project

The EU4Sustainability project, financed under the Jean Monnet actions of the Erasmus programme, began in September 2023 and will last for three years. It aims to equip students at UEH University with cognitive tools to understand the EU's role in sustainable development. Employing multidisciplinary educational strategies, the project involves students from social sciences, economics, law, and more. It addresses knowledge gaps in European studies, emphasizing the interconnected economic, legal, social, and environmental aspects of sustainable development.

Educational approaches and case studies

The Erasmus Programme is a comprehensive educational approach that promotes sustainability, international collaboration, and academic mobility. As an effective tool of public diplomacy for the European Union, it strengthens the EU's role at both regional and global levels (De Martino, 2020; De Martino et al., 2024). By facilitating student exchanges and collaborative projects across Europe, the Erasmus Programme nurtures a deep understanding of diverse cultural and environmental contexts. This programme not only broadens academic and professional horizons but also fosters a commitment to sustainable development practices among participants.

The EU4Sustainability project serves as a concrete case study within this broader context. More specifically, EU4Sustainability aims to foster European studies in Vietnam, a country highly active in the Erasmus programme in Asia but with limited participation in Jean Monnet actions. By providing cognitive tools and multidisciplinary strategies, the project enhances understanding of the EU's role in sustainable development, addressing significant knowledge gaps and emphasizing the interconnected economic, legal, social, and environmental dimensions of sustainability.

Both Europe and Vietnam face common and region-specific challenges in implementing environmental and legal education focused on sustainability (Ngo Dang et al., 2017). Common challenges include limited resources, insufficient integration of interdisciplinary approaches, and the need for updated curricula that address contemporary sustainability issues. Additionally, there is a general lack of awareness and engagement among students regarding the importance of sustainable development (De Iulio et al., 2022). Region-specific challenges in Vietnam include infrastructural deficiencies, limited access to quality educational materials, and a need for greater institutional support for sustainability initiatives (Nguyen et al., 2022). In Europe, challenges often revolve around harmonizing educational standards across diverse national systems and ensuring consistent policy implementation (Brøgger, 2021).

To address these challenges, several potential solutions and best practices can be employed, with a significant focus on digital learning environments (Isidori et al., 2022). The EU4Sustainability project exemplifies effective strategies. One such strategy involves leveraging digital platforms, which utilize online learning environments to provide flexible and accessible education, thereby reaching a broader audience. This approach also integrates multimedia resources to enhance understanding and engagement. Another strategy is interdisciplinary curriculum development, incorporating disciplines like social sciences, economics, and law for a holistic understanding of sustainability. Capacity building through educator training improves teaching efficacy. Collaborative networks between universities, government agencies, and international organizations share resources and best practices. Implementing interactive methods like case studies, simulations, and project-based learning makes education more engaging and relevant.

Conclusion

This paper has highlighted the comparative insights from European and Vietnamese approaches to environmental and legal education, with a specific focus on the EU4Sustainability project. Digital education plays a crucial role in enhancing these fields by expanding access and improving learning outcomes through flexible, interactive platforms. Future research should explore innovative digital tools and interdisciplinary curricula, while policy recommendations should focus on supporting international collaborations and integrating sustainability into all educational levels. By embracing these strategies, we can foster a generation equipped to address global sustainability challenges.

References:

1. Brøgger, K. (2021). A specter is haunting European higher education – the specter of neo-nationalism. In *Higher Education Hauntologies* (pp. 63–75). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003058366-4>
2. De Iulio, R., De Martino, M., & Isidori, E. (2022). Environmental education and its contribution to sustainable cities. In *Science for Education Today* (Vol. 12, Issue 2, pp. 136–150) <https://doi.org/10.15293/2658-6762.2202.07>
3. De Martino, M. (2020). Soft Power: theoretical framework and political foundations. In *Przegląd Europejski* (Issues 4–2020, pp. 11–24). <https://doi.org/10.31338/1641-2478pe.4.20.1>
4. De Martino, M., Barnashov, O. V., Alonzi, R., & Isidori, E. (2024). The “Erasmus” Programme in the European and multipolar educational area. In *Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Political Science. Regional Studies. Oriental Studies. Turkology Series* (Vol. 146, Issue 1, pp. 110–128). <https://doi.org/10.32523/2616-6887/2024-146-1-110-128>
5. Isidori, E., Martino, M. de, Leonova, I., Poplavskaya, N., & Sandor, I. (2022). Defining The Map Of Philosophy Of Education In The Age Of Infosphere. In *European Proceedings of Educational Sciences. 9th International Conference Education, Reflection, Development*. European Publisher. <https://doi.org/10.15405/epes.22032.28>
6. Ngo Dang, T., Tran Thuy, C., Tran Van, Y., & Nguyen Thanh, T. (2017). Sets of Sustainable Development Indicators in Vietnam: Status and Solutions. In *Economies* (Vol. 6, Issue 1, p. 1). MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/economies6010001>
7. Nguyen, X. L., & Kalirajan, K. (2022). Measuring the Distance to 2030 Targets in Vietnam. In *Sustainable Development Goals and Pandemic Planning* (pp. 445–475). Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-6734-3_10
8. Zeniou, E., De Martino, M., Kontogoulidou, M. (2017). International student mobility: challenges and best practices. *ERACON 2016 & 2017 Dual Year Proceedings*, 109–113.

Ingrid Crauwels, Junior expert,
the European Society for Supporting
Education Innovation and Training (Belgium)
Okiya Jimmy, Director Center of Research
and Development, Horseed International University (Somalia)

COMPARATIVE LEGAL TRAINING AND RESEARCH: INSIGHTS FROM EUROPEAN AND AFRICAN STUDIES IN SOMALIA

Introduction

Legal training and research are crucial for fostering governance and stability, especially in regions with complex political histories like Europe and Africa. Education and soft power play pivotal roles in promoting good

cooperation practices, enhancing legal frameworks, and supporting the rule of law through international partnerships and knowledge exchange (De Martino, 2020). This paper examines the implementation of the Jean Monnet Module on European and African Studies in Somalia, aiming to enhance legal education and comparative analysis skills among Somali students.

Context and Relevance

European legal training emphasises integration, human rights, and governance frameworks and provides robust models for comparative analysis (Chalmers et al., 2019). By understanding the complexities of supranational legal systems and their application in diverse contexts, students gain valuable insights. Focusing on human rights and governance, future legal professionals are equipped with the necessary skills to effectively navigate and influence international legal landscapes.

In contrast, Somalia faces significant challenges in legal education, including limited resources, institutional instability, and a need for comprehensive legal frameworks. These issues necessitate tailored approaches that address the unique socio-political context of the region (Kankindi et al., 2021). The comparative study of European legal systems can provide valuable insights and methodologies to enhance the legal training in Somalia, fostering a deeper understanding of governance and legal structures. Developing a more resilient and practical legal education system in Somalia is possible by integrating European models with local needs.

The Jean Monnet Module

The Jean Monnet Module on European and African Studies: A Multidimensional and Comparative Approach (project reference number: 101085633 — EU-Africa) aims to train Somali students at Horseed International University (Somalia) in European and African studies. It began in January 2023 and will finish in January 2026. The project seeks to equip Somalia's future political class in law, economics, and political science by understanding and comparing regional integration processes. The project delivers multidisciplinary courses, prepares study materials, publishes scientific articles, and organises public events to achieve its objectives.

Comparative Analysis

The European integration process, characterised by its emphasis on supranational governance, human rights, and legal harmonisation, serves as an exemplary model for legal training. The European Union's legal framework fosters cooperation and uniformity across diverse legal systems, providing a robust paradigm for comparative legal education (Chalmers et al., 2019). This model's comprehensive nature, which includes codifying laws and enforcing human rights standards, equips legal professionals with the skills necessary to navigate complex, multi-layered legal landscapes.

Adapting this model to the African context, particularly in Somalia, requires a nuanced approach considering local socio-political realities. Somalia's protracted political instability and fragmented institutional structures present

unique challenges that necessitate a tailored adaptation of the European model (Kankindi et al., 2021). Integrating European principles into Somali legal training can enhance understanding governance and human rights, providing a foundation for stability and development. However, this adaptation must be flexible, incorporating local legal traditions and addressing specific regional needs to be effective and sustainable.

Implementation and Outcomes

The Jean Monnet Module on European and African Studies at Horseed International University implemented comprehensive training programs. In the project's first year, six courses were delivered by experienced lecturers, covering topics such as EU and African Union law, economics, and political science. These courses facilitated a multidisciplinary understanding of regional integration processes and legal frameworks tailored to the Somali context.

Key research initiatives included a comparative analysis of EU and African Union law, which resulted in the publication of a critical article in the university's journal. The research emphasised the EU's law-making processes and their applicability to African contexts, fostering a deeper understanding of governance and legal principles.

The impact of these programs on students and the broader community has been significant. Students developed critical thinking and analytical skills, enabling them to address complex legal and political issues. The module also enhanced interdisciplinary knowledge and research competence, contributing to a more informed future political class in Somalia. Dissemination activities, including conferences and public events, further promoted dialogue and collaboration between European and African studies, enhancing the project's visibility and influence.

Conclusion

This study highlighted the successful implementation of the Jean Monnet Module, enhancing legal training and research in Somalia. Key insights include the adaptation of European integration models to the Somali context and the development of critical thinking among students. Future research should explore digital platforms for flipped classrooms (Isidori et al., 2020; Isidori et al., 2021), fostering reflective skills and further interdisciplinary studies.

References:

1. Chalmers, D., Davies, G., & Monti, G. (2019). *European Union law: Text and materials* (4th ed.). Cambridge University Press.
2. De Martino, M. (2020). International educational programmes in the EU and post-Soviet space: present and future. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.3873368>
3. Isidori, E., De Martino, M., Taddei, F., & Sandor, I. (2020). THE USE OF SOCIAL NETWORKS AS A PLATFORM FOR THE FLIPPED CLASSROOM IN UNIVERSITY EDUCATION: A CASE STUDY. In *EDULEARN Proceedings*. 12th International Conference on Education and

New Learning Technologies. IATED. <https://doi.org/10.21125/edulearn.2020.1070>

4. Isidori, E., Sandor, I., Leonova, I., Mario, D. Martino, Magnanini, A., & Fazio, A. (2021). DEVELOPING REFLECTIVE SKILLS IN E-LEARNING: A CASE STUDY BASED ON THE FLIPGRID PLATFORM. In *eLearning and Software for Education*. eLSE 2021. ADL Romania. <https://doi.org/10.12753/2066-026x-21-053>

5. Kankindi, A., & Chimbwanda, V. (2021). Legal Education and its Contemporary Challenges in Sub-Saharan Africa. In *Strathmore Law Journal* (Vol. 5, Issue 1, pp. 145–179). Strathmore University. <https://doi.org/10.52907/slj.v5i1.143>

Frogeri, R.F., PhD,
Associate Professor of Regional Management
and Development Integrado University

Silva, S.W., PhD,
Associate Professor of Management
and Business Federal Institute of Education,
Science and Technology of Minas Gerais

Portugal Junior, P.S., PhD,
Associate Professor of Regional Management
and Development Integrado University

Piurcosky F.P., PhD,
Associate Professor of Technology
and Information Management Integrado University

EVOLUTION OF STUDIES ON THE GIG ECONOMY: BIBLIOMETRIC ANALYSIS FROM 2015 TO 2024

The COVID-19 pandemic has amplified technological advances that have significantly impacted labor relations. Due to the increase in unemployment as a result of health measures, many workers have turned to digital platforms for a source of income (Bellace, 2018). The gig economy is a business environment in which human labor is intermediated through digital platforms, in which flexible, short-term contracts prevail and workers are paid for tasks performed (Camelo et al., 2021).

The legal classification of digital platform workers has been a significant point of contention. In the European Union, for example, concerns have been raised about the adequacy of the GDPR (General Data Protection Regulation) and the AI Act to govern data processing and decision-making in work environments, given the abundance of exceptions and the absence of a strong collective dimension (European Commission, 2024). Against this backdrop, this paper aims to investigate the causal relationship between scientific production on the gig economy and the pandemic context.

The study was carried out in two stages: (i) a search for scientific productions with the terms "Gig economy" "Platform" and "Algorithm" in the EBSCO, SCOPUS and Web of Science (WoS) databases over the last nine years (2015-2023), which resulted in the selection of 190 articles; (ii) bibliometric analysis of the data considering the chronology of publication. The analysis included both seminal and derivative works, providing a comprehensive overview of the current state of research in this area (Webster & Watson, 2002).

According to the results obtained, there has been a growing increase in scientific production on the topics researched in recent years, as shown in Figure 1:

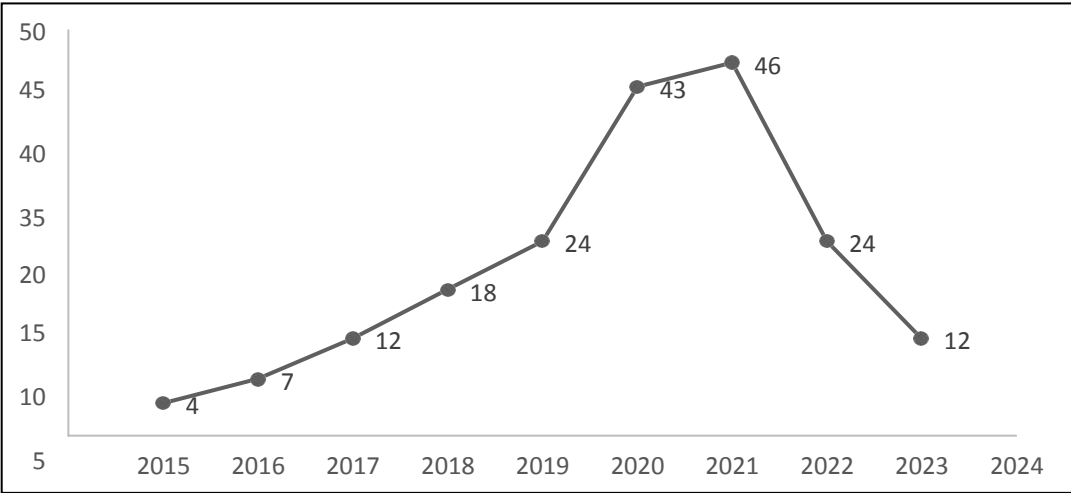

Figure 1 – Publications between 2015 and 2024
 Source: Developed by the authors.

The results of the bibliometric analysis highlight a growing interest in these themes, emerging as prominent in this field. The period of the COVID-19 pandemic was especially prolific in terms of publications, resulting in 113 scientific publications (59% of the sample). This percentage reflects the growing importance of these topics in a context of accelerated changes in labor relations. On the other hand, it can be seen that this new dynamic in labor relations lacks studies that observe the changes, or not, that have occurred in platform-mediated labor relations.

The scientific output addresses the fact that governments are discussing the safety of gig economy workers and that the greatest difficulty lies in categorizing these workers. It should be noted that the fiscal impact generated by these policies is still in limbo and that each location has its own particularities when it comes to managing the necessary conditions for these workers. In this scenario, it is clear that there are difficulties in articulating between entrepreneurs, governments and people working in the gig economy to capture the potential of these activities.

References:

1. Bellace, J. R. (2018). Back to the future: workplace relations and labor law in the 21st century in the Asia Pacific context. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 56(4), 433-449.
2. Camelo, A. P., Silveira, A. C. R. D., Bispo, A. C., Bicego, B. E., Aquino, G. M. T., Klafke, G. F., ... & Feferbaum, M. (2021). *Position paper: gig economy and platform work in Brazil: from concept to platforms*. CEPI Direito SP.
3. European Commission. Europa social: ¿en qué consiste la política social de la UE? Available at: <[https://www.europarl.europa.eu/topics/pt/article/20170616STO7-7648/europasocial what does the eu's social policy consist of](https://www.europarl.europa.eu/topics/pt/article/20170616STO7-7648/europasocial%20what%20does%20the%20eu%27s%20social%20policy%20consist%20of)> Accessed on: 18/03/2024.
4. Webster, J., & Watson, R. T. (2002). Analyzing the Past To Prepare for the Future: Writing a Review. *MIS Quartely*, 26 (2), 12.

Marco Romei, Project coordinator, the Life Long-learning Trainers (Italy)
Fabricio Pelloso Piurcosky, Professor
and Head of Innovation, Integrado University (Brazil),
Jeferson Vinhas Ferreira, Professor and Vice Dean,
Integrado University (Brazil)

NAVIGATING LEGAL CHALLENGES IN THE EUROPEAN GIG ECONOMY

Introduction

The gig economy's rapid growth in Europe presents significant legal challenges, impacting worker rights and company operations. Understanding these challenges is crucial for ensuring fair treatment and sustainable development. This paper aims to navigate these legal complexities, examining their implications for workers and policymakers, and proposing solutions to enhance regulatory frameworks.

Context

The gig economy in Europe has seen exponential growth, driven by digital platforms that facilitate short-term, flexible work arrangements. This sector's expansion is marked by an increase in self-employment and freelance work, altering traditional labour market dynamics. Existing legal frameworks, however, struggle to keep pace with these developments, often leading to regulatory ambiguities and challenges (Daskalova et al., 2021). European nations vary in their approaches to gig work, reflecting diverse legal and economic landscapes.

Main legal challenges

Worker classification remains a pivotal issue in the gig economy, as the distinction between employees and independent contractors significantly impacts rights and benefits. Gig workers often lack the legal protections afforded to traditional employees, such as minimum wage, paid leave, and social security benefits, creating a precarious employment environment. The

enforcement of labour rights is complicated by this ambiguity in classification, which leaves many gig workers vulnerable to exploitation. Moreover, the complexities of tax obligations for gig workers and platform companies present additional challenges. Platforms often operate across multiple jurisdictions, leading to inconsistent tax policies and compliance difficulties. This fragmentation can result in both underpayment and overpayment of taxes, further complicating the financial stability of gig workers and the operational efficiency of platform companies (Lehdonvirta, 2018). Addressing these challenges requires a nuanced understanding of the evolving nature of work in the gig economy and robust legal frameworks to protect all stakeholders.

Approaches and best practices

European countries exhibit diverse approaches to addressing legal challenges in the gig economy, reflecting their unique legal and economic contexts. For instance, France has introduced specific regulations to classify gig workers, offering a third category that grants some benefits without full employee status. Similarly, Italy has implemented measures to provide social security protections for gig workers, balancing flexibility with basic welfare provisions. Spain's "Riders Law" mandates that food delivery riders be considered employees, ensuring access to labour rights and benefits. These country-specific approaches illustrate varied strategies to integrate gig work into existing legal frameworks.

Best practices often involve a blend of regulation and innovation. The Netherlands exemplifies this by offering gig workers access to collective bargaining rights, enabling them to negotiate better terms collectively. Germany's approach includes stringent data protection laws to safeguard gig workers' personal information, enhancing their digital security. These frameworks underscore the importance of tailored regulations that address the unique aspects of gig work while ensuring fundamental protections (Dazzi, 2019). Successful legal frameworks not only protect gig workers but also foster sustainable growth within the gig economy, benefiting all stakeholders involved.

Stakeholder Impact

Legal challenges in the gig economy significantly affect workers' livelihoods and rights. Gig workers often face insecurity due to ambiguous employment status, which hinders their access to essential labour rights such as health insurance, retirement benefits, and job stability. Exacerbating financial and social vulnerabilities, this precariousness leaves many workers without a safety net during economic downturns or personal crises.

For platform companies, legal uncertainties create operational inefficiencies and financial risks. Companies must navigate a complex web of regulations across different jurisdictions, leading to increased legal costs and potential liabilities. This regulatory fragmentation can stifle innovation and growth, as businesses may be reluctant to expand or invest in uncertain legal environments.

Policymakers play a crucial role in addressing these challenges by crafting legislation that balances flexibility with protection. Effective policy responses involve collaborative efforts between governments, companies, and workers to

develop fair and transparent legal frameworks. Such policies should aim to clarify worker classification, ensure equitable access to benefits, and foster sustainable economic practices within the gig economy (Martin, 2016). By addressing these issues, policymakers can help mitigate the adverse impacts on all stakeholders involved.

Conclusion

The European gig economy faces significant legal challenges, particularly in worker classification, labour rights, and taxation. These issues impact both gig workers' livelihoods and platform companies' operations. Moving forward, research should explore innovative regulatory frameworks that balance flexibility with protection. Policymakers must develop comprehensive legislation that ensures fair worker treatment and fosters sustainable growth. By addressing these challenges, we can create a more equitable and resilient gig economy in Europe.

References:

1. Daskalova, V., McCrystal, S., & Wakui, M. (2021). Labour protection for non-employees: how the gig economy revives old problems and challenges existing solutions. In *Platform Economy Puzzles*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839100284.00012>
2. Dazzi, D. (2019). Gig Economy in Europe. *Italian Labour Law E-Journal*, Vol 12, No 2 (2019). <https://doi.org/10.6092/ISSN.1561-8048/9925>
3. Lehdonvirta, V. (2018). Flexibility in the gig economy: managing time on three online piecework platforms. In *New Technology, Work and Employment* (Vol. 33, Issue 1, pp. 13–29). Wiley. <https://doi.org/10.1111/ntwe.12102>
4. Martin, C. J. (2016). The sharing economy: A pathway to sustainability or a nightmarish form of neoliberal capitalism? In *Ecological Economics* (Vol. 121, pp. 149–159). Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.11.027>

Tetiana Syroid, DSc (Law), Professor,
Head of the department of International and European law
V. N. Karazin Kharkiv National University
Oleksandra Kalmykova, PhD, assistant professor
of international law department, Istanbul University (Turkey)

ACTIVITIES OF UNESCO IN THE FIELD OF EDUCATION IN THE ASPECT OF ENSURING GENDER EQUALITY

Education is a basic right guaranteed to every person by the Universal Declaration of Human Rights of 1948 and aimed at the full development of the human personality and increasing respect for human rights and fundamental freedoms (Art. 26) [1]. This right works to raise men and women out of poverty, level inequalities and ensure sustainable development. However, 244 million children and young people around the world are still out of school for social,

economic and cultural reasons. Education is one of the most powerful tools in lifting excluded children and adults out of poverty and is a stepping stone to other fundamental human rights. It is the most sustainable investment [2].

Education changes lives and is at the heart of the mission of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (hereinafter – UNESCO) to build the world, eradicate poverty and ensure sustainable development. The Organization is the only UN agency mandated to cover all aspects of education, as confirmed by its Constitution according to which "The purpose of the Organization is to contribute to peace and security by promoting collaboration among the nations through education, science and culture in order to further universal respect for justice, for the rule of law and for the human rights and fundamental freedoms which are affirmed for the peoples of the world, without distinction of race, sex, language or religion, by the Charter of the United Nations" (Art. 1(1)) [3].

It should be noted that UNESCO has initiated the majority of legal texts concerning education adopted since the end of World War II. A large number of standard-setting instruments – conventions, declarations, recommendations, frameworks for action and charters – elaborated by UNESCO and the United Nations, as well as those developed at regional level, provide a normative framework for the right to education which governments are expected to bring into effect through national legislation. They attest to the great importance Member States accord to normative action to realize this right. [4]. A component of the regulatory framework is binding acts (mainly conventions and treaties) and soft law acts that embody great political and moral authority (in particular, frameworks for actions, declarations and recommendations).

UNESCO provides global and regional leadership in education strengthens education systems worldwide and responds to today's global challenges through gender-based education. Its work covers the development of quality education from preschool to higher education and beyond. UNESCO calls for attention to gender equality throughout the education system in terms of access, content, context and practice of teaching and learning, learning outcomes, as well as life and work opportunities. UNESCO strategy for gender equality in and through education 2019-2025 [5] focuses on system-wide transformation that delivers equal benefits to all learners in three key areas: improving data to justify action, improving the legal and policy framework for promoting rights and improving teaching and learning of empowerment practices.

UNESCO defines all forms of gender-based discrimination as a violation of human rights, as well as a serious obstacle to the achievement of the 2030 Agenda for Sustainable Development and its 17 Sustainable Development Goals [6]. The organization states that women and men should enjoy equal opportunities, choices, abilities, power and knowledge as equal citizens. Equipping girls and boys, women and men with the knowledge, values, attitudes and skills to address gender inequality is a prerequisite for building a sustainable future for all. UNESCO is mandated to coordinate the Education 2030 Framework for Action by achieving Sustainable

Development Goal 4, which aims to ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all through partnerships, policy leadership, capacity development, monitoring and propaganda. UNESCO believes in the transformative power of education to help build a more just, prosperous and inclusive world for all. Gender-transformative education unlocks the potential of students in all its diversity, promotes the eradication of harmful gender norms, attitudes and practices and transforms institutions to build a just, equal and inclusive society. Educating girls and women can also save lives by stimulating a multiplier effect that reduces poverty, maternal and child mortality, and early marriage.

UNESCO promotes gender equality throughout the education system, including participation in education (access), within education (content, context and practice of teaching and learning) and through education (learning outcomes, life and work opportunities). This work is based on the above-mentioned UNESCO strategy for gender equality in and through education (2019-2025). The focus is on system-wide transformation to benefit all students equally across three priority dimensions: more qualitative data to justify actions, better legal and policy frameworks to advance rights, and better teaching and learning practices to empower. Special attention is paid to the education of girls and women within the framework of the UNESCO initiative "Her education, our future" [7], designed to promote action and leadership in this field. UNESCO supports countries through platforms, such as the Global Platform for Gender Equality and Girls', and Women's Empowerment in and through Education and through partnerships, such as the UNESCO-CJ Strategic Partnership for Girls' Education.

The organization also prepares global monitoring reports on gender equality in education and tracks gender differences in education performance across countries and between groups within countries in its World Inequality Database on Education (WIDE).

UNESCO focuses on science, technology, engineering and mathematics (STEM) education to address the under-representation of girls and women in this field, both in schools and in the labor market. Too many girls and women are restrained by prejudices, social norms and expectations that affect the education they receive and the subjects they study. The biggest gaps are in engineering and ICT, where young women make up only 25% of students in these fields in two-thirds of the countries for which data is available. UNESCO's ground-breaking report *Cracking the Code: Girls' and Women's Education in STEM* [8] was the first to highlight the barriers to girls' and women's participation in these fields and to propose practical solutions for how these barriers can be overcome. UNESCO supports countries in providing gender-transformative STEM education and in increasing the interest and participation of girls and women in these fields, which are considered to be key ones for the collective future.

Based on the aforementioned, it should be stated that UNESCO is the flagship of the UN in the field of ensuring the right to education of vulnerable persons, in particular women, and promoting the principle of gender equality in the field of education.

References:

1. Universal Declaration of Human Rights <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
2. The right to education. URL: <https://www.unesco.org/en/right-education>
3. Constitution of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/constitution?hub=66535>
4. International legal instruments for the right to education. URL: <https://www.unesco.org/en/right-education/legal-instruments>
5. From access to empowerment UNESCO strategy for gender equality in and through education 2019-2025. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369000>
6. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
7. Her education, our future: UNESCO fast-tracking girls' and women's education. URL: <https://www.unesco.org/en/gender-equality/education/her-education-our-future>
8. Cracking the code: girls' and women's education in science, technology, engineering and mathematics (STEM). URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253479>

Варакута К.П., здобувачка вищої освіти
Університету митної справи та фінансів,
Макушев П.В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ

Питання правового статусу українців за кордоном є одним з найактуальніших в сучасних умовах. Це пов'язано із безпекою громадян (військовим станом), зростанням трудової міграції, глобалізацією та іншим.

Актуальність розглядаємої теми в тому, що в Україні не існує чіткої державної політики щодо підтримки українців за кордоном. Українські консульства за кордоном не завжди можуть надати своїм громадянам необхідну допомогу та захист, тому українці за межами держави часто стикаються з дискримінацією за ознакою раси, етнічної приналежності та інших факторів.

Таким чином, у нашому дослідженні, ми робимо спробу аналізу поточних прав та обов'язків українців за кордоном, доступних форм захисту та міжнародних правових норм.

На нашу думку, О. Скакун досить точно визначає правовий статус особи як систему закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві. [1, с. 377].

Українці, які виїхали з України після 24 лютого 2022 року, можуть мати право на різні форми легального перебування залежно від країни перебування. Найпоширенішими статусами є тимчасовий статус та статус біженця. 4 березня 2022 року набуло чинності рішення Ради ЄС – Директива про тимчасовий захист [3, с. 5].

Тимчасовий захист – це процедура виняткового характеру для забезпечення у разі масового або неминучого масового напливу переміщених осіб із третіх країн, які не можуть повернутися до країни свого походження, негайного тимчасового захисту таких осіб, особливо якщо існує ризик того, що система притулку не зможе впоратися із таким напливом без негативних наслідків для свого ефективного функціонування, інтересів відповідних осіб, а також інших осіб, які просять про надання захисту [3, с. 5].

Статус біженця – це індивідуальне право, що надається після спеціального адміністративного та юридичного процесу, який визначає, чи є у вас обґрунтована небезпека бути переслідуваними через расу, релігію, національність, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання. У кожного біженця є зобов'язання перед країною, в якій він перебуває, згідно з якими, зокрема, він повинен дотримуватися законів та розпоряджень цієї країни, а також заходів, які застосовуються для підтримання громадського порядку [2, с. 2]. Країни, які підписали чи ратифікували Конвенцію про статус біженців зобов'язані гарантувати їм захист від висилання, право на працю, право на освіту, право на державну допомогу та підтримку, право на доступ до судів та справедливий суд та інше. Враховуючи названі міжнародні акти, Центр економічної стратегії, 14-го березня повідомив, що наприкінці січня за кордоном через війну перебувало 4,9 млн українців. Найбільше – в Німеччині та Польщі. А за межами Європи найбільше українців прийнято США та Канадою [4].

Звертаємо увагу на те, що правовий статус українців, а саме система гарантованих прав, свобод та обов'язків, громадян України, як суб'єктів права вдало реалізується в США, завдяки програмі Uniting for Ukraine (Єднання заради України). Це єдина програма за якою громадяни України можуть потрапити до США та отримати аналог тимчасового захисту в Європі. Загалом, в рамках U4U українці можуть отримати право на в'їзд, проживання та працевлаштування в Америці у термін до 2-х років [6].

В Польщі, для реалізації статусу біженця, щомісячно виплачується допомога в розмірі 500 злотих на дитину до 18-ти років. Також біженці мають право на отримання одноразової грошової допомоги у розмірі 300 злотих на особу. Українці мають право на житло, офіційне працевлаштування, освіту, медицину та ін. [5].

За даними Центру економічної стратегії, залишитися за межами України можуть до 2, 3 млн осіб. Асиміляція українців відбувається дуже швидко, тому МЗС України готує нову політику щодо захисту правового статусу біженців.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що правовий статус українських біженців за кордоном залишається непростим та неоднозначним питанням. Біженці стикаються з багатьма проблемами, такими як дискримінація, експлуатація, бюрократичні перешкоди і т. п. Тому державі необхідно вжити заходів для забезпечення прав та гідності українців. Міжнародні організації та громадянське суспільство повинні відігравати активнішу роль у підтримці постраждалих через війну громадян.

Список використаних джерел:

1. Скакун О. Ф. Теорія держави і права [підручник] /О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.

2. Конвенція про статус біженців: міжнародний документ від 28.07.1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 25.08.2022 р.).

3. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf (дата звернення: 25.08.2022 р.).

4. Заява Центру економічної стратегії від 14 березня 2024 р. <https://ces.org.ua/refugees-from-ukraine-ukr-final-report/>

5. Польський Закон від 12 березня 2022 року «Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни» («Законодавчий вісник» поз. 583) (<https://www.gov.pl/attachment/5382abcf-f7c7-4b3f-9a4c-9a92ec99459a>)

6. Американська програма «Uniting for Ukraine» <https://www.uscis.gov/uk/ukraine>

Грицай В.А., здобувачка вищої освіти
Університету митної справи та фінансів
Макушев П. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ХАРАКТЕРИСТИКА ДОКУМЕНТІВ ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ В ЄВРОСОЮЗІ

Аналізуючи тему регулювання форм правління в Європейському Союзі, необхідно звернути увагу і порівняти базові документи, які визначають форми правління.

Сучасна політична система Євросоюзу відзначається різноманітністю структур та принципів управління, які відображені у документах, що його закріплюють. Це актуалізує дослідження, зокрема при подальшій євроінтеграції України до Євросоюзу. Аналізуючи базові документи щодо ефективності форми правління в Євросоюзі, наприклад Лісабонську угоду [5], ми краще розуміємо особливості функціонування та ефективність форми правління і тенденції розвитку політичної системи Європейського Союзу. У цьому контексті, важливим є аналіз Конституції Європейського Союзу [3], яку хотіли укласти, договорів, які укладаються між країнами-членами ЄС, а також інших правових актів, які визначають структури та принципи управління в Євросоюзі. Такий підхід, на наш погляд дозволяє ретельно оцінити переваги та недоліки кожної форми правління і визначити їхній вплив на розвиток європейської інтеграції. Зважаючи на активну участь України в процесі європейської інтеграції, важливо враховувати також український контекст при порівняльному аналізі документів регулювання форм правління в Євросоюзі. Україна, прагнучи зблизитися з Європейським Союзом та виконати європейські стандарти, активно впроваджує необхідні реформи та зміни в своїй політичній системі. Європейський Союз діє відповідно до складних рамок договорів і угод, а не єдиної конституції. Однак Договір про Європейський Союз [1] та Договір про функціонування Європейського Союзу [2] та Лісабонський договір [5] є основними правовими документами, що регулюють інституційну структуру ЄС, процеси прийняття рішень та основні принципи.

Таким чином, порівняння зазначених вище договорів з українською Конституцією, підкреслює потенційні суперечності. По-перше, щодо форми правління в ЄС та в Україні, ґрунтуючись на аналізі Лісабонської угоди [5], можна констатувати, що в ЄС парламентсько-президентська форма правління, роль законодавчого органу виконує Європейський парламент, а роль президента, відповідно, Президент ЄС, тобто, де юре, форма правління співпадає з Українською (стаття 5 КУ [4]). По-друге, для введення закону в Україні, за розділом 4 КУ [4] $\frac{2}{3}$ депутатів повинні

проголосувати за закон, в ЄС, як і в Україні, кожен член Європарламенту має один голос, але, на відміну від України, в ЄС рішення повинно бути Єдиногласне, що закріплене в Конституції Європи [3] розділи 3 та 4.

Таким чином, підсумовуючи, ми вважаємо, що хоча договори ЄС та українська Конституція поділяють спільні цінності та цілі, суперечності виникають насамперед через відмінності в правовій ієрархії, суверенитеті та підходах до економічної інтеграції. Гармонізація цих розбіжностей матиме вирішальне значення для поточних інтеграційних зусиль України та розвитку взаємовигідних відносин з Європейським Союзом.

Список використаних джерел:

1. “Consolidated version of the treaty of European Union” 2012 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF
2. “Consolidated version of the treaty on the functioning of the European Union” 2012 <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>
3. “European Constitution” 2020 <https://europeanconstitution.eu/wp-content/uploads/2019/05/European-Constitution-Full-Text.pdf>
4. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Київ: Паливода, зі змінами 2023. – 75 с.
5. “Лісабонська угода” 2007 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT>

Дудник В.О., студентка

Комунального закладу вищої освіти

«Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського»,

Юзько Т.М., доктор філософії,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін

Комунального закладу вищої освіти

«Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського»

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОКУРАТУРИ ЯК ОРІЄНТИР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Міжнародні стандарти прокуратури відіграють важливу роль в процесі європейської інтеграції. Ці стандарти встановлюють норми та принципи, якими повинні керуватися прокурорські органи для забезпечення ефективності, незалежності та прозорості своєї роботи.

У контексті європейської інтеграції, країни, які прагнуть стати членами Європейського Союзу або розвивати партнерські відносини з Європейським Союзом, зобов'язані впроваджувати міжнародні стандарти

прокуратури. Це вимагає внесення змін у законодавство та практику прокуратури з метою гарантування відповідності цим стандартам.

В умовах інтеграційних процесів України до Європейського Союзу важливим є приведення національної правової системи, зокрема діяльності органів прокуратури, у відповідність до міжнародних стандартів. Ці стандарти закріплені у низці документів, прийнятих на рівні ООН, Ради Європи та Європейського Союзу, які формують орієнтири для реформування прокуратури.

Одним з ключових міжнародних актів є Керівні принципи, що стосуються ролі обвинувачів, прийняті Організацією Об'єднаних Націй у 1990 році. Цей документ містить основоположні стандарти, що регламентують статус, повноваження та професійну етику прокурорів [1].

Важливе значення також мають Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 19 «Про роль прокуратури в системі кримінального правосуддя» та № R (87) 18 «Щодо спрощення кримінального судочинства». Вони визначають принципи незалежності прокурорів, їх повноваження та відповідальність, а також роль у кримінальному процесі [2].

Європейський Союз у документі «Кримінально-правові стандарти Євросоюзу» (2004) окреслив засади діяльності прокуратури в контексті забезпечення дотримання принципу верховенства права, незалежності, відповідальності та ефективного здійснення кримінального переслідування [3].

У процесі реформування вітчизняної прокуратури було імplementовано низку міжнародних стандартів. Зокрема, у Законі України «Про прокуратуру» (2014) закріплено принципи діяльності прокуратури, які відповідають міжнародним вимогам: верховенство права, територіальність, презумпція невинуватості, незалежність прокурорів тощо [4].

Водночас, експерти Консультативної ради європейських прокурорів при Раді Європи у своїй Доповіді за 2019 рік звернули увагу на потребу подальшого вдосконалення законодавства України з метою забезпечення незалежності прокуратури від політичного впливу та посилення її інституційної спроможності [5].

Як підсумок слід наголосити на важливості імplementації міжнародних стандартів у діяльність органів прокуратури для успішної європейської інтеграції України. Дотримання принципів незалежності, неупередженості, підзвітності та ефективності прокурорів є невід'ємною складовою верховенства права – фундаментальної цінності Європейського Союзу.

Реформування вітчизняної прокуратури згідно з кращими світовими практиками та рекомендаціями впливових міжнародних організацій, таких як ООН, Рада Європи, ОБСЄ, ГРЕКО, має стати одним із пріоритетів на шляху євроінтеграції. Лише забезпечивши неухильне дотримання міжнародних стандартів професійної етики та процесуальної діяльності прокурорів, Україна зможе наблизитися до виконання Копенгагенських критеріїв членства в ЄС.

Імплементация кращих міжнародних практик у сфері організації та функціонування прокуратури дозволить підвищити ефективність протидії злочинності, зміцнити захист прав і свобод людини, а також наблизити Україну до спільних європейських цінностей демократії, верховенства права та належного врядування. Саме тому гармонізація вітчизняного законодавства та практики з міжнародними стандартами прокурорської діяльності має стати невід'ємним компонентом стратегії європейської інтеграції нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Стандарти ООН : Керівні принципи ООН щодо ролі обвинувачів URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/oon_com_split_1.pdf.
2. Рекомендація : Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf
3. Європейський Союз у документі «Кримінально-правові стандарти Євросоюзу». URL: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/8b815635-47c1-4af0-9502-07df38b45cd9/pdf>
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> .
5. Консультативна рада європейських прокурорів. URL: <https://rm.coe.int/opinion-13-ccpe-2018-ukr/1680939322>

Жмак М. А., студент кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Головко І. К., к. політ. наук, доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ХХІ СТОЛІТТЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Міжнародне право має безпосередній вплив на правові системи країн світу. І с кожним роком воно модернізується, розвивається та вдосконалюється, щоб відповідати новим міжнародним тенденціям та принципам. А разом з ним вдосконалюються правові системи країн світу в тому числі і нашої країни[3].

Головними факторами впливу Міжнародного права на правову систему в Україні є декілька:

По-перше – це глобалізація, яка на сьогодні є рушійною силою розвитку країн світу в багатьох напрямків, і наша країна не є виключення. Сьогодні Україна знаходиться під активним впливом глобалізації, що потребує постійного розвитку та вдосконалення правової системи України, яка б могла укладати міжнародні угоди, створювати нові міжнародні правові механізми. Які зможуть відповідати новим викликам які вносить глобалізація [4].

По-друге – це зміни в міжнародній політиці, які приносять нові види викликів для правової системи країни. Такі як: політичні конфлікти, санкції, торговельні війни, міжнародні судові справи - це все вимагає від правової системи країни гнучкості, швидкого реагування та врахування всіх міжнародних правових стандартів [5].

По-третє, один з найболучіших факторів для нашої правової системи це права людини. Забезпечення прав людини є невід'ємною частиною міжнародного права у XXI столітті. Україна зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів прав людини, які входять в національне законодавства України та міжнародні договори [2].

По-четверте це європейська інтеграція. Україна активно розвивається та працює в напрямку євроінтеграції та трансатлантичних структур. Зокрема останнім часом ми активно займаємося вступом до ЄС. А це вимагає від нас гармонізації українського з європейським правом, що наразі має значний вплив на правову систему України [1].

Головним впливом міжнародного права на правову систему України є її модернізація та гармонізація національного законодавства з міжнародним. В Україні з самого початку незалежності працюють в цьому напрямку. Але на сьогодні, ми маємо дуже багато розбіжностей цих систем, чим активно користуються юристи. Й на жаль, сьогодні у Конституції України, на відміну від конституцій багатьох європейських держав, питання про співвідношення норм міжнародних договорів і національного законодавства залишається недостатньо визначеним, що призводить до різних, часом протилежних підходів до його інтерпретації. А це своєю чергою призводить до різних тлумачень та розбіжностей в підходах вирішення правових проблем [1].

С початку повномасштабного вторгнення росії, правова система стикнулася з новими серйозними викликами в різних аспектах. Ці виклики продемонстрували недосконалість системи в деяких моментах під час вторгнення. Через війну також ускладнилося вдосконалення та гармонізація національного законодавства з міжнародним. Також випадки порушення прав людини почастішало, що на мою думку є не припустимим навіть під час війни. Дивлячись на наші проблеми, країни світу теж почали активно розвивати та вдосконалювати свою правову систему через те, що побачили в ній уразливі місця. Бо на сьогодні майже всі правові проблеми з якими зіткнулося Україна під час війни, ніяк неосвітлені в законах та конституціях інших держав. А це робить їх правову систему недоконаною та слабкої під час нових викликів які диктує світ зараз.

Але не дивлячись з якими труднощами стикнулося наша правова система, вона продовжує розвиватися та все більше намагається бути справедливою до всіх людей. І я вірю, що після війни в Україну прийду нові люди які захочуть змінювати країну на краще, а після вступу України до ЄС та інших міжнародних організацій наша правова система стане чіткою, правовою та врешті решт справедливою до людей.

Список використаних джерел:

1. Взаємодія Міжнародного права з національною системою України. <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/304/306>
2. Формування правової системи України під впливом Міжнародного права. https://ippi.org.ua/sites/default/files/6_21.pdf
3. Міжнародне право XXI століття. <http://www.inlawalmanac.mgu.od.ua/v2/05.pdf>
4. Вплив глобалізації на правову систему України. <https://dspace.uzhnu.edu.ua>
5. Реформування правової системи України під впливом Міжнародного права. https://ippi.org.ua/sites/default/files/6_21.pdf

Заболоцька А.О., здобувачка вищої освіти
Національної академії служби безпеки України

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА В ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

Міжнародне право є ключовим регулятором правовідносин між державами у глобалізованому світі та вимагає від України адаптації національної правової системи до міжнародних стандартів в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Інтеграція України в європейські та світові структури накладає обов'язок імплементації відповідних норм у її національне законодавство та, в свою чергу, розширює сферу дії міжнародного права в українській правовій системі. Цей процес супроводжується необхідністю гармонізації національного законодавства із *acquis communautaire* в рамках Угоди про асоціацію з ЄС [1].

Нові виклики, пов'язані з інформаційними технологіями, кліматичними змінами, гібридними війнами та загрозами, потребують врегулювання на міжнародному рівні та відображення в національному законодавстві України. Це вимагає адаптації правової системи до сучасних глобальних тенденцій. Гармонізація із *acquis communautaire* ЄС в рамках Угоди про асоціацію є ключовим елементом цього процесу.

Національний механізм впровадження європейських стандартів у сфері прав людини значно підвищив значення рішень Європейського суду з прав людини у судовій практиці України. Це вимагає постійного моніторингу та адаптації українського правового поля до прецедентної практики міжнародних судових органів. Рішення ЄСПЛ щодо України є обов'язковими для виконання та потребують внесення змін до національного законодавства. Імплементація міжнародних стандартів у сферу правосуддя, зокрема щодо справедливого судового розгляду, є важливою умовою зміцнення верховенства права в Україні. Приведення процесуального законодавства у відповідність до практики Європейського суду з прав людини дозволить підвищити ефективність національної судової системи [2]. Забезпечення виконання рішень міжнародних судових

органів національною правовою системою свідчитиме про дотримання Україною принципів міжнародного права.

Ратифікація Римського статуту є важливим кроком на шляху інтеграції до європейського та світового правового простору. Наразі, визнавши юрисдикцію МКС, Україна має лише обов'язки щодо співпраці з цією установою [2]. Варто також згадати, що ратифікація Римського статуту є однією з вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яку Україна досі не виконала (ст. 8 Угоди). Ратифікація потрібна Україні і для того, щоб вона стала повноправним учасником Римського статуту й мала всі права, передбачені ним, а злочини вчинені на її території – підсудні Гаазі. Також, юридично Україна отримає фундаментальне підґрунтя для національної судової системи та правоохоронних органів щодо притягнення до відповідальності сотень військових злочинців агресора відповідно до сучасних міжнародних стандартів правосуддя.

Збройний конфлікт, що триває в Україні, підірвав росією Каховської ГЕС мають руйнівний вплив на навколишнє середовище і здоров'я українського народу, потребують імплементації в законодавство України керівних міжнародних принципів і норм щодо захисту довкілля під час війни. Посилення відповідальності за екологічні правопорушення відповідно до міжнародних зобов'язань України сприятиме підвищенню ефективності природоохоронної діяльності, енергоефективності економіки та розвитку "зелених" технологій і сприятиме відновленню її екосистеми. Гармонізація національного законодавства із європейськими стандартами енергетичної політики є одним з важливих напрямків реформ у сфері екології [3].

Пріоритетним напрямком імплементації міжнародного досвіду є і відновлення територіальної цілісності України та збереження власної території, вироблення міжнародно-правових механізмів врегулювання збройного конфлікту і деокупації й реінтеграції тимчасово окупованих територій. Сьогодні Україною проводиться активна робота щодо впровадження міжнародно-правових механізмів деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій й відшкодування збитків, завданих агресією російською федерацією на території України як на міжнародному, так і на національному рівнях спільно із зацікавленими державами. Налагоджено міцні стосунки з міжнародним співтовариством, отримано беззастережну підтримку провідних країн світу та міжнародних організацій й у співпраці з ними напрацьовано значний міжнародно-правовий фундамент норм для відновлення її територіальної цілісності на основі Статуту ООН та міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Fedorova A. The role of fulfilling the obligations by Ukraine under the EU-Ukraine Association Agreement within its new status of a candidate state for EU membership (Роль виконання Україною зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС у новому статусі країни-кандидата на членство в ЄС). *The Lawyer Quarterly*, Vol 13, № 2 (2023), P. 164-179.

URL:https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4361670 (дата звернення: 16.04.2024).

2. Сьох К.Я., Гультай М.М. Імплементация нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 82-84. URL: https://www.lsej.org.ua/6_2022/18.pdf (дата звернення: 16.04.2024).

3. Маньгора В.В. Реформування правової системи України під впливом міжнародного права. *Інформація і право*. № 3(38)/2021 С. 35-40. URL: <https://il.ippi.org.ua/article/view/243801-Текст.pdf> (дата звернення: 16.04.2024).

Конорчук Д.В., студентка
Державного торговельно-економічного університету

ЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ІМУНІТЕТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРИВАТНИХ ВІДНОСИН

На сьогоднішній день регулювання міжнародних відносин набуває все більшого значення, відповідно до чого, наразі є актуальним і важливим питання, яке стосується державного імунітету. Особливо це стосується країн, які є учасниками світової арени та мають розвинуті міжнародні зв'язки. До прикладів таких країн можна віднести США, Велика Британія, Канада. Цей список можна доповнювати, але варто виокремити ще одну державу, щодо якої буде розглядатися питання стосовно державного імунітету – Україна. Державний імунітет є однією з ключових складових міжнародного права, і його застосування на території України має велике значення для регулювання міжнародно-приватних відносин.

Здавна іноземна держава вважається особливим суб'єктом права, до якого є неприпустимими будь-які примусові заходи (накладення арешту на майно, примусове стягнення, вчинення позову тощо), вважається що іноземна держава володіє імунітетом. Варто зазначити, що під поняттям «державний імунітет» розуміють право держави на звільнення від юрисдикції інших держав, право на незастосування до цієї держави різних примусових заходів зі сторони судових, адміністративних та інших органів інших держав. Даний імунітет застосовується як в сфері державних справ, так і в цивільних справах, зокрема, у випадках, коли держава виступає як сторона у цивільному процесі або справі. Державний імунітет може бути застосований до різних аспектів відносин, таких як державні борги, дипломатичні зв'язки, а також в сфері комерційних та цивільних правовідносин [1, с. 54].

Україна, як суверенна держава, також користується державним імунітетом як одним із засобів захисту своїх інтересів на міжнародній арені. Вона визнає принципи міжнародного права, включаючи принципи

державного імунітету, і застосовує їх у своїй внутрішній і зовнішній політиці. Україна регулює міжнародно-приватні відносини, враховуючи принципи державного імунітету, що визначають права та обов'язки держави у відносинах з іншими суб'єктами міжнародного права. Тобто, правове регулювання питань державних імунітетів відбувається й у внутрішньому законодавстві держав, що є законодавчо закріплено, а саме у ст. 79 ЗУ «Про міжнародне приватне право» є правило, що стосується неможливості без згоди компетентних органів відповідної держави вчиняти певні дії (пред'являти позови, залучати іноземну державу до участі у справі як відповідача або третьої особи, накладати арешт на майно іноземної держави, що знаходиться на території України, застосовувати щодо цього майна засоби забезпечення позову, звертати стягнення на таке майно) [2]. Але варто зазначити, що не лише цей закон регламентує застосування державного імунітету, але і в інших нормативно-правових актах. Прикладом може бути регулювання питання застосування імунітету, що стосується українських державних морських суден, де дане питання регулюється не виключно міжнародним законодавством, але й спирається на внутрішнє право. Кодекс торговельного мореплавства України (далі – КТМ України), а саме ст. 18 КТМ України передбачає, що на судна, які перебувають у власності держави, не може бути накладено арешт або звернено стягнення без згоди органу, який здійснює управління державним майном [3]. Ця норма закону повинна дотримуватися і за кордоном, оскільки правове становище морського судна визначається законом держави, під прапором якого воно ходить.

Також слід зазначити, що законодавець України передбачив можливість відмови від дотримання державного імунітету, а саме ст. 32 ЗУ «Про угоди про розподіл продукції» зазначено, що в угоді, що укладається державою (її відповідними органами) з іноземними інвесторами, може бути передбачена відмова від трьох елементів імунітету, пов'язаних із судовим розглядом, а саме: судового імунітету, імунітету щодо попереднього забезпечення позову та імунітету щодо виконання судового рішення [4]. Однак у зв'язку з тим, що ця норма містила беззастережну відмову від імунітету, її положення Рішенням Конституційного Суду України від 6 грудня 2001 р. «У справі за конституційним поданням народних депутатів України стосовно відповідності Конституції України (конституційності) частини першої ст. 5, частини третьої ст. 6, ст. 32 Закону України «Про угоди про розподіл продукції» (справа № 1-40/2001) було визнано неконституційними [5].

Отже, застосування державного імунітету є для регулювання міжнародно-приватних відносин є важливим елементом міжнародного права, що визначає правовий статус держави в контексті її відносин з іншими суб'єктами міжнародного права. Захист прав та інтересів України на міжнародній арені, а також врахування прав та обов'язків приватних осіб у міжнародних відносинах, потребує ретельного дотримання принципів

державного імунітету. В Україні законодавство передбачає застосування державного імунітету як засобу захисту державних інтересів, однак в той же час надає можливість відмови від імунітету в певних випадках. Законодавство України містить норми, які регулюють питання застосування державного імунітету в різних сферах, включаючи цивільні, комерційні та дипломатичні відносини. Відповідно, правильне та збалансоване застосування державного імунітету сприяє зміцненню міжнародного правопорядку та сприяє стабільності у міжнародних відносинах. Важливою є постійна адаптація законодавства до міжнародних стандартів та врахування сучасних викликів і потреб у сфері міжнародно-приватних відносин.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне приватне право : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 111 с. (дата звернення: 24.04.2024).

2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 24.04.2024).

3. Кодекс торговельного мореплавства України : Кодекс України від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр#Text> (дата звернення: 24.04.2024).

4. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV : станом на 15 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> (дата звернення: 24.04.2024).

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 5, частини третьої статті 6, статті 32 Закону України "Про угоди про розподіл продукції" (справа про угоди про розподіл продукції) : Рішення Конституц. Суду України від 06.12.2001 р. № 17-рп/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-01#Text> (дата звернення: 24.04.2024).

Котляров І.В., студент Університету митної справи та фінансів
Осельський Є.С., приватний виконавець
Дніпропетровського приватного округу

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ У НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Використання міжнародно-правових норм у внутрішньому законодавстві України, є однією з найважливіших задач на практиці, особливо коли йдеться про норми, що стосуються прав людини. Україна взяла на себе зобов'язання виконувати ці міжнародні документи і зобов'язалась створити всі умови для здійснення захисту прав кожного

українця. У Конституції України 1996 р. (з останніми змінами) із 48 статей II Розділу, який присвячений правам людини та громадянина, 37 статей містять перелік найголовніших прав і свобод людини. Цей факт реально сприяє зміцненню суверенних прав України та підвищує її авторитет у світі як країни, яка впевнено стоїть на демократичному шляху розвитку.

Одним із найважливіших міжнародних договорів про права людини, є «Загальна декларація прав людини» 1948 року. Україна ратифікувала її у 1973 році. Загальна декларація прав людини виступає одним із найавторитетніших джерел міжнародного публічного права з питань захисту прав людини. Цей документ має форму резолюції Генеральної Асамблеї ООН та носить за Статутом ООН рекомендаційний характер, проте завдяки загальносвітовому сприйняттю та імплементації у національне законодавство її положення набули значення звичаєвих норм та стали основою універсальної міжнародної системи захисту прав людини.

Наша країна є стороною 68 юридично-зобов'язуючих інструментів РЄ і тому, взяла на себе обов'язки приєднатися до міжнародних стандартів у галузі прав людини, створити внутрішньодержавні гарантії їх здійснення, що ґрунтуються на загально визнаних міжнародно-правових гарантіях, закріплених у відповідних міжнародно-правових нормах. Відповідно до ст. 3 Конституції України, «людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [3]. Саме ця стаття є головною в характеристиці конституційного ладу України та юридичним фундаментом для загального гуманістичного розвитку України. Таким чином, ст. 3 Конституції України вперше встановлює в нашій державі обов'язок держави визнавати, гарантувати та захищати права і свободи людини.

Одним із особливих суб'єктів захисту у національному та міжнародному праві є діти. У 1959 р. ООН приймає Декларацію прав дитини, основна теза якої – «людство зобов'язане давати дитині все краще, що воно має». У продовження цього положення були прийняті такі міжнародні документи у сфері захисту дитини, як: Конвенція про стягнення аліментів за кордоном (приєднання 2 липня 2006 р. із заявою); Європейська соціальна хартія (ратифіковано 14 вересня 2006 р. із заявами); Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом (ратифіковано 14 січня 2009 р.), та ін. [2]. Окрім того, 26 квітня 2011 р. був прийнятий Закон України «Про охорону дитинства», відповідно до якого охорона дитинства визначається як загальнонаціональний пріоритет, що має велике значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики України з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, усебічний розвиток тощо.

Однак у зв'язку з нинішньою політичною та соціально-економічною ситуацією наша країна не в змозі забезпечити виконання деяких міжнародних норм. І хоча вступ до Ради Європи та ратифікація низки Європейських конвенцій дозволили інтегруватись у європейську систему захисту прав

людини і з прийняттям Закону «Про виконання рішень Європейського суду з прав людини» передбачено механізм виконання Україною ухвалених рішень, разом з тим процес приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів далекий до свого завершення [1].

Таким чином, на нашу думку, враховуючи євроінтеграційні наміри України, надзвичайно важливо привести українську правову систему у відповідність з європейською, і найголовніше – забезпечити дотримання прав і свобод людини. Однак серед повноважень комітету Верховної Ради України з питань євроінтеграції не передбачено механізму здійснення попередньої правової експертизи законопроектів на предмет додержання прав і свобод людини і громадянина. А така процедури є надзвичайно важливою, адже це б дало змогу приймати закони, які будуть професійно проаналізовані на предмет відповідності Конституції та міжнародних договорів щодо дотримання прав та свобод людини і громадянина. При цьому права людини мають стати фундаментом новітньої держави, її національною ідеєю, яка об'єднає усіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Андреева І.В. Міжнародне право в національній правовій системі за основним законом України. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50593232.pdf>.
2. Прієшкіна О. В. Імплементация міжнародно-правових стандартів прав та свобод людини у національне законодавство України. 2023. URL: <https://journals.visnyk-onu.od.ua/index.php/law/article/view/7/7>.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р., зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#>.
4. Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 року.

Коцюр К.О., студентка

Державного торговельно-економічного університету

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У XXI ст.

XXI ст. динамічно змінює світ, кидаючи нові виклики й ставлячи перед Україною, як і перед багатьма іншими країнами, складні завдання. Адаптація національної правової системи до міжнародних стандартів є ключовим напрямом для успішного функціонування держави в сучасних умовах. По-перше, Україна, використовуючи міжнародне право XXI століття, повинна в умовах глобалізації зайняти гідне місце в майбутньому світоустрої, як велика європейська держава. По-друге, сучасне міжнародне право має як імперативні, так і диспозитивні інструменти вирішення глобальних проблем. По-третє, необхідно підвищити ефективність імплементації міжнародних договорів, особливо міжнародних міжвідомчих договорів [5].

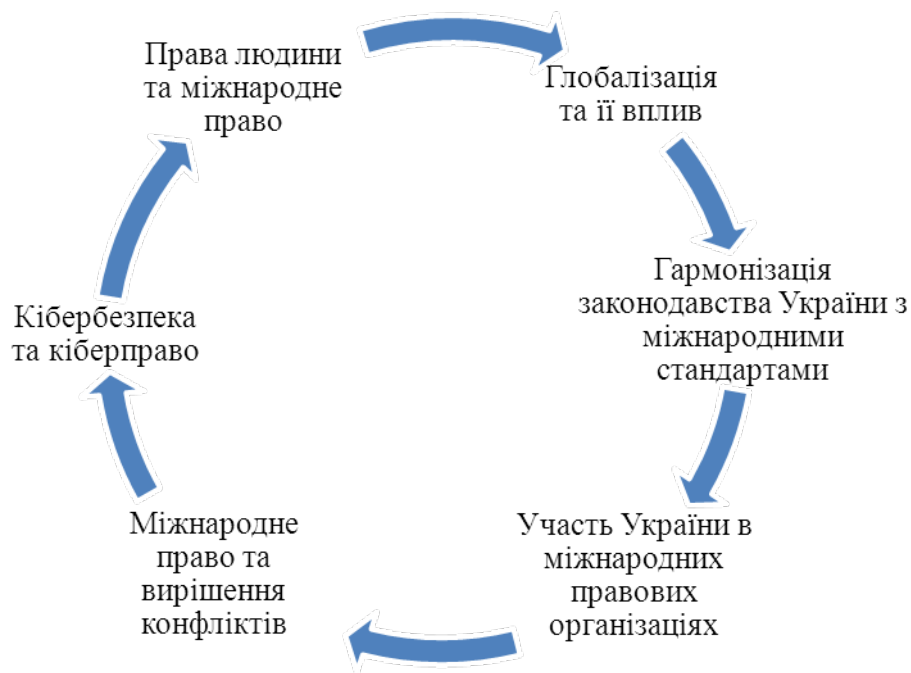

Рис. 1. Сучасні виклики міжнародного права та адаптація української правової системи

Джерело: побудовано автором на основі [1]

У контексті стрімкого розвитку глобалізації, відбувається посилення взаємодії міжнародного та національного права. Основні тенденції цього впливу стосуються зростання кількості міжнародних договорів, уніфікації та гармонізації правових стандартів, а також виникнення нових галузей права. Відповідно, українська правова система активно адаптується до цих змін шляхом адаптації законодавства, змін в системі правосуддя та підвищення ролі міжнародного права. Однак, цей процес не є без викликів, таких як необхідність забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним стандартам, вдосконалення системи правосуддя та підвищення правової свідомості громадян [4].

Гармонізація законодавства України з міжнародними стандартами є стратегічно важливим напрямом, що передбачає не лише прийняття інтернаціональних договорів, а і їхнє впровадження в національну законодавчу систему. Цей процес обумовлений потребою України відповідати міжнародним нормам та стандартам, що сприяє підвищенню довіри до її правової системи в глобальному співтоваристві [2].

Участь України в міжнародних правових організаціях має ключове значення для виконання її міжнародних зобов'язань та впливу на формування міжнародного права. Ці організації виступають платформою для розробки нормативних актів, моніторингу виконання зобов'язань та вирішення міжнародних конфліктів. Для України це означає можливість активної участі у нормотворчому процесі, отримання підтримки у виконанні міжнародних зобов'язань та сприяння інтеграційним процесам.

Рис. 2. Приклади міжнародних правових організацій, в яких бере участь Україна

Джерело: побудовано автором на основі [6]

Міжнародне право надає різноманітні методи мирного вирішення міжнародних конфліктів, включаючи переговори, добрі послуги, медіацію та арбітраж. Ці методи впливають на правову систему України шляхом імплементації міжнародно-правових норм та підготовки фахівців з міжнародного права. Крім того, важливим є розвиток інститутів мирного вирішення конфліктів у внутрішній структурі країни.

Кіберзлочинність та кібератаки створюють нові виклики для міжнародного права, оскільки ці явища не мають кордонів і можуть суттєво впливати на міжнародні відносини. Україна адаптує свою правову систему до цих загроз шляхом прийняття законів про кіберзлочинність, співпраці з міжнародними організаціями, підготовки фахівців з кібербезпеки та ратифікації міжнародних договорів щодо кіберзлочинності. Міжнародне право відіграє важливу роль у розробці міжнародних правових норм, співпраці держав та обміні інформацією для ефективної боротьби з цими загрозами [3].

Права людини є складовою будь-якого демократичного суспільства. Україна взяла на себе зобов'язання захищати ці права відповідно до міжнародних стандартів, таких як Загальна декларація прав людини та Європейська конвенція з прав людини. Захист прав людини в Україні здійснюється через внутрішні та міжнародні механізми, такі як судова система та міжнародні суди. Проте, існують проблеми, такі як корупція та жорстоке поводження з боку правоохоронців. Для подальшого покращення захисту прав людини в Україні необхідно проводити реформи у правоохоронній системі, боротьбу з корупцією, підвищувати правову свідомість громадян та співпрацювати з міжнародними організаціями.

Адаптація української правової системи до сучасних викликів міжнародного права – це не просто необхідність, а й стратегічне завдання, яке забезпечить стійкий розвиток держави, захист прав людини та інтересів громадян. Спільними зусиллями українці можуть побудувати правову систему, що відповідає вимогам ХХІ століття та гарантує гідне майбутнє України.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне право на тлі викликів XXI століття. *DSpace at NLU: Home*. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9785/1/Buromenskiy.pdf>
2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Перелік актів законодавства України та acquis Європейського Союзу у пріоритетних сферах адаптації (Розділи 8-12) : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629v-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629v-15#Text)
3. Про Національний координаційний центр кібербезпеки : Указ Президента України від 07.06.2016 р. № 242/2016 : станом на 17 лип. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/242/2016#Text>
4. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>
5. Сучасні виклики та напрямки розвитку міжнародного гуманітарного права в умовах глобалізації. *DSpace Repository*: URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bdcc7df7-f1fb-4af5-8f3e-89106c6b1d30/content>
6. Членство України в міжнародних організаціях – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Членство_України_в_міжнародних_організаціях

Кучук А.М., д.ю.н., професор,
професор кафедри права та публічного управління
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО: ЗМІНА НАЦІОНАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

В умовах сьогодення особливої уваги в межах правознавства набуло міжнародне право. Якщо до лютого 2022 року в Україні питання міжнародного права було предметом інтенції суто невеликої кількості фахівців однойменної сфери юриспруденції, то після означеного часу міжнародне право (і, зокрема, міжнародне гуманітарне право) стало загально соціальним дискурсом.

Значна кількість українців поклала і покладає надію на міжнародне гуманітарне право як на один з засобів допомоги Українській державі у протистоянні російській збройній агресії. Так, у цьому аспекті згадаю звернення значної уваги на діяльність:

- Міжнародного кримінального суду, який видав ордер на арешт глави держави-агресорки;
- Європейського суду з прав людини, до якого було подано значну кількість звернень від осіб, які зазнали порушення їх конвенційних прав

через дії росії у контексті збройної агресії та окупації частини території Української держави;

- Європейської Комісії (зокрема у аспекті підтримки, у тому числі й фінансової, реформ в Україні) та ін.

Російське повномасштабне вторгнення в Україну стало одним із найгучніших викликів для міжнародного права у XXI столітті. Це вторгнення не лише загострило глобальну увагу до міжнародного права, але й показало його критичну важливість для регулювання конфліктів, захисту людських прав та забезпечення справедливості, а також вказало і на недоліки функціонування окремих міжнародних інститутів.

Загалом, означене привернуло увагу серед іншого на такі проблеми.

1. Порушення суверенітету. Вторгнення порушило фундаментальний принцип міжнародного права – повага до суверенітету держав. Це викликало міжнародну реакцію та підвищило інтерес до засобів захисту суверенітету в межах міжнародного права.

2. Міжнародна відповідальність. Дії російської держави привернули увагу до принципу міжнародної відповідальності суб'єктів міжнародного права за агресію. Це питання стало актуальним для Організації об'єднаних Націй, Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних організацій.

3. Міжнародне гуманітарне право:

3.1. Захист цивільного населення. Російська збройна агресія показала жахливі наслідки для цивільного населення, підкреслюючи необхідність дотримання Женевських конвенцій та інших норм міжнародного гуманітарного права. Обстріли житлових районів, лікарень та шкіл (не згадуючи численні воєнні злочини проти цивільного населення) стали приводом для обговорення ефективності цих норм.

3.2. Воєнні злочини. Звинувачення у вчиненні воєнних злочинів, включаючи вбивства цивільних, катування та сексуальне насильство, підкреслили важливість міжнародного гуманітарного права для притягнення винних до відповідальності.

3.3. Гуманітарна допомога. Конфлікт актуалізував проблеми доставки гуманітарної допомоги та захисту гуманітарних працівників. Міжнародні організації зіткнулися з новими викликами, що потребують адаптації існуючих норм і практик міжнародного гуманітарного права.

Розпочата росією війна стимулювала перегляд ролі та механізмів дії Організації об'єднаних Націй та Міжнародного кримінального суду. Активізувалися дискусії щодо реформування цих інституцій для підвищення їхньої ефективності в умовах сучасних конфліктів. У цьому аспекті окремо слід згадати таку інституцію як Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Наведу одну з цитат В. Зеленського: «...Потрібно, щоб міжнародні організації, як-от Міжнародний комітет Червоного Хреста, негайно долучилися до рятувальної операції й допомогли людям саме на окупованій частині Херсонщини. ... Якщо зараз міжнародної організації немає в зоні цієї катастрофи, значить, її взагалі немає, значить, вона

недієздатна» [2]. Не буду вдаватись до дискусій з цього приводу, однак, наявність таких заяв сама по собі вказує на певні, наприклад, організаційні та інформаційні недоліки у діяльності відповідної міжнародної організації

Європейський Союз, НАТО та інші регіональні організації також зіткнулися з необхідністю перегляду своїх підходів до забезпечення безпеки та дотримання міжнародного права.

Зважаючи на означене, цілком правильно значна частина закладів вищої освіти, що готують фахівців за спеціальністю 081 «Право» переглянула свої підходи до викладання міжнародного права (зокрема, в аспекті тематичного контексту та уваги до міжнародного гуманітарного права) до пропонованих вибіркового дисциплін (в аспекті впровадження курсів міжнародного гуманітарного права, міжнародно-правової відповідальності тощо).

Отже, можна стверджувати, що російське повномасштабне вторгнення стало тим фактором, що спричинив актуальність міжнародного права, зокрема й міжнародного гуманітарного права. Ця збройна агресія продемонструвала необхідність зміцнення міжнародних норм і механізмів їхнього виконання для забезпечення миру, безпеки та справедливості у світі.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт Путіна; історичне рішення, з якого почнеться історична відповідальність – звернення Президента України. URL <https://www.president.gov.ua/news/mizhnarodnij-kriminalnij-sud-vidav-order-na-aresht-putina-is-81665>

2. Зеленський закидає міжнародним організаціям «відсутність», але Червоний хрест каже, що працює. URL <https://www.holosameryku.com/a/7128216.html>

Лабенська Л.Л., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ОБМЕЖЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАГАЛЬНОСТІ ВИБОРЧОГО ПРАВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Вибори для нашої держави є основним показником дієвості механізмів демократії та її практичного втілення в суспільне життя. Вибори – це відповідний процес, який може бути реалізовано виключно на правових засадах. Саме такі засади регламентовано Конституцією України та відповідним законодавством, яке безпосередньо впливає на їхню прозорість, інклюзивність, підзвітність та конкурентність.

Можливість дотриматися всіх правових засад при проведенні виборів у післявоєнний період в Україні, ставить неабияку кількість викликів перед нашими законотворцями, органами публічної влади і всіма суб'єктами

виборчого процесу. Тому, значна кількість норм законодавства, котре безпосередньо або опосередковано регламентує питання виборів повинно буде зазнати докорінних змін, у зв'язку з їх неактуальністю або неможливістю їх фактичної реалізації.

Відповідно до норм міжнародно-правових актів, актів європейського права та національного законодавства, котрі складають інститут виборчого права, основними принципами виборчого права, які закріплено, в законодавстві, майже всіх демократичних країн, є загальність, вільність, рівність, таємність. Виборче законодавство окремих країн регламентує й інші принципи виборів: справедливі, прямі, прозорі щодо фінансування (Португалія), заборона іноземного втручання у виборчий процес (Мальта), обов'язкова участь у голосуванні на виборах (Бельгія, Греція, Італія) та ін.

Зміст принципу загальності виборів полягає у тому, що участь у виборах беруть усі громадяни (а іноді не тільки громадяни, а також іноземці за певних обставин), котрі є дієздатними та досягли певного віку (як правило, 18 років). Держава повинна створити умови для реалізації принципу загальності через встановлення певного механізму, коли всі особи, котрі мають право голосу можуть реалізувати своє виборче право, незалежно від того, де вони перебувають під час виборів (за кордоном, в стаціонарних лікарнях, місцях позбавлення свободи).

Разом з тим, існують певні виключення із принципу загальності, тобто норми, котрі передбачають певні вимоги або цензи для можливості реалізації виборчого права, як активного так й пасивного.

Відповідно до національного законодавства, а саме норм Конституції України та Виборчого кодексу України [1, 2] активним виборчим правом володіють усі дієздатні громадяни України, котрі досягли 18 років. Щодо цензів для реалізації пасивного виборчого права, то в залежності від органу або посади балотування кандидата, змінюються вимоги у бік підвищення віку, встановлюється ценз осілості, володіння державною мовою (тільки для Президента України), а також передбачаються обмеження якщо кандидат має не зняту або не погашену судимість.

Таким чином, цілком доцільно, у післявоєнний період переглянути нормами виборчого законодавства, й встановити заборону приймати участь у виборах громадянам, щодо яких винесено вирок суду або вони відбувають покарання за злочини, пов'язані з державною зрадою або колабораціонізмом. Тобто, запровадити, так званий, ценз судимості (моральний) для реалізації активного виборчого права. Також, можна скористатися позитивним досвідом таких європейських країн, як Данія, Італія та Кіпр, де можливість реалізації громадянами пасивного виборчого права поставлена у залежність від їх попередньої репутації (поведінки) нормами конституції. В даному контексті можна навести приклад конституційної норми, яка діяла в Естонії до двохтисячного року про заборону висуватись кандидатами на виборах колишнім співробітникам

КДБ, розвідувальних органів держав окупантів, колишнім учасникам репресій [3].

Встановлення, у післявоєнний період, саме таких обмежувальних цензів, не буде вважатися посяганням на демократичні цінності, а навпаки, матиме цілком легітимну мету й забезпечить можливість усунення від влади та права вирішення долі країни, осіб, котрі можуть негативно впливати на державотворчі процеси незалежної України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Документ 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-ІХ URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

3. Вибори в Європейському Союзі. За ред. Ковриженка Д.С.;
Лабораторія законодавчих ініціатив. К.: ФАДА, ЛТД, 2006. 156 с.

Легка О.В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ У СФЕРІ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Забезпечення національної безпеки та оборони держави – один із пріоритетних напрямів та базова загальноприйнята суспільна потреба для кожної держави, особливо в умовах збройного конфлікту. Серйозну загрозу як національній безпеці, так і економічній стабільності та суспільній довірі становить корупція в оборонному секторі. За рейтингом корупції у сфері оборони, підготовленому Transparency International, Україна знаходиться у групі D+ (рівень корупційних ризиків у сфері оборони держав цієї групи становить 18%, що нижче середнього [1]. «Через корупційні схеми у сфері оборонних закупівель, збитки становлять приблизно 10-15% видаткової частини держбюджету» [2]. Порухення мають місце як при публічній закупівлі боєприпасів (у грудні 2023 року Служба безпеки України у взаємодії та за сприяння Міністра оборони ліквідувала корупційну схему закупівлі боєприпасів для Збройних Сил України майже на 1,5 млрд гривень), так і під час публічної закупівлі медичних препаратів і медичних виробів (поширеною є практика, коли формують лот під одного з потенційних постачальників шляхом включення до загального переліку найменування, яке може постачати тільки він). «У результаті, – зазначає О.С. Бондаренко, – обмежені ресурси розподіляються неправильно, а гроші платників податків витрачаються

даремно, відволікаючи кошти від основних потреб оборони та підриваючи довіру суспільства до державних установ» [3].

Основоположними принципами, на яких ґрунтується здійснення оборонних закупівель – є відкритість та прозорість. Міністерством оборони України визначено основні напрями реформування оборонних закупівель, які спрямовано на забезпечення відкритості та прозорості використання оборонного бюджету: прозорість у процесі закупівлі; оптимізація закупівлі через Централізовану закупівельну організацію; сучасна політика у військово-технічній сфері; ефективна система управління; створення системи державного гарантування якості оборонної продукції [4]. З метою створення інтегрованої системи закупівель в Міністерстві оборони України та забезпечення життєвого циклу продукції оборонного призначення, наказом Міністерства оборони України (МОУ) від 17 червня 2022 року № 159, утворено державне підприємство МОУ «Агенція оборонних закупівель», єдину національну агенцію, яка забезпечуватиме централізовану закупівлю товарів, робіт та послуг, призначених для виконання державних програм у сферах національної безпеки та оборони, за кошти державного бюджету та інших джерел фінансування [5] (до цього закупівельна організація МОУ складалася з Департаменту військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки, який здійснює держоборонзамовлення та Департаменту державних закупівель). Разом з тим, відповідно до п. 3.9 Статуту ДП МОУ «Агенція оборонних закупівель», «єдина національна агенція» «... може бути засновником інших юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм та видів у порядку, визначеному чинним законодавством», що може спричинити виникнення корупційних ризиків.

На думку правознавців, незалежно від типу і предмету закупівель, оборонні закупівлі ґрунтуються на основних принципах доброчесності, прозорості та підзвітності. Виокремлюють дві моделі закупівлі у оборонній сфері – колективне фінансування (обладнання для командних пунктів, послуги супутникових телекомунікацій, ІТ-обладнання та периферійні пристрої); національне фінансування (закупівля платформ і систем озброєння). Досить ефективною у досліджуваному напрямі є нормативно-правова база Фінляндії, яка діє у поєднанні із підтримкою суспільства. Міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає її як одну з найменш корумпованих країн світу. Ключове поняття для даної країни не «боротьба», а «застереження» та «запобігання» у відповідних правових актах [6; 7]. Подібної точки зору притримуються і у Польщі. Для прикладу, Міністерством оборони Польщі розроблено та впроваджено комплексну систему попередження корупційних ризиків, які пов'язано із закупівлями у сфері оборони. «Вони існують протягом усього процесу (підготовчий етап, тендери та торги, фінальна стадія). Запобігання корупційних ризиків, забезпеченням

дотримання підзвітності, прозорості та добросовісності здійснює Бюро антикорупційних процедур [8].

Під час підготовки Антикорупційної програми Міністерства оборони України (МОУ) на 2021–2024 роки, затвердженої наказом МОУ від 31.08.2021 № 264, враховано антикорупційний досвід оборонних відомств Великої Британії, Королівства Норвегія, Фінляндії, Польщі, Болгарії та Грузії.

Підсумовуючи, зазначимо, що незважаючи на суттєві зрушення у напрямі правового регулювання антикорупційної діяльності у сфері оборонних закупівель України, залишається «значна частка невизначеностей, які знижують ефективність процесу оборонних закупівель, обумовлюють необґрунтоване витрачання бюджетних коштів, зниження якості наданих послуг» [9]. Відповідно, наявність законодавства з питань забезпечення національної безпеки та запобігання корупції в оборонно-промисловому комплексі України не є гарантією його безумовного виконання і належної реалізації його норм.

Список використаних джерел:

1. Лапаєв Ю. Корупція в оборонному секторі – другий найсильніший ворог України. Тиждень.ua: сайт. URL: <http://tyzhden.ua/Economics/188134>.
2. Романов М.В. Основні засади запобігання корупції. Харків: Права людини. 2017. 176 с.
3. Бондаренко О.С. Корупційні прояви в оборонному секторі в умовах воєнного стану та післявоєнний період: характеристика та заходи нівелювання. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 323–327.
4. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <https://surl.li/ommlr>.
5. Про утворення державного підприємства Міністерства оборони України «Агенція оборонних закупівель»: наказ Міністерства оборони України від 17.06.2022 № 159. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2022/159_nm.pdf.
6. Черніков Д.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як ефективний інструмент протидії корупції. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 948–950.
7. Навчальний курс: Фінське суспільство – законодавство Фінляндії – 2/2021. URL : [https://migri.fi/documents/5202425/62401598/\(ukr1649158127582](https://migri.fi/documents/5202425/62401598/(ukr1649158127582).
8. Стельмах Н. Закупівлі в умовах воєнного стану. Радник у сфері публічних закупівель. 2022. URL: <https://radnuk.com.ua/voiennyjstan/zakupivli-v-umovakh-voiennoho-stanu>.
9. Здирко Н.Г. Державне регулювання та контроль у сфері публічних закупівель. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 3-4. С. 79–89.

Мазуренко Є.О., студентка
Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»,
Юзько Т.М., доктор філософії, доцент
кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського»,

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Міжнародні договори є частиною національного законодавства. Порядок набрання ними чинності встановлено ст. 20 Закону України від 22 грудня 1993 р. «Про міжнародні договори України» [1]. Міжнародний договір – це угода двох або кількох держав, що містить норми права про встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків у відносинах між ними. Він може називатися по-різному: договір, угода, пакт, конвенція, протокол тощо.

Із змісту визначення випливає, що до міжнародних договорів, положення яких мають застосовуватися в Україні, належать: договори, ратифіковані Верховною Радою України; договори, затвердження, прийняття або приєднання до яких здійснене на основі рішень Верховної Ради України або Президента України; договори, що набрали чинності з моменту підписання їх Президентом України. Зазначені договори підлягають опублікуванню у «Відомостях Верховної Ради України», в газеті Верховної Ради України «Голос України», а також у «Зібранні діючих міжнародних договорів України» [2].

Цивільний Кодекс України у ст. 10 (ч. 1) закріпив загальне правило про те, що чинний міжнародний договір, що регулює цивільні відносини, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [3]. Більше того, згідно з ч. 2 цієї статті, якщо у чинному міжнародному договорі України містяться інші правила від тих, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила цього договору. Порядок набрання ними чинності встановлено ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року.

На практиці іноді виникає питання про час дії міжнародного Договору та акта національного законодавства, що містять колізійні норми. Воно вирішується таким чином: якщо міжнародний договір укладений раніше, акт цивільного законодавства не набирає чинності взагалі. Якщо ж акт цивільного законодавства виданий раніше, ніж був укладений міжнародний договір, то такий акт втрачає силу з моменту набрання чинності міжнародним договором. При цьому мають застосовуватися правила про дію закону в часі, встановлені ст. 5 ЦК.

Однак ст. 9 Конституції України [4] відносить до національного законодавства України лише діючі міжнародні договори, оскільки мовиться не просто про «надання Верховною Радою обов'язковості міжнародному договору», а про «дію» такого договору, внаслідок чого він і стає частиною національного українського законодавства, але визнавати міжнародний договір джерелом внутрішньодержавного права не вірно.

Зі змісту Конституції України випливає, що до числа міжнародних договорів, положення яких повинні застосовуватися в Україні, належать:

- 1) договори, ратифіковані Верховною Радою України;
- 2) договори, затвердження, прийняття чи приєднання до яких здійснено на основі рішень Верховної Ради України чи Президента України (п. 32 ст. 85; п. 3 ст. 106 Конституції України);
- 3) договори, що набрали чинності з моменту підписання їх Президентом України.

Правило про пріоритет норм міжнародного договору застосовується не до всіх міжнародних договорів України. Деякі міжнародні договори надають державам-учасникам право відступити від положень таких договорів. Якщо держава скористалася таким правом, чинними є відповідні положення національного законодавства. Зокрема, ст. 7 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів встановлює строки охорони авторських прав. Однак державам – учасникам Конвенції надається право встановлювати строки охорони прав, що перевищують ті, які передбачені цією Конвенцією [5].

Отже, міжнародний договір, визначається як угода між державами, що регулює права та обов'язки у відносинах між ними. Договори мають різні форми та можуть бути укладені на різних рівнях та між різними сторонами. Важливо, що вони стають частиною національного законодавства і мають обов'язкову силу для всіх сторін. Це означає, що їх положення мають бути дотримані та застосовані в Україні згідно зі статтею 20 Закону «Про міжнародні договори України». Ці договори можуть також мати пріоритет перед внутрішнім законодавством та використовуватися для регулювання цивільних відносин згідно з Цивільним кодексом України. Однак, важливо враховувати, що діючі міжнародні договори визнаються застосовними в рамках національного законодавства України згідно з Конституцією, і їх реєстрація здійснюється відповідно до законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародні договори України : Закон України від 22.12.93 р. № 3768-ХІІ (3768-12). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3767-12#Text>.

2. Федак О. О., Бабецька І.Я. Міжнародні договори як джерело цивільного права URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/158-1.pdf>.

3. Цивільний кодекс України : Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

4. Конституція України : Закон України від 1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Бернська конвенція від 24 липня 1971 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.

Мельникова А.О., студентка
Університету митної справи та фінансів,
Лабенська Л.Л., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ВПЛИВУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА МІЖНАРОДНИЙ ПОРЯДОК

Вторгнення росії в Україну 2022 року ознаменувало повернення війни як соціального явища на європейський континент і стало чітким знаком виклику міжнародному порядку, заснованому на правовій системі ООН. Більше того, продовження конфлікту, незважаючи на заходи, що вживаються міжнародною спільнотою, поставило під сумнів ступінь функціональності системи, що лежить в основі міжнародного порядку, в контексті нових глобальних викликів. Зрозуміло, що в міру затягування війни в Україні змінювалася політика не лише великих держав, а й малих та середніх держав, які побоювалися за своє виживання, що призвело до реорганізації міжнародного порядку.

Система міжнародної безпеки являє собою структуру (загальні принципи, правила, ролі та обмеження) відносин між різними типами держав та недержавними структурами на міжнародному рівні. Міжнародний порядок, встановлений після Другої світової війни, вважається «ієрархією держав у міжнародній системі» і базується на «ієрархії держав у міжнародній системі» на засадах лібералізму. Цей порядок забезпечується правовою системою, визнаною і шанованою міжнародним співтовариством, або через мережу підпорядкованих органів (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада, Рада Опіки, Міжнародний Суд, Секретаріат), або через органи, діяльність яких координується ООН (Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, ЮНЕСКО, Всесвітня організація охорони здоров'я, Світова організація торгівлі, Міжнародний кримінальний суд і т.д.) і втілюється в нормах (Статут ООН, Загальна декларація прав людини, конвенції, резолюції та ін.) [1]. Спочатку, після встановлення режиму міжнародної безпеки, ліберальний порядок «формувався в рамках мультилатералізму, заснованого на правилах», але з 1990-х років «міжнародний порядок ліберального мультилатералізму, що склався після Другої світової війни, перетворився на міжнародний порядок».

Це явище, у поєднанні з появою нових глобальних полюсів впливу, відображає тенденцію до реорганізації міжнародного порядку.

У міжнародному праві ліберального міжнародного порядку, в якому ми досі перебуваємо, поняття «війна» більше не існує, його замінило поняття «конфлікт». Ця зміна термінології відбулася з прийняттям Статуту ООН у 1945 році, який у статті 2 заборонив застосування сили державами проти інших держав (Organiza'ia Na'iuuilor Unite 1945) [2]. Відтоді держави уникали оголошення війни проти інших держав. Пізніше Женевські конвенції 1949 року свідомо прийняли більш загальний термін «збройний конфлікт», щоб охопити всі ситуації і уникнути юридичних суперечок щодо точного визначення війни.

Це був довгоочікуваний крок, оскільки недержавні організації швидко зростали, а тривале збройне насильство між урядовими структурами та організованими збройними групами, або просто між квазідержавними збройними групами, стало нормою на світовій арені. І як зазначав Корд Мейер, провідний член американської делегації на Конференції в Сан-Франциско 1945 року, «велика держава може порушити кожен принцип і мету, закріплені в Статуті, і все одно залишатися членом організації, законно використовуючи право вето, прямо надане їй. може залишатися членом організації» (Global Governance Forum 2022) [3]. Більше того, ще до російсько-української війни ООН зіткнулася з проблемами посилення конкуренції між великими державами та еволюції загроз миру і безпеці. Початок російсько-української війни став не лише ревіталізацією поняття «війна» у 21 столітті, але й бруталним викликом існуючому світовому порядку з боку росії – авторитарної держави, яка відіграє важливу роль у формуванні міжнародної системи, що регулюється ООН, саме завдяки своєму праву вето в Раді Безпеки ООН, з боку держави, яка є уособленням ситуації порушення принципів Статуту ООН, а отже, і міжнародного права в цілому.

Однак діяльність ООН не була паралізована цим конфліктом, вона не залишила без уваги українську проблему і, відповідно до свого мандату, продовжила свою діяльність у напрямі пом'якшення світової кризи та боротьби з конфліктом. Однак за відсутності очевидних результатів діяльності ООН серед членів міжнародної спільноти виник вакуум легітимності та філософська «апорія» щодо довіри, покладеної на спроможність нинішньої міжнародної системи впоратися з такою військовою ситуацією, і все частіше виникають розмови про необхідність реформування міжнародної системи по-новому.

Вплив міжнародного права у 21 столітті на правову систему України є глибоким і багатограним, особливо у світлі триваючого конфлікту з росією. Кілька ключових аспектів ілюструють складний взаємозв'язок між міжнародними правовими принципами та поточною ситуацією в Україні.

Порушення міжнародного права росією:

Воєнне втручання росії в Україну є кричущим порушенням статті 2 (4) Статуту ООН, яка прямо забороняє застосування сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави. Незважаючи на твердження російської влади, що вона посилається на статтю 51 для самооборони, таким заявам бракує як фактичного, так і юридичного обґрунтування. Більше того, навіть якби напади на росіян у Донецьку та Луганську дійсно відбувалися, посилення на статтю 51 для колективної самооборони було б невиправданим, оскільки ці регіони не мають статусу держав-членів ООН [4]. Крім того, твердження президента Путіна про «геноцид» українців не відповідають чітким критеріям, викладеним у Конвенції про геноцид, і тому не можуть слугувати юридичним виправданням для російського вторгнення.

Відокремлення Донецька та Луганська:

Визнання росією Донецька і Луганська як незалежних держав грубо порушує усталені міжнародно-правові принципи, що регулюють державний суверенітет і відокремлення. Незважаючи на заяви про незалежність, ці регіони не відповідають критеріям державності згідно з міжнародним правом, незалежно від визнання росією їхнього нібито відокремлення від України.

Таким чином, вторгнення, здійснене росією, має глибокі наслідки для правової системи України, включаючи серйозні порушення встановлених міжнародних норм, а також складні виклики, пов'язані з питаннями суверенітету та державної цілісності. Війна, що триває, підкреслює критичну важливість дотримання міжнародно-правових принципів та необхідність узгоджених зусиль для подолання наслідків таких порушень у рамках широкої міжнародної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Вплив війни в Україні на правову систему та міжнародний порядок рейтинг. CEEOL. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1124674> (дата звернення: 29.04.2024)

2. How Russia's Invasion of Ukraine Violates International Law. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/article/how-russias-invasion-ukraine-violates-international-law> (дата звернення: 29.04.2024).

3. International Law After Ukraine: Introduction to the Symposium | American Journal of International Law Cambridge Core. Cambridge Core. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-journal-of-international-law/article/international-law-after-ukraine-introduction-to-the-symposium/71EF9DF1080B63279D684104BB213791> (дата звернення: 29.04.2024).

4. Russia, Ukraine & International Law: On Occupation, Armed Conflict and Human Rights. Human Rights Watch. URL: <https://www.hrw.org/news/2022/02/23/russia-ukraine-international-law-occupation-armed-conflict-and-human-rights> (дата звернення: 29.04.2024).

Міленін В.І., курсант
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Олійник Ю.В., викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Розвиток міжнародного права в Україні є важливою складовою її інтеграції у світову спільноту та захисту національних інтересів. Після здобуття незалежності у 1991 році, Україна активно уклала міжнародні договори, брала участь у роботі міжнародних організацій та адаптувала своє законодавство до міжнародних стандартів. Особливо важливим був період євроінтеграції, коли Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, що сприяло гармонізації національного законодавства з європейськими нормами.

Останні роки стали для України періодом випробувань через військову агресію та анексію Криму Росією. У відповідь на ці виклики, Україна активно звертається до міжнародних судових інстанцій, таких як Міжнародний суд ООН та Європейський суд з прав людини, з метою захисту своїх суверенних прав. Це підкреслює важливість міжнародного права як інструменту захисту територіальної цілісності та прав громадян. Статтею 93 Статуту ООН передбачено, що держава, яка не є членом Організації Об'єднаних Націй, може стати учасницею Статуту Міжнародного суду ООН на умовах, які визначаються в кожному конкретному випадку Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки [1]. Також Статутом ООН зазначено, що держави зобов'язані утримуватися від актів, пов'язаних із застосуванням сили. Кожна держава зобов'язана утримуватися від будь-яких насильницьких дій, що позбавляють народів, про які йдеться і викладення принципів рівноправності і самовизначення, їх права на самовизначення, свободу і незалежність,

Попри виклики, перед Україною відкриваються значні перспективи. Активна співпраця з міжнародними організаціями та продовження гармонізації законодавства з європейськими стандартами зміцнюють правову систему країни. Це сприяє не лише захисту прав громадян, але й підвищенню міжнародного авторитету України. Розвиток міжнародного права в Україні є запорукою її стійкого правового розвитку та інтеграції у глобальну правову спільноту.

Після здобуття незалежності у 1991 р. розвиток міжнародного права в Україні пройшов через кілька ключових етапів. На першому етапі (1991–2004 рр.) Україна активно уклала міжнародні договори, приєднувалася до міжнародних організацій, таких як ООН та Рада Європи, прийняла Конституцію, яка закріпила пріоритет міжнародних договорів над

національним законодавством. Це сприяло інтеграції у світову правову систему та заклало основи для подальшого розвитку правової системи країни.

Другий етап (2005–2013 роки) ознаменувався активною євроінтеграційною політикою. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та участь у програмі "Східне партнерство" сприяли гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами. Ці кроки вплинули на правову систему країни через імплементацію європейських норм, особливо у сфері захисту прав людини та демократичного управління, що підвищило ефективність національного законодавства. Загалом зазначений саміт Східного партнерства оголив питання стратегічного вакууму стосовно подальшого розвитку чільного напрямку зовнішньої політики нашої держави [2].

Сучасний етап (2014 – до сьогодні) характеризується використанням міжнародних судових інстанцій для захисту суверенітету та територіальної цілісності України в умовах військової агресії та анексії Криму Росією. Звернення до Міжнародного суду ООН та Європейського суду з прав людини підсилили правову систему України, забезпечуючи відповідність міжнародним стандартам і зміцнюючи механізми захисту національних інтересів на міжнародній арені.

Інтеграція України до європейських структур та гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами мають значний вплив на розвиток міжнародного права в країні та її правову систему загалом. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом стало важливим кроком у цьому процесі, стимулюючи імплементацію європейських норм та стандартів у різних сферах, таких як права людини, верховенство права, антикорупційні заходи та екологічна політика. Це підвищує рівень правових гарантій для громадян і створює більш сприятливе правове середовище для бізнесу та інвестицій.

Гармонізація законодавства з європейськими стандартами також сприяє вдосконаленню національної правової системи. Процес адаптації законів до *acquis communautaire* (правового доробку ЄС) передбачає прийняття нових законодавчих актів та зміну існуючих, що покращує якість законодавства та підвищує його відповідність міжнародним стандартам. Це, зокрема, включає реформування судової системи, зміцнення незалежності суддів, вдосконалення процедур правосуддя та посилення механізмів захисту прав людини.

Інтеграція до європейських структур також посилює міжнародне співробітництво України у правовій сфері. Участь у спільних проектах, програмах та ініціативах ЄС сприяє обміну досвідом та кращими практиками з іншими європейськими країнами. Це дозволяє Україні не лише вдосконалювати свою правову систему, але й активно впливати на розвиток міжнародного права через співпрацю та інтеграцію у європейське правове поле, підвищуючи свій міжнародний авторитет та сприяючи стабільному розвитку країни.

У висновку хочу підкреслити, що процес інтеграції України до європейських структур та гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами є ключовим для розвитку міжнародного права в країні. Ці кроки не лише зміцнюють правову систему України, але й сприяють підвищенню рівня захисту прав людини, забезпечують верховенство права і сприяють антикорупційним заходам.

Інтеграція у європейське правове простора і гармонізація законодавства сприяють розвитку демократичних інститутів та зміцнюють права громадян. Це також стимулює економічний розвиток країни, сприяючи інвестиціям та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Приходимо до висновку, що загалом інтеграція України до європейських структур є не лише стратегічним вибором для країни, але й важливим фактором для зміцнення міжнародного правопорядку, сприяючи міжнародній стабільності та співробітництву. Крім того, інтеграція до європейських структур є важливим кроком у підтримці європейської інтеграції в Україні, що сприяє модернізації громадянського суспільства, підвищенню освітнього та культурного рівня, а також підтримці національної ідентичності, заснованої на загальних європейських цінностях і принципах.

Список використаних джерел:

1. Декларація про принципи міжнародного права щодо дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (1970 р.) URL: [https:// digital library.un.org/record/202170?ln=en&v=pdf#files](https://digital.library.un.org/record/202170?ln=en&v=pdf#files) (дата звернення 18.05.2024)

2. Електронне джерело URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivprasya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo> (дата звернення 18.05.2024)

Павко Я.А., к.ю.н., старший науковий співробітник
відділу міжнародного права та права
Європейського Союзу Інституту держави
і права імені В. М. Корецького НАН України

ЗДОБУТКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗМІНОЮ КЛІМАТУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ рф

Протидія зміні клімату та адаптація до її наслідків є одним із пріоритетних напрямків розвитку людства. Попри військове вторгнення російської федерації (рф) на територію України, боротьба з кліматичними змінами стала провідною темою для обговорення на міжнародних конференціях і форумах. Кліматична проблематика не втратила своєї актуальності навіть в умовах російсько-української війни. Крім того,

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України проголосило 2024 рік – роком кліматичного діалогу у нашій державі. Україна продовжує працювати над удосконаленням кліматичної політики згідно з європейськими стандартами. Оскільки наша держава рухається у напрямку вступу до Європейського Союзу (ЄС), перед нею поставлено завдання гармонізувати національне законодавство із законодавством ЄС і в сфері охорони навколишнього середовища.

У липні 2022 року на Міжнародній конференції з питань відбудови України в м. Лугано (Швейцарія) було представлено План її відновлення, який передбачає втілення у життя відповідних національних програм. Зокрема, програма №3 спрямована на повоєнне відновлення довкілля. Вона охоплює такий напрямок, як кліматична політика, а саме: запобігання та адаптація до зміни клімату. Для забезпечення чистого та безпечного навколишнього середовища заплановано інтегрувати кліматичні цілі в усі сектори економіки та суспільного життя [1, с. 5].

Слід зазначити, що у червні 2022 року Україна приєдналася до європейської програми «LIFE», яка є потужним фінансовим інструментом ЄС для реалізації екологічних і кліматичних проєктів. Отримання коштів від ЄС сприятиме повоєнному відновленню навколишнього середовища, спричиненому збройною агресією РФ, та розвитку довкіллевой сфери у нашій державі. Україна, до речі, є першою країною, яка, не будучи членом ЄС, приєдналася до цієї програми.

З часу повномасштабного вторгнення держави-агресора було проведено дві Кліматичні конференції ООН (COP27 та COP28), у яких активну участь брала й Україна. На COP28, яка проходила з 30 листопада по 13 грудня 2023 року в м. Дубай (ОАЕ), їй вдалося досягти позитивних результатів. По-перше, міжнародній спільноті було представлено Довкіллеву декларацію з метою залучення більшості держав світу до створення Глобальної платформи для оцінки збитків, завданих навколишньому середовищу та клімату воєнними діями. Такі держави, як Болгарія, Естонія, Італія, Молдова, Нова Зеландія, Чехія та Швеція, вже висловили свою підтримку. Про необхідність її створення було анонсовано Президентом України В. Зеленським на 27-й Кліматичній конференції ООН в 2022 році. По-друге, Україна приєдналася до Декларації з питань клімату, допомоги, відновлення та миру, Міжнародної декларації про дітей, молодь і кліматичні дії та Декларації щодо збільшення потужностей ядерної енергетики втричі до 2050 року. По-третє, вона долучилася до роботи Кліматичного клубу, який є міжурядовим форумом для обговорення актуальних питань в сфері декарбонізації промисловості та активізації спільних дій у сфері протидії зміні клімату й адаптації до її наслідків. По-четверте, нашою державою ініційовано запровадження механізму Aggressor refunds (агресор платить) для відшкодування РФ завданих збитків довкіллю та клімату. По-п'яте, Україна підписала підсумковий документ COP28, який має історичне значення. Він означає закінчення ери вуглеводного палива [2].

В цілому, 2023 рік був плідний для України на здобутки. Вона відкрила Кліматичний офіс, представила на міжнародному рівні принципи

та засади кліматичної політики і здійснила оновлення системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів згідно із законодавством ЄС. Кліматичний офіс буде надавати підтримку українському уряду щодо реалізації національної кліматичної політики. Його створення доцільно розглядати як завершальний етап побудови архітектури кліматичного урядування в Україні, що дозволить запровадити систему торгівлі викидами та синхронізувати її з ЄС [3].

Таким чином, незважаючи на стан війни та усі труднощі, які пов'язані з нею, Україна досягла значних здобутків у сфері боротьби зі зміною клімату та робить усе можливе для виконання своїх міжнародних зобов'язань. На порядку денному – втілення в життя глобальних проєктів: запуск системи торгівлі квотами на викиди та підготовка до входження в кордони механізму СВМ. До того ж, у найближчому майбутньому нашою державою заплановано схвалити Стратегію формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року, операційний план до неї, а також розробити та прийняти Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики».

Список використаних джерел:

1. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». 108 с. URL: https://assets-global.website-files.com/625d81ec8313622a52e2f031/62dea19b8b3d4e2f5b65c8ce_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 12.05.2024)

2. Павко Я. Ера викопного палива закінчується. Голос України. 2023, 21 грудня. URL: <http://www.golos.com.ua/article/375780> (дата звернення: 12.05.2024)

3. Від початку війни довілля України зазнало збитків на 55 млрд євро. Міндовкілля. 20.10.2023. URL: <https://suspilne.media/598903-vid-pocatku-vijni-dovkilla-ukraini-zaznalo-zbitkiv-na-55-mlrd-evro-mindovkilla/> (дата звернення: 12.05.2024)

Перепьолкін С. М., д.ю.н., проф.,
завідувач кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

БАГАТОСТОРОННІ МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ УКРАЇНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ МИТНОЇ СПРАВИ

Від дня проголошення незалежності України та її визнання іншими країнами самостійним суб'єктом міжнародного права, наша країна стала Договірною стороною багатьох багатосторонніх міжнародних договорів з питань митної справи. Серед таких міжнародних договорів доречно згадати

про: Міжнародну конвенцію про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р.; Митну конвенцію про міжнародні перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП від 14 листопада 1975 р.; Міжнародну конвенцію про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р.; Конвенцію про гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14 червня 1983 р.; Конвенцію про тимчасове ввезення від 26 червня 1990 р.; Генеральну угоду з тарифів і торгівлі від 15 квітня 1994 р.; Угоду про застосування ст. VII ГАТТ від 15 квітня 1994 р.

Водночас однозначного, узгодженого теоретиками і практиками підходу щодо розуміння їх сутності та призначення, а також визначення їх місця в законодавстві України з питань митної справи дотепер не вироблено.

З огляду на це, до переліку першочергових дій, спрямованих на забезпечення належного місця багатосторонніх міжнародних договорів України в законодавстві України з питань митної справи та їх належне застосування у правозастосовній практиці, зокрема спрямованих на усунення помилок, що мали місце під час приєднання Україною до таких міжнародних договорів, та недоліків їх розміщення в базі даних вебпорталу парламенту України «Законодавство України», а також недопущення їх повторення у майбутньому, пропонується включити:

1. Забезпечити розміщення в базі даних вебпорталу парламенту України «Законодавство України» офіційні переклади текстів багатосторонніх міжнародних договорів України з питань митної справи;

2. У разі, якщо Україна приєдналася не до всіх додатків міжнародного договору з питань митної справи, забезпечити розміщення в базі даних вебпорталу парламенту України «Законодавство України» офіційного перекладу як основного тексту міжнародних договорів, так і текстів чинних для нашої країни додатків;

3. Забезпечити моніторинг чинних редакцій міжнародних договорів України з питань митної справи на сайтах їх депозитаріїв в частині набуття чинності внесених поправок до їх основного тексту або додатків, а також своєчасне оновлення офіційних перекладів текстів таких міжнародних договорів в базі даних вебпорталу парламенту України «Законодавство України»;

4. З бази даних вебпорталу парламенту України «Законодавство України» прибрати згадування про дати приєднання України до багатосторонніх міжнародних договорів України з питань митної справи, залишивши інформацію про дати набуття їх положеннями чинності для України. Остання має відповідати інформації з офіційних сайтів депозитаріїв таких міжнародних договорів;

5. На етапі вивчення можливості приєднання України до положень багатостороннього міжнародного договору з питань митної справи забезпечити проведення перевірки відповідності його положенням положень актів чинного законодавства України з питань митної справи. У

разі виявлення за підсумками проведеної перевірки розбіжностей у правилах, що закріплені в тексті багатостороннього міжнародного договору, та правилах, що закріплені в нормативно-правових актах України з питань митної справи, забезпечити усунення виявлених розбіжностей до моменту набуття чинності положеннями такого міжнародного договору для України;

6. Персоналу органів державної влади України, уповноваженим забезпечувати процеси приєднання до чинних багатосторонніх міжнародних договорів з питань митної справи, рекомендується періодично проходити підвищення кваліфікації з різних питань права міжнародних договорів, зокрема ознайомлювати їх з помилками та недоліками, що мали місце в практиці приєднання нашої країни до чинних багатосторонніх міжнародних договорів з питань митної справи.

Подальше дослідження теоретичних і прикладних аспектів приєднання України до чинних багатосторонніх міжнародних договорів з питань митної справи зберігає актуальність як для розвитку наук національного митного та міжнародного митного права, так і для здійснення практичної діяльності правозастосовними органами України в галузі митної справи.

Пігулевська Є.М., здобувачка вищої освіти
Університету митної справи та фінансів
Макушев П.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ЩОДО АДАПТАЦІЇ ПРЕЦЕДЕНТНОЇ СИСТЕМИ ПІД РОМАНО-ГЕРМАНСЬКУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

Загальновідомо, що правовий прецедент не є характерним джерелом права для романо-германської правової системи. За правової системи України як представника романо-германської правової сім'ї судова практика не створює судових прецедентів і він, як джерело права, не застосовується. Проте після 17.07.1997 р., коли Верховна Рада України ратифікувала Європейську Конвенцію захисту прав і свобод людини та, враховуючи положення ст. 9 Конституції України [2, с.6] “чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана ВР України, є частиною національного законодавства України” а також ст. 55 Конституції України “кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних органів міжнародних судових установ чи до відповідних міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна” [2, с. 19], судові органи України не можуть не рахуватися із судовими прецедентами, створеними Європейським судом з прав людини [1, с. 114].

Прецедент є оперативним способом вирішення прогалин в праві, бо коли в романо-германській правовій системі певної країни виникають деякі, не унормовані суспільні відносини, для їх регулювання, переважно застосовується аналогія права чи аналогія закону, а вже потім, за потреби, створюється норма права у вигляді відповідного нормативно-правового акту. У країнах же, де прецедент є джерелом права ця норма може бути сформована під час безпосередньої діяльності уповноважених суддів зі здійснення правосуддя, але при цьому вона буде розроблена під окрему конкретну справу та справи з великою схожістю, і не буде так широко застосовуватись, в порівнянні з нормативно-правовим актом.

Основною підставою, на наш погляд, щодо встановлення прецедентного права в Україні є вимога об'єктивності та однаковості рішень. На жаль, в судовій практиці нашої країни є багато випадків, коли рішення майже ідентичних справ, розглянутих різними суддями з різних регіонів, кардинально відрізняються, або суперечать одне одному. І тому прецедент фактично вирішує проблему некоректної реєстрації рішень, точності й повноти вирішення конкретних спорів.

Щодо можливості визнання рішень судів судовими прецедентами в сучасній юридичній науці ведеться постійна дискусія: окремі автори вважають, що Україна вже зараз рухається до прецедентної системи права (Бардаченко Л.) [10] або навіть вже користується нею (Луць Л.А.). [8], хоча є і такі, що заперечують існування в Україні прецедентної системи права, хоч і не виключають такої можливості. При цьому, ми вважаємо, слід звернути увагу на те, що Україна ще не готова до використання прецедентної системи права, оскільки для цього потрібен певний рівень довіри до суду, якого бракує українцям [4].

Загалом судові прецеденти виконують значну роль у правовому регулюванні, оскільки завдяки їм конкретизуються закони, заповнюються прогалини в праві.

Отже, фактично, адаптація прецедентної системи в Україні можлива, але в ній є як свої переваги, так і недоліки: при запровадженні прецедентного права завдяки безпосередній участі судової влади у законодавчому процесі буде повноцінно забезпечено принцип верховенства права, хоча при цьому в нашій країні це як плюс, так і мінус, бо влада, на нашу думку, буде більш сконцентрованою в руках однієї гілки влади (суддя отримує можливість стати по повноваженням вище за законодавця), що є загрозою для неправомірного використання своїх повноважень. Проте треба розуміти, що застосування судового прецеденту в правовій системі тієї або іншої держави не повинні, носити універсального характеру. У правовій системі будь-якої держави під час визначення підходів до прецеденту повинні враховуватися національні та історичні причини, особливості правової системи, судоустрій конкретної держави і багато іншого, що не може не впливати на формування судового прецеденту [9, с.14], тому говорячи про адаптацію такого права в Україні,

наголосимо не про рецепцію англійського чи американського права загалом, а про створення свого індивідуального, яке буде доречним саме нашому розвитку, владним принципам та ідеї.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: модульний курс: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. – 264 с.
2. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2023 р.: (джерело документа: <https://zakon.rada.gov.ua>). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2023. – 72 с.
3. Теорія права і держави: Підручник. – 3-тє видання. – К.: Алерта; ЦУП, 2011. – 524 с.
4. Майданик Р.А. Цивільне право: Загальна частина. – К.: Алерта, 2012. – 472 с.
5. Закон України Про судоустрій і статус суддів від 02.06.2016 № 1402-VIII зі змінами – ips.ligazakon.net/document/T102453?an=3088
6. Дашковська О. Судовий прецедент і судова практика як джерела права. Вісник Академії правових наук України. - 2011. – № 1(64). – С. 34–41.
7. Музичук А.Є. Судовий прецедент як джерело права в Україні / Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності. – Харків, 2018. – С. 51–52
8. Луць Л.А. Перспективи становлення судового прецеденту як джерела права України / Л.А. Луць // Вісник центру суддівський студій. – 2006. – № 6. – С. 9–15.
9. Ніколенко Л.М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2014 Випуск 27. Том 2. С. 11–15
10. Бардаченко Л. Перспективи проведення судової реформи / Л. Бардаченко // Правовий тиждень. – 2009. – 29 грудня. – № 51–52. – С. 12.
11. Толкачов Д. Судовий прецедент: чи є і чи потрібен він в Україні / Науковий вісник 1 Львівського державного університету внутрішніх справ. 2016. – С. 1–5.

Підлужний В.М., аспірант
Університету митної справи та фінансів

ПРАВО ЗАЦІКАВЛЕНОЇ ОСОБИ НА ОСКАРЖЕННЯ АКТИВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ОРГАНІВ У КОНТЕКСТІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОЦЕДУРУ”

15 грудня 2023 року набув чинності Закон України “Про адміністративну процедуру”. Даний закон є комплексним та істотно, а місцями докорінно змінює підходи, які існували у сфері взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування з суб’єктами підприємницької діяльності, а також громадянами.

Варто звернути увагу на преамбулу Закону України “Про адміністративну процедуру”, де зазначається, що Закон регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб’єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у дусі визначеної Конституцією України демократичної та правової держави та з метою забезпечення права і закону, а також зобов’язання держави забезпечувати і захищати права, свободи чи законні інтереси людини і громадянина [1].

На думку Андрійка О. Ф., Бевзенка В. М. та інших, останні слова преамбули підкреслюють «зобов’язання держави забезпечувати і захищати права, свободи чи законні інтереси людини і громадянина» [2, с. 15].

Такі твердження не тільки підтверджуються преамбулою Закону України “Про адміністративну процедуру”, а й окремі статті Закону України “Про адміністративну процедуру” є результатом впровадження Резолюції Ради Європи (77) 31 про захист особи відносно актів адміністративних органів.

Частина 1 статті 17 Закону України “Про адміністративну процедуру” встановлює гарантію, що особа має право бути заслуханою адміністративним органом, надавши пояснення та/або заперечення у визначеній законом формі до прийняття адміністративного акта, який може негативно вплинути на право, свободу чи законний інтерес особи.

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 27 Закону України “Про адміністративну процедуру”, учасником адміністративного провадження є інша особа, на право, свободу чи законний інтерес якої негативно впливає або може вплинути адміністративний акт (заінтересована особа).

При цьому ані Закон України “Про адміністративні послуги”, ані Закон України “Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності”, ані інші закони, які регулювали здійснення функцій публічної адміністрації, не містили та не передбачали можливості залучення осіб, право, свободу чи законний інтерес яких може бути вплинуто внаслідок реалізації функції публічної адміністрації.

Уведення категорії «заінтересовані особи» є принциповою новелою Закону України “Про адміністративну процедуру”. Адже раніше в українському законодавстві така категорія учасників не зустрічалася в адміністративній процедурі. Як наслідок, особи, чії законні інтереси зачіпаються адміністративним актом, раніше в обов’язковому порядку (хоча для особи це право) не залучалися до провадження і їх позиція не враховувалася. Наприклад, найчастіше це стосувалося будівельних справ, коли рішення про відведення земельної ділянки під забудову певного об’єкта або дозволи на будівництво

приймалися без урахування ставлення власників сусідніх земельних ділянок чи мешканців будинків до нового потенційного об'єкта. На практиці це призводило до конфліктів між забудовниками та мешканцями, і часто потерпали від цього й самі заявники (коли влада під тиском громадськості скасовувала раніше ухвалені рішення через їх конфліктність). Саме тому адміністративна процедура покликана максимально враховувати усі інтереси, сприяти прийняттю найменш конфліктних (в ідеалі – неконфліктних), прозорих та збалансованих рішень [2, с. 143].

Законодавством передбачено право заінтересованої особи на оскарження як безпосередньо адміністративного акта, так і процедурних рішень, дій або бездіяльності адміністративного органу. При цьому Закон України “Про адміністративну процедуру” не ставить у залежність право заінтересованої особи на оскарження адміністративних актів від подання нею клопотання про отримання статусу заінтересованої особи, а також від наявності рішення адміністративного органу про надання такій особі статусу заінтересованої особи.

Право на адміністративне оскарження має будь-яка особа, яка вважає, що адміністративним актом чи його виконанням порушено чи може бути порушено її права, свободи чи законні інтереси, або процедурне рішення чи дія, бездіяльність адміністративного органу негативно впливає на її права, свободи чи законні інтереси [2, с. 431].

Суб'єктом розгляду скарги може бути як комісія з розгляду скарг при адміністративному органі, що прийняв рішення, вчинив дії або допустив бездіяльність, так і вищестоящий орган або суд.

Таким чином, Закон України "Про адміністративну процедуру" встановлює не лише право на оскарження для осіб, до яких цей адміністративний акт буде застосовано, але й надає це право заінтересованим особам. Це сприяє підвищенню захисту прав та свобод громадян, забезпечує більшу прозорість та справедливість у прийнятті адміністративних рішень, що є ключовим аспектом у розвитку демократії та правової держави, а також черговим кроком у процесі адаптація національного законодавства до права ЄС.

Список використаних джерел:

1. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 19.05.2024).

2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру» / авт. колектив: Андрійко О. Ф., Бевзенко В. М. та ін.; за заг. ред. Тимощука В. П. – Київ, 2023 – 545 с.

Прокопенко Д.А., студентка
Університету митної справи та фінансів
Макушев Є.П., приватний виконавець
Дніпропетровського обласного округу

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У сучасному світі інститут президента є доволі різноманітним та неоднозначним інститутом. За інформацією Організації Об'єднаних Націй у світі встановлено 192 незалежні держави [1], з яких демократичних визнано 167 [2]. При цьому 48 держав мають президентську форму правління без існування посади Прем'єр міністра (голови Уряду); 21 держава мають президентську форму правління з Прем'єр-міністром та 28 держав – напівпрезидентські.

Вперше поняття «Президент», з'являється у XVIII столітті, з початком формування демократичних країн Нового Світу. Поява інституту «Президента» вперше зафіксовано в США, відповідно й першим ефективним аналізом його роботи займалися американські науковці та політичні діячі: Д. Медісон, Т. Джефферсон та О. Гамільтон.

Аналізуючи роботу «Федераліст» Д. Медісона ми бачимо появу основних принципів демократичного суспільства, автор також наголошує на тому, що держава повинна мати «освіченого державного діяча». Т. Джефферсон при утворенні, без сумнівів, найважливішого документа в історії Америки – Декларації про незалежність (United States Declaration of Independence, 1776) користувався ідеями попередників, застосовуючи у реальному житті принципи розподілу гілок влади, їх незалежність одна від одної, для ефективної роботи державних інституцій та добробуту кожного громадянина [3].

Із середини XIX ст. республіканське правління із застосуванням інституту президентства сприймається Європою: з'являється посада Президента найперше у структурі влади Франції та Швейцарії. Але тільки після Першої світової війни європейці активно взялися за розбудову республіканської форми та зацікавилися новими владними механізмами. Лише у 1919 р. президент з'являється у Європі. Найперше – у Веймарській республіці. Згодом – у владних структурах Чехо-Словаччині, Австрії, Польщі, країнах Балтії [4, с. 395].

На наш погляд, у системі організації будь-якої республіки інституту президентства належить особливе місце, він уособлює державу, діє від її ім'я і забезпечує злагоджене функціонування державного механізму загалом. У державах, з напівпрезидентською формою правління (до яких належить Україна), Президент структурно не належить до жодної з гілок влади.

Незалежно від форм правління у державі, Президент представляє державу за її межами і владу усередині країни. Він призначає дипломатичних представників, укладає міжнародні договори, зустрічає іноземних представників. Іменем держави Президент відзначає

державними нагородами, підписує укази про присвоєння почесних звань, ухвалює рішення про прийняття осіб до громадянства даної держави або позбавлення громадянства, надає дозвіл щодо виходу із громадянства, проголошує рішення про помилування засуджених тощо.

У більшості держав Президент має повноваження, щодо організації і діяльності органів законодавчої влади. Вони призначають дату проведення виборів у парламент, скликають на сесію, мають право достроково розпускати парламент з обов'язковим призначенням нових виборів, підписують і оприлюднюють закони, мають право вето (право повернення закону на доопрацювання). Президенти мають право законодавчої ініціативи, право на визначення законопроектів як невідкладних, право звернення до парламенту з посланнями, які не підлягають обговоренню тощо [3].

Іноді Президент наділений повноваженнями видавати нормативні і ненормативні акти, які отримують силу закону. Нормативні акти частіше приймаються на основі делегування повноважень від парламенту. Президентам властиві функції стримувань і противаг відповідно інших органів державної влади, такі як право розпускання парламенту, право вето, право призначення проведення референдуму тощо. У більшості держав Президент несе відповідальність за дотримання положень конституції і законів, за виявлення державної зради, заподіяння шкідливих дій державній незалежності та інших тяжких злочинів.

Таким чином, ми підтримуємо більшість науковців, політиків, які дійшли висновку – інститут президентства історично виправдав себе в багатьох країнах світу. Становлення інституту Президента й в Україні є ключовим у реформуванні державної влади, пов'язаним, як з проголошенням незалежності України, так і з системним реформуванням і зміною її конституційного ладу. Якщо попередні етапи розвитку інституту президента були передусім зумовлені конституційними змінами (2004, 2010, 2014 років), то сьогоднішні вони пов'язані не стільки з ними, скільки із результатами трансформацій політичної системи України [5].

Отже, еволюція розвитку інституту президентства у більшості сучасних держав відбувалась на конституційних засадах, із одночасним формуванням державних інститутів та політико-правової ідеології.

Список використаних джерел:

1. United Nations Member States, 2006. URL: Retrieved from: https://en.wikisource.org/wiki/United_Nations_Member_States_
2. Democracy Index // The Economist. – Retrieved from, 2017. URL: <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>
3. Головка О. С. Місце та функції інституту президента в політичній системі демократичних суспільств // Аспекти публічного правління, 2018. Том 6, № 5. С. 41–51.
4. Кармазіна М. С. Між історією і політикою. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 560 с.

5. Власенко В.В., Луценко В.Р. Еволюція інституту президентства та його трансформація в сучасній Україні // Юридичний науковий електронний журнал, 2023. №2. С. 68–71.

Савченко О.Р., студентка

Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ГЕНОЦИДУ ЯК МІЖНАРОДНОГО ЗЛОЧИНУ

Дана тематика має неабияку цінність та актуальність, враховуючи сучасний динамічний розвиток міжнародного кримінального права. Питання проблеми кваліфікації геноциду як міжнародного злочину – є лише одним із прикладів тенденції, яка потребує ретельного аналізу та дослідження, оцінки майбутніх шляхів удосконалення законодавства, а також механізмів та заходів для запобігання вчинення вищевказаного злочину.

Геноцид – це один з найтяжчих міжнародних злочинів, що порушує основні принципи гуманізму та міжнародного права. Дослідження цієї теми дозволяє визначити правові аспекти кваліфікації геноциду, включаючи визначення критеріїв, відповідальності за цей злочин, а також питання притягнення до відповідальності осіб, які брали участь у геноциді. Таке дослідження сприяє покращенню міжнародного правопорядку та захисту прав людини в умовах, коли конфлікти та насильство є актуальними проблемами світового співтовариства.

Криміналізація найтяжчих міжнародних злочинів є важливим кроком у забезпеченні відповідальності за ці злочини та запобіганні їх вчиненню у майбутньому. Особливою проблемою виступає захист осіб під час збройних конфліктів, зокрема, у випадках, коли ці особи стають особливо вразливими перед порушеннями їх прав та гідності. Розвиток науково-технічного прогресу в ХХІ столітті створює нові можливості для захисту прав людини та вдосконалення міжнародно-правових механізмів для надання такого захисту.

Для детального розгляду нашої проблематики, доцільним буде розглянути поняття «геноцид». Перший, хто вжив термін «геноцид», був польський юрист Рафаель Лемкін. Він поєднав слово «genos» з грецької, що означає «рід, плем'я», і «caedo» з латинської мови, що перекладається як «убиваю». У своїй праці «Правління країн Осі в окупованій Європі» 1944 року він застосував цей термін, описуючи нацистську політику системного знищення євреїв. Лемкін розумів під геноцидом скоординований план різних дій, спрямованих на знищення істотних основ життя національних груп з метою самого їх знищення. Цілі цього плану включають дезінтеграцію політичних і соціальних інститутів, культури, мови, національних почуттів, релігії та економічного існування національних груп, а також знищення

особистої безпеки, свободи, здоров'я, гідності і навіть життя осіб, які входять до таких груп [1, с. 244-245].

Слід зазначити, що політичні цілі російсько-української війни та характер окупації російською федерацією української території чітко пов'язані з концепцією геноциду Лемкіна. Термін «геноцид» згодом був кодифікований у Конвенції ООН про попередження геноциду та покарання за нього 1948 року [2] та Римському статуті Міжнародного кримінального суду 1998 року [3] як більш конкретний і вузький злочин.

Для визначення певних дій як геноциду необхідно встановити три ключові складові: вчинення будь-яких дій, передбачених у статті 2 Конвенції; намір знищення певної захищеної групи (національної, етнічної, расової чи релігійної); намір знищення має стосуватися захищеної групи в цілому чи її частини. Встановлення вчинених дій, описаних у статті 2 Конвенції, є важливим з юридичної точки зору. Всі ці дії були задокументовані правоохоронними органами під час російсько-української війни. Масові вбивства українців були підтверджені фактами виявлення місць масових захоронень. У багатьох загиблих були ознаки катувань, такі як: зв'язування рук за спиною та поранення кулями, а не осколками. Також були виявлені місця тортур у підвальних приміщеннях навіть у школах, що свідчить про заповідання серйозних тілесних ушкоджень членам групи [4, с. 29].

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України призвела до великої кількості страждань та порушень прав людини. Злочини проти цивільного населення, такі як: обстріли, бомбардування житлових кварталів, шкіл і дитячих садків, а також атаки на критичну інфраструктуру, є неприпустимими і порушують міжнародне гуманітарне право. Окрім того, важливо, що ці порушення документуються та стають матеріалами для міжнародного та українського правосуддя.

Варто констатувати, що масовість шкоди, завданої цивільному населенню, не є достатнім доказом для встановлення у злочинних діях складу геноциду. Для цього потрібно довести наявність наміру брати участь у систематичних нападах на цивільне населення. Дослідження цієї теми дозволяє краще зрозуміти природу, обсяг і наслідки геноциду, а також визначити способи протидії цьому страшному явищу.

Список використаних джерел:

1. Lemkin R. Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress. The Lawbook Exchange, Ltd., 2005. 742 p.

2. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 року. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/genocide.shtml (дата звернення – 09.05.2024).

3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення – 09.05.2024).

4. Юрко С. Проблемні питання правової оцінки геноциду українського народу внаслідок збройної агресії російської федерації. *Проблеми правової системи України*. 2022. С. 26-31.

Сиромятников Е.О., аспірант
Університету митної справи та фінансів

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ПОЗОВУ В ІНТЕРЕСАХ СУСПІЛЬСТВА: ВІД РИМСЬКОГО ПРАВА ДО СУЧАСНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Залучення людей до участі в управлінні суспільними справами бере свій початок від самого зародження людства як організованої спільноти [1, с. 2]. Ще із часів існування первісного суспільства кожен член общини брав більшу або меншу участь у суспільних справах. Проте, з формуванням централізованої влади та перших державних утворень, роль кожної окремої людини в цьому процесі почала зменшуватися на користь більшої влади вождя, монарха чи іншого лідера.

Захист інтересів суспільства з боку пересічного громадянина, який не є правителем чи його уповноваженим представником уперше з'являється в римському праві під назвою *actio popularis*.

Так, О. Кутателадзе зазначає, що позови про усунення ризиків від розміщення недбало прикріпленої вивіски, небезпечно виставлених на вікні вазонів, підвішених на стіні будинку предметів, виставлених або підвішених на балконах речей тощо, які знесені вітром або за будь-яких інших причин зірвані зі свого місця, може впасти на перехожих і завдати їм шкоди є одним із найбільш типових випадків квазіделіктів. Будь-хто, помітивши подібне, міг подати позов до господаря будинку (*actio popularis*) про сплату штрафу. Відповідальність наставала незалежно від вини й наявності шкоди [2, с. 113–114].

Цей, описаний у багатьох джерелах, випадок є одним із найбільш типових та певною мірою вже класичним для історичного опису цього інституту в римському праві.

Дослідження історії права дає вченим підстави стверджувати, що в минулому правова єдність народів Європи вже існувала. Римське право, поряд із грецькою філософією і християнством, вплинувши на формування правової культури Європи, стало одним із тих елементів, на яких ця єдність ґрунтується і сьогодні [3, с. 50].

Не стала тут винятком і концепція *actio popularis*. Більш того, наразі вже можна стверджувати про наявність певного консенсусу в науковій спільноті щодо того, що саме римський *actio popularis* є основним та

найпершим джерелом натхнення для сучасного інституту позову в інтересах суспільства.

Зокрема, у наукових працях із питань адміністративного права та процесу зазначається, що саме римський термін *actio popularis* і по сьогоднішній день наразі активно використовується для означення звернення фізичних осіб, груп осіб і неурядових організацій до суду чи інших органах у загальних, суспільних інтересах або інтересах певних груп, без необхідності доведення особистого інтересу позивача [4, с. 173].

Як справедливо зауважує О. Гуняк, співвідношення приватного та публічного інтересів як прояв дуалізму в праві полягає в тому, що між публічним і приватним інтересами існує взаємозв'язок і взаємозалежність — без задоволення публічного інтересу неможливо реалізувати приватний інтерес і забезпечити цілісність, стабільність і нормальний поступ суспільства та держави загалом. Оптимальне співвідношення публічного та приватного інтересів як у соціальній практиці, так і в правовому регулюванні є необхідною умовою гармонійного розвитку суспільства, окремої особи, ефективності функціонування держави [5, с. 159]

Вказана дихотомія між приватним та публічним інтересом особливо виразно проявлялася в класичному римському *actio popularis*. У сучасних правопорядках значна частина позовів, які в римському праві можна було кваліфікувати як позови в інтересах суспільства, втратила свій публічно-правовий компонент або ж навпаки засобом превенції почали бути виключно адміністративні чи кримінальні норми. Так, відповідальність за наругу наразі настає передусім згідно із нормами кримінального права, хоча пред'явлення позову *actio popularis* щодо цього питання допускалося римським правом. Усунення загрози майну, життю та здоров'ю інших осіб у ситуаціях подібних до тієї, що була зазначена нами на початку, є цивільно-правовим інститутом, який передбачає, що позивачем має бути саме та особа життю, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека.

На прикладі України ми бачимо, що сучасний *actio popularis* значно відійшов від свого давньоримського попередника. Визнаною українською судовою практикою сферою застосування цього інституту наразі виступає передусім захист довкілля. Подібні позови все частіше подаються для захисту інтересів суспільства від порушень із боку не тільки приватних осіб, але й від самої держави чи органів місцевого самоврядування, які можуть самі виступати порушником або ж сприяти порушенню законодавства із боку приватних осіб (наприклад, видавши незаконний дозвіл на проведення небезпечних робіт, чи надати містобудівні умови та обмеження з порушенням законодавства). Так само, відбулася зміна і в особі типового позивача, у якості якого все частіше виступають громадські організації, а не окремі індивіди.

Отже, існування *actio popularis* в Давньому Римі було зумовлено конкретними суспільними потребами та особливостями тодішньої правової системи. Активне використання цього терміна для позначення позову в

інтересах суспільства в різних правопорядках у межах континентальної правової сім'ї є корисним, оскільки призводить до поєднання правових традицій та універсалізації юридичної термінології, що сприятиме більш плідному дискурсу між правниками із різних країн.

Зважаючи на це, необхідним є врахування сучасними правниками, зокрема науковцями, суддями та адвокатами особливостей історичного контексту розвитку *actio popularis*. Зазначене, безумовно, сприятиме більш ефективній реалізації інституту захисту інтересів суспільства в правозастосовній практиці.

Список використаних джерел:

1. Julesz M. The Individual and the Environment: the New Hungarian Civil Code. The Open Law Journal. 2010. No. 3. P. 1–5. URL : [https:// benthamopen.com/ ABSTRACT/TOLAWJ-3-1](https://benthamopen.com/ABSTRACT/TOLAWJ-3-1).
2. Кутателадзе О. Д. Підстави виникнення зобов'язань за римським приватним правом і сучасним цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2006. 219 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0406U000816/>.
3. Римське право крізь призму традиції і судової практики: монографія / Й. Рюкерт та ін.; ред. І. В. Спасибо-Фатєєва. Харків: ЕКУС, 2022. 512 с.
4. Проскура Г. М. Адміністративно-правові засади реалізації права людини на доступ до екологічної інформації в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 213 с. URL : <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0421U100362/>.
5. Гуняк О. Я. Приватний і публічний інтереси в праві: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Івано-Франківськ, 2016. 236 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0416U005960/>.

Філатов В. В., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

ХАРАКТЕРИСТИКА АНАЛІТИЧНОЇ ПРИРОДИ МОДЕЛІ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

Найбільш виразною особливістю моделі перехідного правосуддя, є наділення її окремих напрямів та принципів аналітичною природою, яка пов'язана з ідеологічним характером цієї моделі. Якщо висловити основний зміст цієї концепції гранично узагальнено, то для того, щоб завершити перехідний період, необхідно оголосити минуле «зоною зла» і почати вибудовувати систему з нуля [1, с. 93]. Ця теза є дещо суперечливою, оскільки, з одного боку, ідеологія змушує аналізувати та перетворювати, однак не варто концентруватися на вже наявних рецептах. Кожен національний контекст є

унікальним і вимагає не лише застосування напрацьованих практик, а й адаптації їх під кожен окремий конфлікт.

Більш вдалою є думка про наявність аналітичного елемента в суб'єктивній стороні конфліктів. При цьому для суб'єкта абсолютно не обов'язковим є розуміння типу цього конфлікту. Тут доцільно звернутися до елементів злочинів, де містяться такі формулювання: не існує жодної вимоги щодо правової оцінки виконавцем факту існування збройного конфлікту або його характеру як міжнародного або неміжнародного; у цьому контексті не існує жодної вимоги щодо знання виконавцем фактів, що визначають характер конфлікту як міжнародного або не міжнародного; існує тільки вимога щодо знання фактичних обставин, що визначають існування збройного конфлікту [1, с. 208]. Така теорія розкриває універсальність моделі перехідного правосуддя, а, отже, і тих правових інструментів, які використовують у межах розбудови миру.

На противагу такій позиції варто навести думку групи зарубіжних учених, які стверджують, що аналітична природа перехідного правосуддя зосереджена на прямому результаті одного конкретного національного контексту. Тобто вона забезпечує підвищення соціально-політичної компетентності учасників через транспортування або перетворення середовища з одного простору в інший. Також відзначається, що результати, передбачені моделлю перехідного правосуддя, не є продуктом статичних, інституційних механізмів участі, а скоріше формуються завдяки несподіваній синергії просторів і моментів [2, с. 443–447]. У зв'язку із цим доцільно відзначити декілька принципових аспектів. По-перше, аналітична природа перехідного правосуддя має інституційні зв'язки з правовою природою механізмів останнього, які розкриваються на рівні національних контекстів.

По-друге, означена природа є динамічним явищем і розвивається нерівномірно в процесі трансформації соціально-політичних процесів у постконфліктних (поставторитарних) державах. Подібна динамічність позначається й на результатах перетворень, які заздалегідь дуже складно чітко окреслити. Насамперед, це зумовлено мінливістю середовища, яке підлягає трансформації, зокрема впливом на нього численних чинників, у тому числі правових. По-третє, аналітична природа перехідного правосуддя передбачає синтез периферичних та центричних аспектів. Ідеться про врахування всіх можливих чинників, які впливають на процес миробудування. Особливо важливо визнати та врахувати такі чинники на етапі визначення «пункту відправлення» (реального стану суспільства) та «пункту прибуття» (трансформованого суспільства).

На сучасному етапі розвитку моделі перехідного правосуддя її аналітична природа набуває особливого значення, оскільки стає основою створення спеціальних баз даних конфліктів. У цьому напрямі працюють Л. Маллінгер та К. О'Рурк, які у своїх працях наголошують на перспективності створення таких аналітичних баз даних. На їхню думку, ці

бази даних мають міжнаціональний характер, що дає змогу не лише якісно чи кількісно окреслити методологію миробудування, а й більш комплексно розкрити гносеологічні аспекти перехідного періоду. Також, на думку вчених, аналітичні бази даних дають змогу коректно обирати методи, які будуть використані в межах окремих напрямів перехідного правосуддя [3, с. 510]. По суті, ідеться про узагальнення окремих національних контекстів в окремі бази даних, які будуть містити вичерпні відомості про конфлікт (передумови, сценарій розвитку, шляхи примирення, практика роботи спеціальних інституцій, особливості пошуку справедливості тощо).

Окрім цього, на думку Б. Джонс, бази даних дають змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між механізмами перехідного правосуддя та результатами, які отримало суспільство від застосування цієї моделі. Науковець також акцентує увагу на тому, що подібні бази даних здатні розкривати й вимірювати закономірності розвитку різних суспільств. Так, учені можуть складати свої практичні поради, коли стають консультантами в окремих постконфліктних (поставторитарних) державах [4, с. 174]. Отже, ідеться про механізми трансформації наукових знань у практичні механізми, які напрацьовуються аналітичним шляхом. На нашу думку, аналітична природа перехідного правосуддя – це взагалі окремий сегмент означеної моделі, на основі якого відбуваються осмислення та засвоєння історичного минулого наступними поколіннями.

Вважаємо, що такі бази даних украй актуальні для сучасного світу та допоможуть розвинути модель перехідного правосуддя. Вони можуть стати підґрунтям для пошуку уніфікованих міжнаціональних механізмів запобігання конфліктам, які будуть містити маркери конфліктогенності, вплив на які здатен знижувати ескалацію на початковому рівні соціальних потрясінь. Вбачається, що саме на рівні таких баз даних розкривається зв'язок між практичним і теоретичним аспектами перехідного правосуддя. Інакше кажучи, означені бази даних є втіленням наукового аналізу набутого досвіду, який у подальшому в узагальненому вигляді буде застосований у практичній площині. Варто акцентувати увагу, що такий зв'язок є міжінституційним, адже стосується всього спектра суспільних наук, здобутки яких використовують у процесі миробудування (соціологія, право, філософія, політологія тощо). Тобто трансформація теорії в практику відбувається не лише на рівні окремих напрямів і принципів перехідного правосуддя, а також на рівні окремих дослідницьких сфер, які супроводжують перехідний період.

Список використаних джерел:

1. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні: монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатовського. Київ: РУМЕС, 2017. 592 с.
2. Elke Evrard, Gretel Meji'a Bonifazi, Tine Destrooper. The Meaning of Participation in Transitional Justice: A Conceptual Proposal for Empirical Analysis *International Journal of Transitional Justice*. 2021. 15. P. 428–447.

3. Mallinder L. Catherine O'Rourke Databases of Transitional Justice Mechanisms and Contexts: Comparing Research Purposes and Design. *International Journal of Transitional Justice*. 2016. 10. P. 492–515.

4. Jones B. The performance and persistence of transitional justice and its ways of knowing atrocity. *Cooperation and Conflict*. 2021. Vol. 56. P. 163–180.

Філянїна Л.А., к.ю.н., доц.,
доцент кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів

ГЛОБАЛЬНА БЕЗПЕКА У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Лише протягом останніх кількох років, маємо приклади глобалізації небезпеки у міжнародних відносинах: війна в Іраку через підозри у відновленні ядерних та інших озброєнь; вихід росії з Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань[1]; виявлення незаконної мережі закупівель і розповсюдження ядерної зброї; розслідування таємної ядерної програми Ірану; війна росії проти України; поновлення активних воєнних дій ХАМАС проти Ізраїлю; а також зростання екстремістських мереж, що підкреслює потенціал тероризму в тому числі й ядерного.

Глобальна безпека у сфері міжнародних відносин це поєднання національної безпеки різних держав щодо підтримання миру, утримання від внутрішніх і транскордонних конфліктів, а у разі виникнення вирішення їх мирними засобами. Національна безпека також включає в себе: досягнення економічного, військового паритету чи переваги; захищеність важливих для життєзабезпечення інтересів особи та держави; проєкцію влади та впливу; запобігання та вирішення конфліктів і суперечок, що несуть потенційну загрозу національним інтересам та інше.

Разом з тим, глобальна безпека у сфері міжнародних відносин – це не тільки запобігання війнам між державами; контроль над ядерною, радіологічною, хімічною та біологічною зброєю; боротьба з тероризмом і транснаціональною злочинністю; запобігання насильства в державах включаючи систематичні порушення прав людини та геноцид, але й прагнення забезпечення безпеки людині на базовому рівні необхідному для виживання: їжа, житло, медичне обслуговування, освіта. Також міжнародні відносини щодо забезпечення глобальної безпеки зосереджуються й на інших потенційних загрозах миру, таких як «глобальна криза демократії»; погіршення стану навколишнього середовища та інше.

В юридичній літературі часто ототожнюють «глобальну» і «міжнародну» безпеки. Значення цих двох термінів дещо різняться. Так, онлайн-версія словника Merriam-Webster визначає термін «міжнародний» – зачіпає інтереси/стосується двох чи більше держав або впливає на них [2], тоді як «глобальний» – пов'язаний з усім світом [3]. Натомість складно досліджувати міждержавні відносини щодо забезпечення міжнародної

безпеки, не посиляючись на її зв'язок із глобальною безпекою, і навпаки. Наприклад, міжнародна торгівля зброєю є глобальною загрозою безпеці. Так, одна держава може захотіти накопичити зброю, щоб просувати свої національні інтереси. Отже, розглядаючи її дії з точки зору дилеми безпеки, вона підвищує рівень воєнної загрози для інших держав, тому може змусити своїх сусідів, і не тільки, також накопичувати зброю для посилення загрози. Така динаміка може призвести до гонки озброєнь і дедалі зростаючої перспективи збройного конфлікту міжнародного характеру, що є загрозою національній, міжнародній і глобальній безпеці.

Інший приклад, міжнародні відносини щодо роззброєння та нерозповсюдження зброї масового знищення роблять глобальне співробітництво необхідними. Вироблення, придбання або інший спосіб набуття ядерної чи подібної зброї, що починається як варіант національної безпеки, сьогодні став серйозною загрозою не тільки національній, міжнародній але й глобальній безпеці. Разом з тим, жорстка позиція багатьох держав щодо роззброєння вимагає розвитку моральної свідомості, яку можна зміцнити лише співробітництвом на міжнародному рівні.

Крім того, хибною є думка, що збройний конфлікт міжнародного характеру може бути стриманий в межах конкретної географічної території. Так, цивільне населення, яке постраждало від бойових дій, змушено переїхати з цих неспокійних регіонів до інших відносно стабільніших і мирних держав. Тому, може утворитися велика кількість біженців, які можливо стануть тягарем для фінансової спроможності приймаючих держав і навіть загрозою їх національній безпеці. Отже, суто національна загроза збільшення кількості біженців може спричинити міжнародну гуманітарну кризу.

Водночас важливим є напрямок розвитку загроз (від глобальної безпеки до національної безпеки людей чи навпаки), оскільки вони представляють курс дій, що слід вжити для усунення причини незахищеності. Розвиток ядерних технологій, однією державою, створює регіональну загрозу, що може стати глобальною, оскільки її розповсюдження збільшує перспективу ядерної війни. З іншої сторони накопичення такої зброї може спонукати до миру через ядерне стримування в даному регіоні. Торгівля зброєю, як легальна, так і нелегальна, є глобальною загрозою безпеці, що може перерости в загрозу національній/людській безпеці. Поширення захворювання на COVID-19 починалося як загроза людській/національній безпеці, згодом перетворилося на міжнародну і стало глобальною загрозою для всіх людей, якщо його не лікувати й не вживати заходів безпеки: обмеження спілкування, щеплення, санітарна обробка предметів, закриття кордонів та ін.

Отже, порушення національної та міжнародної безпеки є також і глобальною проблемою безпеки у міжнародних відносинах. Тому в інтересах усіх держав, щоб жоден виклик національній безпеці не переріс у глобальну проблему. Підвищення ефективності міжнародні відносини у

сфері глобальної безпеки залежить дво- чи багатостороннього співробітництва держав, оскільки активна взаємодія допомагає зміцнити довіру та впевненість.

Список використаних джерел:

1. Russia: Statement by the High Representative on behalf of the European Union on the revocation of the ratification to the Nuclear-Test-Ban Treaty. 2 November 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/02/russia-statement-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-revocation-of-the-ratification-to-the-nuclear-test-ban-treaty/> (дата звернення 07.04.2024)

2. Merriam-Webster URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/international> (дата звернення 07.04.2024)

3. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/global> (дата звернення 07.04.2024)

Холявенко А.В., здобувачка
Національної академії Служби безпеки України

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА ОКРЕМИХ КРАЇН

Національне (внутрішньодержавне) і міжнародне право є самостійними, але взаємопов'язаними системами права. Національне право держав регулює відносини всередині певної країни, а міжнародне право регулює відносини між державами та іншими його суб'єктами, узгоджує ці правовідносини, і лише у разі потреби забезпечує дотримання його норм колективним примусом суб'єктів міжнародного права. Як норми міжнародного права не мають безпосередньої дії в національному праві держав-учасниць міжнародного співтовариства, так і норми національного (внутрішньодержавного) права не застосовуються у міжнародно-правовій сфері.

У формуванні та розвитку національного та міжнародного права існує тісний взаємозв'язок. Багато вчених-правників, таких як М. Баймуратов, В. Буткевич, В. Денисов, О. Задорожній, М. Коростаренко, І. Лукашук, В. Мицик, В. Муравйов, В. Плавич, П. Рабінович, М. Черкес та інші приділяють достатньо уваги дослідженню питань, пов'язаних з вирішенням правових конфліктів та забезпеченням взаємодії між національним та міжнародним правом. Однак питання про взаємозв'язок національного та міжнародного права в умовах глобалізаційних процесів у світі залишається недостатньо врегульованим.

Співвідношення національного і міжнародного права – це завжди відносини зв'язку і зворотних зв'язків, що утворюють у комплексі взаємодію самостійних систем.

Динаміка інтеграційних процесів, як результат міжнародної співпраці держав, спонукає до розробки нових концептуальних підходів у вивченні

взаємодії національного і міжнародного права. Наприклад, у конституціях деяких країн визнається пріоритет міжнародного права над національним, при цьому відзначається дуалізм міжнародних норм і національного законодавства. У інших випадках конституції містять положення, що передбачають єдність взаємодії міжнародного і національного права, проте фактично спостерігається дуалізм у правовому регулюванні суспільних відносин [1, с. 183].

Міжнародне право зобов'язує держави дотримуватись своїх міжнародно-правових зобов'язань і не дозволяє їм використовувати внутрішньодержавні нормативно-правові акти як виправдання для невиконання цих зобов'язань. Проте визначення методів та способів реалізації міжнародно-правових зобов'язань на національному рівні належить до компетенції самої держави [2, с. 29].

Тому вираз “безпосередня дія норм міжнародного права” у правовій системі країни має умовний характер і означає, що правила, що містяться в цих нормах, можуть бути безпосередньо застосовані після надання їм відповідної юридичної сили внутрішнім правом.

Взаємозв'язок між нормами міжнародного права та національного права залежить від того, в якому джерелі закріплено норму міжнародного права. Це може бути міжнародний договір, міжнародний звичай, загальні принципи права або обов'язкові нормативні резолюції міжнародних організацій [3, с. 25].

У багатьох країнах, коли норма міжнародного права закріплена в міжнародному договорі, для її безпосереднього застосування національними судами необхідне перенесення цієї норми в національне законодавство. У цьому випадку міжнародна норма має прямий вплив на національне право лише після її втілення у внутрішніх правових актах. Проте положення міжнародного договору можуть безпосередньо застосовуватися у випадку його ратифікації без необхідності втілення його положень в окремі внутрішньодержавні акти [4, с. 9].

Таким чином, співвідношення між міжнародним і національним правом визначається джерелом, в якому закріплено норму міжнародного права, й може варіюватися залежно від правової системи країни та її конституційних норм.

У Конституції України, на відміну від конституцій багатьох європейських держав, питання про співвідношення норм міжнародних договорів і національного законодавства залишається недостатньо визначеним, що призводить до різних, часом протилежних підходів до його інтерпретації.

Більшість експертів з міжнародного права вважають, що у випадку конфлікту між нормами ратифікованих міжнародних договорів і національним законодавством, пріоритетним є застосування норм міжнародних договорів. Основні аргументи на користь цієї позиції базуються на конституційному принципі добросовісного виконання

Україною своїх міжнародних зобов'язань. Цей принцип впливає з укріплення універсальних тенденцій у сучасному міжнародному співтоваристві, включаючи застосування примату міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Міма І. В., Іванюк Н. В. Порівняльно-правовий аналіз взаємозв'язку національного та міжнародного права в умовах інтеграційних процесів. *Jurist Europensis Scientia*. 2020. Вип. 4. С. 181–185. URL : <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2840/1/2020%2b%2b.pdf> (дата звернення: 06.05.2024).

2. Вербицька К. Взаємодія міжнародного права з національною правовою системою України. Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції: збірник тез доповідей учасників учасників VIII Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 08 грудня 2022 року). Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 28–31.

3. Каленіченко Л. І. Співвідношення національного та міжнародного права в розрізі адаптації національної системи законодавства до європейського законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 24–27. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/5.pdf (дата звернення: 06.05.2024).

4. Атаманова Н. В. Роль та значення міжнародних договорів у національній правовій системі України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 7–13.

Череповський К.В., аспірант кафедри міжнародного права
ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка

ПОХОДЖЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО ТА РІВНОПРАВНОГО РЕЖИМУ ЯК НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ НАЦІОНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Історія справедливого та рівноправного режиму (*надалі* – СРР) як норми міжнародного інвестиційного права, що у зазначеній галузі наразі займає місце центральної [1, с. 611], бере свій початок з Пакту Ліги Націй, який став частиною Версальської мирної угоди 1919 року. Зміст ст. 23(е) Пакту зобов'язує держави «забезпечувати та підтримувати [...] справедливе ставлення до всіх членів Ліги у торгівлі». Проте, оскільки жодні загальноприйняті норми міжнародного права питання торгівлі у той період не регулювали, Лігою Націй було організовано конференцію стосовно питань поведінки з іноземцями, де одною з основних повісток дня виступила саме розробка нового стандарту в світлі процитованих зобов'язань. За результатами конференції новий стандарт значно підняв планку вимог міжнародного мінімального стандарту, адже прямо забороняв і «довільне податкове поведіння», і «несправедливу дискримінацію», і взагалі будь-яке «несправедливе або репресивне

поводження з боку одного члена Ліги до осіб, фірм і компаній іншого члена, що ведуть бізнес [...] на його територіях».

Напевно цікавішим фактом щодо походження СРР є те, що угодою, яка вперше вмістила найпоширеніше нині формулювання досліджуваного стандарту ставлення до іноземних інвестицій – *fair and equitable treatment* – є Гаванська хартія Міжнародної торгової організації (МТО) 1948 р., де ст. 29(2) встановлюється застереження зокрема про «імпорт продуктів, придбаних для державних цілей і не з метою комерційного перепродажу» та відповідне цьому регулювання. Інше зазначення, у дещо ширшій лінгвістичній конфігурації (*англ: just and equitable treatment*), міститься у ст. 11(2) Хартії щодо можливостей МТО у забезпеченні реалізації режиму, який встановлюється до підприємств і таких типів інвестицій як навички, капітал, мистецтво, технології. Відповідні вимоги вмістила і інша угода 1948 р. – Боготська економічна. У ст. 22 цієї Угоди йдеться: «Іноземний капітал має отримувати справедливе ставлення». Крім того, гарантії СРР для іноземних інвесторів вмістили й розробки неурядових організацій зі створення багатосторонньої конвенції про взаємний захист прав приватної власності. Так, у 1958 році гарантії СРР увійшли у проект, що його нині знамо як Проект Конвенції Абса-Шоукросса, який виступив базою для відомого Проекту Конвенції про захист іноземної власності ОЕСР 1967 р. Показово, що вже ст. 1 Проекту ОЕСР 1967 року несе вимогу «у будь-який час забезпечувати СРР до власності громадян інших держав» [2, с. 37–38].

Зазначимо, що ані Угоди 1948 року, ані Проект Конвенції ОЕСР 1967 р. у заплановану силу не вступили. Втім, роль цих міжнародних документів у становленні СРР як міжнародного інвестиційного стандарту є дуже важливою. Зазначене підкріплюється, наприклад, історією розвитку двосторонніх угод про дружбу, комерцію та мореплавство США (*Treaty of Friendship, Commerce and Navigation, FCN*), адже у первинних FCN-угодах стосовно захисту іноземців та їх майна міститься лиш стандартне посилання на міжнародне право, а після 1948 року в них з'явилась також вимога створення СРР. Урешті-решт, гарантії надання СРР «віддзеркалили» й інші двосторонні інвестиційні договори (ДІД) багатьох країн, а нині ця норма в якості гарантії ставлення до іноземних інвестицій взагалі міститься майже у кожній міжнародній угоді, де йдеться про інвестиції [2, с. 23].

Так, важливе для сучасного етапу розвитку міжнародного інвестиційного права зазначення є у ст. 1105(1) NAFTA 1994 року. Чинними ж багатосторонніми угодами, що містять вимоги СРР для іноземних інвестицій, слугують договори регіонального масштабу: ст. 14.6(1) USMCA 2020 року несе – «Кожна Сторона повинна створити іноземним інвестиціям ставлення відповідно до звичаєвого міжнародного права, включно з справедливим режимом та повним захистом і безпекою». Положення іншої багатосторонньої угоди 1994 р. – ст. 10(1) Договору до Енергетичної Хартії (ДЕХ) вводить зобов'язання надавати СРР у будь-

який час поряд з вимогою максимально постійного захисту та безпеки капіталовкладень. Ще приклад закріплення СРР, що слід зазначити у розпочатому ряду – це ст.4 Угоди ASEAN про заохочення та захист інвестицій між урядами Брунею, Індонезії, Малайзії, Філіппін, Сінгапуру та Таїланду 1987 року. Реалізацію СРР для іноземних інвестицій передбачала і IV-та Ломейська конвенція, підписана в 1989 р. в Ломе, Того, що 1991 р. вступила у дію на 10-річний період як договір про торгівлю та допомогу між державами Африки, Карибського і Тихоокеанського регіонів та ЄЕС. Зазначення СРР присутнє і в Колонійському протоколі про взаємне заохочення та захист інвестицій, що 1994 р. підписано членами економічного союзу Південної Америки MERCOSUR, а також у додатковому Протоколі про заохочення та захист інвестицій з держав, що не є членами цього союзу. Крім того, «надавати СРР приватним інвесторам» вимагає Угода про створення спільного ринку для Східної та Південної Африки COMESA. Вимога СРР є і в Угоді між Сінгапуром та Європейською асоціацією вільної торгівлі (*The European Free Trade Association, EFTA*) [3, с. 6–7]. Поряд з зазначеними угодами СРР проявляється у ст.12 (d;IV) Сеульської конвенції 1985 року в якості одного з критеріїв придатності для страхового гарантування: БАГІ належить засвідчитись в «існуванні умов для капіталовкладень в приймаючій країні, включно з наявністю СРР до капіталовкладення та правового захисту для нього».

Таким чином, окрім Сеульської конвенції, Угоди ASEAN про заохочення та захист інвестицій, ДЕХ, USMCA та решти зазначених міжнародних угод інших інкорпорувань вимог СРР у чинні багатосторонні договори не відомо. Однак лише й наведена довідка демонструє, що ключовим джерелом досліджуваного режиму є насамперед міждержавне договірне право [1, с. 618]. Інше важливе про СРР – це те, що вимога надання іноземним інвестиціям цього режиму врешті стала надтиповою характеристикою більшості ДІД [4, с. 214]. Так, наприклад, Угода про заохочення та взаємний захист інвестицій між Україною та США 1994 року несе зазначення СРР уже у преамбулі. Цікава статистика полягає у тому, що з 335 ДІД, що було підписано на початку 90-х років, 183 поєднували СРР з режимом найбільшого сприяння та національним режимом, 92 – СРР і режим найбільшого сприяння, а ще 8 – СРР і національний режим [4, с. 214]. Отже, з математичною точністю можна констатувати, що зокрема для ДІД за участі України, яких загалом існує до 80 [5], – гарантії СРР є фактично стандартним міжнародним зобов'язанням.

Поряд із цим проявів СРР *стосовно іноземних інвестицій* у національному законодавстві України, як і законодавствах багатьох інших країн світу, зокрема розвинених, – немає. Проте в Україні СРР стає нормою національної правової системи на основі ст. 9 Конституції, згідно якої, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України. Крім того, вимоги справедливого та рівноправного ставлення зокрема до

іноземних інвестицій у законодавство держав вносять загальні принципи права, що з огляду, зокрема на зміст ст. 38(1; с) Статуту МС ООН і загальне щодо справедливості з Статуту ООН, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. й інших базових для сучасного міжнародного права угод – слугують утворюючими загальну природу права основами, надконституційним джерелом права [6, с. 121; 7; с. 12]. Як результат, загальна правова доктрина справедливості та рівноправ'я широко приймається до уваги у світі не лише судами та трибуналами.

Список використаних джерел:

1. Bronfman M.K. Fair and Equitable Treatment: An Evolving Standard / University of Heidelberg, Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law and the University of Chile, Max Planck Yearbook of UN Law, vol. 10, (2006). pp.609-680.

2. Fair and Equitable Treatment. Series on Issues in International Investment Agreements. Volume III. UNCTAD/ITE/IIT/11. UNCTAD, UNO, NY and Geneva, 1999.

3. Fair and Equitable Treatment Standard in International Investment Law, OECD Working Papers on International Investment 2004/03.

4. Trends in International Investment Agreements: An Overview. International Investment Agreements: Key Issues, UNCTAD/ITE/IIT/2004/10 (Volume I).

5. UNCTAD Investment Policy Hub. International Investment Agreements Navigator.

6. Мицик В.В., Буроменський М. В., Буткевич О.В. та ін. Міжнародне публічне право: підручник: у 2 т. – Т. 1. Основи теорії / за ред. Мицика В.В. – 2-ге вид., змін. – Харків: Право, 2020. – 416 с.

7. Принципи як джерела права, їх роль в правовій системі. Корчевна Л.О. / Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні [зб. тез доп.] ОНУ ім. І.І. Мечникова, ЕПФ; уклад.: А. В. Левенець, О. В. Нарожна; за заг. ред.: Л. О. Корчевна, І. А. Дришлюк . – Одеса : Фенікс, 2018.

Секція 5. Гуманітарні науки в умовах сучасних глобальних міжнародних викликів

Башкеєва О. М., к. філос. н., доц.,
доцент кафедри експертизи культурних цінностей та дизайну
Університету митної справи та фінансів

КОНВЕНЦІЯ ПРО ОХОРОНУ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО ЯК ЗАСІБ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ми живемо у відкритому світі, в століття глобальної цифрової комунікації та інформації, коли альтернативи спілкуванню та взаєморозумінню попросту не існує. В ХХІ ст. визначальними чинниками міжкультурної взаємодії стають саме цивілізаційні чинники, такі як ідентичність, культура і релігія. Відкритий діалог і порозуміння між народами, в тому числі розуміння відмінностей і спільності між народами і цивілізаціями, сприяють мирному вирішенню конфліктів і суперечок і зменшують ймовірність ворожості, конфліктних ситуацій і навіть насильства.

Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини з моменту її прийняття в Парижі 17 жовтня 2003 р. прямо або опосередковано торкнулася життя мільйонів людей по всьому світу. Конвенція є інструментом ООН з питань освіти, науки та культури, яку зазвичай називають ЮНЕСКО; була прийнята на 32-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у 2003 р. та набула чинності у 2006 р. після ратифікації 30-ма державами. Станом на листопад 2019 р. угоду підписали близько 178 держав. Україна приєдналася до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини у 2008 р. Конвенція прямо визнає неоціненну роль нематеріальної культурної спадщини як фактора, що зближує людей і забезпечує обмін та взаєморозуміння між ними.

У своїй роботі в якості організації, що займається культурною політикою, ЮНЕСКО має у своєму розпорядженні декілька інструментів, що встановлюють стандарти, включаючи рекомендації та декларації, але конвенції є найсильнішими з них і, принаймні теоретично, мають обов'язкову юридичну силу. Конвенції у сфері культури – це міжнародні договори, які, за словами ЮНЕСКО, забезпечують унікальну глобальну платформу для міжнародного співробітництва та створюють цілісну систему управління культурою, що ґрунтується на правах людини та спільних цінностях.

Конвенції у сфері культури впливають на людські суспільства, політику, економіку та природне середовище. Вони висловлюють необхідність відтворювати, зберігати та охороняти культуру та спадщину. Нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, формує почуття самобутності й наступності, повагу до культурного різноманіття й творчості людей. Основна увага приділяється

знанням та віруванням, ритуальним практикам, образотворчому мистецтву, усним традиціям та способам створення та ведення справ.

Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, яку зазвичай називають просто Конвенцією про всесвітню спадщину, яка була ратифікована в 1972 році, набула чинності 17 грудня 1975 року, а 1978 року нарешті було створено список Світової спадщини, який став найбільш помітним результатом цієї конвенції. По суті, це велика офіційна база даних природних і культурних об'єктів з усього світу. Станом на листопад 2019 року список містить 1121 об'єкт приблизно із 167 держав-учасниць. Є місця природних чудес і значущих об'єктів, таких як Національний парк Гранд-Каньйон або Галапагоські острови, але найбільш помітно до списку входять будівлі та об'єкти, створені руками людини, такі як собор Нотр-Дам у Парижі і навіть все місто Верона у Північній Італії. До Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства внесені такі елементи української культури, як Петриківський декоративний живопис як феномен української орнаментальної народної творчості (2013), Традиція Косівської мальованої кераміки (2019), Орньек – кримськотатарський орнамент та знання про нього (2021). До Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони, включено: Козацькі пісні Дніпропетровщини (2016), та Культуру приготування українського борщу (2022) [1].

Немає сумнівів у тому, що Список всесвітньої спадщини з моменту свого створення мав велике значення для багатьох включених до нього об'єктів та споруд. Це не тільки спонукало національні та місцеві органи влади інвестувати в їх збереження, а й у багатьох випадках отримало міжнародне визнання, яке приходить із наданням статусу ЮНЕСКО, та сприяло створенню економічних можливостей, часто у формі збільшення туризму. Існує також внутрішнє почуття гордості, породжене тим, що нашу культуру обрали для цієї міжнародної бази даних традицій. Не дивно, що місцеві спільноти змагаються одна з одною за право бути обраними своєю країною для номінації в ЮНЕСКО, а на міжнародному рівні ми можемо спостерігати конкуренцію між різними країнами за найбільшу кількість елементів у Списку [2].

Нематеріальна культурна спадщина може мати довгу історію, але також має значення та цінність у сьогоденні для людей, які її практикують, бо спадщина – це не скам'янілі артефакти минулого, а сучасні життєві практики, які є відкритими для змін. Культура невіддільна від людей, історії та політики: оскільки XXI століття продовжує розвиватися як час кліматичної кризи, етнічних конфліктів та масових міграцій. Діалог між культурами має ґрунтуватися на взаємній повазі між усіма народами, представниками цих культур, і захищати принципи справедливості і рівності. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, будемо сподіватись, в ідеалі буде достатньо гнучкою, щоб осмислено та корисно реагувати на мінливі потреби сучасного диджиталізованого мінливого світу.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/elementi-ukrayinskoyi-kulturi-u-reprezentativnom-spisku-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshchini-lyudstva>

2. UNESCO on the Ground. Local Perspectives on Intangible Cultural Heritage. Edited by Michael Dylan Foster and Lisa Gilman. Indiana University Press. URL: <https://iupress.org/9780253019400/unesco-on-the-ground/>

Білан А.М., студентка

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Іщенко І.В., д.політ.н., проф., завідувач кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасна глобалізація зумовлює необхідність пошуку нових шляхів вирішення міжнародних проблем: збройні конфлікти, порушення прав людини, міграційні кризи – традиційних підходів міжнародної дипломатії часто недостатньо для подолання подібних викликів і забезпечення тривалої стабільності у міжнародній системі.

У цьому контексті важливою стає концепція «м'якої сили» – здатність змінювати поведінку інших не шляхом примусу, а донесенням своїх цінностей. М'яка сила передбачає використання емпатії, бажань, інтересів та мотивації, вимагає конкретного підходу та здатності впливати на ставлення інших суб'єктів міжнародних відносин [1]. Одним із ключових елементів впровадження «м'якої сили» є культурна дипломатія, тобто діяльність, у якій країни використовують свої культурні надбання для встановлення діалогу та порозуміння між народами.

Той факт, що культурна дипломатія є одним із найефективніших інструментів превентивної дипломатії, підкреслює важливість її вивчення як елемента м'якої сили. Хоча цей вид дипломатії є традиційним, він тривалий час мало використовувався у зовнішньополітичній діяльності країн через домінування військового впливу у досягненні національних пріоритетів. Однак після розпаду біполярної системи міжнародних відносин виникла потреба в нових інструментах м'якої сили [4].

Культурна дипломатія відіграє важливу роль у просуванні національних інтересів і підвищенні міжнародного іміджу країни. Вона базується на культурних цінностях і соціальних потребах, інтегрує їх у світовий культурний простір. Практика показує, що така комунікація є потужним чинником лобіювання національних зовнішньополітичних інтересів шляхом популяризації культурних цінностей. Для багатьох сучасних країн, особливо європейських, культурна дипломатія є одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики. Наприклад, Німеччина створила сильну культурну

дипломатію, щоб змінити сприйняття країни та її людей, а Великобританія розробила модель публічної дипломатії, яка є прикладом для інших суб'єктів міжнародних відносин. Більшість європейських розвинутих країн створили мережі культурних інституцій за кордоном, які відіграють важливу роль у розвитку міждержавних відносин [2].

Досвід України в культурній дипломатії можна простежити ще за часів Української революції початку ХХ століття. У радянський період Україна, як невід'ємна частина єдиної держави, мала можливість використовувати здобутки національної культури в дипломатії, але така діяльність була пов'язана з ідеологічним чинником, що знижувало її ефективність [5]. А вже після здобуття незалежності стало необхідним формування власної культурної дипломатії, яка могла б сприяти просуванню суто української культури, інтеграції України у світовий культурний простір. У нинішньому контексті протистояння з російською агресією культурна дипломатія набуває для України особливого значення, тому що вона спрямована на зміцнення міжнародного іміджу нашої держави, посилення підтримки від світової спільноти. Саме через популяризацію культурної спадщини культурна дипломатія спрямована на ефективний захист інтересів України на міжнародній арені в умовах війни.

Але на відміну від класичного мультикультуралізму, важливо зосередитися на принципах міжкультурного діалогу. У його рамках визнається вирішальна роль організацій громадянського суспільства, за допомогою яких можна вирішувати проблеми так, як не може держава [3]. Це передбачає відкритий обмін ідеями на основі взаємної поваги між окремими особами та групами різних рас, культур, релігійного походження та традицій. Міжкультурний діалог має на меті допомогти подолати упередження, стереотипи та дискримінацію в суспільстві, забезпечуючи суворий нейтралітет у культурних та релігійних питаннях, поважаючи різноманіття та забороняючи будь-які форми дискримінації.

Тож у сучасну епоху глобалізації з численними міжнародними викликами та загрозами культурна дипломатія як невід'ємна частина «м'якої сили» відіграє важливу роль у розвитку гуманітарних наук, сприяючи налагодженню міжкультурного діалогу, взаєморозумінню та узгодженню інтересів народів різних країн, популяризуючи національні культурні цінності та досягнення. Для України культурна дипломатія є нагальною потребою подальших досліджень і розробок своєрідних стратегій з метою інтеграції у світовий культурний простір та ефективного просування національних інтересів на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Капітоненко М. «М'яка сила» у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Збірник наукових праць. Випуск 94. Частина II. 2010. С. 20.

2. Луцишин Г., Гончарук А. Особливості розвитку культурної дипломатії в сучасних умовах. Політичні науки, 2017. С. 27.

3. Костира І. Роль та місце культурної дипломатії у системі зовнішньополітичних відносин. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. Випуск 33. 2018. С. 143.

4. Вовчук Л., Лабик К. Культурна дипломатія у реаліях ХХІ століття. Молодий вчений, 2019. С. 330-331.

5. Стасевська О. Культурна дипломатія: симбіоз культурного та правового потенціалу. Право та інновації, 2021. С. 90.

Виноградов Г. М., к.і.н., доц.,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Університету митної справи та фінансів

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БАЛАНСУ СВІТСЬКИХ І ТЕОЛОГІЧНИХ СЕГМЕНТІВ У СУЧАСНІЙ МЕДІЄВІСТИЦІ

Протягом останніх трьох десятиліть спостерігається процес посилення уваги в медієвістичних студіях до богословських аспектів генези, формування та подальшого розвитку середньовічної християнської цивілізації (далі – СХЦ), які посідали переважно маргінально-другорядне місце на тлі домінуючих соціально-економічних, суспільно-політичних, фінансових, соціологічних, культурологічних тощо підходів. Рубіж тисячоліть відзначився запізним, на жаль, усвідомленням помилковості тривалого концептуального ігнорування теологічної проблематики в процесі визначення та обґрунтування підвалин СХЦ, що пояснюється, з одного боку, об'єктивними обставинами становлення (з 20-х рр. ХІХ ст.) і подальшого розвитку історичної науки сучасного типу, включаючи медієвістичний сегмент, в романтичну добу та наступні періоди з притаманними для них матеріалістично-атеїстичними тенденціями, а з іншого, існування потужних християнських теологічних (католицьких, православних і численних протестантських) напрямків, в системі яких увага до Середньовіччя була традиційно стабільною. Але, як зазначалося вище, тільки з початку 90-х рр. ХХ ст. частина представників, так би мовити, світської історичної науки (медієвісти насамперед) почала усвідомлювати погрозові тенденції теоретико-методологічної кризи, симптоми доказової вичерпаності за рахунок переважно матеріалістичних аргументів, особливо на рівні спроб з'ясування латентних причин тих чи інших історичних явищ, мотивів вчинків історичних персонажів, обґрунтування сучасниками власних поведінкових стратегій тощо.

Завдяки неабияким зусиллям в теоретико-методологічній та прикладній сферах таких медієвістів, як Жак Ле Гофф, Жорж Дюбі, Карло

Гінзбург, Ален Герро, С'юзан Рейнольдс, Робер Фосс'є, П'єр Тубер, Арон Гуревич та іншим вдалося, бодай на корпоративному рівні, «реабілітувати» теологічну складову системного наукового вивчення історії СХЦ, обґрунтувати доцільність свого роду «мирного співіснування» світського і богословського підходів, визначити коло проблемних і дискусійних проблем тощо. Але складність досліджуваного об'єкту (СХЦ охоплювала тисячоліття, з 492 р. по 1492 р. і просторовий діапазон спочатку на рівні біблійних прецедентів на теренах Середземномор'я та Близького Сходу, а потенційно – в межах Євразійського та Африканського континентів з чисельними культурами і народами різного рівня державного, політичного, економічного тощо розвитку), високі фахові вимоги до медієвістів (обов'язкове ґрунтовне знання трьох з християнської позиції Святих Мов – давньоєврейської, давньогрецької та латини, іудейського, християнського та мусульманського богослов'я, оригінальних і доволі складних середньовічних принципів акумулювання, кодування та трансляції інформації тощо) об'єктивно уповільнюють очевидно актуальну перебудову сучасної медієвістики.

На прикладі стислої характеристики об'єктивних підвалин СХЦ (часових і територіальних меж, світоглядного підґрунтя соціальної системи – так званого феодального устрою) продемонструємо визначальну роль саме теологічних компонентів формування і подальшого більш-менш успішного функціонування Середньовіччя, поряд, зрозуміло, з традиційними для історичної науки суспільно-економічними, політичними та іншими складовими. Часові межі було визначено анонімними християнськими інтелектуалами пізньоантичної доби (протягом II – V ст.) шляхом врахування досягнень попередніх епох в царині літочислення, коли на момент Різдва Христового знання про минуле сягало на 5508 років; відштовхнувшись від авторитетної біблійної версії про те, що Господь створив світ за шість днів, а також кількох уточнень Святого Письма, що, з позицій Бога, день дорівнює тисячі років, на 492 р. від Різдва Христового прийшлося закінчення Творення і почався своєрідний сьомий день, тобто – нова тисяча років, по закінченні якої мав розпочатися Страшний Суд і здійснилося Друге Пришестя Сина Божого. Тобто з позицій середньовічних інтелектуалів-теологів *Aevum Medium* (автентичний термін «Середні Віки» буквально означає «Період (доба тощо), що ґрунтується на усереднених, загально визначених принципах (підвалинах тощо)») часові межі епохи були чітко зосереджені між 492 і 1492 роками. Територіальні претензії СХЦ орієнтувалися на знову ж біблійні положення про поділ Господом землі між синами Ноєм Сімом, Хамом і Яфетом як милість за сумлінне виконання попередження Бога про Всесвітній Потоп як кару грішного єврейського народу, який масово ігнорував заклики щодо спокути гріхів. За синами Ноя закріплювалися землі, відомі давньоєврейським мудрецам (Близький Схід, Балкани, Закавказзя, Північно-Східна Африка), але по мірі збільшення географічних

знань і успіхів в поширенні християнства сфера компетентності СХЦ поширилася, про що йшлося вище, по суті на всю Африку і Євразію.

Так звана феодальна система свідомо ґрунтувалася на майже буквальному відтворенні в соціальному вимірі, з одного боку, церковної ієрархії, а перша і друга в якості символічно-містичного взірця мали схему Небесної Ієрархії (іудейської за походженням і доповненої християнськими богословами), яка складалася з дев'яти ангельських чинів, а з іншого, на імітуванні євангельської Таємної Вечері, де хліб і вино в містично-символічний спосіб відіграли роль Тіла і Крові Христової, апостоли в такий спосіб започаткували християнську церкву як Тіло Христа і християни в межах Таїнства Євхаристії запов'язані регулярно відчувати себе як частини церкви як Тіла Христового і, одночасно, Держави як символічного тіла законного правителя і правлячої династії. Латинське слова «foedus», від якого похідними є «феодал», «феодальний» тощо, буквально означало «союзний», «дружній», але і одночасно «брудний», «підступний», «небезпечний»; орієнтування на позитивні прикметники в добу Середньовіччя зрозумілі, негативні ж мали постійно нагадувати, що грецьке «Христос» буквально означало «брудний» (в християнстві набуло значення «помазаний», і про підступність сатани (буквально спокусника, провокатора).

Галайко А. М.,

аспірантка Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ПИТАННЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я: ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Проблеми репродуктивного здоров'я є вагомим питанням сучасного міжнародного співтовариства в епоху глобального, постмодерністського розвитку права та державності. Питання репродукції виступає суттєвим чинником як для індивідуального благополуччя, але й національного і глобального рівня. Правовий аналіз цієї проблематики дозволяє краще розуміти фізіологічні, психологічні та соціокультурні аспекти приватно-правових відносин соціуму.

Глобальні виклики для правового регулювання в сфері репродуктивного здоров'я становлять складну проблему, яка вимагає уваги та вжиття заходів на різних рівнях. Вказані виклики включають доступ до репродуктивних послуг, таких як контрацепція та аборт, права жінок на прийняття рішень щодо свого репродуктивного здоров'я, боротьбу з високою материнською та дитячою смертністю, розробку ефективної політики абортів, забезпечення поваги до прав людини в цій сфері, а також врахування релігійних та культурних контекстів у регулюванні репродуктивного здоров'я. Як зазначають українські науковці

(І. Жаровська, М. Бліхар та ін.), «основними причинами погіршення репродуктивного здоров'я людини є: екологічні, соціально-економічні (невирішеність питань абортів та належної контрацепції, насильство над жінками й дітьми) та медичні проблеми» [1, с. 110].

Проблеми репродуктивного здоров'я в юридичному вимірі первинно висвітлюються через інститут репродуктивних прав, щодо останніх то їх позиціонують через «особисті немайнові права фізичної особи на здійснення та охорону репродуктивного здоров'я, вільне прийняття рішень щодо народження чи відмови від народження дітей, а також на медичну, соціальну, інформаційну і консультаційну допомогу в цій сфері в разі такої необхідності» [2, с. 106].

Успішне розв'язання проблем репродуктивного здоров'я та прав потребує підтримки від урядових і неприбуткових організацій, сприяння громадськості, активістських груп та активного впливу на формування законодавства та політики. Реалізація репродуктивних прав сприяє зміцненню громадянського суспільства та побудові більш просунутих та емансипованих суспільств.

Доступ до репродуктивних послуг є важливим аспектом репродуктивного здоров'я, але в багатьох частинах світу ця можливість є юридично обмеженою, що зумовлено різноманітними факторами, такими як економічна недостатність, культурні чи релігійні переконання, а також відсутність або обмежений доступ до медичних закладів.

Багато людей, особливо в країнах, що розвиваються, не мають фінансової можливості оплатити репродуктивні послуги, такі як консультації з планування сім'ї, контрацепція, аборт, а також допомога при вагітності та пологах. Брак доступу до цих послуг може призвести до серйозних наслідків для здоров'я жінок і чоловіків, таких як небажана вагітність, поширення венеричних захворювань, висока материнська та дитяча смертність.

Поза економічними факторами, культурні та релігійні переконання часто відіграють суттєву роль у доступі до репродуктивних послуг, оскільки у деяких культурах або релігійних традиціях використання контрацепції або здійснення абортів може бути неприйнятним або навіть забороненим.

Поряд із цим слід говорити про глобалізаційні виклики технологічно-медичного характеру. З приводу цього Б. Оствовська зазначає, що «науково-технічний прогрес у біології (зокрема, генетиці, ембріології) та медицині (особливо трансплантології) збільшив можливості для управління і контролю за процесом життя. Значну увагу всієї міжнародної спільноти привернуло питання маніпуляцій з життям людини (його штучним зародженням та припиненням) шляхом відкриття нової біотехнології «безстатевого розмноження» – клонування, яка стала предметом розгляду та дискусій науковців із багатьох галузей знань (біомедицини, юриспруденції, філософії та інших) усіх країн світу» [3, с. 39].

Боротьба за забезпечення доступу до репродуктивних послуг для всіх людей є важливою складовою глобального здоров'я та прав людини. Це потребує розробки та впровадження політик, що сприяють доступності цих послуг, а також урахування культурних і релігійних контекстів у формуванні цих політик.

Список використаних джерел:

1. Жаровська І., Бліхар М., Матківська Р., Черкасова Л. Охорона репродуктивного здоров'я: міжнародний та вітчизняний досвід. Репродуктивна ендокринологія. 2022. Vol. 66. Р. 109–117. URL: <https://doi.org/10.18370/2309-4117.2022.66.109-117>

2. Длугопольська Т. Правова природа репродуктивних прав фізичних осіб. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Вип. 2. С. 103–107.

3. Островська Б. В. Міжнародно-правове регулювання репродуктивного та терапевтичного клонування людини. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2018. № 1. С. 39–46.

Дашко Н.С., к. філ.н., доцент кафедри експертизи культурних цінностей та дизайну

Університету митної справи та фінансів

Рисіч-Шафранець Ю.Й., к.філ.н., ад'юнкт Закладу україністики

Вроцлавського університету

ДИСКУРС ВІЙНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Тема війни, як і пов'язані з нею історичні факти, соціальні реалії ще кілька років тому перебували поза увагою літературного процесу, у зв'язку з масштабним вторгненням країни-агресора в Україну набула особливої актуальності, що насамперед знайшло відображення у творах художньої літератури. За словами Галини Білик, «сьогодні війна повернулася у свідомість українців у своїй антитетичній сув'язі з миром – як призвідниця жертв, руйнувань, утрат, деградації, як черговий прояв злочинної політики нашого історичного опонента-колонізатора. Вона підпорядкувала собі все суспільство, ставши нагальним викликом народно-державному й національному буттю, осмислити який та віднайти способи його подолання активно прагнуть і сучасники-літератори» [1, с. 88].

Книги про війну наразі активно пишуться й заповнюють духовно-комунікативний простір України. Їх автори – від професійних літераторів до волонтерів, журналістів, учасників бойових дій. Дослідники відзначають, що, починаючи з 2014 року (коли з'явилися перші твори) й до сьогодні, ми маємо близько тисячі різножанрових творів воєнної тематики: від поезії до новел, оповідань і повістей, від романів до коміксів, від мемуарів до довідкової літератури, від репортажів до дитячих книжок про війну.

Український літературознавець Ярослав Поліщук з цього приводу роздумує, чим прикметний нинішній бум воєнної літератури: «По-перше, він свідчить про мобільність сучасної культури слова <...>, її прагнення й уміння адекватно відповідати на виклики сьогодення. По-друге, ми вчимося писати про війну, хоча ще зовсім недавно цього не вміли й не вважали за потрібне. По-третє, тема війни заторкує цілу низку новітньої й за давньої проблематики культури, що прагне всебічного й неупередженого осмислення, яке приведе до кардинальної зміни нашої культурної матриці. По-четверте, ті, хто пише про війну, виконують важливу терапевтичну функцію в масштабі цілого суспільства: вони інтерпретують сучасні події, установлюють причинно-наслідкові зв'язки, обґрунтовують болісне прощання з радянським минулим разом з успадкованими від нього міфами про дружбу народів, патріотичну героїку та комуністичні ідеали. По-п'яте, не менш важливе те, що такі автори намагаються нові підвалини, на яких слід будувати модель української культури у ХХІ столітті. Словом, ідеться про загальний перезапуск соціокультурної моделі – завдання найвищої ваги, яке, попри окремі зусилля, довгий час було в Україні симульованим, однак тепер постало перед сучасниками в усій драматичній гостроті» [2, с. 4].

Сучасні твори відрізняються від описів попередніх воєн. Специфічні реалії українсько-російської війни (як-то її «гібридність», перенесення бойових дій в інформаційний простір, використання ворожої пропаганди та провокації, злочини проти українських громадян на окупованих територіях і гуманітарні наслідки окупації, проблеми біженців та внутрішньо-переміщених осіб, адвокація України за кордоном та ін.) зумовили пошуки нової художньої мови й нових художніх засобів та породили унікальні наративи, яких українська література досі не мала в своєму арсеналі.

Прикметно, що на авансцену вийшли військові, котрі пишуть про власний досвід. Воєнна література стала інструментом рефлексії і самопсихотерапією. При цьому простежується цікава тенденція: автори найпопулярніших книжок про війну до початку війни не мали жодного стосунку до літератури, але одразу ж стали лауреатами престижних премій і переможцями важливих конкурсів. Серед таких творів можна назвати книгу Артема Чеха «Точка нуль» (2017), що є своєрідним щоденником есеїв, написаних під час служби «на нулі» з 2015 по 2016 роки. Тут немає описів бойових дій, але є відчай і втома, що переслідують автора на блокпостах, в окопах, бліндажах. Ця книга про пошук себе в абсурдному світі війни стала лауреатом премії «Воїн Світла 2018» та літературної премії Гоголя. А збірка оповідань Влада Сорда «Безодня» (2019), написана на реальних подіях протягом чотирьох років на війні, отримала Міжнародну німецько-українську премію імені Олеса Гончара.

Значний пласт становить поетична творчість, що належить військовим. Тут слід назвати Бориса Гуменюка («Вірші з війни» (2015) та

«Блокпост» (2016), Володимира Тимчука («Вогнити! Вжити! Перемогти!» (2016), «Зі сходом сонця» (2020) та ін.), Оксану Рубаняк («Назустріч смерті» (2022), Павла Вишебабу («Тільки не пиши мені про війну» (2022) та ін. У цих збірках зображено натуралізм епізодів війни, із яких складається життя тих, хто там перебуває, увесь спектр їхніх переживань, нещадність реальності. Звісно, згадані постаті та їхні твори – це лише невелика частина дискурсу про війну, що існує на сьогодні. Насправді їх значно більше.

Насамкінець додамо, що актуальність теми війни зумовила не лише появу художніх текстів про неї, але й різнопланових дослідницьких праць. При цьому спробу осмислити війну рф з Україною роблять як українські, так і західні науковці. Аналізуючи сучасні війни, вони пропонують нові аспекти вивчення таких творів. Тож тема війни, що набула поширення в літературі, передбачає нові підходи дослідження й розрахована на перспективу.

Список використаних джерел:

1. Білик Г. Фронтowa творчість Бориса Гуменюка. Рідний край. 2016. №2 (35). С. 88–95. Електронний ресурс: RK_№ 2 (35) 2016_вивод.indd (pnpri.edu.ua)
2. Поліщук Я. Ars masacrae, або про те, чи є поезія на війні. Слово і Час. №7. 2016. С. 3–11.

Дубовський О.С., аспірант

Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»

КАДРОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Кадрова політика в системі публічного управління є ключовим елементом забезпечення ефективного функціонування державних інститутів. Зокрема, вона визначає принципи, стратегії та практики, спрямовані на залучення, розвиток та утримання компетентного та мотивованого персоналу, який здатний ефективно виконувати свої обов'язки у сфері публічного управління.

Одним із найважливіших інструментів активного впливу на всі процеси, що відбуваються в колективі, зокрема на розвиток економіки країни є кадрова політика, оскільки вирішення багатьох питань багато в чому залежить від правильності використання кадрів [3].

Кадрова політика є генеральним напрямом кадрової роботи, що реалізується в процесі управління персоналом і модифікується в міру зміни стратегічних пріоритетів.

Зазначимо, що кадрова політика є сукупністю принципів, методів і заходів, що визначають діяльність організації у сфері управління персоналом. У контексті публічного управління вона охоплює процеси

планування, набору, підготовки, оцінки та розвитку кадрів, а також формування корпоративної культури та системи мотивації.

Кадрова політика є основою розвитку системи роботи з кадрами управління, що визначає можливості розвитку економіки і самого управління, тобто забезпечення загальної політики держави у вигляді організації діяльності певної категорії співробітників апарату управління.

Визначимо чотири основні принципи кадрової політики: меритократія, прозорість, рівність можливостей, професіоналізм.

Розглянемо вищезазначені принципи дещо детальніше:

1. Меритократія – призначення на посади та просування по службі базуються на заслугах, компетенціях та досягненнях.

2. Прозорість – відкритість процедур прийняття на роботу та оцінки працівників.

3. Рівність можливостей – забезпечення рівного доступу до державної служби для всіх громадян незалежно від статі, раси, релігії чи інших дискримінаційних ознак.

4. Професіоналізм – постійне підвищення кваліфікації та професійного рівня працівників.

На кожному етапі розвитку суспільства залежно від розв'язуваних соціально-кадрових завдань, кадрова політика покращується та наповнюється новим змістом:

- кадрова політика та кадрова робота: роль, співвідносність та відмітні властивості;

- процедура формування керівних кадрів управлінських та громадських організацій, контролю над їх діяльністю;

- вплив кадрової політики на різні форми діяльності управління, зв'язок із управлінськими функціями;

- головні напрямки розвитку кадрової політики щодо оновлення всіх галузей життя громадянського суспільства;

- законодавчі акти щодо зміцнення кадрової політики управління [2].

Визначальним завданням кадрової політики є вироблення вимог до службовця апарату управління, без яких неможливе здійснення правильного підбору та розміщення кадрів:

- система критеріїв оцінки якостей керівників;

- методичні положення щодо визначення та змісту таких вимог (угруповання кадрів за теоретико-політичними, діловими, морально-етичними, соціально-психологічними якостями тощо);

Принципи та нормативні акти підбору та розстановки кадрів засновані на вимогах, яким повинні відповідати особи для заміщення державних посад; організаційно-правових методах комплектування кадрів (призначення, вибори, конкурс); процедури та правила об'єктивної оцінки політичних, ділових та моральних якостей громадян та їх особистих даних (атестація, складання службових характеристик) [1].

Отже, важливий напрямок усієї кадрової політики в нинішніх умовах, є демократизація підбору, розстановки та виховання працівників усіх ланок публічного управління. Кадрова політика в системі публічного управління є невід'ємною складовою ефективного функціонування державних установ. Вона забезпечує наявність компетентного, мотивованого та професійного персоналу, який здатен реалізовувати державну політику та надавати високоякісні послуги громадянам. Основними принципами кадрової політики є: принципи меритократії, прозорості, рівності можливостей та професіоналізму, які формують базу для розробки та впровадження стратегій управління персоналом.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко Г. О. Формування кадрової політики в системі публічного управління як механізм розвитку економіки. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Вип. 2 (65), 2022. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/65-2>
2. Матвєєнко Н. В. Кадрова політика вищих навчальних закладів щодо підбору персоналу. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 9. С. 123-126.
3. Шаповал О. А. Кадрова політика та шляхи її покращення. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 712-715.

Єрмолов К.С., студент

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Іщенко І.В., д.політ.н., проф., завідувач кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВНЕСОК МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У РОЗВИТОК ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Міжнародні відносини є важливою темою сучасності, особливо для розуміння складної взаємодії між владою, ідеологією, культурою та мистецтвом дипломатії. Однак їхній вплив виходить далеко за межі політичної науки. Дослідження міжнародних відносин часто є міждисциплінарним, зосереджуючись на аналізі взаємодії між державами. Завдяки своїй міждисциплінарній природі, вони тісно вплелися в царину гуманітарних наук, збагативши різні галузі. Тісний взаємозв'язок між міжнародними відносинами та гуманітарними науками зумовив розуміння світової політики і зробив значний внесок у розвиток і збагачення наук гуманітарного спрямування.

Для усвідомлення внеску міжнародних відносин у гуманітарні науки необхідно заглибитися в їхнє історичне коріння. Теоретичне обґрунтування міжнародних відносин розпочалося лише на початку ХХ ст., після закінчення Першої світової війни. Хоча, зародження науки про міжнародні відносини мали місце в Європі, ще у 1789 році, коли Джеремі

Бентам, англійський філософ, уперше використав термін «міжнародні відносини» у своєму трактаті. У своїй дефініції він розглядає міжнародні відносини як стихійно утворені зв'язки між найвпливовішими державами світу, основним компонентом яких, є міжнародні політичні відносини, що належать до найвищого рівня державної влади. У процесі еволюції міжнародні відносини перетиналися з низкою галузей гуманітарних наук, зокрема з філософією, історією, соціологією, антропологією та культурологією. Такий комплексний підхід розширив сферу застосування міжнародних відносин за межі традиційної державоцентричної перспективи, включивши в неї ідеї з різних інтелектуальних традицій.

Одним із важливих внесків міжнародних відносин у гуманітарну сферу є їх взаємодія з культурологією. За своєю суттю, культурологія вивчає культуру у всій її різноманітності, складності та впливі на суспільство. Тут міжнародні відносини слугують важливою лінзою, через яку культурні явища аналізуються в глобальному контексті. Культурні чинники глибоко впливають на міжнародні взаємодії, формуючи сприйняття, ідентичності та динаміку влади. Центральне місце в міжнародних відносинах займає визнання впливу культурної спадщини на нашу поведінку та переконання, а також важливість розуміння і поваги до цих відмінностей для сприяння соціальній інтеграції та повазі до прав людини. Визнання та прийняття різних культур означає наведення мостів, заохочення міжкультурного обміну та просування культурної дипломатії, що сприяє взаєморозумінню та співпраці у вирішенні глобальних проблем.

Інший помітний внесок міжнародних відносин у розвиток гуманітарних наук полягає у сфері культурної дипломатії та «м'якої сили». Міжнародне співробітництво та крос-культурна взаємодія слугують каналами для поширення ідей, цінностей та форм культурного самовираження через кордони. Культура є важливими компонентами «м'якої сили» держави, що означає здатність досягати зовнішньополітичних цілей шляхом привабливості власної культури. Популяризуючи національні символи, традиції та цінності, держави можуть використовувати культуру як засіб «м'якої сили» у своїх зовнішніх відносинах. Втім, важливо визнати виклики та межі використання культури як м'якої сили, такі як потенціал культурного імперіалізму та привласнення.

Вивчення конфліктів і пам'яті посідає чільне місце як у міжнародних відносинах, так і в гуманітарних науках, пропонуючи розуміння тривалої спадщини насильства. Науковці у сфері міжнародних відносин використовують міждисциплінарні підходи, зокрема культурологію та історію для аналізу причин і наслідків конфліктів, утисків, насильства, геноциду та порушень прав людини. Водночас гуманітарні науки відіграють вирішальну роль у збереженні колективної пам'яті, засвідченні історичної несправедливості та сприянні процесам зцілення і примирення через літературу, мистецтво та усну історію.

Запобігання конфліктам через розуміння різних культур є важливим аспектом міжнародних відносин. Програми культурного обміну та міжкультурної комунікації – це два способи сприяти більшому взаєморозумінню та повазі між народами. Здобуваючи глибше розуміння культурних цінностей, норм і вірувань один одного, ми можемо побудувати довіру і зменшити непорозуміння. Однак важливо підходити до цього завдання критично, визнаючи розмаїття культур і уникаючи стереотипів та узагальнень, які можуть увічнити конфлікти. Визнаючи і цінуючи унікальну культурну ідентичність інших, можна сприяти мирним відносинам і будувати мости взаєморозуміння і поваги.

Підводячи підсумок, внесок міжнародних відносин у розвиток гуманітарних наук є багатограним, охоплюючи культурну дипломатію, глобалізацію, вирішення конфліктів та інші сфери. Тісний взаємозв'язок між міжнародними відносинами та гуманітарними науками (особливо культурологією) підкреслює динамізм і складність культурних явищ у глобалізованому світі. Оскільки міжнародні відносини продовжують розвиватися, гуманітарні науки мають враховувати їх міждисциплінарний характер, прокладаючи нові шляхи дослідження та сприяючи глибшому розумінню культурної динаміки.

Список використаних джерел:

1. В. Е. Saaida M. The Role of Culture and Identity in International Relations. *East african journal of education and social sciences*. 2023. Т.4, №1. С.49–57. URL: <https://doi.org/10.46606/eajess2023v04i01.0255>.

2. Management across cultures: challenges and strategies. *Choice Reviews Online*. 2010. Т.48, № 02. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.48-0978> (дата звернення: 06.05.2024).

Жарко С.Ю., к.філол.н., доц.,
доцент кафедри експертизи культурних цінностей та дизайну
Університету митної справи та фінансів

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВИЯВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Становлення України як самостійної держави відбувається в епоху глобалізаційних процесів, що стосуються не лише соціально-економічної, політичної, а й культурної галузі. Відкритість нашої держави дає широкі можливості доступу інформації, поштовпує науково-технічний розвиток. Українці переймають західноєвропейський стиль життя, культурні цінності, змінюють свій світогляд, включаючись таким чином у єдине світове суспільство. Утім невпинний і беззастережний рух до універсальності й колективності провокує культурну асиміляцію, нівелювання національних та етнічних особливостей.

Науковці наголошують на тому, що процеси глобалізації «розмивають кордони між країнами, втручаються в їхню економіку, скеровують політичне життя, змінюють культуру, створюючи тим самим так зване “глобальне село” (“global village”) – єдине середовище для існування світового суспільства [2, с. 3].

Загострення питань щодо зближення культур і, відповідно, мов, а також впливу «сильніших» мов на «слабші», перспектив їх функціонування в глобалізованому середовищі стимулювало розвиток нового напрямку в мовознавстві під назвою еколінгвістика. Еколінгвістика сформувалася на перетині соціолінгвістики, психолінгвістики, лінгвістичної філософії і займається дослідженням мови як компонента тріадної системи “людина – природа – суспільство”. Її завдання – дбати про стан і перспективи розвитку мов; зокрема “загрозених та покривджених мов, мовних меншин, діалектного середовища як частини національного і глобального лінгвофонду” [1, с. 22], а також визначити мовну ситуацію і за необхідності виправити деформації.

Фундатором еколінгвістики вважають американського лінгвіста Ейнара Хаугена, який у доповіді “Екологія мови” (1970) обґрунтував взаємодію мови і суспільства, що використовує цю мову як один із своїх кодів. Хоча ідеї еколінгвістичного характеру висловлюючись в українському мовознавстві ще в ХІХ ст. засновник харківської лінгвістичної школи О. О. Потебня.

Науковці занепокоєні мовною ситуацією в світі та можливими непоправними наслідками лінгвістичної глобалізації, що є загрозою для етномовного планетарного розмаїття. Питання мовного здоров'я, мовної екології сучасної української мови нині є одним із найболючіших і тому студіюється в працях Б. Ажнюк, Л. Мацько, Ж. Колоїз, І. Фаріон та ін.

Попри стрімку динаміку української мови під впливом суспільно-політичних та економічних трансформацій в нашій державі і змін глобального рівня, не зникає необхідність збереження самобутності національної мови, оскільки вона тривалий час перебувала під тиском російської, зазнала непоправних втручань у граматичну систему і, відповідно, потребує оздоровлення. Як наслідок попередніх епох сьогодні в українському мовному середовищі ще побутує суржик, чимало скалькованих з російської мови найменувань, які засмічують національну мову і потребують усунення.

Процеси культурно-економічної взаємодії позначаються на мовних системах проникненням і подальшим використанням запозиченої лексики. Зокрема український лексикон тотально заповнюється англіцизмами, тому чимало вчених занепокоєні такою ситуацією. Звичайно, запозичення були й лишаються складниками кожної мови, вони виконують одну з основних її функцій – номінативну. Однак немає підстав нагромаджувати іншомовну лексику, що дублює питому. Це не вирішує лінгвістичних завдань, оскільки синоніми на зразок *переважати – домінувати, творчий –*

креативний, зміст – контент семантично однакові і не відрізняються стилістично. До того ж уживання запозичень замість рідних слів провокує пасивізацію корінних одиниць і створює дисбаланс у лексиці мови.

Запозичення не сприяють збагаченню мови, а навпаки – зневиразнюють її національні риси, призводять до втрати мовної унікальності. Надмірність іншомовних слів ускладнює комунікацію, гальмує мислення, адже запозичення не формують жодних асоціативних образів, вони не представлені в культурному коді народу, не відображають способу сприйняття світу, ставлення до дійсності, систему цінностей нації. А власне мовні викликають цілу мережу асоціативних образів, ... що відображають культурні стереотипи, уявлення..., їх інтуїтивно розпізнають носії мови. Відтак немає підстав замість *цькування* уживати *булінг*, замість *тренер (наставник)* – *коуч*, замість *навички* – *скіл*, *роботодавця* називати *стейкголдером тощо*).

Отже, на тлі глобалізаційних перетворень виникають питання, пов'язані з мовною експансією, загрозою до втрати самобутності низки мов, зокрема української, яка через низку суспільно-економічних, політичних та культурних трансформацій зазнала непоправних змін. Відтак українська мова як державна мова титульної нації України потребує оздоровлення і захисту від надмірних запозичень, особливо англіцизмів, які не задовольняють лінгвальних потреб, а лише дублюють власні номінації і зумовлюють зневиразнення мовних особливостей.

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Б.М. Засади протекціонізму в мовній політиці і екологія мовного середовища. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2009. № 19. С. 20–30.

2. Ключко С.О. Поступ еколінгвістики в Україні: аналітичний огляд. Система і структура східнослов'янських мов : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Вип. 12. С. 3–18.

Іщенко І. В., д.політ.н, проф.,
завідувач кафедри міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК МИСТЕЦТВО БЕЗКОНФЛІКТНОЇ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Глобалізація багатьма авторами ототожнюється зі спільними тенденціями розвитку у дусі західної національної моделі, підкріпленої відповідною символікою текстів у різноманітних проявах мови і невербальної комунікації. Водночас на практиці відносини між країнами будуються крізь культурні стереотипи, що можуть значно відрізнятись у

взаємодіючих сторін. І тут на перший план виходить мотивація до відносин, рівень могутності країни по відношенню до партнера. Водночас, ідеологічні та культурні патерни, констельовані в зовнішній політиці є передумовою міжнародних відносин, а їх проміжні й кінцеві результати залежать в цілому від конгруентності зовнішньополітичних парадигм і спроможності акторів розуміти один одного на тлі цих відмінностей.

Отже, важливим завданням кожної країни є поширення своїх культурних надбань у зовнішнє середовище. Культурна дипломатія – один із головних інструментів, за допомогою яких країна може представляти свої інтереси та позицію світу. До культурної дипломатії ми можемо віднести академічні, професійні, культурні та студентські програми обміну, конференції та лекції про економічні та соціальні проблеми, літературу, кіновиробництво, театральне мистецтво, арт-виставки та вистави, танці та музичні концерти тощо. Очевидно, що існує безліч платформ і можливостей, які дозволяють налагодити конструктивний діалог та створити позитивний імідж країни. Серед цих можливостей науковці-практики виокремлюють: По-перше, використання соціальних медіа. Зараз набуває поширення тенденція залучати до спілкування в соціальних мережах не тільки фізичних, але і юридичних осіб, що презентують різні державні структури. В їх числі – держслужбовці, саме вони є тими культурними дипломатами і узагальненими культурними зразками, за якими зовнішня аудиторія формує свої погляди і переконання на цілу країну.

По-друге, міжнародні програми обміну. Студенти мають можливість, перебуваючи за кордоном, наприклад в рамках програми Еразмус+, знайомитись з навчальним процесом, культурними досягненнями народу, регіону, міста, досконаліше оволодівати мовою країни перебування. Вони теж по суті послі – культурні дипломати. Так студенти, аспіранти, перебуваючи за кордоном у європейських університетах, презентують наші культурні традиції і надбання.

По-третє, важливого значення, як платформа культурної дипломатії, набули міжнародні наукові конференції. Нажаль вони не завжди в наших умовах розкривають свій культурно-дипломатичний потенціал. Важливо не обмежувати виступаючих у своїх думках, якщо вони навіть не співпадають з офіційними поглядами владних структур. Разом з тим у ході цих заходів представники різних країн краще починають розуміти один одного і таким чином знімаються протиріччя, що накопичуються внаслідок непорозуміння.

По-четверте, важливим елементом культурної дипломатії виступає мистецтво та його різноманіття. Сучасний світ знає про мистецтво Петриківського розпису, що є визитівкою не тільки Дніпропетровщини, а й усієї України. Ми можемо наводити приклади багатьох мистецьких колективів, що гідно презентують нашу країну за кордоном.

По-п'яте, важливим аспектом культурної дипломатії, на двосторонній основі між країнами є вивчення народних культурних традицій. Їх знання щодо зарубіжних партнерів спричинено не тільки пізнавальною метою, а більшою мірою прагматикою успішності переговорного процесу. Причому це стосується як дипломатичної та консульської служби, так і міжнародного бізнесу. Поверхові знання, помилки в ході зустрічей на цій основі зазвичай ведуть до негативних результатів [1].

Зверну увагу й на такий аспект діяльності нашого Українського інституту, що створений спеціально як державний орган, основна функція якого – здійснювати культурну дипломатію [2]. Справа в тому, що на принципах реалізму може діяти потужна, розвинута країна, така як США. Вона транслює на весь світ свої культурні цінності не тільки у сфері мистецтва, а насамперед в політичній, економічній сферах. Тобто, користуючись середньовічними символами, ця країна ототожнює себе з лицарем, що бореться зі злом і в процесі цієї боротьби намагається довести переваги своїх цінностей, причому має для цього чимало важелів.

Україна ж, не має таких можливостей, тому нам варто діяти в дусі конструктивізму і, розповсюджуючи власні культурні надбання, треба безумовно вивчати наших партнерів, їх культурні особливості. За таких умов, зможемо завжди гідно виглядати на переговорах з іншими країнами, причому на різних рівнях – від місцевого до центрального.

Отже, Український інститут має підвищити свою ефективність і стати організатором успішної міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Cellich C., Jain C. Global Business Negotiations. A Practical Guide. South-Western Educational Pub., 2003. URL: <https://www.amazon.com/Global-Business-Negotiations-Practical-Guide/dp/053872658X>
2. Український інститут. (2023). Місія. URL: <https://ui.org.ua/mission/>.

Какуріна І. І., к.філос.н., доц.,
доцент кафедри філософії та українознавства,
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

ТРАНСАВАНГАРД – ТЕЧІЯ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Однією з яскравих течій постмодерного мистецтва, і в тому числі живопису, є трансавангард. Термін «трансавангард» був запроваджений у 1979 році і був схожий на італійський *trans-avanguardia*, що буквально означає «після авангарду». Його автор – італійський художній критик Акілле Боніто Оліва, у статті якого вперше з'явився цей термін. Стаття Боніто Оліва «Італійський трансавангард» була присвячена аналізу творчості п'яти італійських художників, у якій простежувалися риси нового стилю. Це:

С. Чиа, Ф. Клементе, У. Куччі, Н. де Марія, М. Паладіно. У 1982 році в праці «Інтернаціональний трансавангард», написаній у співавторстві з провідними європейськими та американськими мистецькими критиками, Боніто Оліва має на увазі під назвою «трансавангард» загальноєвропейський стиль, який поєднує роботи не тільки італійських митців, а й, наприклад, німецьких (Кіфер, Г. Базеліц, Й. Іммендорф). Усіх їх, на думку авторів, поєднує прагнення до «реактивації» мистецьких стилів минулого, підтримка національних мистецьких традицій. Акілле Боніто Оліва наголошує: «... трансавангардизм відтворює також те, що я називаю *genius loci*, тобто територіальну тожсамість художника, причому не в регресивному племінному плані, повертаючись не до статичного кореня, а до кореня, який здатний досліджувати власну територію ... гру між дуже сильною чутливістю художника та універсальністю художньої мови» [1, с. 11].

Таким чином, дослідники нового стилю, який сформувався, підкреслюють, що його естетичне кредо відрізняють: установка на естетичну насолоду, експресивність, яскраво виражене особистісне начало. Оригінальний мотив нової течії – вироблення транзитної «кочової» художньої ментальності, що має міжнародний характер. І, нарешті, відмінною особливістю програми трансавангардизму є прагнення включити до сучасного мистецтва весь досвід світової художньої культури за допомогою її іронічного цитування та вільної гри інтерпретаціями.

1982 року в Берліні проходить виставка художників – трансавангардистів. Основні мотиви їх робіт: проблема тілесності (Ф. Клементе), народних вірувань (М. Паладіно), сучасної інтерпретації естетичної спадщини кубізму, футуризму (С. Чиа), сюрреалізму (У. Кучча), «неформальної» традиції у живопису (М. К. Де Марія). Близькість естетики та стилістики поставангардистів «постмодернізму», яка наявна в роботах, представлених на бійєналі, стала причиною процесу поступового розширення кола творів, що потрапляють під визначення «трансавангард». Згодом цей напрям почав об'єднувати представників різних шкіл («неоекспресіонізм», «постабстракціонізм», «гіперманьєризм», «постсюрреалізм»). Поступово трансавангард втратив свою специфіку і перетворився на синонім постмодернізму.

В Україні мистецтво трансавангарду з'явилося пізніше, ніж на Заході. Трансавангардистами прийнято вважати учасників сквоту «Паркомуну» [2]. (Назва виникла від імені вулиці Києва – Парижська Комуна, нині: Михайлівська). Найбільш яскраві представники: Олександр Ройтбурд, Арсен Савадов, Олександр Гнилицький, Олег Голосій, Георгій Сенченко, Василь Рябченко, Валерія Трубіна, Дмитро Кавсан та ін.

Поряд із Паркомунуою витокami трансавангардизму стала артгрупа «Живописний заповідник» (Тиберій Сільваші, Марко Гейко, Олександр Животков, Микола Кривенко та Анатолій Криволап).

Художники – представники обох груп спиралися у своїй діяльності на принципи, які були сформульовані у програмі «Мальовничого

заповідника». Ця програма включала: декларацію автономії мистецтва; розгляд мистецтва як прийому; абсолютизацію унікальності художнього досвіду. Предметом мистецтва, зокрема живопису, проголошувалося саме мистецтво, сам живопис.

Відмітними рисами українського трансавангардизму стали орієнтація художників на зразки наївного мистецтва, барокового живопису експресіонізму. Характерні сюжети – міфологічні чи релігійні мотиви, посилення на інші картини. Роботи українських майстрів відрізняє звернення до міфів та архетипів; використання фігуративних та абстрактних елементів, слів, знаків; змішування різних технік в одному творі, самобутній колорит, симетричний та статичний тип композиції, присутність імітації техніки станкової графіки та енкаустики.

Український трансавангард проіснував не довго. У дев'яностих український трансавангард завершився. Коли у 1996 році Акіле Боніто Оліва приїхав до Києва, він не застав хвилю трансавангарду.

Список використаних джерел:

1. Оліва А. Культурний номадизм та діаспора. Лекція Акілле Боніто Оліва. К.: ЦСМС. 1996. 25 с.
2. Кочубінська Т. Паркомунa. Місце. Спільнота. Явище. Київ: Publish Pro, 2018. 208 с.

Калашникова О.Л., д.філол.н., проф.,
завідувачка кафедри експертизи культурних цінностей та дизайну
Університету митної справи та фінансів

ОХОРОНА ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ РОЗМАЇТТЯ ФОРМ КУЛЬТУРНОГО САМОВИРАЖЕННЯ ЯК ВИКЛИК ХХІ СТОЛІТТЯ: ЗАВДАННЯ КАФЕДРИ ЮНЕСКО

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну гостро поставило завдання збереження національної культурної спадщини, без якої неможливо забезпечити економічну і політичну незалежність держави. Здійснений в доповіді Національного Інституту Стратегічних Досліджень аналіз сучасних викликів, що постали перед Україною в умовах російської агресії, а також в контексті євроінтеграційного курсу України на набуття статусу кандидата до членства в ЄС, доводить важливість «оновлення підходів до формування та реалізації державної політики охорони культурної спадщини<...> Це передбачає вдосконалення національного законодавства щодо захисту культурної спадщини України, закріплення беззаперечного значення культурної спадщини українського народу для збереження національної ідентичності, забезпечення стійкості та потенціалу повоєнного відновлення України» [1, с. 5].

Вражають наведені в доповіді заступниці міністра культури та інформаційної політики України Анастасії Бондар на 18 засіданні Комітету ЮНЕСКО із захисту культурної спадщини у випадку збройного конфлікту цифри втрачених або пошкоджених під час військових дій культурних цінностей: понад 1700 об'єктів культурної інфраструктури та більше 870 пам'яток культурної спадщини. Це не враховуючи ті об'єкти культури, що опинилися на окупованих територіях з 2014 р.

Визнаючи нагальну потребу у захисті і охороні культурної спадщини України в умовах військової агресії Росії, 7 вересня 2023 р. ЮНЕСКО внесло 20 об'єктів культурної спадщини України до Міжнародного списку культурних цінностей, які перебувають під посиленням захистом, а на черговому 18 засіданні Комітету ЮНЕСКО із захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту (15 грудня 2023 р.) до цього списку внесено ще п'ять об'єктів культурної спадщини України: дерев'яні церкви Карпатського регіону. Церква Архангела Михаїла, Ужок, Закарпатська обл.; дерев'яна церква Св. Юра, Дрогобич, Львівська обл.; будівля Одеського Національного академічного театру опери та балету; будівля Одеської обласної філармонії імені Давида Ойстраха; Спасо-Преображенський собор міста Чернігів. Відповідно до статті 12 Другого протоколу 1999 року об'єкти, внесені до Списку ЮНЕСКО під посиленням захистом, отримують міжнародний імунітет від перетворення їх в об'єкти нападу, що значно посилює міжнародну кримінальну відповідальність за такі злочини.

За таких умов пошуки нових форм збереження, охорони, захисту культурних цінностей є завданням державного значення, одним з можливих шляхів розв'язання якого є проєкт з відкриття кафедри ЮНЕСКО «Культурні цінності: ідентифікація, збереження, реституція» на базі кафедри експертизи культурних цінностей та дизайну УМСФ, мета якого: поєднати зусилля академічних науково-дослідних центрів, вищих навчальних закладів, ЮНЕСКО та ВМО у розвитку нових партнерських зв'язків у сфері боротьби з незаконним обігом об'єктів культури і розробки пропозицій з покращання ситуації на національному та міжнародному рівнях. Позначена мета відповідає тим актуальним завданням, що визначені у міжнародних конвенціях ЮНЕСКО 1970, 1972, 1995, 2003, 2005 рр. Діяльність кафедри є актуальною як в умовах воєнного часу, так і в часи післявоєнного відновлення.

Наш регіон, який з повним правом можна вважати колыскою української культури, сьогодні опинився майже в епіцентрі воєнних дій російського агресора, що вимагає активної роботи зі збереження, ретельної інвентаризації та захисту матеріальної та нематеріальної спадщини нашого краю та всієї України.

Тільки у списку нематеріальної культурної спадщини України, прийнятому ЮНЕСКО, половина з 6 зазначених елементів є феноменами культури нашого регіону: петриківський розпис, козацькі пісні

Дніпропетровщини, культура хліба (хлібна культура і традиції). А якщо додати Список Всесвітньої культурної спадщини (матеріальної культури) то, роль культурного внеску України у розвиток людства стає ще більш відчутною.

Конвенції ЮНЕСКО, і зокрема, Конвенція про охорону нематеріальної спадщини (2003 р.) підкреслюють важливість заходів, «спрямованих на забезпечення життєздатності нематеріальної культурної спадщини, у тому числі її ідентифікації, документування, дослідження, збереження, захисту, популяризацію, підвищення її ролі, її передачу, зокрема шляхом формальної та неформальної освіти, а також відродження різних аспектів такої спадщини» [2].

Для реалізації таких завдань визначено чотири напрями діяльності кафедри «Культурні цінності: ідентифікація, збереження, реституція»:

- 1. Освіта:** підготовка перших в Україні фахівців з ідентифікації культурних цінностей у рамках освітньої програми «Експертиза культурних цінностей»; організація та проведення в Україні спільно з ЮНЕСКО семінарів з проблем збереження культурних цінностей; проведення в УМСФ на базі Регіонального центру ВМО серії навчальних семінарів для працівників поліції, митниці, Міністерства культури за темами ідентифікації, збереження, обліку та контролю за переміщенням через кордон культурних цінностей, що як одну з пріоритетних задач позначає ЮНЕСКО;
- 2. Популяризація** культурної спадщини України та, зокрема, Придніпров'я, через Центр підтримки культурної спадщини УМСФ;
- 3. Збереження:** розробка стандарту каталогізації, опису та реєстрації об'єктів культури відповідно до світових стандартів спільно із закладами культури, митними та правоохоронними органами;
- 4. Наука:** розробка довгострокових наукових програм дослідження археологічних місць, якими багатий регіон, відкриття нових та збереження тих історичних і культурних пам'яток, що вже відомі, інтегрування культурної спадщини Придніпров'я до Всесвітньої мережі ЮНЕСКО; оприлюднення результатів спільних досліджень.

Реалізація проекту відкриття кафедри ЮНЕСКО «Культурні цінності: ідентифікація, збереження, реституція» може стати продуктивною у рішенні існуючих у сфері збереження культурної спадщини проблем, пов'язаних з обліком та каталогізацією музейних колекцій України, вдосконаленням національного законодавства щодо захисту культурної спадщини та регулювання ринку мистецтва, юридичного супроводження в частині проведення виставок культурних цінностей, а також правового регулювання процесів купівлі-продажу об'єктів культури, що пов'язані із їх переміщенням з території однієї держави в іншу і в разі виникнення правового спору.

Відкриття кафедри сприятиме реалізації місії ЮНЕСКО щодо побудови міжкультурного діалогу через освіту, науку, культуру для забезпечення збереження та реституції культурної спадщини України в умовах воєнного часу та у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Культурна спадщина та національна безпека. Аналітична доповідь. Київ, 2003. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-09/ad_kult_spad_nac_bezp_06092023.pdf
2. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text

Кириченко А.В., студентка

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Головко І.К., к.політ.н., доцент кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ НАУК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний глобалізований світ ставить перед гуманітарними науками низку складних викликів, які вимагають ґрунтовного осмислення та пошуку ефективних шляхів їх подолання. Одним з найбільш визначальних викликів є культурний плюралізм та необхідність діалогу між культурами. Інтенсифікація міжкультурних контактів, зростання мобільності людей та обмін ідеями створюють унікальні можливості для взаємного збагачення культур, але водночас породжують ризики непорозумінь, конфліктів та культурної гомогенізації у ХХІ столітті.

Термін «гуманітарні науки» має особливий смисловий відтінок, джерела якого закорінені в європейській освітній традиції, яка на перше місце ставила вивчення латинської і давньогрецької мов, літератури та мистецтва. Цей термін підкреслює особливий фокус на людині, її досвіді, культурі та творчості. Вони відіграють ключову роль у збереженні культурної спадщини, формуванні ціннісних орієнтирів та розвитку критичного мислення, необхідного для осмислення численних викликів сучасного світу.

Актуальність даної проблеми на сучасному етапі розвитку диджиталізованого середовища, перш за все, обумовлена питанням гуманітарного знання у контексті глобалізації. Важливим є визначення здатності гуманітарних дисциплін забезпечувати діалог культур, збереження спадщини, формування етики та загальнолюдських цінностей для подолання сучасних глобальних викликів.

Аналіз сучасної літератури дає змогу стверджувати, що питання формування ідентичності та збереження культурної спадщини тісно пов'язані з цим викликом. Процеси глобалізації призводять до розмивання традиційних ідентичностей та загрожують втратою унікальних культурних надбань. Гуманітарні дисципліни відіграють ключову роль у дослідженні та критичному переосмисленні концепцій ідентичності, а також у збереженні та популяризації культурної спадщини людства.

Екологічні проблеми та забезпечення сталого розвитку – це ще один нагальний виклик, який потребує активного залучення гуманітарних наук. Вони мають допомогти усвідомити зв'язок між людською діяльністю та станом довкілля, сформуванню етичних принципів відповідального ставлення до природи та сприяти розвитку екологічної свідомості суспільства. Гуманітарні науки можуть зробити вагомий внесок у розуміння соціокультурних чинників, що спричинили екологічну кризу, а також досліджувати вплив змін клімату та деградації навколишнього середовища на життя людей у різних регіонах світу.

Таким чином, гуманітарні науки відіграють велику роль у вирішенні глобальних викликів сучасності завдяки своєму міждисциплінарному характеру та здатності інтегрувати знання з різних галузей, адже можуть сприяти критичному аналізу усталених концепцій, переосмислюючи їх крізь призму актуальних реалій та нових перспектив. Водночас гуманітарні дисципліни забезпечують збереження й поширення культурних цінностей, формуючи підґрунтя для діалогу між культурами та порозуміння в умовах різноманіття, вироблення гуманістичного світогляду, утвердження етичних принципів та загальнолюдських цінностей, що слугують дороговказом у подоланні складних глобальних проблем людства.

Перспективи розвитку гуманітарних наук в умовах глобалізації передбачають інтернаціоналізацію та активну міжнародну співпрацю, впровадження новітніх технологій і цифрових ресурсів, трансформацію парадигм і методологій досліджень відповідно до мінливих реалій. Водночас зростатиме роль гуманітарної освіти у формуванні світогляду майбутніх поколінь, а також значущість популяризації гуманістичних цінностей і принципів у різних сферах суспільного життя. посилюватиметься значущість популяризації та утвердження гуманістичних принципів у всіх сферах людської діяльності. Гуманітарні науки покликані відігравати провідну роль у збереженні людського виміру в епоху технологічного прогресу, сприяючи утвердженню загальнолюдських цінностей, поваги до культурного різноманіття та гідності кожної людини.

В якості висновку можна зазначити, що в епоху глобалізації та численних викликів сучасності гуманітарні науки відіграють фундаментальну роль у критичному осмисленні актуальних проблем, збереженні культурних цінностей, формуванні етичних засад та сприяттні міжкультурному діалогу. Їхній внесок у розв'язання глобальних проблем людства є невід'ємним для забезпечення гармонійного та сталого майбутнього. Тому важливо підтримувати і розвивати гуманітарні дослідження як невід'ємну складову прогресу людської цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Лісовий В. С. Гуманітарні науки. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-24653>

2. Blok N. Impact of globalization processes on the external migration of Ukraine's population. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/volume-7-number-226-2020/vplyv-globalizaciyh-procesiv-na-zovnishnyu-migraciyu>

3. Як освіта формує майбутнє: Global Education & Skills Forum. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-osvita-formuye-majbutnye-klyuchovitsytaty-z-global-education-skills-forum/>

Кодальонок І.В., аспірант кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

Зовнішня політика є складовою частиною політики в цілому, яка має всеохоплюючий характер і вагоме значення в регулюванні суспільних відносин [1].

У найбільш загальному й універсальному вигляді політика – це особливий вид людської діяльності, пов'язаний з одержанням і здійсненням влади, насамперед державної. Цей термін першим використав в своїй філософській роботі, а відтак, і ввів у повсякденну лексику давньогрецький мислитель Арістотель, де він виклав свої спостереження і роздуми про державний устрій Стародавньої Греції [2].

Політика (грец. *politika* – державна діяльність) – одна із найважливіших сфер життєдіяльності суспільства, взаємин різних соціальних груп та індивідів щодо утримання й реалізації влади задля здійснення своїх суспільно значущих інтересів і потреб, вироблення обов'язкових для всього суспільства рішень [3].

На думку українського вченого М. Мальського, поняття «зовнішня політика» можна вважати тотожним за суттю поняттю «політика», хоча вона реалізується за принципово інших, ніж внутрішня політика, умов та за допомогою інших засобів і механізмів [4].

Вважаємо, не можна ототожнювати поняття «політика» і «зовнішня політика», адже вони співвідносяться як родові і видові поняття, та мають різний обсяг мислимих в них предметів. Поняття «політика» виходить за межі змісту поняття «зовнішня політика», воно є більш загальним та інтеграційним.

У XVIII – XIX ст. поняття «зовнішня політика» переважно трактувалося як дипломатична діяльність держави або мистецтво налагоджувати відносини між державами [1].

Сьогодні в наукових першоджерелах поширеною є думка, відповідно до якої конструкцію дефініції «зовнішня політика» можливо представити як «загальний курс держави в міжнародних справах».

У зовнішньополітичному курсі держава повинна враховувати своє геополітичне положення, спиратися на свій економічний, демографічний,

військовий, науково – технічний та культурний потенціал. Цей потенціал зумовлює зовнішньополітичні можливості держави, визначає пріоритети у вирішенні конкретних зовнішньополітичних проблем [3].

Інтерпретація поняття «зовнішня політика» здійснюється також в контексті її взаємозв'язку із міжнародними відносинами, де держава є одним із акторів, і зі сферою публічної політики, де має місце тлумачення феномену як: цільового характеру діяльності держави в міжнародному інформаційному просторі; пошук взаємоузгодження внутрішньої і зовнішньої політики; детермінації засобів, методів і функцій зовнішньої політики; механізму формування та реалізації зовнішньої політики у взаємозв'язку держави з іншими учасниками, у тому числі акторами «поза суверенітетом»; похідна від типу держави згідно переважаючим рисами його зовнішньополітичного курсу [5].

На думку англійського вченого Й. Франкела, зовнішня політика – це сукупність дій і прийнятих рішень у відносинах з іншими державами [6]. Зі свого боку, міжнародні відносини формуються із сукупності зовнішньополітичної діяльності держави [7].

Таким чином, змістовна сутність поняття «зовнішньої політики» є предметом наукового дискурсу і залишається надзвичайно дискусійною. Однак в аналізі самого феномену зовнішньої політики оформилося декілька основних наукових напрямів, зокрема ідеалістичний і реалістичний.

Список використаних джерел:

1. Войтович П.П. Зовнішня політика держави: поняття змісту поняття. Актуальні проблеми держави і права. URL: <http://www.apdp.in.ua/v34/02.pdf>
2. Арістотель. Політика. Київ : Основи, 2000. 239с.
3. Бабкіна О. В. Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення. Біографічна енциклопедія / О. В. Бабкіна, С. М. Дерев'янка, М.П. Требін та ін.; Львів: новий Світ – 2000, 2018. 369с.
4. Макаренко Є. А. Ризики і перспективи політики безпеки адміністрації США в умовах «перезавантаження» міжнародних відносин. Актуальні проблеми міжнародних відносин. (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка). – К., 2010. Вип. 94. Ч. I. С. 11–16.
5. Мазур О.Г. Методологія дослідження зовнішньої політики держав. Політологічні записки. 2014. №2. С.93 – 109.
6. Frankel J. The Making of Foreign Policy. London, 1963. P. 15
7. Donnely J. Realism and International Relations. – Cambridge University Press, 2000. 192 p.

Корх О.М., д. філос. н., проф.,
професор кафедри експертизи культурних цінностей та дизайну
Університету митної справи та фінансів

ВИТОКИ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЛЕГІТИМАЦІЇ ІДЕЇ ЛЮДИНИ, ЯКА СТВОРЮЄ СЕБЕ САМА

Помітним трендом сучасного світу є поступове поширення людини нового типу, суттєві ознаки якої знайшли своє вираження в англійському понятті «Self-made-man». Локалізований передусім у західному культурному полі цей тип проникає і в інші культурні практики. Про це свідчать і поступова імплементація зазначеного поняття іншими модерними мовами, і виразне зростання суспільного запиту на його осмислення. Йдеться не лише про художню літературу та роботи чисельних белетристів, що створюють життєписи людей, які досягли успіху завдяки своїм власним зусиллям. Зростає кількість філософів, культурологів, психологів, мовознавців, фахівців з педагогіки, коучингу, які намагаються осмислити власні аспекти феномену «Self-made-man». При цьому інколи навіть говорять про «Self-made-man» як філософію життя людини XXI століття.

Зрозуміло, що все це вимагає осмислення даної ідеї у власне філософському, насамперед історико-філософському категоріальному полі. Історико-філософський аналіз свідчить, що витoki ідеї «Self-made-man» знаходяться далеко за межами модерного світу, з яким традиційно пов'язують появу цієї ідеї. Уже в добу Античності, з початком розпаду традиційних суспільних зв'язків, індивід опиняється перед необхідністю особистого вибору і все більше усвідомлює умовність, а то й безглуздість традиційних уявлень і цінностей, власну окремішність, а з часом і самодостатність – так звану «автаркію». Він усе більше втрачає інтерес до суспільних справ, які з невідворотною силою відчужуються від нього, і зосереджується на пошуках і виправданні особистої «автономії», тобто права на самоврядування, що спирається на свободу його волі та власні моральні принципи. Врешті решт, це знаходить втілення у пошуках універсальних ідей, які би визнавали особисту гідність кожного індивіда незалежно від його етнічної, релігійної чи станової належності. Тією чи іншою мірою усі ці метаморфози поступово знаходять своє відображення і на рівні філософської рефлексії. Особливо характерною в цьому відношенні була позиція кініків, які ще за часів Платона зафіксували і виразили життєвий досвід індивіда, який може покласти лише на самого себе. Основу особистої гідності, на переконання кініків, складає не беззастережне виконання вимог традицій, закону чи моралі, не наявність багатства чи знатність походження, а сила індивідуального духу, спроможність до критичного ставлення до будь-якого авторитету, здатність до перенесення труднощів (аскези), самодостатності (автаркії) та

самоврядування (автономії). Схожі ідеї характерні і для філософії Епікура. Якщо світ не сприяє особистому щастю індивіда, який почав усвідомлювати власну окремішність і разом з тим незахищеність, то слід стати незалежним від цього світу, самодостатнім і насамперед у цій самодостатності знайти бажаний спокій – атараксію. Характерно при цьому, що, на відміну від кініків, Епікур знаходить не просто морально-вольові (сила духу, характер, спроможність до самообмеження тощо), а власне онтологічні підстави для особистого самовизначення, які полягають, на його думку, у здатності атомів душі до спонтанного відхилення від траєкторії руху, заданої природною необхідністю.

Ідеї кініків та Епікура набули значного поширення і в стародавньому Римі. Йдеться передусім про стоїцизм, який, попри славнозвісний фаталізм, у той же час вміщує явні індивідуалістичні інтенції, пов'язані з визнанням індивіда за дійсного суб'єкта духовності і свободи. Так, особисту свободу виразно усвідомлює і Сенека, за яким «тільки тіло (раба) підпорядковане і належить господареві, дух же – сам собі господар»; і Епіктет, за словами якого «не існує насильства, яке могло б позбавити нас свободи вибору»; і Марк Аврелій, на думку якого «цілком від людини залежить вчинити чи не вчинити істинне зло». Чимало зусиль на обґрунтування свободи волі доклав і Цицерон, який не приймає ні фаталізму стоїків, ні волюнтаризму епікурейців. Індивід для нього це суб'єкт особистої свободи і лише тому – моральної та правової відповідальності.

Слід при цьому підкреслити, що зазначені інтенції римської філософії були цілком органічними для соціально-економічних реалій того часу, які вимагали звільнення індивіда від усіляких пут, що заважали господарській діяльності, його повної самодіяльності – свободи власності, угод, наслідування, пересування тощо. Це і знайшло своє відображення в головних настановах римського приватного права, яке, за справедливою думкою Й. Покровського, було крайнім вираженням духу індивідуалізму, найбільшої свободи правового самовизначення заможних верств вільного населення. Завдяки всьому цьому в західній культурі розпочинається вкрай повільна і суперечлива але все ж невинна морально-правова легітимація принципів індивідуальної свободи та самовизначення.

Таким чином, і на екзистенціальному рівні, і на рівні філософської та правової рефлексії вже антична культура демонструє достатньо виразну інтенцію до визнання права особистості на незалежне самовизначення, права керуватися власним розумом та самостійно творити власну долю. Зазначена інтенція чітко фіксується в філософських та правових метаморфозах того часу, суть яких полягає в тому, що самодостатність, яку Платон вважав атрибутом поліса, стає атрибутом індивідуума, визнаним як факт у праві або ж постульованим як ідеал передусім кініками, епікурейцями і стоїками. При всій самотності цих філософських шкіл, спільним для них є усвідомлення того, що і справжня доброчесність, і

щастя людини вирішальною мірою залежать від її здатності бути незалежною і покладатися на саму себе, від її спроможності робити «виклик долі» і особисто відповідати за його наслідки. І саме ці ідеї у ході подальшої еволюції утворюють смислове ядро концепту «Self-made-man». З огляду на таку фундаментальну укоріненість можна припустити, що образи та інтенції, зумовлені цим ідеалом, не є чимось історично локальним і з часом можуть набути якщо й не універсального, то вельми масового характеру.

Котов І.Д., студент

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Іщенко І.В., д.політ.н., проф., завідувач кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ФАКТОР ІНТЕРЕСІВ АНКАРИ У РАМКАХ ТЮРКСЬКОЇ РАДИ

Перемога на президентських виборах у Туреччині та початок каденції Реджепа Тайіпа Ердогана, що очолює Партію справедливості та розвитку, у діапазоні 28 серпня 2014 року детермінується фундаментальною причиною зміни інтеркультурного курсу Анкари у партнерстві з іншими державами. Делегування Ердогану, що представляє елементи правоцентристських консервативних політичних координат, посади президента Турецької Республіки актуалізувало початок реалізації проекту пантюркізму та збільшення проекції впливу Анкари на держави, населення яких визначається етнічними османами.

Результатом цього трактується ратифікація Нахічеванського договору в інтервалі 3 жовтня 2009 року дипломатами Азербайджану, Казахстану, Турецької Республіки та Киргизстану, що підтверджувало заснування Ради співробітництва тюркомовних держав (Türk Devletleri Teşkilatı) [1, с. 105].

Статут новоствореного міждержавного консорціуму на декларативному рівні апробував завдання пріоритетної уніфікації соціально-правової системи та зовнішньополітичних преференцій учасників кворуму Ради співробітництва тюркомовних країн на засадах інклюзивної та демократичної ідеології. У консеквенції, за рахунок активного лобізму «Центру турецько-азіатських стратегічних досліджень» в період 2010 року у констеляцію взаємодії Туреччини та Центральноазійських країн імплементувалася структура «Всесвітнього пан-тюркського форуму» [2, с. 272].

Слід констатувати, що одним із найбільш важливих етапів прогресування комерційного та фіскального партнерства між апологетами Türk Devletleri Teşkilatı інтерпретується організація колоквиуму Ради співробітництва тюркомовних країн, який проходив у діапазоні 2015 року в Астані. Наслідком цієї кон'юнктури класифікується започаткування у

жовтні 2019 року фінансової інтеракції банківських інституцій Ziraat Bank Azerbaijan та Turk Eximbank, афілійованих з Туреччиною, з Агенцією розвитку малого та середнього бізнесу Азербайджану у результаті ратифікації партнерської угоди. Синхронно, в області міждержавних відносин Туреччини та Угорщини конвергувалися процеси розвитку монетарної співпраці за рахунок юридичного закріплення Турецькою банківською асоціацією (ТКВВ) та Агенцією сприяння експорту Угорщини (НЕРА) планів до подальшої обопільної синдикалізації.

До того ж, у період 12 листопада 2021 року на VIII пленумі Ради співробітництва тюркомовних країн, який інкорпорувався у Стамбулі, учасники конгломерату підписали документ про переформатування Türk Devletleri Teşkilatı на «Організацію тюркських держав» (ОТД). Під час даного колоквиуму Організації тюркських держав лідери Киргизстану, Азербайджану, Узбекистану, Турецької Республіки та Казахстану офіційно затвердили ініціативу «Бачення тюркського світу 2040», яка кларифікувала подальшу траєкторію розвитку інтеграції країн цього синдикату. Даний юридичний акт передбачав інтенсифікацію співпраці учасників ОТД в сфері лібералізації господарської взаємодії та нівелювання імпорتنних акцизів, а також уніфікацію практики виконання урядами держав альянсу конгруентних ініціатив з розвитку автохтонної культури та навчального сектора.

Слід констатувати, що в рамках даної ініціативи також аргументувалася першочерговість фундації учасниками Організації тюркських держав гомогенної цифрової констеляції обміну даними. Реалізація цих пунктів розпочалася після підписання у вересні 2022 року договору між консорціумами «KazTransCom» і «Транстелеком», афілійованими з Казахстаном, та фірмою «AzerTelecom», що діє на території Азербайджану, про будівництво інфраструктурних об'єктів за проектом «TransCaspian Fiber Optic» [3, с. 31].

У перспективі Анкара зосереджуватиме валютно-фінансові та соціально-економічні ресурси для диверсифікації контролю над країнами Тюркської Ради та отримання даною асоціацією статусу інституційного елемента Транскаспійського міжнародного транспортного маршруту (ТМТМ). За умов реалізації даного стратегічного алгоритму влада Туреччини інкорпорує привілейоване геополітичне положення держави в якості арбітра комунікації головних європейських комерційних блоків, представленими ЄС та ЄАЕС, а також партнерства групи суб'єктів за віссю Глобальний Північ-Південь.

Список використаних джерел:

1. Микитчук Н.М. Країни Центральної Азії: участь в міжнародних організаціях, проблеми систем колективної безпеки та регіональної інтеграції. Регіональні студії. 2022. № 28. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.28.19>

2. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії : монографія / С.В. Коч. Одеса : Фенікс, 2019. 357 с.

3. Парфіненко А.Ю. Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні / Вісник Харківського національного університету. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2022. Вип.15. URL: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-03>

Магла М.Г., студентка

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Бондар О.С., к.ю.н., доц.,

доцент кафедри цивільно-правових наук

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ШЛЮБ ТА ЙОГО ВИДИ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Розвиток шлюбу як соціального явища бере свій початок в часи Давнього Єгипту, Стародавньої Греції та Риму. Перші згадки поняття «шлюб» датовані III тисячоліттям до н.е. Розвиток шлюбу в Стародавньому світі пов'язаний із історичними обставинами та певними подіями в суспільстві на той час. Актуальність дослідження цієї теми досить висока, такі вчені як Козинець І.Г., Пророченко В.В., Модестін Ч., Підпригора О.А., Харитонов Є.О., Федорова В.В., Кривенко Ю.В. та багато інших, дали якісне підґрунтя для дослідження цієї теми в майбутньому.

У сучасному світі розуміння шлюбу, як союзу «кохання» між чоловіком та жінкою, затвердженні перед державою та юридичні підтвердженні, доволі суб'єктивні. Наразі, це не є занадто важливим для утворення сім'ї, а стало більш способом створення більш безпечних умов для життя в сучасному світі. Однак, римські юристи дуже чітко визначили поняття шлюбу. Зокрема, Ч. Модестін визначив шлюб як «союз чоловіка і жінки, об'єднання всього живого, завдяки єднання божественного і людського права». Інший вчений Ульпіан так розумів суть шлюбу в тому, що «Шлюб створюється не шляхом спільного проживання, а за згодою, і не співжиття породжує шлюб, а відчуття любові один до одного». За словами Ч. Санфіліппо, шлюб – це «фактичний стан речей (*res facti*, який має за собою юридичні наслідки». З цього можна зробити висновок, що вчений більш підкреслює юридичну сторону шлюбу, а ніж соціальну. Дж.Франчозі керувався зовсім іншим поясненням цього феномена, що в свою чергу, призвело до того, що протягом століть шлюб був не юридичним інститутом, а лише реальними відносинами, які розвивались поза рамками закону. Підпригора О.А та Є.О. Харитонов, описали роботу Модестіна так: «Шлюб – це союз чоловіка та жінки, спільність всього живого, єдність законі Божих та людських» [1].

Проте умови для укладення шлюбу були такі: угода між тими, що уклали шлюби *pater familias* відмова в якій за законом Юлія можна було оскаржити магістрату, досягнення шлюбного віку (дівчата –12 р., хлопці – 14 р.), право вступати в римський шлюб (*jus conubii*) як необхідний елемент цивільної правоздатності, без якого неможливо було одружитися. Відсутність ще одного шлюбу нареченого або нареченої на момент укладення нового шлюбу, відсутність інших перешкод для укладення шлюбу, передбачених законом.

Слід зазначити що римське приватне право розрізняло тільки два види шлюбу: 1) Законний римський шлюб (*matrimonium iustum*), який укладався відповідно до норм цивільного права тільки між римськими громадянами, що мали *jus conubii* (право вступати в шлюб). Цей шлюб був укладений в особливій формі, визначеній законом, що поклато початок особистим і майновим відносинам, між подружжям, передбачених законом. Залежно від форми шлюбу, правильний шлюб в римському, на підставі історичних подій, ділився на два види: шлюб з авторитетом чоловіка (*cum manu mariti*) і шлюб без авторитету чоловіка (*sine manu mariti*). 2) Незаконні римські шлюби, укладені між перегрінами та іншими вільними людьми, які не мали права вступати в римські законні шлюби. Перегріни брали шлюб між собою відповідно до норм *jus gentium*, латини, вільновідпущеники, колони – відповідно до свого правового статусу, однак шлюби правових наслідків римського законного шлюбу не породжували. Дитина, народжена в такому шлюбі, не набувала статусу римського громадянина [2].

Фіктивні шлюби між людьми в Стародавньому Римі (різне громадянство чи стан, і т. д.), які не мали права укласти законний шлюб, мали назву конкубінат. Йшлося про постійне (а не тимчасове) співжиття чоловіка та жінки, які мали намір створити сім'ю, народити дітей, ще його називали – природний шлюб. Конкубінат практично не мав ніяких правових наслідків. Діти, народжені в такому шлюбі, мали статус матері. За певних умов вони мали право на утримання батька і могли успадкувати частину його майна. Незважаючи на моногамний характер римської сім'ї, для чоловіка в республіканську епоху вважається допустимим поряд із законним шлюбом з однією жінкою перебувати одночасно в конкубінаті з іншою (будь-яке співжиття жінки з іншим, крім чоловіка, давало в давньому республіканському праві законному чоловіку вбити дружину) [3].

У ранній період розвитку римського права, основним був шлюб з чоловічою владою – *cum manu*. За цим шлюбом жінка потрапляла в повну залежність чоловіка чи *pater familias*, якщо чоловік сам перебував під владою батька. Вона займала становище дочки батьків свого чоловіка, абсолютно позбавляючись агнатських зв'язків зі своїми батьками, братами, сестрами та іншими близькими родичами. Влада чоловіка фактично була необмеженою. Проте вже Закони XII таблиць допускали можливість укладення шлюбу, за яким дружина не потрапляє під повну владу чоловіка. Жінка мала право перешкоджати встановленню влади чоловіка, ночуючи поза домом три доби

наприкінці кожного шлюбного року, цим самим перериваючи перебіг давності. Таким чином жінка зберігала незалежність. Через це на зміну шлюбу *cum manu* приходить новий шлюб – без чоловічої влади (*sine manu*). Вже в класичний період він остаточно витісняє шлюб з чоловічою владою. Ствердження шлюбу без чоловічої влади – поворот в історії римського сімейного права. Дружина виходить з-під необмеженої влади *pater familias*, а також свого чоловіка й формально стає незалежною особою. Реєстрація шлюбів у Давньому Римі відбувалася у храмі Сатурна, в якому знаходилися державне казначейство й архів, у провінціях же реєстрація виконувалася канцелярією намісника у головному місті певної провінції [1].

Підсумовуючи, хочу зазначити, що римський шлюб – це співжиття чоловіка та жінки, заснований на Богові та правах людини. Існує два види римського шлюбу – це законний *matrimonium iustum* (правильний) та незаконний (неправильний). Для утворення законного шлюбу треба було дотримуватись певних правил, законів та звичаїв.

Список використаних джерел:

1. Козинець І.Г., Пророченко В.В. Шлюб та його види у приватному праві стародавнього Риму. Чернігів: ЧНТУ, 2019. С. 46–51.
2. Підпригора, О.А., Харитонов Є.О. Римське право. Київ: Юрінком Інтер, 2009. С. 287–291.
3. Федорова В. В., Кривенко Ю. В. Поняття та порядок укладення шлюбу за римським правом. Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2017. С. 54-56.

Максимова А.Я., к.н.держ. упр., викладач кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ЛІНГВІСТИЧНА НАУКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної, культурної та релігійної інтеграції й уніфікації. Дані процеси, які безпосередньо пов'язані і з наслідками глобалізації ставлять перед суспільством нові завдання. В першу чергу це пов'язано з питанням обміну інформацією і нагальною необхідністю вчасної і плідної комунікації на глобальному рівні. У свою чергу дані виклики часу потребують вирішення питання систематичного вивчення американської англійської як мови міжнародного спілкування.

Розрізняють політичну й економічну глобалізацію. Суб'єктом глобалізації виступає регіоналізація, що дає потужний кумулятивний ефект формування світових полюсів економічного й технологічного розвитку.

Серед основних напрямів глобалізації виділяють наступні: світовий поділ праці, міграція, стандартизація законодавства, економічних і

технологічних процесів, а також зближення і злиття культур різних країн. Це об'єктивний процес, який має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. У результаті глобалізації світ стає більш пов'язаним і більш залежним від усіх його суб'єктів.

На американській англійській відбувається плідна комунікація – наукові заходи, зустрічі лідерів, мирні переговори, наукові дослідження, екскурсії, міждержавна комунікація. Подібна ситуація актуалізує потребу вивчення американських фразеологізмів ХХІ століття. Це чітко можна помітити на прикладі поширення коронавірусу, починаючи з грудня 2019 р., поширювалася онлайн комунікація коли суспільство безпосередньо зіткнулося з необхідністю продуктивної глобальної комунікації між медиками всіх країн.

Стрімке поширення коронавірусу не тільки поставило під загрозу життя людства, але й суттєво вплинуло практично на всі сфери діяльності в різних країнах, почавшись у Китаї й охопивши згодом увесь світ. Цей приклад не єдиний в історії. Впродовж усього періоду свого існування людство постійно стикається з низкою схожих проблем.

У цьому контексті актуальним залишається також питання глобалізації англійської мови, яка використовується під час комунікації між спеціалістами різних галузей і сфер діяльності людини. У сьогоденному світі, де кордони різних країн стає все легше побороти, особливо фахівцям в галузі медицини, кардинально збільшується значення володіння медичною англійською. Глобалізація і наростаючий обмін інформацією вимагають знання мови міжнародного спілкування, його спеціальної термінології і особливостей використання в медицині і суміжних спеціальностях.

Сучасні лінгвістичні дослідження доводять, що англійська мова справді стала глобальною, адже вона використовується у важливих міжнародних процесах: торгівлі, науці, медицині та в Інтернеті. Структурні характеристики англійської мови суттєво змінилися за останні півтори тисячі років. Носії англійської мови продовжують впливати на її формування, стимулюючи до розвитку в напрямку міжнародного спілкування, що полегшує її вивчення та використання для носіїв інших мов.

Мова дійсно набуває глобального статусу коли вона починає виконувати спеціальну роль у кожній країні світу. Найкраще поняття «спеціальна роль» простежується на території країн, де значна кількість людей сприймає цю мову як рідну, проте жодна мова не набуває цього статусу в більш ніж у декількох країнах (винятком є іспанська). Однак, використання рідної мови в декількох країнах не робить її глобальною, для цього вона має бути у вжитку мовців у всьому світі [2, с.11]. Офіційного статусу в країні мова набуває в той момент, коли вона починає використовуватися в таких сферах, як політика, судова та освітня системи, соціальних та мас-медіа [2, с. 9].

Поширення англійської мови за останні роки стало справжнім феноменом, однак, при більш детальному вивченні історичних передумов та сучасних тенденцій, стає очевидним, що майбутнє англійської мови є більш складним. Без серйозного лінгвістичного конкурента англійська мова й надалі залишатиметься головним інструментом світової комунікації завдяки своїй адаптивності, мінімальній флективності, морфології, нетональній фонології, нелогографічному письму. Сприятиме підтриманню статусу глобальності складна кооперація соціальних, економічних, технологічних та історичних чинників [2, с. 7].

Отже, підсумовуючи все вищенаведене, глобалізація є порівняно новим явищем, яке має багатовимірний характер та стимулює виникнення нових тенденцій у економічних, соціальних та культурних сферах. Нові можливості зробили світ для сучасної людини «меншим», запропонувавши мобільний спосіб життя [1, с. 626]. Беззаперечним є той факт, що сьогодні нагальною проблемою є впровадження універсальної мови спілкування через світові економічні потреби. Завдяки розвитку інформатизації населення, та через інтенсивні тенденції до глобалізації, стає очевидним той факт, що значна більшість сучасних мовців використовує саме англійську як універсальну мову. Англійська мова виконує роль лінгва франка, адже вона поширена в міжнародній торгівлі, дипломатії, масовій та елітарній культурі.

Список використаних джерел:

1. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС, 2007. 228 с.

2. Макарук Л.Л. Мультиmodalність сучасного англомовного масмедійного комунікативного простору: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2019. 40 с.

Митрофанов І.О., студент

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Щербак В.М., к.політ.н., доц., доцент кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РЕГІОНАЛІЗМ ЯК ОДИН ІЗ ПРОВІДНИХ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

В якості преамбули доцільно зазначити, що на сьогоднішній момент регіон як суб'єктна одиниця політики стає вагомим фігурантом політичних процесів як на внутрішньодержавному, так і на наддержавному рівні. Інтенсифікація регіонального чинника у внутрішній політиці сучасних держав впливає з потреби оптимізації системи управління, адже, згідно з принципом субсидіарності, вирішення локальних проблем буде більш ефективним на найближчому до громадян рівні влади. Це, у свою чергу, забезпечує стабільний політичний процес у державі. Саме тому формування дієвого та продуктивного регіонального апарату врядування є

нагальним завданням для багатьох сучасних держав. Посилення ролі регіонів у внутрішньополітичних процесах та вихід на зовнішньополітичну арену є наслідком існування регіоналізму як своєрідної купованої ідеології, лобістами та амбасадорами якої виступають локальні політичні еліти. Тому ігнорувати регіоналізм сучасним міжнародним акторам неможливо, якщо вони зацікавлені у збереженні стабільності соціального конструкту, сталого функціонування стратифікованої моделі суспільства і захисті власного суверенітету. Сучасний регіоналізм розвивається за багатьма напрямками, що залежить від регіональної специфіки та політичних процесів у тій чи іншій країні, водночас можна виокремити певні загальні тенденції розвитку регіоналізму, враховуючи його буття в умовах світу, що невідпинно глобалізується та вестернізується.

Безперечно, одним із магістральних аспектів даного феномену можна детермінувати конкуренцію державного та місцевого регіоналізму. Саме тут і постає питання про вплив регіоналізму на державний суверенітет. Якщо характер вимог політичних еліт не радикальний, а стратегії та цілі апробації державного і місцевого регіоналізму корелюють, то дана процедура може бути проведена у форматі релевантної відповіді центральної вертикалі на вимоги з боку регіонів, тобто ініціюється процес перерозподілу повноважень між центром і регіонами. Вибір моделі регіоналізації залежить від специфіки країни та наявності культури діалогу між центром і регіонами. Децентралізація здійснюється таким чином, щоб якомога ширшим колом компетенцій володіли ті органи, які досить тісно взаємодіють з громадянами, де такі повноваження можна реалізовувати найуспішніше. Реформу децентралізації державного апарату провели багато країн, серед яких Польща, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія, плеяда країн скандинавського півострову, яка у підсумку дала поштовх для більш успішного розвитку економіки та соціальної сфери. Власне, дана модель регіоналізації імплементована в Україні з 2014 року та продовжує планомірно модернізуватися [1].

Крім цього, аналізуючи специфіку регіоналізації іманентної певній категорії унітарних децентралізованих державах, до яких належать Італія, Іспанія, які повністю або частково реалізували модель регіоналізації у вигляді автономії, та Великобританія, яка також запроваджує принципи децентралізації. Самоврядування частини держави враховує історичну, етнічну, культурну та економічну специфіку регіону і передбачає наділення регіональної влади деякими політичними преференціями, що у певних випадках може створювати загрози державному суверенітету. “Розглянемо приклад Великобританії. Один із проявів регіоналізму полягає у наявності різних поглядів у місцевих еліт стосовно внутрішньої та зовнішньої політики держави і щодо майбутнього свого регіону, причому у радикальному варіанті – аж до відокремлення. Найбільш яскраво це демонструє ситуація з Brexit, коли у 2016 році країна розділилася на апологетів та противників виходу з Євросоюзу. Прихильники збереження членства Великобританії у Європейському Союзі зосередилися на півночі

країни. Тоді перша міністерка Шотландії Нікола Стерджен повідомила, що регіональна влада підготує законодавчу базу для можливого проведення нового референдуму про незалежність, і наголосила, що вона зробить все можливе, щоб залишити Шотландію в складі ЄС. У той же час лідер найбільшої в Північній Ірландії націоналістичної партії «Шинн Фейн» Деклан Керні заявив, що рішення британців залишити Євросоюз тільки загострило питання про подальше перебування Ольстера в складі Сполученого Королівства. За його словами, «Brexit драматично змінює політичний ландшафт на півночі Ірландії, і ми будемо форсувати зусилля з проведення референдуму щодо об'єднаної Ірландії». Тобто особлива політична позиція Ольстера призвела до активізації іредентистської риторики, що передбачає об'єднання з Ірландією. Отже, у даному випадку регіоналізм загрожує територіальній цілісності держави.” [1, с.174].

Таким чином, резюмуючи, можна констатувати, що регіоналізм постулюється як цілком об'єктивне явище сьогодення, яке перш за все слугує засобом сигналізування про потреби регіонів. І у випадку, якщо регіональні вимоги не несуть деструктивного характеру для монолітності держави та її інститутів, вони мають стати предметом конструктивного діалогу між регіональною елітою та національною владою. І задля превентивного попередження радикалізації регіоналізму необхідно запровадити низку заходів, серед яких реформування регіональної політики, реалізація етнонаціональної політики, у тому числі проведення «політики ідентичності» задля цілеспрямованого формування національної ідентичності і впровадження такого варіанту регіоналізації на взаємовигідних для центру та регіонів умовах, який у підсумку забезпечить стабільність суспільства.

Список використаних джерел:

1. Горло Н. Вплив регіоналізму на державний суверенітет. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. С. 173-174. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/44_2022/21.pdf

Мохій В.С., студент

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Петров П. Г., к.політ.н., доц.,

доцент кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасний світ в епоху комп'ютерних технологій дуже швидко змінюється, а цифрові технології відіграють все більш важливу роль у розвитку публічної дипломатії в умовах глобалізації. На заміну традиційній дипломатії, що протягом багатьох століть залишалася

незмінною, прийшла публічна дипломатія. Вперше цей термін використав Едмунд Гулліон в 1965 р., і дав таке визначення: «програма, яка фінансується урядом, і яка спрямована на вплив на громадську думку в інших країнах та на їх подальше інформування» [1]. Саме це твердження надає урядам та іншим акторам більше нових можливостей для спілкування з ширшою аудиторією, сприяє культурному обміну та формуванню громадської думки.

Зростання ролі акторів серед публічної дипломатії є очевидним, тому що воно свідчить про «нову публічну дипломатію», а це взаємодія між суспільствами двох різних держав для досягнення зовнішньополітичних цілей, тобто під «ною публічною дипломатією» розуміють діалог сторін, який базується на співробітництві з використанням найновіших комунікаційних технологій [2]. Держави в цьому контексті діють виключно у власних інтересах і прагнуть отримати владу для самозбереження. Для свого «бажаного» вони створюють союзи, будують стратегічні відносини, спільні інтереси та торгівлю, і саме ці фактори сприяють їх бажанню брати участь у розвитку дипломатії [3].

Публічну дипломатію в свою чергу поділяють на традиційну та цифрову. До традиційної належать інформаційна пропаганда (радіо, телебачення), просування політичної культури через кіно, музику, тощо. А цифрова дипломатія – це використання онлайн-платформ та технологій з метою ведення дипломатичної діяльності. Вона є відносно новою формою дипломатії, яка розвивається завдяки інтернету, соціальним мережам тощо.

До інструментів цифрової дипломатії належать: веб-сайти, блоги, канали, електронні пошти, відеоконференції, та деякі соціальні мережі (YouTube, TikTok, Twitter, Facebook). Всі ці ресурси забезпечують більш відкрите спілкування і є найпотужнішими інструментами комунікації на сьогоднішній час. Наприклад, активна діяльність українського уряду в соціальних мережах допомагає Україні в умовах війни поширювати правдиву інформацію та звертати увагу на воєнні злочини, які вчиняє Російська Федерація. Такі соціальні мережі як Facebook та Twitter зараз є найпоширенішими серед урядів, дипломатів та установ як платформи для публічних заяв. Згідно з дослідженням Twiplomacy 2018 (цифрова форма публічної дипломатії мережі Twitter) – 97% держав-членів ООН присутні у Twitter [4].

На сьогоднішній день в багатьох державах світу вводяться курси ведення соціальних мереж, а у багатьох сферах людської діяльності з'являється попит на молодь, яка розуміється в технологіях. Деякі дипломатичні служби створюють онлайн-майданчики для спілкування із зацікавленою аудиторією країни, донесення важливої інформації або соціальних опитувань. Саме такі онлайн-майданчики показують себе як інструмент «м'якої сили» [2], яка збільшує комунікацію з аудиторією.

Хоча цифрова дипломатія має великий потенціал, вона не позбавлена своїх недоліків. Кожен день з'являються нові технології, але тема

кібербезпеки залишається однією з найбільших проблем: всі онлайн платформи вразливі для кібератак і це ставить під загрозу конфіденційність та безпеку, призводить до так званого «зливу» інформації. Наступний недолік це необхідність навичок, адже саме та ефективність дипломатії, яка потребує розуміння онлайн-середовища та технологій, може бути складна для певних міжнародних акторів через відсутність досвіду роботи з цим середовищем, саме тому необхідним є залучення нових людських ресурсів, що розуміються в цій справі. Ще один недолік цифрової дипломатії – це поширення дезінформації в мережі – неправдивих новин з метою ввести в оману, а особливо це актуально на сьогодні в умовах війни.

Розвиток технологій сучасності призводить до підвищення ролі соціальних мереж, які на сьогодні є повністю новою альтернативою старим традиційним засобам комунікацій та дипломатії. За допомогою соціальних мереж та інших інтернет-засобів, дипломатичні лідери отримують можливість прямого спілкування з населенням. Звісно, що цифрові технології не зможуть повністю замінити традиційні методи, які вироблялися століттями, але їх адаптація до сучасності, а також бажання і можливості розвивати цей напрям підвищують їх актуальність.

Список використаних джерел:

1. Краснопольська М., Милосердна М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. Актуальні проблеми політики. Вип. 69.4. 2022.
2. Сегеда О. О., Цифрова дипломатія України як елемент нової публічної дипломатії. Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. 2021.
3. Павлюх М. В., Кушней С. Р. Публічна дипломатія як тренд у сучасних політичних відносинах: процеси трансформації. Політичне життя. 2022.
4. Руднєва А.О, Мальована Ю.Г. Цифрова дипломатія у формуванні системи національної безпеки України в умовах війни з РФ. Регіональні студії. 2023.

Нидзюк Д. Ю., студентка

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Хитра О. В., к.е.н., доц., доцент кафедри публічного управління

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

УЧАСТЬ ГРОМАДЯН У ПРОЦЕСАХ МІСЦЕВОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Місцевий та регіональний розвиток є невід’ємною складовою сталого розвитку держави в цілому. Це комплексний процес, який охоплює економічні, соціальні, культурні, екологічні та інші аспекти життєдіяльності територіальних громад. Ефективність і результативність

цього процесу значною мірою залежить від активної участі самих громадян, адже саме вони є найбільш зацікавленими і компетентними суб'єктами у питаннях розвитку своїх населених пунктів та регіонів.

Згідно зі ст. 5, 7 Конституції України в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування, а також народ може здійснювати свою владу через органи місцевого самоврядування.

Територіальна громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування. Територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [1].

Реформа децентралізації, яка розпочалася в 2014 році, має за мету формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад [2].

Участь громадян у місцевому розвитку може проявлятися у різноманітних формах та напрямках. Одним із найважливіших є залучення громадян до процесу прийняття рішень на місцевому та регіональному рівнях. Це забезпечується шляхом діяльності органів місцевого самоврядування та їх консультативно-дорадчих органів, таких як громадські ради, ініціативні групи, громадські слухання тощо. Такий підхід дозволяє врахувати реальні потреби, інтереси та пропозиції місцевого населення, а також сприяє підвищенню прозорості та підзвітності органів влади перед громадою.

Окрім безпосередньої участі у прийнятті рішень, громадяни можуть долучатися до реалізації конкретних проєктів та ініціатив, спрямованих на розвиток своїх населених пунктів та регіонів. Це можуть бути проєкти з благоустрою територій, створення або відновлення об'єктів інфраструктури, реалізації соціальних, культурних, екологічних та інших ініціатив. Така діяльність сприяє зміцненню почуття громадянської відповідальності та згуртованості, формує активну громадську позицію, а також дозволяє розв'язувати нагальні проблеми місцевого рівня.

Вагому роль у процесі місцевого та регіонального розвитку відіграють різноманітні громадські організації та ініціативи. Вони можуть виступати як ініціатори позитивних змін, експертні та консультативні органи, а також безпосередньо реалізовувати проєкти, спрямовані на поліпшення життя у своїх громадах. Крім того, такі організації часто виступають своєрідним «голосом» громадян, представляючи їхні інтереси перед органами влади та захищаючи їхні права.

Важливим аспектом участі громадян у місцевому розвитку є також їх економічна активність. Створення нових підприємств, розвиток малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій – все це сприяє зростанню

економічного потенціалу регіонів, створенню нових робочих місць, підвищенню доходів та добробуту населення. Місцева влада, у свою чергу, повинна створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, забезпечувати належну інфраструктуру та надавати необхідну підтримку.

Ще одним важливим аспектом участі громадян у місцевому розвитку є їх обізнаність та компетентність у питаннях місцевого самоврядування, територіального планування, бюджетного процесу тощо. Саме тому важливим є проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, навчальних програм та тренінгів, спрямованих на підвищення рівня освіти та залучення громадян до процесів місцевого розвитку.

Отже, активна участь громадян у місцевому та регіональному розвитку є запорукою сталого зростання та покращення якості життя на локальному рівні. Вона дозволяє врахувати реальні потреби та інтереси місцевого населення, сприяє прозорості та підзвітності органів влади, формує почуття відповідальності та згуртованості у громадах, а також стимулює економічну активність. Тому створення сприятливих умов для такої участі, залучення громадян до процесів прийняття рішень, реалізації проектів та ініціатив, а також заохочення їх економічної діяльності мають стати пріоритетним завданням для органів державної влади та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 12.05.2024).

2. Реформа децентралізації / Урядовий портал: Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 12.05.2024).

Олійник А.А., аспірант

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СМИСЛОВИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «БЕЗПЕКА»

Безпека є одним із найважливіших аспектів у функціонуванні держави. Термін «безпека» історично відповідає латинському *securitas* – безтурботність, недбалість, душевний спокій, вільність від страху, небезпеки, спокій, впевненість у собі [1].

Універсальне визначення подає Словник суспільних наук UNESCO – «безпека ідентична безпечності й означає відсутність фізичної загрози або охорону перед нею» [2], а також в «The Oxford Dictionary» – «стан або відчуття безпечності, а також засоби, що її забезпечують» [3]. У «Новому

тлумачному словнику української мови» безпека – «стан, коли кому-, чому - небудь ніщо не загрожує» [4].

У польському словнику термінів з питань національної безпеки подано уточнене визначення безпеки – це «стан, який дає відчуття певності, і гарантії її збереження, а також шанс на вдосконалення; одна з основних потреб людини, ситуація, яка характеризується відсутністю ризику втрати того, що людина особливо цінує, наприклад здоров'я, праці, поваги, відчуттів, матеріальних благ» [5].

В українському «Політологічному енциклопедичному словнику» безпека трактується як «діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів щодо виявлення (вивчення), запобігання, послаблення, усунення (ліквідації) і відвернення загрози, здатної згубити їх, позбавити матеріальних і духовних цінностей, завдати невідшкодовних збитків, заблокувати шляхи для прогресивного розвитку» [6].

Сучасне трактування змісту безпеки можна поділити на позитивні та негативні [7].

Негативне трактування розглядає безпеку як стан, за якого відсутнє джерело загрози або виникнення небезпеки малоімовірне. Дж. С. Най негативну безпеку трактує як відсутність загроз і концентрується на діях суб'єкта щодо охорони перед загрозами для його істотних внутрішніх цінностей [8].

Подібно розглядає безпеку М.О. Шевчук, і говорить про інформаційну безпеку як стійкий стан інформаційної сфери, що забезпечує її цілісність і захищеність об'єктів за наявності негативних внутрішніх і зовнішніх впливів, заснований на усвідомленні людиною своїх цінностей, потреб (життєво важливих інтересів) і цілей розвитку [9]. В. Шатун вважає, що інформаційна безпека – це стан захищеності національних інтересів України в інформаційній сфері від загроз особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації, несанкціоноване поширення та використання інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій [10].

Позитивне трактування розглядає безпеку як процес творення умов для гарантування збереження, існування, можливості та свободи розвитку суб'єкта. Польський науковець Й. Кукулка стверджує, «що безпека є не стільки окресленою суттю, скільки постійним суспільним процесом, у межах якого суб'єкти прагнуть вдосконалити механізми, що запевняють їм відчуття безпеки» [11].

У наукових дослідженнях виокремлюються також такі аспекти змісту безпеки, як внутрішня безпека (стабільність і гармонія суб'єкта) та зовнішня безпека (відсутність загроз з боку інших суб'єктів) [7].

Отже, смисловий зміст поняття «безпека» сьогодні розуміється як стан захищеності, або як активні дії щодо убезпечення себе від зовнішніх загроз.

Список використаних джерел:

1. Литвинов В. Латинсько-український словник. Київ : Українські пропілеї, 1998. С. 583.
2. Gould J.W., Kolb W.L. (red.). A Dictionary of the Social Science. London: Tavistock Publications, 1964. 769 p.
3. The SMART GRID: an introduction. URL: https://www.energy.gov/sites/prod/files/oeprod/DocumentsandMedia/DOE_SG_Book_Single_Pages%281%29.pdf
4. Новий тлумачний словник української мови. Т. 1. Київ : Аконіт, 1998. 910 с.
5. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego / red. W. Łepkowski. Warszawa: AON, 2002. 200 s.
6. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В.П. Горбатенко. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Генеза, 2004. 736с.
7. Тимків Я. Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки: приклад Польщі: навч. посібник / Я. Тимків. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. 224 с.
8. Nye Joseph S.Jr. Problemy badań nad bezpieczeństwem // Sprawy Międzynarodowe. 1989. № 6. S. 51–64.
9. Шевчук М.О. До питання генези поняття інформаційної безпеки як складової національної безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. Серія Право. Том 2. №78. С.134 – 139.
10. Шатун В.Т. Інформаційна безпека – невід’ємна складова національної безпеки України. Наукові праці. Державне управління. 2016. Т. 267. Вип. 255. С.174 – 180.
11. Kukułka J. Nowe uwarunkowania i wymiary bezpieczeństwa międzynarodowego Polski // Wieś i państwo. 1995. № 1. S. 198–199.

Олійник А.Б., аспірант

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНА КРИЗА ЯК ФАЗА МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ

Міжнародним конфліктом є конфлікт, який виникає за участі двох чи декількох міжнародних акторів та має міжнародно – політичні наслідки; об’єкт конфлікту при цьому виходить за межі юрисдикції будь – якого з його учасників [1].

Дж. Догерті і Р. Пфальцграф, визначають міжнародний конфлікт як ситуацію, коли якась визначена група людей (плем’я, етнічна чи будь – яка лінгвістична група) перебувають у свідомій опозиції до однієї чи більше груп людей, оскільки ці групи переслідують несумісні цілі (справжні чи уявні) [2].

К. Райт вважає, що конфлікт в міжнародних відносинах є проявом прихованої раніше ворожості сторін. На його думку, слід принципово

розрізняти ситуації конфлікту і конкуренції, оскільки конфлікт – це протистояння соціальних одиниць, спрямованих одна проти одної, на відмінну від конкуренції як протистояння соціальних одиниць, що незалежно одна від одної докладають зусиль до того, досягнення чого неоднаковою мірою задовольнить усіх. Конфлікт розпочинається з моменту якісного переходу від протиставлення та ескалації напруженості у стосунках між потенційними противниками до прямого зіткнення та активного протиборства між ними [3].

Дослідники М.З. Мальський та М.М. Мацяк зазначають, що загалом розглядаючи повний хід конфлікту, потрібно докладно охарактеризувати його три основні фази: загострення (кризу), ескалацію та деескалацію [4].

Відповідно до цього, повне розуміння сутності міжнародного конфлікту не можливе без з'ясування феноменології кризи як фази міжнародного конфлікту.

К. Холсті, під кризою розуміє національну чи міжнародну ситуацію, яка загрожує першочерговим цінностям, інтересам чи цілям актора. Він визначає кризу як ситуацію «непередбаченої загрози важливим інтересам з обмеженим часом на прийняття рішень». Тому криза – це не тільки ситуація, яка корінним чином відрізняється від повсякденних подій, але це і сприйняття подій як серйозної загрози національним інтересам і цінностям особами, що приймають рішення у сфері безпеки [5].

З точки зору М.З. Мальського та М.М. Мацяка, міжнародна криза може відбуватися як: а) як логічний початок збройного зіткнення, що випливає із несумісності стратегічних інтересів сторін; б) як претекст до збройного нападу на територію іншої держави згідно з попередньо прийнятим рішенням; в) як симуляція однієї зі сторін з метою силового тиску на протилежну сторону; г) як симуляція однієї зі сторін, щоб створити враження про свою готовність до війни та змусити протилежну сторону до позиційних поступок [4].

На думку Б.В. Бернадського, кризу необхідно розуміти більш широко. Він доводить, що кризи у суспільних відносинах не зводяться тільки до загострення проблем у сфері внутрішньо – та зовнішньополітичної небезпеки. Вони включають також природні катастрофи, викликані діяльністю людини, проблеми гуманітарного характеру, економічні труднощі та конфлікти тощо. Багато з подібних криз так чи інакше підпадають під сферу міжнародних відносин, але не обов'язково супроводжуються конфліктом. Інакше кажучи, поняття «конфлікт» і «криза» можуть не тільки не зближуватися, а і розходитися. Під кризою розуміють стадію загострення конфлікту, різке, раптове погіршення конфліктних відносин. Однак ситуація може розвиватися і у зворотному напрямку: не від конфлікту через його загострення – до кризи, а від загострення кризи – до розв'язання конфлікту [6].

Б.В. Бернадський визначив такі риси кризи: 1) кризи розвиваються дуже швидко, а інститути і політики не готові до цього; 2) інтенсивність,

напруженість подій, що відбуваються, в результаті чого важко швидко зрозуміти їх сутність; 3) формування сприйняття подій, що її супроводжують, політичним класом, особами, що приймають рішення, населенням; 4) криза нерідко (хоча й не завжди) супроводжується жорстокістю, насильством, жертвами [6].

Отже, виходячи із зазначеного можна констатувати, що криза є фазою розвитку міжнародного конфлікту, яка являє собою національну або міжнародну ситуацію утворену множиною дій і протидій суб'єктів конфлікту. При цьому, кризи можуть посилюватися, досягати піку та йти на спад, а також повторюватися циклічно. Сутнісними характеристиками міжнародної кризи як найгострішої фази міжнародного конфлікту є її політичні і воєнні аспекти.

Список використаних джерел:

1. Яхно Т.П., Куревіна І.О. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 168 с.
2. Dougherty J., Pfaltzgraff R. Contending Theories of International Relations. New York. 1981. 307 p.
3. Wright Q. The Study of International Relations. New York, 1955. 447 p.
4. Мальський М.З., Мацяк М.М. Теорія міжнародних відносин: підручник. Київ: Знання, 2007. 461 с.
5. Holsti K.J. The State, War, and State of War. Cambridge: Cambridge University Press. 1997. 364 p.
6. Бернадський Б.В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.

Пікалова І.С., студентка

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

Какуріна І.І., к.філос. н., доц., доцент кафедри філософії та українознавства
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

ПСИХОЛОГІЯ ТВОРЧОСТІ ЯК РУШІЙНА СИЛА ІННОВАЦІЙ

Психологія творчості – це динамічна та захоплювальна галузь, яка швидко розвивається. Завдяки дослідженням творчості ми можемо краще зрозуміти, як люди думають, поведуться та створюють нове. Це розуміння можна використовувати для покращення освіти, стимулювання інновацій та покращення життя людей у всьому світі. У сучасному світі, що швидко змінюється, креативність стає все більш важливою для успіху в будь-якій сфері. Творчі люди здатні генерувати нові ідеї, знаходити нестандартні рішення проблем, адаптуватися до мінливих умов, що робить їх затребуваними на ринку праці.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори

мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Ключові характеристики: оригінальність ідея чи продукт має бути новим та нетривіальним; значущість: творчість має нести цінність та мати практичне або естетичне значення; результативність: творчий процес веде до завершеного продукту.

Етапи творчого процесу – це підготовка: збір інформації, аналіз проблеми, формулювання завдання, інкубація: пошук нестандартних рішень, осяяння: раптове інтуїтивне усвідомлення рішення, верифікація: перевірка та доопрацювання знайденого рішення, роль несвідомого. Інкубація та осяяння підкреслюють важливість інтуїції та евристичних методів.

Така діяльність доступна особистості, яку відрізняє набір рис, які роблять її креативною. Це:

- Риси характеру: відкритість до нового досвіду, гнучкість та нестандартність мислення, ризик та готовність до невдач, наполегливість та самостійність, мотивація та прагнення до самореалізації.

- Когнітивні здібності: критичне та аналітичне мислення, уява та креативність, дивергентне та конвергентне мислення.

- Методи стимуляції творчого пошуку: мозковий штурм (генерація ідей у групі), метод фокальних об'єктів: Перенесення властивостей одного об'єкта на інший.

- Синектика: Поєднання незв'язаних понять для нових ідей. Метод випадкових асоціацій: Використання випадкових слів для стимуляції уяви.

Творчий процес не є виключно логічним або інтуїтивним. Він поєднує обидва: логічне мислення використовується для аналізу, планування та оцінки та інтуїцію. Вони взаємозв'язані з іншими психічними процесами: уявою, мисленням, пам'яттю, увагою. Мотивація, ентузіазм, стійкість до невдач – це психологічні фактори, що сприяють творчому пошуку. Тривога, страх, апатія – це стани, що можуть гальмувати творчість.

Безсумнівно, творчий процес визначається особливостями індивідуальності творця. Він має індивідуальний стиль, який може залежати від когнітивних здібностей, особистих рис, досвіду та культурного контексту. Головними, на наш погляд, є світогляд, традиції, які включають ракурс розгляду проблеми, поширення тих чи інших методів дослідження.

В той же час, для здійснення творчої діяльності поряд із суб'єктивним необхідні об'єктивні передумови. До них належить розвиток творчого потенціалу, який припускає сприятливе середовище (підтримку, свободу самовираження, стимулювання допитливості, освіти та самоосвіту, тренування креативного мислення: використання методів стимуляції творчості, розвиток особистих якостей: відкритість, самостійність, наполегливість, віра в себе).

До зовнішніх факторів можна зарахувати доступ до інформації та ресурсів: інтернет, наявність бібліотек, музеїв. До факторів об'єктивного

порядку належать: характер середовища, наприклад, можливість контактів, спілкування з фахівцями, атмосфера творчості, можливість експериментувати (доступ до лабораторій, майстерень, інструментів). Конструктивна критика – зворотний зв'язок, вона допомагає вдосконалювати ідеї. Визнання та винагорода є важливими стимулами для самореалізації.

Для розвитку творчої особистості важливо: створити сприятливі умови для розвитку креативності, надавати доступ до інформації та ресурсів, заохочувати до самостійного пошуку та експериментів, розвивати особисті якості, що сприяють творчості.

Отже, важливо пам'ятати, що закономірності творчої діяльності – це лише загальні тенденції. Творчий процес унікальний для кожної особистості та залежить від багатьох факторів. Розвиток науки, техніки, економіки та інших сфер життя неможливий без постійного впровадження нових ідей, технологій, продуктів. Творчість є рушійною силою інновацій, що стимулює прогрес і веде до покращення життя людей. Творчість дає можливість людині розкрити свій потенціал, реалізувати свої задуми, знайти сенс життя, відчути радість від створення чогось нового.

Список використаних джерел:

1. Ломброзо Ч. Геніальність і божевільня: Паралель між великими людьми і божевільними К.: Україна, 1995. 276 с.
2. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості. К.: КММ, 2006. 240 с.

Побережний О.В., аспірант
Інституту права та суспільних відносин
Університету «Україна»

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Нині в Україні відбуваються глобальні зміни та перетворення, що стосуються розвитку місцевого самоврядування, що визначено пріоритетним напрямом в державній політиці.

У наукових дослідженнях термін «децентралізація» є багатоаспектним та розглядається по-різному. На семантичному рівні децентралізація (від латинського *de* – протиставлення, *centralis* – центральний) трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації [2]. Тобто – це система розподілу функцій і повноважень між державним і місцевими рівнями управління із розширенням прав останніх. Роль децентралізації управління в процесах становлення інституту місцевого самоврядування є визначальною. Адже децентралізація є своєрідною системою управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до органів місцевого самоврядування [2].

Децентралізація – це процес розподілу повноважень, функцій та ресурсів від центрального уряду до місцевих органів влади та громад. Вона має на меті підвищення ефективності управління, поліпшення якості надання публічних послуг, а також залучення громадян до прийняття рішень на місцевому рівні. Децентралізація може охоплювати політичний, адміністративний та фінансовий аспекти [1].

Децентралізація може бути територіальною – переміщення влади від центрального міста на інші території, і може бути функціональною – шляхом передання повноважень на прийняття рішень з головного органу будь-якого міністерства, служби чи департаменту Кабінету Міністрів України до чиновників нижчих рівнів органів публічної влади.

Схвалена Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 року Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні викликана політичними процесами, що відбуваються в державі й суспільстві на шляху до євроінтеграції. Вона передбачає децентралізацію, створення належних матеріальних (майно, зокрема земля, що перебувають у власності територіальних громад), фінансових (податки та збори, що пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці) та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень [3].

Для успішного впровадження стратегії децентралізації управління є потреба в політичній волі та активній законотворчій діяльності центральних державних органів. Причинами, що сприяють проведенню децентралізації, є потреба в ефективності, прозорості, субсидіарності, мобілізації, підзвітності.

Висвітливо основні аспекти децентралізації:

1. Політична децентралізація:

– передача владних повноважень: політична децентралізація включає делегування законодавчих та виконавчих повноважень від центрального уряду до місцевих органів влади;

– підвищення участі громадян: Забезпечення більшої участі громадян у прийнятті рішень через місцеві вибори, громадські обговорення та інші механізми.

2. Адміністративна децентралізація:

– розподіл адміністративних функцій: перенесення відповідальності за надання послуг, управління та прийняття рішень до місцевих урядів;

– оптимізація управління: місцеві органи влади можуть краще відповідати на потреби населення завдяки ближчому розташуванню та гнучкості в управлінні.

3. Фінансова децентралізація:

– перерозподіл бюджетних повноважень: місцеві уряди отримують право збирати податки, розподіляти бюджетні кошти та керувати фінансовими ресурсами;

– фінансова автономія: місцеві органи влади мають змогу самостійно розпоряджатися фінансовими ресурсами для задоволення місцевих потреб.

Ефективне правове регулювання процесів децентралізації має вирішити дві основні проблеми: забезпечення виконання гарантій місцевого самоврядування і чіткості закріплених повноважень.

Однак реалізація децентралізації стикається з низкою викликів, серед яких нерівномірний розподіл ресурсів, інституційна слабкість місцевих органів влади та необхідність чіткої законодавчої підтримки. Для успішного впровадження реформи децентралізації потрібна політична воля та активна законотворча діяльність центральних державних органів.

Отже, децентралізація є складним і багатогранним процесом, який потребує ретельного планування, відповідного законодавчого забезпечення та постійного моніторингу для досягнення успіху.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація влади в Україні. URL: <http://www.archivelviv.gov.ua/archive/information/decentralizacija-vladi-v-ukrajini/>.

2. Дребот Н. П., Семененко І. Б. Реформа децентралізації в Україні: поточний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник НЛТУ України. 2019. Т. 29, № 4. С. 24–27.

3. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8>.

Сачко О. В., д.ю.н., проф.,
професор кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

В Україні покарання у вигляді довічного позбавлення волі призначається за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується у таких випадках: посягання на територіальну цілісність і недоторканність України, що призвело до загибелі людей або інших тяжких наслідків (ч. 3 ст. 110 КК України); державна зрада в умовах воєнного стану (ч. 2 ст. 111 КК України); колабораційна діяльність з особливо кваліфікуючою ознакою (ч. 8 ст. 111 КК України); посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України); диверсія, вчинена в умовах воєнного стану або збройного конфлікту (ч. 2 ст. 113 КК України); умисне вбивство за наявності кваліфікуючих ознак (ч. 2 ст. 115 КК України); зґвалтування малолітньої особи, вчинене повторно (ч. 6 ст. 152 КК України); сексуальне насильство над малолітньою особою, вчинене повторно (ч. 6 ст. 153 КК України); терористичний акт, що призвів до загибелі людини (ч. 3 ст. 258

КК України); фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів, якщо вони спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки, або вчинені в особливо великих розмірах (ч.3 ст. 321КК України); посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); посягання на життя журналіста (ст. 348 КК України); посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя (ст. 379 КК України); посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги (ст. 400 КК України); опір начальникові із військової служби, вчинений групою осіб, із застосуванням зброї, в умовах воєнного стану, якщо такі дії пов'язані з умисним вбивством начальника (ч. 5 ст. 404 КК України); порушення законів та звичаїв війни, поєднані із умисним вбивством (ч. 2 ст. 438 КК України); застосування зброї масового знищення, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 439 КК України); геноцид (ч. 1 ст. 442 КК України); посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України); найманство, що призвело до загибелі людини (ч. 3 ст. 447 КК України)[1].

Довічне позбавлення волі є найвищою мірою покарання в Україні, призначається лише у виняткових випадках за вчинення особливо тяжких злочинів. Цей вид покарання застосовується завжди як основний, може призначатись і самостійно, і у поєднанні з додатковими покараннями [2].

Особливими характеристиками довічного позбавлення волі, що дозволяють визначити його місце в системі кримінальних покарань України, а також відмежувати довічне позбавлення волі від суміжних покарань є: довічне позбавлення волі є найтяжчим видом покарання; довічне позбавлення волі належить до основних покарань; довічне позбавлення волі є загальним покаранням, тобто може бути застосоване до будь-якої особи. Однак з огляду на суворість цього виду покарання, законодавство встановлює особливі категорії осіб, застосування довічного позбавлення волі до яких не допускається; довічне позбавлення волі є безстроковим покаранням; довічне позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого від суспільства. Так, довічно засуджені особи утримуються у спеціальних установах виконання покарань – у виправних колоніях максимального або середнього рівня безпеки з особливими умовами відбування покарань [3].

В умовах воєнного стану одним із найбільш тяжких злочинів, за скоєння якого призначається покарання у вигляді довічного позбавлення волі, є державна зрада (ст. 111 КК України). Державну зраду визначає сукупність трьох ознак: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану чи збройного конфлікту; шпигунство на користь ворога; надання іноземній державі допомоги у проведенні підривної діяльності.

Таким чином, довічне позбавлення волі є найтяжчим заходом примусу за КК України. Ця санкція призначається особі, визнаній винною у вчиненні умисного особливо тяжкого злочину від імені держави за вироком суду. Його зміст полягає у безстроковій ізоляції такої особи від суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n299>
2. Бурда С. Я. Покарання у виді довічного позбавлення волі за КК України як альтернатива смертної кари. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 4. С. 207 – 216.
3. Мостепанюк Л. О. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2005. 16 с.
4. Гончарук О. В. Деякі питання застосування інституту довічного позбавлення волі у кримінальному праві держав – членів Європейського Союзу. Право України. 2012. №34. С. 24 - 28.
5. Горпінюк О.П. Довічне позбавлення волі як «IRREDUCIBLE LIFE SENTENCE» за кримінальним законодавством України. Young scientist. 2020 №1 (77) с. 236 – 241.

Тронько О.О., аспірант кафедри європейського та міжнародного права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДО ПИТАННЯ КРИТЕРІЇВ ВИЗНАЧЕННЯ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

У сучасному світі спостерігається тенденція збільшення кількості збройних конфліктів. Категорію «збройний конфлікт» в міжнародних правових актах вперше було вжито у Женевських конвенціях 1949 р. [1]. У Воєнній доктрині України, яка затверджена Указом Президента України від 24 червня 2015 р. №555/2015 термін «збройний конфлікт» тлумачиться як збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт) [2].

Збройний конфлікт міжнародного характеру – це зіткнення між збройними силами держав усупереч міжнародно – правовій забороні війни як засобу вирішення спорів [3].

С.Ф. Денисов, К.С. Кардаш під збройним конфліктом розуміють дії з вирішення національно-етнічних, релігійних та інших суперечностей із застосуванням засобів збройного насильства, за яких держава не переходить в особливий стан, визначений як війна, і не вводить режим воєнного стану в країні або на частині її території, а збройна боротьба не виходить за межі операційного напрямку [4].

Збройний конфлікт як явище міжнародного життя має свої особливі ознаки, що відрізняє його від інших феноменів.

М. І. Топольницька говорить, що норми міжнародного права виділяють такі критерії збройного конфлікту: ситуація повинна досягти певного порогу конфронтації, інтенсивності; організованість суб'єктів; суб'єктність, у цьому випадку конфлікт між двома або більшою кількістю держав вважається міжнародним, а збройні зіткнення в межах території однієї держави – не міжнародними; невизнання чи неоголошення конфлікту збройним, його тривалості, території охоплення, кількості поранених не впливає на дію міжнародного гуманітарного права; відсутність впливу причин збройного конфлікту для кваліфікації ситуації [5].

С.Я. Бескоровайний, описуючи збройні конфлікти та їх види, зазначав, що основною розпізнавальною ознакою їх є державний кордон [6].

Гончаренко Л.Л., Абламська В.В. підкреслюють, в сучасних конфліктах має місце не лише застосування воєнної сили, але і цифрових технологій, кіберпростору, що зумовлюють виникнення так званих інформаційних (інформаційно-психологічних) війн у віртуальному просторі [7].

Г. Луцишин виділяє такі основні характеристики збройного конфлікту: посилення інтернаціоналізації збройних конфліктів; залучення мирного населення до збройної боротьби; використання широкого спектра озброєнь, зокрема, новітніх технологій; трансформація методів управління конфліктами, що зумовлює різні переходи від ескалації конфлікту до його деескалації [8].

Отже, окреслення ознак збройного конфлікту надає можливості його означення. Збройний конфлікт – це зіткнення між озброєними учасниками міжнародних відносин з вирішення політичних, економічних, національно-етнічних, релігійних та інших суперечностей із застосуванням воєнної сили, цифрових технологій, кіберпростору.

Список використаних джерел:

1. Батрименко О.В. Особливості сучасних збройно – політичних конфліктів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ. Нац. Ун – т ім. Т. Шевченка. Київ: 2006. 18 с.

2. Воєнна доктрина України. Указ Президента України №555/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 р. «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>

3. Юридична енциклопедія: в 6 т./ редкол. Ю. С. Шемшученко. Київ: Українська енциклопедія, Т.: Д – Й. 1999. 744 с.

4. Денисов С.Ф., Кардаш К.С. Воєнний конфлікт: зміст та співвідношення з близькими поняттями. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2012. № 1 (2). С. 107–113.

5. Топольницька М.І. Критерії визначення збройного конфлікту в міжнародних нормативно – правових актах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Серія Право. Вип. 47. Том 3. С. 177–180.

6. Безкоровайний С.Я. Види збройних конфліктів та їх правове регулювання. Юридична наука. 2014. № 3. С. 116–126.

7. Гончаренко Л.Л., Абламська В.В. До питання сутності та класифікації воєнно-політичних конфліктів. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. №1 (28). С.147–157.

8. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 128–133.

Черноус Є.В., студентка

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Іщенко І.В., д.політ.н., проф.,

завідувач кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МІГРАЦІЯ ТА БІЖЕНЦІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

У наш час міграція та біженство є досить актуальною, складною проблемою. Це виклик не лише для країн що відправляють та приймають мігрантів, це виклик для стабільності глобальної економічної та політичної системи. Події в Сирії починаючи з 2011 року та Україні – з 2022 року, служать яскравими прикладами невпинного руху людей через кордони. Сотні тисяч людей опинилися бездомними та шукали притулку у країнах, які несподівано зіткнулися з потоком мігрантів невидимих масштабів. Ці ситуації підкреслюють важливість даної проблеми та необхідність у її розв'язанні.

На переїзд мігрантів та біженців з дому може впливати багато факторів, серед яких є політичні, соціальні, гендерні, економічні, етнічні, культурні, релігійні та ін. Соціологи міграції та вимушеного переміщення розрізняють фактори виштовхування та тяжіння, спільно також відомі як контекстні фактори. Виштовхувальні чинники змушують людей залишати будинок. Мігранти змушені залишити будинок або добровільно приймають рішення про від'їзд, тоді як біженці змушені рятуватися від війни чи переслідувань у своїй країні. Притягуючі чинники – це стимули, які приваблюють людей країни призначення. До причин міграції можна віднести роль розвитку країн. Як приклад можна розглядати країни Північної Африки, оскільки більшість людей, які мігрують до Європи, походять з північно-африканських країн з доходом нижче середнього, особливо з Марокко, Алжиру та Тунісу. Можливості працевлаштування та різниця у заробітній платі є важливими стимулюючими чинниками до

ухвалення рішення про міграцію. Поліпшення життєвого рівня, доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг, які можуть бути обмеженими в країні походження, спонукають людей до виїзду за кордон в пошуках кращого життя.

Політичні конфлікти та війни у наш час є найактуальнішими факторами міграції та біженства. Число людей, вимушено переміщених через війну, конфлікти, переслідування, порушення прав людини та подій, які серйозно порушують громадський порядок, до кінця 2019 року зросло до 79,5 млн осіб. Декілька великих криз сприяли масовому переміщенню населення за останнє двадцятиліття, включаючи кризи у країнах БСПА (Ірак, Лівія, Сирія, Ємен), Азії (Афганістан, М'янма), Європи (Україна), Латинської Америки (Венесуела, Колумбія). Ці події пов'язані саме з дипломатичними протистояннями та військовими конфліктами. Через які мільйони людей були змушені покинути свої будинки та отримати статус мігрант/біженець.

Також варто зазначити екологічні катастрофи, як складові міграції. Природні катастрофи, кліматичні зміни, екологічні забруднення можуть сприяти зростанню кількості числа біженців та мігрантів. Як приклад, циклони Ідай та Кеннет викликали найруйнівніші лиха в 2019 році 2,2 мільйона людей постраждали, і 617 000 нових переміщених осіб у Мозамбіку, Малаві, Зімбабве та на Мадагаскарі.

Що ж до наслідків міграції, людство не замислюється наскільки це велика проблема та до чого вона може призвести у майбутньому. Як позитивний наслідок можна вказати зміну у демографічній ситуації країни, де спостерігається зниження народжуваності та старіння населення. Та в більшості випадків переміщенні особи часто страждають від браку житла, їжі, медичного обслуговування, освіти. У подальшому це може призвести до загострення проблем бідності та безпеки. Економічні та політичні наслідки для країн є не менш важливими. Адже велика кількість робочої сили може призвести до конкуренції та нестачі робочих місць. А політичні конфлікти та протистояння – до розколу у суспільстві. Через міграцію у країн виникне потреба у проведенні реформ у сферах соціального захисту, освіти, житлової політики, а також щодо проблем безпеки та митного контролю. Варто зазначити соціокультурні та етнічні проблеми з якими можуть зіткнутися переміщенні особи. З одного боку, це можна розглянути як позитивний аспект, адже йде обмін та взаємодія між різними культурними аспектами, такими як традиції, цінності, мови, релігії. З іншого ж – такий процес може викликати конфлікти та напруження між різними етнічними групами. Наприклад, масова міграція біженців з Сирії, спричинена громадянською війною, призвела до напруження у відносинах між приймаючими країнами та зростання етнічних та релігійних конфліктів.

Розв'язання даної проблеми потребує комплексного підходу, який включатиме в себе різноманітні аспекти, починаючи від економічних та соціальних до політичних та гуманітарних. Зміцнення міжнародної

співпраці, удосконалення політичних систем та законодавств, зменшення економічних мотивів для міграції, соціальні програми інтеграції і найголовніше забезпечення дотримання прав людини, ці заходи можуть бути ефективними у розв'язанні проблем міграції та біженства.

Міграція є складним та багатогранним явищем, яке впливає на різні сфери життя людей та країн. Вона може бути спричинена різними чинниками, включаючи економічні проблеми, конфлікти, природні катастрофи та політичну нестабільність. Розуміння складності та різноманітності міграційних процесів допоможуть знаходити більш ефективні рішення цього питання у майбутньому. У даному випадку співпраця на міжнародному рівні набуває ще більшого значення. Насамперед необхідно звернути увагу на причини міграції, такі як бідність, конфлікти, економічні та екологічні кризи, і зосередити увагу на їх вирішенні. Лише шляхом спільної дії, розробкою стандартів щодо прав та захисту біженців, а також співпрацею у економічній інтеграції та соціальній адаптації, можна досягти результату у теперішній ситуації.

Список використаних джерел:

1. Fengler, S., Lengauer, M., & Zappe, A.-C. Reporting on Migrants and Refugees. Handbook for Journalism Educators. Paris : UNESCO, 2021. 304 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377890>

Щербак В.М., к. пол. н., доц.,
доцент кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СПІЛЬНА ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА І КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ЄС: ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Визначення терміна «спільна торговельна політика» вперше з'явилося в договорі про Європейське економічне співтовариство 1957р., який проголосив об'єднання держав у митний союз, ліквідацію митних кордонів та затвердження спільної торговельної політики щодо третіх країн [1].

Спільна торговельна політика – це сукупність рішень і заходів, які приймають інституції ЄС з метою регулювання торгівлі з третіми країнами. Зокрема, Європейський Парламент разом із радою ЄС приймає рішення стосовно структури європейської торговельної політики; Єврокомісія уповноважена розробляти проекти, які подаються на затвердження законодавчим органом ЄС, представники Єврокомісії ведуть переговори з торговельними партнерами від імені ЄС, тісно співпрацюючи державами – членами Співтовариства та інформуючи Європейський Парламент; Комісія повинна узгоджувати всі торговельні угоди з Радою ЄС, що визначає стратегічні цілі, які повинні бути досягнуті [2].

Спільна торговельна політика Європейського Союзу як і будь-яка інша спільна політика ґрунтується на трьох основних принципах: принцип

наділення компетенції – інституції Євросоюзу мають лише ті компетенції, які висвітлені у договорах ЄС, що ратифіковані усіма державами – членами; принцип пропорційності – дії інституцій ЄС не повинні перевищувати того, що необхідно для досягнення цілей договору; принцип субсидіарності – у тих галузях, де Євросоюз може діяти більш ефективно, ніж національні уряди, інституції можуть втручатися в ці сфери для більш ефективної роботи [3].

Основними інструментами спільної торговельної політики є: добровільне обмеження експорту; домовленості про фіксацію цін; регуляторні бар'єри (регулювання експорту та імпорту); експортні субсидії; внутрішні субсидії; ліцензування (автоматичне); захисні заходи; правило походження товару; контроль експорту товарів та технологій подвійного призначення; економічні санкції; заходи з підтримки експорту; митний тариф [4].

Спільна торговельна політика ЄС реалізується на основі узгодження її з політиками в інших сферах економічної діяльності, зокрема конкурентною політикою.

Конкурентна політика ЄС – це система правил і заходів, спрямованих на забезпечення умов для змагальності суб'єктів господарювання, підвищення ефективності та конкурентоспроможності економіки ЄС, модернізації підприємств та створення умов для забезпечення потреб населення у товарах і послугах [2].

Основною метою спільної політики конкурентоздатності є забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Законодавчою базою даної політики виступають статті 101–109 Договору про функціонування Європейського Союзу, Протокол № 26, Протокол № 27 про внутрішній ринок та конкуренцію, стаття 3(3) Договору про ЄС, Регламент (ЄС) 139/2004, Регламент (ЄС) 802/2004, стаття 36 Хартії основоположних прав Європейського Союзу. Відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу політика конкурентоздатності спрямована на запобігання викривлення конкуренції: зловживання домінуючим становищем, антиконкурентні угоди про злиття і поглинання, заборону державної допомоги (у випадку, якщо вона призводить до спотворення конкуренції). Конкурентна політика ЄС – ключовий інструмент для досягнення вільного, динамічного внутрішнього ринку, який сприяє загальному економічному добробуту Євросоюзу. Ця політика дозволяє підприємствам конкурувати між собою на рівних умовах, виробляючи при цьому більш кращі продукти за нижчою ціною. Це допомагає залученню інвестицій, і сприяє довгостроковому економічному зростанню [6].

Сучасна конкурентна політика ЄС містить у собі такі основні напрями: антимонопольна політика; заборона створення картелів; контроль за злиттям компаній; контроль за наданням державної допомоги [2].

Отже, найважливішими спільними цілями, на досягнення яких спрямовані спільна торговельна політика ЄС і конкурентна політика ЄС є:

сприяння економічному розвитку країн – членів ЄС; підвищення добробуту громадян країн – ЄС; захист внутрішнього ринку та підтримка власних виробників; протидія надмірному та штучному зростанню цін, обмеження продажу й асортименту продукції та послуг.

Список використаних джерел:

1. Мариніна С.В. Досвід реалізації становлення інституційної системи спільної торговельної політики Європейського Союзу. Формування ринкових відносин в Україні. 2015. № 9. С. 10–14.
2. Європейська інтеграція / за ред. М.І. Макаренка, Л.І. Хомутенко. Київ: Центр учбової літератури. 2020. 344с.
3. European Commission. Areas of EU action. Official web-site. URL: https://commission.europa.eu/about-europeancommission/what-european-commission-does/law/areas-eu-action_en
4. Григорова-Беренда Л.І. Торговельна політика та зовнішня торгівля. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2022. Вип. 16. С. 6–15.
5. Дір І.Ю. Спільні політики Європейського Союзу. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 2. С.761–765.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР:
ПОШУК ВІДПОВІДЕЙ
НА ГЛОБАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ VI МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 травня 2024 р.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

**Підписано до друку 09.08.2024. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 20,19. Облік.-вид. арк. 17,94. Тираж 100 прим.
Замовлення № 33.**

**Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**